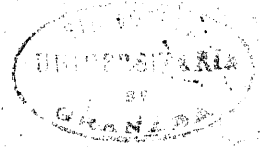

71-2

in quo sensu capiti aliqui verba illa in bas	248
in uoc p. ut si. ut si. quare filij perunt	249
per penitus magis antiqui	250
quomodo uerbo facti et p. p. p. magis et in	253
lute naturali. ex p. l. in abrahā	254
propheta q. in facis l. significat	255
vine metaphora vinee p. p. in ois	290
in magnis uerbis magne colunt	320
quid de sume dicitur quidue p. p.	321
o is plenitudo q. p. p.	326

3
23-152

set. Obsequio de la Comp. de Jery och gran. B.º

COMMEN-

TARIA IN PROPHE-

TAM NAHVUM,

R. 13052

CYPRIANI MONA-

CHI CYSTERCIENSIS,

DIVINAE LEGIS

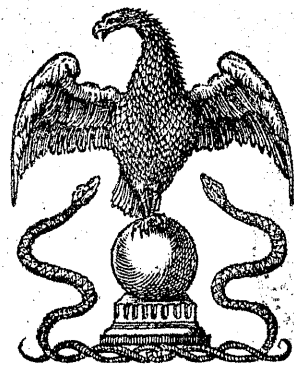
INTERPRE-

TIS,

IN COMPLVTENSI

ACADEMIA.

I
N
V
I
R
T
V
T
E,

E
T
F
O
R
T
V
N
A.

LVGDVNI,

APVD GVLIEL. ROVILLIVM,

SVB SCVTO VENETO.

1568.

EXTRACTUM EX REGISTERIS
facultatis theologiae
Parisiensis.

Nno domini millesimo quingentesimo sexagesimo, die vero penultima mensis Iulij, sacratissima theologiae facultas Parisiensis post missam de sancto spiritu apud collegium Sorbonae ex more celebratam, in eodem collegio congregata est, super articulis sequentibus, &c.

In qua congregatione retulerunt honorandi magistri nostri frater Iacobus Chrestien, & Magister Guilielmus Chauſſe doctores theologi, qui ex ordinatione facultatis praefatae, vistarunt librum intitulatum, Commentaria in prophetam Nahum, Cypriani monachi Cystericiensis, diuinae legis interpretis. in Complutensi Academia, 1559. Audita praedictorum magistrorum relatione de praedicto libro, non impedit facultas quo minus dictus liber imprimatur.

De mandato dominorum decani, & magistrorum nostrorum sacratissimae facultatis theologiae Parisiensis.

ILLVSTRI AC GENEROSO DOMINO D. HONORATO IOANNI, CAROLI HISPANIARUM PRINCIPIS PRAECEPTORI DIGNISSIMO, & BONARUM LITERARUM PATRONO VNICO, CYPRIANUS MONACHUS CISTERCIENSIS
S. P.

Uscipit iam vita hominum, consuetudoque communis (vir admodum illustriſ) vt qui cogitationes suas scriptis mandare, atque in vulgus adere instituunt, patronos prius, imo & laudatores & aduocatos, ex ipsa nobilitate virisque primarijs, summo studio atque diligentia conſeſtentur. Quorum conſilium ego non solum probarem, sed laudarem etiam vehementer.

ter, si ea tantum quæ in illustrium viro-
rum tutela atque præsidio sunt posita,
vulgi iudicio atq; omni improbitatis mole-
stia, libera essent. Cum vero animo cogita-
tionèque comprehēdo nihil vnquam tam
exactum, magnòque perfectum ingenio,
aut industria elaboratum, extitisse, quin
multorum incurreret reprehensiones, &
imperita plebis conuictis vellicaretur (vel
aduersante & repugnante nobilitate to-
ta) adduci profecto nulla ratione possum,
vt putem, hoc genus hominum, fructus la-
borum, quos in exquirendis defensori-
bus, & scriptis dicandis insumpsere, non
omnino perdere atque profundere. Sed
vt magnorum ingeniorum vigiliæ, & cō-
mētationes, certi atque firmi præsidij par-
tem aliquam, ab ipsa generis vetustate spe-
rare possint (quod falsum omnino iudi-
co) semper profecto dementi & inconside-
rata temeritate plenum erit, indoctis &
impe

imperitis hominibus labores nuncupare
tuos, ea tantum ratione quòd vetusta fa-
milia summòque genere sint nati. & non
ea potius quod ad domesticum splendo-
rem optimarum artium cognitionem, &
multarum rerum scientiã addidere. Neq;
enim nominis amplitudo, & generis ve-
tustas (bonarum literarum cognitione
destituta) sed coniunctissima inter homi-
nes amicitia, atque ingenuarum artium
indefessum studium, & summa sapien-
tiæ amor, excellentium virorum scriptis,
patronos semper atque defensores dedit.
Quocirca veterum scriptorum consuetu-
do illa mihi semper visa est, totius posteri-
tatis memoria, & imitatione dignissi-
ma, quæ amicis & necessarijs, magnaque
benevolentia coniunctis (doctis tamen &
eruditis) omnes animi meditationes, &
labores studiorum nuncupabat. Videbāt
homines sapientes hoc genere officiorum

¶ *Cultu amicitiae, latos se atque vberes
fructus, nullaque permixtos acerbitate,
capere posse. Principio enim quauis mul-
ta sint quibus summa amicorum coniun-
ctiones retineri possunt, tum verò illud
obseruantiae genus, maximum ego atque
praecipuum iudico, quo nostri animi co-
gitatus, atque intimos sensus, hominibus
amicissimis & charissimis consecramus.
Quòd si ingenij commentationibus multo
sudore accuratis ac meditatis, firmiter
praesidij & securitatis partem aliquam
vehementer optamus, ut aduersum genus
omne periculi, tanquam septa sint & mu-
nita: ubi quaeso facilius inueniri possit,
quàm in amicorum diligentia & opera,
qui nostrorum animorum foetus, non mi-
nori charitate prosequuntur, quàm si sui
essent? Nisi falsum omnino putamus,
quod Cicero inquit: in eo amicitiae vim po-
sitam, ut vnus quasi animus fiat ex plu-
ribus.*

*ribus. Tum si cuiusquam nomen nostris
est illustrandum ac celebrandum scri-
ptis, cui potius quàm amico id officij præ-
standum esse censemus? Ergo cum sint
amici inter ceteros mortales, quibus nos
totos dedere, & in quibus nostra omnia
ponere, & quasi consecrare debeamus:
tum verò doctis & eruditis, & omni ge-
nere doctrinae excultis, multo magis. Si
autem ad amicitiae cuiusquam coniun-
ctionem, & cognitionem optimarum ar-
tium, generis accedat splendor (adde etiã
& autoritas summa) hic profectò, ut exi-
stimo, dignus censei debeat, qui in fidem
suam labores nostros, & ingenij monu-
menta suscipiat, quem etiam in locum
patroni atque defensoris ponamus. Perfe-
cit itaque non tantum generis & nominis
tui amplitudo, sed arctissima inter nos
benevolentia, & praestans in omni gene-
re rerum doctrina tua, ut libellus iste in*

tuo tandem nomine appareret. Qui & si peregrinus fortasse ad te veniet, neque ijs distinctus rerum verborumq; insignibus, vt paricum ceteris scriptoribus (quos diligentissimè versas) laude dignus sit, cui tamen iustius quàm tibi nuncuparem, habui neminem. Fieri enim non possit (vt arbitror) vt ad consilium nostrum & studium, illustrandi sacras literas, & explicandi prophetarum oracula (quæ multis sunt obscuritatibus inuoluta) non tantus accedat cumulus, doctrina, gratia, & auctoritate tua, quantus vel à me desiderari potest, vel ad multorum beneuolentiam huic operi conciliandam, necessarius esse videtur. Flagitabunt fortasse plerique summam dicendi copiam & vbertatem ab hoc volumine: sed ego longè aliud homini sapienti spectandum esse non dubitem, ei præsertim qui diuinæ legis explicanda munus suscepit. Aliud est enim

elo

eloquentiæ genus, quod iuuenes forensibus causis destinatos, aliud quod diuinæ voluntatis præcones, & celestis sapientiæ cultores decet. Neque dubito præterea fore quosdam quibus multis in locis oratio nostra videbitur incitatio, quàm cõmentariorum leges patiantur: sed ignoscãt velim homini vaticinia Nahum explicanti, qui aduersus impudentiam & impietatem hominum, pro Deo immortali liberatore orbis acriorè multo quàm pro aris & focus, pro delubris & templis, dimicationem in hoc volumine suscipit. In quo (vt Aristophanes olim de Pericle dixit) fulgurare & tonare, & totum Assyriorum regnum, ac Niniuitarum ciuitatem permiscere videtur. Nã esset profectò imperiti hominis, & omnino infantis humili dicendi genere, aut modico & prorsum temperato semper vti, cum illius suscepit explicanda vaticinia, cuius tota est oratio

* 5

fortis, acris, & incitata. Itaque fuit nobis
necessarium (speris interdum cōmenta-
riorum legibus) altiori & exaggerata di-
cendi figura uti: imò & redundāti & cir-
cūfluenti, quò pio lectori prophetica ora-
tionis flumen, & vehemētiam, quasi an-
te oculos poneremus. Neque enim de re-
bus horridis, ieiunis, & peruulgatis tra-
ctare egregius vates, sed de grādiōribus (ut
ita dicam) Tragicis. In quo dicendi gene-
re res ipse rapere verba solent, ita ut
necessitate quadam tota fiat o-
ratio vehementior, maxi-
meq; commota. Vale.

Compluti VI.

Nonas Iulij

1559.

IN CYPRIANI NA-
HVM, P. RIVII CARMEN.

Ornatū varijs Heros opus artibus adit,
Et placidū dulci fundit ab ore melos.
Omne genus literas paruo sub codice tra-
dit,

Nam paruo in mundo cuncta dedere
Dei.

Cedat Aristoteles, diuus Plato cesserit
vltro,

Et Latij cedat iam pater eloquij.

Multiplici exornat. Cyprianus voce pro-
phetam,

Ut desint operi numina nulla suo.

ANDREAS RODERI

CVS CORDVBENSIS,

ad pium lectorem, hende-

casyllabum carmen.

QUIS quis Theſſiadum ſitit liquorem,
Quisquis Caſtalium melos requirit,
Optans eloquijs frui ſupernis:
Iam Nahum legat inclytum prophetam,
Obſcurum tragicis adhuc figuris,
Nunc clarum, facilem, nimis nitentem.
Quod ſi me ſciolus rogarit vllus,
Quis tantum ſibi nomen ex Iberis
Et laudem paret, & decus perenne,
Dum ſacri tenebras fugat propheta:
Iſ magnum ſciat eſſe Cyprianum
Illum, quem merito patrem vocamus
Morum religionis, & Minervæ.
Cuius ſic Veneres ab ore manant,
Hyblei ſimul, Atticique rores,
Vt fundat ſuperum ſubinde neſtar:
Ipſe omnis ſapientiæ magiſter.

INDEX VERBORVM

& ſententiarum, quæ in hoc vo-
lumine continentur.

ABIETES quidam pro agi-
tatoribus vertunt. fol. 302
Aduerbium; Ecce. 268
Afflictionis nomine, quid Na-
hum, &c. 230
Agitatores cōſopiti ſunt, quid apud eun-
dem. 301
Alexandria à quō ædificata ſit. 422
Alexãdria populorū nomine quid Na. ſibi.
Animi noſtri ſubſtantiam quidam voca-
bant. 411
Anarchaſis Athenienſium leges telis ara-
nearum ſimiles dicebant. 239
Ancillarum nomine, quid Na. 335
Ancillarum gemitus columbarum quere-
lis ſimiles. 339
Aquarum ſimilitudine quid. 342
Arthemifia Cariæ regina. 359
Ascendit ô Affur qui diſpergat &c. quid
Nahum. 278

Aspectus

Aspectus Babyloniorum lapidibus simili- les.	305
Auaritiam vitiorum Metroplis.	328
B Asam & Carmelus & Libanus mōtes vbi sint siti.	97
Basam, Carmeli &c. appellatione quid Na.	95
Belihal.	273
Benignū Deū appellat Nahū, cū alioqui summā animi indignationē illi tribuat.	63
Bonitatis Diuinæ rationes.	63
Boni nomenclaturam quomodo Deo tribuit Na.	118
C Aput & labia mouere quid.	418
Capillorū cōmemoratione quid.	
Clypeus ignitus.	295
Coccinea vestis.	298
Coccinea veste Christum R. N. Iudæi induebant.	299
Colorum similitudine multa docet scri- ptura sacra.	367
Cōminationem in Assyrios ipsa interroga- tione acriorem multò reddit Na.	108
Consummationem ipse faciet quid.	177
Conuiuium pariter potantium.	196
Corporis partiū quorūdam nomine, quid exprimat scriptura Diuina.	279

Cor

Cor tabescens.	363
D Eus vltor, zelotypus, iracundus.	44
Deo diuersa nomina tribuuntur.	46
Deus quando creator, quando zelotypus, quandō vltor appellari cœpit.	47
Deo affectus & motus tribuuntur.	52
Deus in factis literis omnēm sibi vsurpat rationem vindictæ.	56
Deus tardus aut longus facierum.	62
Deus fortis.	71
Deus mūdās & nō facit innocētē quid.	73
Deus nō vnā tantum ratione sed varia ac multiplici homines erudire voluit.	84
Deus, scutum, lorica, refugium, robur, po- tentia, virtus à Dauid quam ob causam dicitur.	231
Dei opera quænam sint quæ potentius ho- minem instruere possint.	
De aquis sub terris nascētibz & de terra atq; aliis elemētis multa dicuntur.	87. 88
Diluuium præteriens & consummationē faciens quid.	134
Diluuij appellatio quantum venustatis habeat.	137
Dilacerationis nomine quid Na.	390
Diuinorū operum crebra repetitio multū roboris habet ad pmouēdos affectus.	80

Diuina

Diuina scriptura verbum dicitur. 231
 Dominus exercituum. 379
 Dormitauerunt pastores tui &c. 436
 Duplex tribulatio non confurget, quid.
 178.179.

E Brietatis appellatione, quid. 199
 Ebrietas pro quodam vindictæ ge-
 nere. 428

Ebrietatis nomine, quid, Na. 429

Euangelizare apud Hebræos. 267

Euangelium apud Græcos quid. 269

E stiuuitatum nomine quid Na. 269

F icus grossis munitiones Niniuitarū
 assimilat Na. 432

Felix se nescit amare. 351

Fornicariam Nahum Niniuem appellat.

138

Fornicationis Metaphoram frequenter
 vsurpat Diuina scriptura. 402

Fornicationibus ob quam causam Nahū
 sceminarum maleficia & incantamenta
 adiungit. 409

Flagelli nomen ad quid ex quorundam
 sententia referat. 269

Fluminum appellatione, quid Na. 93

G entes aliquot elemētataquam Nu-
 mina coebant. 90

Habena

H Abena curruum. fo. 106

H aurire aquam, quid Na. fo. 435

Hebræi quando carmina occinebāt. f. 265

Hosiana vox. fo. 266

I Gnem & lapides Nahum quare com-
 memoret. fo. 114

In igne Deus antiquitus suam declarabat
 potentiam. ibidem

Ignis cælitus delapsus super Apostolorum
 senatum, quid. fo. 116

Ignis pro indignatione apud gentes acci-
 piebatur. fo. 117

Imago Aegyptiorum quā in conclauī Re-
 ges habebant. fo. 95

Incrēpans mare &c. quid Na. fo. 93

Indignationis nomine, quid Na. fo. 109

L Egum diuinarum priori institutione,
 duo potissimum Deus expectabat.

fo. 100

Leones & leonum catulos Assyrios appel-
 lat Na. fo. 360

Lumborum appellatio quo pacto sumat-
 tur in sacris literis. fo. 279

Lumbos confortare, quid apud Na. fo. ibi.

M Ala & incommoda quæ impij ho-
 mines in innocentes excogitare

solent, in eos ipsos recidunt. fo. 275

**

Mendacij plena Niniues. fo. 383
Mendacij nomine quid diuina scrip. explicet. fo. ibid.
Miles captiuus ductus est, quid apud Na. fo. 330.
Motus quibus incitantur animi ad cienda corpora, quot sint. fo. 173
Montium & collium mentio quàm frequens sit in diuina script. fo. 266
Niniues aquarū piscinæ similis. fo. 340
Niniues, leonum habitaculū. f. 377
Nomen in arcanis literis, quid. fo. 101
Nomen apud Latinos quomodo vsurpatur. fo. ibid.
Non feminabitur ex nomine tuo &c. quid Na. fo. 252
Ollæ feruentis vestigia in cinere confundiro, ex Pythagora. fo. 32
Ollæ nigredini facies Assyriorum assimilat. fo. 367
Onus in sacris literis quid. fo. 1
Oneris nomen quousque durauerit. fo. 21
Onus Niniues & onus ad Niniuem plurimum inter se differunt. fo. 22
Pedis nomen variè vsurpatur in sacris literis. fo. 267
Phidias statuarius. fo. 359
Porta

Portæ fluuiorum apertæ sunt &c. fo. 319
Populum synceræ fidei diuina scriptura virginem vocat. fo. 407
Præcipiet super te dominus. fo. 244
Præceptū de baptizandis hominibus quomodo à quibusdam accipiatur. fo. 248
Principum scelera graues clades in remp. intulisse frequenter legitur. fo. 203
Principes, dracones & vrsos diuina script. appellat. fo. 373
Prophetia quando onus appellari cœpit. fo. 2
Prophetæ circa quid potissimum versentur. fo. 2
Prophetæ in historia, quid. ibid.
Prophetæ circa oratoriam, quid. ibi.
Prophetarum lectio incredibili contentione cum ipsa vtilitate certat. 3
Prophetæ cur alij maiores, alij verò minores dicantur. 3
Prophetæ tã maiores quàm minores quomunere fungantur. 34
Prophetæ cum ab onere exordium scribēdi ducunt, non eandem semper seruant legem loquendi. fo. 24
Prophetæ quanam Dei opera frequētius commemorare consueuerunt. fo. 283

Prophetæ quando vtuntur his vocibus.
Hæc dicit dominus, Hoc est verbum do-
mini, & quia dominus loquutus est &c.
Prophetæ non in humilia oppida, sed in vr-
bes magnas & opulentas grauem ali-
quam prophetiam semper denotabant.
fo. 319

Pulsus diuinorum pedum quid. 83

Quid cogitatis contra dominũ, quid.
fo. 173

Quis consistet à furore nasi illius. fo. 110

Recordabitur fortium suorũ &c. f. 311
Renibus omnem doloris sensum di-
uina scriptura assimilat. 365

Renum siue lumborum nomine. fo. 366

Reuelare pudenda. fo. 412

Sanguinis appellatione, quid diuina
script. fo. 381. 382. 383

Sanguinũ ciuitas Niniues cur dicatur. 383

Sciendi siue agnoscendi verbo, quid diui-
na scrip. fo. 123

Scientia seu cognitio diuinæ mētis prima
est sanctorum radix. fo. 124

Sepulchra cuius rei gratia fuerint inuen-
ta. fo. 257. 258

Sepulchrorum ratio apud omnes natio-
nes qualis fuerit. fo. 256

Sepe

Sepeliendi cura quàm magna fuerit apud
Hebræos. fo. 259

Signa & prodigia in monte Syna conspe-
cta quid. fo. 104

Similitudinum vsus ad res aperiendas qua-
lis sit in sacris literis. fo. 182

Sodomorum excidium quo pacto prophe-
tæ vsurpant. fo. 111

Spinæ complicatæ quid apud Na. 188

Spicarum arentium metaphora. fo. 191

Superbiæ Iacob & Israelis nomine, quid
Na. fo. 283

Sybæ conspiratio. fo. 206

TEmpesta & turbo quid apud Na. f. 85
Tenebrarum appellatione quid sa-
cra scrip. fo. 138

Tenebrarum ratio quotuplex. fo. 139

Tenebrarum prosequētium nomine, quid
Na. fo. 147

Thesauri ratio varia est in sacris literis.
fo. 354

Tondendi metaphora frequens est in di-
uinã scriptura. fo. 217

Tondendi verbo quid Na. fo. 219

Tonsio luctuosa apud gentes quid. fo. 224

Tonsio capitis qua ratione ab ecclesia fue-
rit admissa. fo. 227

Transeundi verbo, quid Na. fo. 229
 Transeundi verbum Deo qua ratione tri-
 bui potest. fo. ibid.
Vastatorum & propaginum nomen,
 quid Na. fo. 292
 Vasorum nomine apud eundem, quid. f. 357
 Vastata est Niniues &c. fo. 418
 Verbo mandandi, præcipiendi, expectan-
 di, & adverbio modicum quid Prophe-
 tæ significarint. fo. 20. 21
 Vendidit gentes in fornicationibus suis
 &c. quid Na. fo. 412
 Vindicta & castigatio diuina non vna tan-
 tum ratione fit. fo. 183
 Vincula dirumpere quid apud Na. f. 234
 Vineæ metaphora. fo. 291
 Virgæ appellatio quot modis in sacra scri-
 ptura sumatur. fo. 239
 Virgam contere, quid Na. fo. ibid.
 Virgines appellantur in diuinis literis qui
 Dei verbum obseruant. fo. 410
 Virgæ nomine quid sacra scrip. fo. 30
 Visionis librum ob quam causam torum
 suum opus nuncuparet Na. fo. 23
 Visiones prophetæ propria vaticinia ap-
 pellauere. fo. 24
 Visio prophetica maximam habet affini-
 tatem

tatem cum oculorum operationibus.
 fo. 27. 28
 Visionis ratio apud prophetas varia est ac
 diuersa. fo. 29
 Visionem propheticam animus hominis
 duplici ratione potest obtinere. fo. 40
 Visitationis, vltionis, triturae siue mesio-
 nis tempus quo pacto accipiat diuina
 scrip. fo. 193
 Vota pro orationibus. fo. 273

INDEX LOCORVM QVI AB
 autore ex sacris Biblijs obiter explicantur.

Ex Gene.

EA quæ de mundi diluio Moses re-
 fert. fo. 129
 Quid spiritus Domini ibi significet. 948
 Decubuiſti vt leo & quasi læna, & quis
 excitabit eum? 370

Ex Exodo.

De rubo ardenti figura. 1153
 Non assumes nomen Dei tui in vanum. 1820
 Mea est vltio & ego retribuam. 13932

- 33 Mentientur inimici tui &c. 391
 34 Zelotes nomē eius. Deus est æmulator. 50

Ex Deuterono.

- 4 Deus noster ignis consumens. Deus est æ-
 mulator. 50
 18 Dabit tibi dominus cor pauidum & defi-
 cientēs oculos. 305
 20 Si exieris ad bellum contra hostes tuos &
 videris equitatus & currus &c. ibid.
 28 Percutiet te dominus amentia & cæcitate
 139

Ex 1. Regum lib.

1. Re. 8 Hoc erit ius Regis qui regnabit super vos,
 filios vestros &c. 375
 2. R. 7 De auricula David sibi à Deo reuelata. 33
 7 Annunciabit tibi dominus quòd sit tibi fa-
 cturus domum. 252
 23 Præuaricatores aut quasi spinæ euellen-
 tue. 189
 24 De ieiunio & lachrymis David proptera-
 dultorium Bersabæ. 204
 3. R. 17 Quæ fuerit causa siccitatis illius qua tota
 regio Palaestina fuit absorpta. 96
 4. R. 18 Bellum Senacherib. 124

Ex Iob.

- 16 Si vos effletis vbi ego sum, ego sanè super
 vos caput mouerem. 421

Vene

- Venerunt ad Iob omnes fratres & sorores 42
 & omnes qui antea cognouerūt &c. 420

Ex David.

- Nouit dominus viam iustorū, & iter im- 1
 piorum &c. 127
 De impiorum hominum aduersum pios 2
 conspiratione. 177
 Disrūpamus à nobis vincula eorū &c. 237 2
 Domine quid multiplicati sunt qui tribu- 3
 lant me &c. 232
 Filij hominum vsquequo graui corde &c. 4
 389

- Deus iudex iustus fortis & patiens &c. 402 7
 Perit memoria eorum cum sonitu. 147 9
 Apparuerunt fontes aquarum & reuelata 18
 sunt fundamenta &c. 132
 Quoniam tu illuminas lucernā meam. ibi. 18
 Pones eos vt clybanum ignis in tempore 20
 vultus tui. 60
 Vota mea reddam in conspectu timentiu 22
 cum. 272
 Ego sum vermis & non homo &c. 419 22
 Ipse super maria fundauit eum, & super 23
 flumina &c. 89
 Pes meus stetit in directo. 267 25
 Vultus domini super facientes mala vt per- 33
 dat de terra &c. 60

- 35 Fiant viæ illorum tenebræ. 139
 35 Non veniat mihi pes superbiæ. 267
 36 Vidi impium superexaltatum & eleua-
 tum &c. 221
 43 Vbi conqueritur Christus se positum esse
 capitis commotionem in populis. 419
 50 Libera me de sanguinibus &c. 382
 56 Ea quæ de spinarum similitudine & aliis
 etiam similitudinibus dicit, quibus im-
 piorum hominum exitia declarat. 185
 67 Confringet Deus capita inimicorum suo-
 rum, verticem &c. 225
 68 Si dormiatis inter medios clericos pennæ
 columbæ de argentatæ &c. 367
 70 Confitebor tibi in vasis psalmi veritatem
 tuam Deus. 358
 82 Vineam de Aegypto transtulisti: eiecisti
 gentes &c. 292
 76 Vouere & reddite domino Deo vestro o-
 mnes qui in circuitu &c. 273
 82 Inimici Domini mentiti sunt ei. 389
 104 Qui facit angelos suos spiritus &c. 306
 110 Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex
 Syon &c. 239
 112 Exortum est in tenebris lumen rectis &c. 93
 113 Mare vidit & fugit &c. 100
 113 Montes exultauerunt vt arie res &c. 100

Qui

- Qui cõfidunt in domino sicut mons Syon 124
 &c. 267
 Dispercat de terra memoria eorum. 147 133
 Ab alienis parce seruo tuo. 207 133
 Domine probasti me & cognouisti me 138
 &c. 174
 Tange montes & fumigabunt. 98 143
Ex Prouerb.lib.
 Vbi memoriam iusti cum laudibus cele-
 brandam dicit Salo. 146
Ex Esaiã.
 Heu, quia vindicabor de hostibus meis. 1
 79
 Descendent fortes eius, & sublimes, & læ-
 tari soliti ad Deum. 312
 Aspiciemus ad terram & ecce tenebræ. 5
 138
 Væ qui coniungitis domum ad domum &
 agrum agro copulatis. 326
 Vidi dominum sedentem super solium ex
 celsum &c. 44
 In diebus illis radet dominus nouacula
 conducta. 217
 Succensa est quasi ignis impietas, vepres
 & spinas vorabit. 184
 Omnis violenta prædatio & vestimētum
 mixtum sanguine. 384
 Succen-

- 10 Succendetur & deuorabitur spina eius. 185
 11 Quàm speciosi super montes annuncian-
 tis & prædicantis pacem &c. 266
 11 Habitabit lupus cum agno & pardus cum
 hædo accubabit. 370
 13 Mandauit sanctificatis meis. 20
 16 Auferetur gloria Moab. 360
 17 De spicarum arentium similitudine. 191
 23 Si igitur interrogauerit te populus iste uel
 sacerdos, dicens, quod est onus domini
 &c. 16
 26 Iusti homines uiam iudiciorum Dei spe-
 ctant. 84
 28 Manda remãda, expecta reexpecta &c. 20
 40 Omnis mons & collis humiliabitur. 98
 52 Quàm speciosi super montes annuncian-
 tis & prædicantis pacem &c. 266
 66 Descabello pedum Domini. 83
Ex Hieremia.
 1 De uigilanti uirga & olla feruenti. 30
 2 Sub alis tuis inuentus est sanguis. 383
 13 Posside tibi lumbare, & pones illud su-
 per lumbos tuos. 281
 15 Transire te faciam in gentem. 227
 22 Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ &
 foderunt sibi dissipatas cisternas. 344
 30 Omnis uiri manus super lumbos eius. 366

Filia

Filia Babylonis quasi area tempus triturae 51
 eius. 193

Ex Threnorum lib.

Gaude & lætare filia Edon quæ habitas 4
 in terra Hus, nam ad te perueniet calix
 Domini &c. 427

Ex Ezechiele.

Quid nomine ardentis ignis & in imagine 1
 inuoluti significaretur. 116
 De uisione qua cælum apertum & ani- 6
 mantia plena oculis uidebat. 44
 Quid est istud quod inter uos iactatis pro- 18
 uerbum, dicens, Patres nostri come-
 derunt uiam acerbam &c. 208

Ex Daniele.

De Rege Balthasaro articulos scribentis 5
 manus aduerso in pariete uidente. 38
 Mane Thethel Phares. 197 5

Ex Osea.

Ego transij super bonum collum eius. 229 10

Ex Iohese.

Adhuc modicum & ego mouebo cælum. 20

Ex Abachuc.

Quare non respicis super iniquè agentes 1
 & taces deuorante impio iustiorè se &c. 348.

Aspexit

3 Aspexit & dissoluit gētes, & contriti sunt
montes seculi. 97

Ex Euang. Matthæi.

9 Quid cogitatis mali in cordibus vestris?
167

14 De Herodia scemina. 197

22 De nuptiarum parabola. 140

Ex Luca.

1 Deposuit potentes de sede, & exaltauit
humiles. 325

13 De turri Syloe. 81

Ex Ioanne.

7 Qui non ex sanguinibus &c. 381

12 Nisi granum frumēti cadens in terra mor-
tuum fuerit, ipsum solum manebit. 252

Ad Ro.

Ex Pau.

1 Non ego erubescō euangelium &c. 239

2 Gloria & honor & pax omni operanti bo-
num. 360

2 Thesaurizas tibi iram in die irę & reuela-
tionis iusti iudicij Dei. 113

8 Non accepistis spiritum seruitutis iterum
in timore. 105

1. ad Co rin. 14 Quicumque reuelationem habet videt &
Ad E- intelligit. 33

phc. 6 State succinti lumbos vestros in veritate.
280

In quo inhabitat omnis plenitudo dñi- 3 Ad
nitatis corporaliter. 36 Colof.

Ex actis.

De visione Petri qua linteum omnige- 10
nis animantibus refertum videbat. 33

Maeta & manduca. 39 10

Ex Petro Apostolo.

Nouit dominus pios homines de tenta- 2
tione eripere. 123

Originali mundo non pepercit, sed octa- 2
uum Noe &c. 134

DISPUTATIONES

quæ hoc volumine continentur.

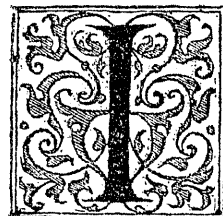
<i>De onere prophetico.</i>	11
<i>De visione prophetica.</i>	23
<i>De appellationibus diuinis.</i>	52
<i>De miraculis Christi.</i>	100.101
<i>De vaticinio Nahum.</i>	120
<i>De tenebrarum appellatione in sacris litteris frequenter vsurpata.</i>	141
<i>De peccatorum redditu.</i>	148
<i>De castigatione inferiorum propter maiorum scelera.</i>	202

FINIS.

CYPRIANI MONACHI CISTERCIENSIS, AD PIVM LECTOREM

PRÆFATIO.

INTER cæteras Diuine scripturæ partes, quæ ante foelicè Christi Iesu aduentû, singulari numinis beneficio instituendis hominibus excogitatæ fuerunt, & inuentæ, nulla est, Christiane lector, quæ plus aut difficultatis, aut utilitatis habeat, quàm ea quæ vaticinia cõtinet, prædictionesque prophetarû. Diuina enim natura consultrix, & prouida utilitatum nostrarû, cum in eam rem hominem finisset, vt virtutis amore, & honesti admiratione detineretur, eos omni tempore, atque ætate magistros illi præfecit, quorum doctrina, atque consiliis magna ad bene beatèque viuendû

A

emolumenta consequeretur. Inter eos autē quos Dei populus antiquitus consultores habuit, & ducis pietatis sectāda: sancti prophetae principem semper locum autoritatemque tenuere. Fuerunt enim vt illorum testantur volumina, feruore spiritus, vitæ pietate, rerum peritia, constantia animi, eloquentia denique & facultate dicendi illustres ac prorsum mirabiles. Omnis verò quæ est apud prophetas tradēda doctrinæ ratio, tribus partibus posita est, vt est à sapiētibus viris diligenter obseruatum, historia videlicet oratoria, atque vaticinio. In historia nō tantum antiquitatem commemorant, aut temporum monumenta, locorum, hominū, rerumq; gestarū, vt prophani solēt scriptores, sed & exempla æquitatis, consummata iustitiæ, vitæ optimæ, fidei, atque virtutum omnium, imitanda proponunt. In orationibus autem: ad virtutem mortales semper excitant & acuunt, hortantur, dehortantur, consolantur nonnunquam, genus omne flagitij insectantur acerrimè, idolorum cultū, scelus perfidiæ, fallacias, & præstigias hominum, expilationes pauperum & oppressiones, maximè verò neglectum atque cōtempcionem Diuinæ legis. Docent interdū qua-

le sit

le sit Dei ingenium, quæ eius voluntas, quid in nobis potissimum spectet, quibus rationibus illius voluntati humana omnia studia sint accommodanda. Sed & ad pœnitētiā vocant omnibus modis, & ad excitandam hominum oscitantiam & socordiam: iram Dei minantur, & grauissima in nefarios homines intentant supplicia, vt eos à flagitio & perdita vita reuocent. Ad erigendos præterea labantes animos, & desperationi proximos Diuinas promissiones, & antiqua in electos homines beneficia, quibus exuberātem suam bonitatem declarabat, proponūt. Inter promissiones verò illam cum primis suis oraculis illustrare solēt, in quam omnia penè vaticinia potissimum spectāt, quæ Dei filium plena voce in remedium antiqui vulneris, humana carne amictū, & nostræ mortalitati innexum, mortalium generi pollebatur. Erit proinde prophetarum lectio nobis & accommodata & vtilis, omnibusque modis per se magnifica & salutaris. Nā quis credat mortalibus non semper ex vsu fore: eos autores euoluere diligenter, qui cū præcones essent Diuinæ maiestatis, & correctores prauitatis humanæ, nihil ad vtilitates suas retulere vnquam, omnia nostri causa

4
 facientes, ad eò vt cogitationes suas, & quæ
 cœlitus accepissent oracula, ad æternâ me-
 moriam Diuinis literis consignata relinqui-
 rint: Consequere fortasse (eorum quos delu-
 sa Gentilitas habuit insignes oratores) assi-
 dua lectione, liberam aliquam animi oble-
 ctationem: solatia autem illa, & interni homi-
 nis sustentationes, quas Pau. fructus spiritus
 appellat, nunquam (crede mihi) consequere.
 Nemo profectò (nisi planè demens) illorum
 lectionem, vel molestias animi pellere, vel à
 sceleribus referre pedem, vel ad virtutem
 regressum facere posse credat, qui cum co-
 gitationes suas literis committeret, propriis
 semper studebant commodis, in quæstus cu-
 piditatem, & inanis gloriæ ardens desiderium
 incitati. Et tum maximè cum de contemnē-
 da gloria scriberent: in eo ipso quò prædica-
 tionem nobilitatemque despiciere videban-
 tur, prædicari se ac nominari vehementer cu-
 piebant. Sancti verò propheta, ita delegato
 sibi officio, à summo Deo, functi sunt, vt re-
 lictis omnibus ad tutelam vitæ necessariis,
 non modò in futurum, sed neque in diem
 quidem laborarent, contenti extemporali
 cibo, quem natura illis suppeditaret. Quæ-
 stum autem aut emolumenta propria, aut
 nominis

nominis celebritatem, populares ventos, cœ-
 teraque huius generis, quæ externæ philo-
 sophiæ cultores mirabantur, ad eò sectati nō
 sunt, vt pro oblato cæteris hominibus offi-
 cio, cruces tantum & labores incredibiles,
 contumelias, infamiam, dedecusque omne
 reportarent. Nihil ergo aliud quærebāt ho-
 mines, à quibus absuit studium lucri, ampli-
 tudinis, & gloriæ, cuius vehementi cupidi-
 tate ducuntur mortales, à quibus absuit pec-
 candi voluntas, omnisque causa fallendi,
 quàm vtilitates nostras & commoda ad ce-
 lebritatem & gloriam diuini nominis accō-
 modata. Sed certat difficultas propheti-
 cæ lectionis cum vtilitate ipsa, incredibili
 contentione. Nam quamuis quæ à sanctis
 prophetis in rem nostram diuini spiritus in-
 citatione fuerunt excogitata, sanctè circun-
 spectèque dicantur, nunquam tamen (vt ego
 iudico) in literis sacris aut breuius, aut cōci-
 sius, aut maiori traduntur obscuratione. La-
 tent enim, & quasi inclusæ in abdito, abscon-
 ditæ sunt propter vetustatem innumeræ hi-
 storix, de quibus apud sanctos prophetas fit
 mentio, indoles morèque hominum & af-
 fectus penitus ignorantur, locorum ingenia,
 temporum ratio, vitæ vsus atque instrumē-

ta prorsum nesciuntur. Ob eamque rem, cum in multis locis diuinandum sit, sit necessario vt rem ipsam non adsequamur, aut non adsequamur pari foelicitate. Veruntamen non statim animus despondendus est, quauis prophetarum lectio multis sit obstructa difficultatibus, obscuritatibusque inuoluta. Nascitur enim ab ipsa rei difficultate notia quedam opportunitas. Primò quòd scripturarum maiestatem hinc agnoscimus, & veneramur, vtpote quàm nulla hominum ingenia, omni etiam adhibita cura, attentione animi, vigilantia, atque labore, consequi possint. Habemus deinde linguae sanctae perdiscendae incitamenta maxima, vt sacros vates propria lingua loquentes intelligamus. Nam ab ipsa Hebraei sermonis vetustate nascitur obscuritas incredibilis. Ingeruntur praeterea nostris animis stimuli, quibus noctes & dies vehementer cõcitamur, ad euoluendos eos autores, non qui prophetarum oracula nasum faciant in omnia sequacem, sed probatos & eruditos. Itaque summa illa difficultas laborque insuperabilis intelligendi sacros vates, disertam negligentiam nostram reddere possunt. Quibus autem ea quae diximus concessa non fuerint: nihil tamen

men habebunt, quod de lectionis difficultate querantur. Sic nanque saluti nostrae diuina bonitas consuluit, vt nullus sit qui ex prophetarum oraculis (modò adfit fides, atque vnicus animorum formator spiritus) non sic queat institui vt sit, *ἄπειρος*, id est, integer, perfectus, & ad omnia pietatis opera plenè instructus. Denique vt nesciat multa de ingenio & situ terrae Chanaan, de dictis factisque Israëlis, de moribus vicinarum gentium, quae in prophetis occurrunt, & citra pietatis iacturam ignorari possunt. Nouit tamen Deum suum quo pacto meritam illi gratiam iustis honoribus, & memori mente persequatur, qua ratione illum semper puro, integro & incorrupto animo, & voce veneretur. Porro quibus otium est, quibus ingenij facultas, quibus docendi alios, à summo imperatore Deo commissa prouincia, hos par est: sancta Dei oracula summa animi intentione, & vestigatione religiosa habere explorata: neque diuinum Spiritum semper per tam varia interpretum ora, audire loquentem, sed superata potius Hebraei sermonis difficultate, ipsum posse aliquando sua lingua docentem percipere. Fuerunt autem apud priscum illud seculum, mediaeque aeta-

tis homines, clarissimi vates, quos Videntes appellabat antiquitas, quorum scripta ad nos ex integro non peruenere, nisi quatenus illorum (non orationes, aut commentationes) sed dicta quaedam aut facta, sacris literis, non sine magno Numinis beneficio, commissa sunt. Accepimus tamen orationes aliquot maximè illustrium prophetarum, veluti per manus, quas ad erudiendos mortales, de vero iustitiæ ac pietatis cultu, summi Dei prouidentia, ab iniuria temporum, & interitu vindicauit, quorum alios minores, alios verò maiores, recepta iam, & quasi inueterata consuetudine appellamus. Non ut imperiti existimant, quòd horum argumenta sint exilia, aut spiritu, aut eruditione, sint inferiores, si cum maioribus componantur, sed quòd minorum orationes sint contractiores multò. Habet tamen eorum breuitas laudem, & dignitatem, & verborum, iuxta suscepta ab illis argumenta, quantum fat est. Omnes autè & qui maiores prophetæ appellantur, & qui minorum nomine censentur, inter Deum & homines, foederum, pacis, belli, induciarum, oratores fuere, & quasi faciales. Per eos enim fiebat, ut iustum Deus in homines bellum susciperet,

apud

apud quem magna semper fuit obseruatio, à condito orbe, in commouendo bello, aut concitandis armis, aduersus mortales. Neque vnquam, ut literis arcanis proditum legimus, bella non dico acria & magna, sed neque exigua quidem, aut gessit, aut confecit, quin multò antea tempore per sacros vates, & pacem & arma improbis & sceleratis offerret. Itaque ut florente Romanorum imperio cum omnibus gentibus bella inferret, Faciales erant, qui ad res petèdas mitterentur ex munere: quas si minùs obtinuissent, bellum indicebant diuturnum, & graue, ita etiam & Ionam, à summo imperatore Deo, missum aliquando legimus ad amplissimam Niniues ciuitatem (totius Regni Assyriorum metropolim) ut debitas ab illa vsuras iustitiæ, innocentiae, atque integritatis exigeret. Quæ cum Ionas obtinuisset, ut illius vaticinia apertè declarant, conceptas animo inimicitias, & quasi odium exitiale, in viros Niniuitas deposuit, illorum pœnitentia flexus. Cum autem propter inueteratam peccandi consuetudinem, quæ Assyriorum animis penitùs inheferat, & summam rerum omnium abundantiam, quæ ad perfruendas voluptates, inflammare solet mortaliù animos, Ni-

A 5

nives ciuitas ad antiqua flagitia relaberetur, sanctum prophetam Nahum, tãquam alterum Fecialem mittit. De cuius legatione toto hoc volumine differere consiliũ est. Perorauit autem aduersus Assyriorum regnũ, imperante apud Iudæos Ezechia: & quasi Feciales literas Niniuitis deferat, ostendit à summo imperatore Deo, quasi æternum bellum, magnum, & periculosum aduersus improbos iam esse susceptum. Illud interim diligenter declarans, quã sit potens Deus ille Niniuitarũ hostis, quibus præterea ex causis, urbem vetustissimam,

& amplissimum Assyriorum

regnũ, tanta mole funda-

tum, delere fundi-

tus decre-

uerit.

O N V S

O N V S N I N I V E . L I .
B E R V I S I O N I S N A -
H V M E L C A E -
S E I .

N T E A quã de totius operis titulo dicere instituo, pauca quædam de prima huius vocis **O N V S**, inuentione, & origine, sunt explicanda, à nostro instituto minimè aliena. Quanuis enim sacri omnes propheta, quorum vaticinia Spiritus ille cœlestis, sacris literis consignata voluit, eam vocem (non sine magno iudicio) frequenter vsurparint, incertum tamen quando hoc loquendi tropo, pari consensu, & sermone crebro, & vulgato, vti cœperunt. Nã si sanctarum scripturarum antiqua monumenta diligentius repetas, nunquam (vt arbitror) ante tempora Esaia, quempiam inuenias, qui prædictionibus propheticis, & rerum futurarum oraculis, eam vocem in-

ferue

feruerit. Nemo qui sanctorum prophetarū oracula, vel à limine (quod aiunt) salutari, ignorat, **ONVS**, graue & acerbū vaticinium, triste & infaustum, significare. Vnde apud Esaiā, Onus Babylonis, onus Moab, onus Damasci. Et sanctus propheta Abachuc scribendi exordium ab onere duxit, dicens, Onus quod vidit Abachuc &c. Quae cum ita habeant, mirandum sanè mihi videtur, cum ab orbe condito, prophetiae & rerū futurarum praesensiones, nunquam defuerint, neque grauiores comminationes diuinæ, ad coercendam hominum perditorum remeritatem, & reprimendos conatus: quid fuerit causæ quòd ante seculum, illud quo Esaias, Hieremias, ceterique vates maximè illustres floruere, nulla vnquā **ONERIS** facta fuerit mētio. Prædixit aliquādo Deus, sancto viro Noe (suis temporibus admirabili) venturum totius orbis excidium, post centum viginti annos, aquis diluuij exundantibus. Neque enim sententia illa probari mihi potuit vnquam (quæ multorum est opinione posita) præscripta, eo loco, humanae vitæ curricula, & limites angustissimos, cētum viginti annorum. Vt enim donemus libenter existimationem illam: totam anti-

quitus

quitus Græciā oppleuisse, & viros magnos egregieque doctos habuisse patronos, Chrysofostomum Theodorum, Iosephum, & inter Latinos Lactantium: nihil tamen in illa video probabile. Cui enim obscurum esse possit, vniuersam illam seriem, quæ à filiis Noe ducta fuit numerosè, vixisse vltra centum viginti annos, & sanctum patriarchā Abraham, lōgo etiam interuallo superauisse? Accessit enim ad centesimum quinquagesimū quintum annum. Vnde Auenezra inter Hebræos doctissimus, multis verbis redarguit illorum sententiam, qui existimauere, eo loco finē humanae vitæ præscribi. Chaldaeus præterea paraphrastes, idem prænuntiat. Neque secus Kabalista, qui ea præclara synodo, cuius princeps fuit Esdras, diuersa edidere volumina. Quare res, vt mihi videtur, non est opinione dubia, sed in præsentia & ante oculos posita: prædictionem illam graue & acerbum fuisse venturæ cladis vaticinium, & spatium centum viginti annorum, poenitentiae, & impiorum hominum conuersioni, fuisse concessum. Cum igitur, inter ceteras prædictiones, nulla fuerit, aut tristior, aut infausta magis, mirum sanè videri debeat, nullum penitus eo loco factam fuisse

fuisse de O N E R E mentionem. Quid quod Moses prophetarum præstantissimus, qui frequenter in Aegyptios, infortunatissima extulit vaticinia, & inauditas, vsque ad tempus illud clades, & afflictiones denuntiabat, nunquam oneris meminit, sed dicendi exordium ab eis verbis (aliis prophetis familiaribus) semper sumebat. Hæc dicit Dominus &c. Et tandem quoniam immensum esset singula persequi, quæ ad rem firmandam suppetunt testimonia, primum omnium legimus Esaiam prophetam hac voce *שׁוֹרָה* ea significatione usum, pro infausto, tristisque vaticinio, cum dixit, O N V S Babylonis, quod vidit Esaias filius Amos, &c. Post quæ cæteri vates prophetias suas, onera etiam appellauere frequenter. Ardua proinde ac difficilis quæstio illa est à nobis proposita, paucis hætenus quæsitæ, à nullo penè explicata. Igitur cum antiqui vates populum Israëliticum frequenter corripent, iramque diuinam iam iam impendentem sæpe minarentur, ex Diuino mandato, quemadmodum bonos & optimos concionatores decet (est enim virtutibus insita amaritudo quædam, vitia voluptate condita sunt: atque ita fit vt illa offensa, hac deliniti homines ferantur in

præ

præceptis, nisi verbi Diuini promulgatione in officio retineantur) cœpit in ore vulgi, & communi prouerbio versari, vt grauior omnium prophetia, onus appellaretur, nec sine irrisione, ac si Hispanè dixeris, *carga de paños*. Nā cum prophetæ ex more in illius populi impietates, & flagitia grauiter inueherentur, ita vt illorum increpationes acerbis æquo animo ferre non possent, in contemptum Diuini verbi, quasi indignabundus dicebat. In nos perpetuò faba cuditur, & teritamentis puerorum, grauem incutere terrorem infani atque dementes studet. Cùmque ex populo alter alterum interrogaret, quibus de rebus hodie concionatus est Esaias, aut Hieremias? Respondebat ex more, non sine magna Diuini verbi contemptione, solitum onus, acerbis vt solet, tristia & infausta. Cùmque à sanctis prophetis extorquere contenderent, quid in flatu Spiritus à Domino accepissent, eas ipsas reuelationes, & incitationes mentis propheticæ O N E R A appellabant, dicentes, Quod est onus Domini? Quod ergo à popularibus hominibus, imò & primariis populi viris, sæpe usurpatum est, in prouerbij venit consuetudinem ea ratione, vt sancti prophetæ etiam:

vel

vel eadem cōsuetudine ducti, vel (quod ego potius arbitror) imitatione quadam, grauior-
 res omnes prophetias, tristes & horrendas,
ONERA appellarent. Noua fortasse hæc
 nostra sententia, & inopinata alicui videbitur:
 Sed nos nō tam rerum nouitas delectat,
 quā veritatis inquisitio. Libenter hæc dicta
 videri potuissent, nisi Hieremiæ prophete
 oraculum magnam his quæ diximus auctoritatem
 tribueret. Eius verba (quod res per obscura sit,
 longoque iaceat vetustatis recessu) non grauior
 subscribere. Sic habet cap. 23. Si igitur interrogauerit te
 populus iste, vel propheta, vel sacerdos, dicens,
 Quod est onus Domini? visitabo super virum illum,
 & super domum eius. Hæc dicetis vnusquisque ad
 proximum & ad fratrem suum, **Quid respondit Dominus?**
 & **quid loquutus est Dominus?** Et onus
 Domini vltra non memorabitur, quia onus
 erit vnique sermo suus, & peruertentis
 verba Dei viuētis. Hæc dices ad prophetam,
Quid respondit tibi Dominus? & **quid loquutus
 est Dominus?** Si autem onus Domini dixeritis,
 propter hoc, hæc dixit Dominus. Quia dixistis
 sermonem istum, onus Domini, & nisi ad vos dicēs:
 Nolite dicere

cerere Onus Domini, propterea ecce ego tollam
 vos portans, & proiciam vos, & ciuitatem
 quam dedi vobis. Vt ergo paucis colligamus,
 ex oraculo Hieremiæ, quæ ad expediendam
 quæstionem videntur accommodatissima:
 tantus erat temporibus Hieremiæ Diuini
 verbī contemptus, vt quasi per ludum &
 irrisionem **ONVS** illud appellarent, non
 tantum vulgares homines, sed & qui aliorū
 impiam audaciam, ex munere, ab omni
 debuissent arcere progressu: vt sacerdotes,
 viriq; in populo primarij. Grauior
 promde, atque indigne Deus Opt. Max.
 ferebat: eō dementiæ populum
 Israëliticum processisse, vt Diuina
 oracula, & salutares prophetarum
 cohortationes, tãquam rem vulgarem,
 & vilem, oneris appellatione, vetusto
 iam & trito sermone dehonestaret.
 Ob eam enim rem, populum hortabatur,
 dicens, Onus Domini vltra non
 memoretur in vobis. Fiet enim aliō
 qui, vt cuique sermo suus oneri sit.
 Stultos enim sermones hos, impias &
 vefanas voces, ego grauiori aliqua
 pœna compescam: & digna tanto
 scelere supplicia inferam. Nam quid
 iniquius excogitari possit, quā summi
 Dei oracula ita ver-

bis, & communi lacerare sermone, vt in contemptū & irrisionē, non verbū Domini, sed onus appelletur. Magna ergo diligentia cauendū: verbū Domini posthac onus appelletis, alioqui tollā vos, & eiiciā de terra vestra. Venuitissima sanē vocū allusione summus Deus stultorū impudētiā cohibebat: **נשוא** enim & assumptionem, & eleuationem significat Septuaginta vt autor est Hieron. pro **נשוא** *λημιμα*, constanter vertunt, hoc est, gestamē, portationem, onus, eleuationem. Ea metaphora Exo. 20. Moses Israēliticam gentē à periculosa iurandi consuetudine cohibebat. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Eleuamus enim & assumimus interdum, & supra verticem in argumentum summæ venerationis ea locamus, quæ magna sunt apud nos æstimatione. Eleuamus præterea, ea quæ statim sunt abijciēda & proculcanda. Cū ergo iureiurādo quidpiā mortales affirmāt, Deus ipse tanquam iudex & testis interponitur actionū & cogitationū: quæ summa est religionis ratio. Quod si vel mēdaciū aliquis, vel rē nullius pōderis (Deo in testē & iudicē producto) firmare velit: ipso iureiurādo quidem nomē Dei assumit, sed cū ex leuitate vel perfidia eleuat Diuinū nomē, hu-

mi proiicit, & ad terrā veluti allidit. Ad institutū ergo redeundo illustris proph. Hie. elegāti vocū allusione utebatur, cū grauē comminationē & suppliciū atrox in nefarios homines intētare. Quoniā dicitis verbū Domini, **נשוא** hoc est, assumptionē & eleuationē, ego **נשוא** hoc est, eleuabo, assumā vos, nō vt honore afficiā, sed vt pōiiciā à facie mea, hoc est, familiaritatē arctiori amicitia depellā. Magnus vtiq; lectionis fructus perierit, nisi linguæ sanctæ, vel leui aliquo gustu tangamur. Itaq; cū cōmunis illius gētis cōsuetudo nomē Oneris pro grauiori quacūq; prophetia suscepisset: eadem cōsuetudine, quæ vim naturæ habet, aut per Mimesim potius, siue imitationē, infausta oia vaticinia, onera appellabant. Quemadmodū enim Diuinū verbū apud impios & nefarios, sannis interdū & scōmatibus excipit, ita etiā & sancti vates velut in vitationē sceleris huius, impiorū verba p imitationē reddūt, vt illorū stultitiā & demētiā potētius exagitet. Sanctus proph. Esa. c. 28. figurato sermone, nec sine tropo, verba quædā frequēter repetebat, & inculcabat. Manda, remanda, manda, remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Sanē cum stultus ille

populus prophetas audiret concionantes, qui frequenter subinde verba mandandi, præcipiendi, expectandi inculcarent: puerorum instar, illorum sermones non sine magna contemptione pueriliter imitabantur. Esa. 13. Mandavi sanctificatis meis. Et 23. Dominus mādauit aduersus Chanaan. Et cum de Diuinis pollicitationibus agerent, verbo expectandi frequenter utebantur. Abac. 2. Si morā fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Osē. cap. 3. de eadem re. Diebus multis expecta. Cū autem de breui aduentus Domini mora loquerentur, libenter inculcabant aduerbium **¶** siue modicum. Apud prophetam Iohelem, Adhuc modicum & ego mouebo cælum, &c. Cū ergo prophetarum verba frequentius repetita, uesani atque dementes rideret & contemnerent, tanquā leuia essent & puerilia, & per imitationē, ut pueri solent, redderēt. Sacerdos propheta Esaias eadē imitatione, illorum stultitiam insectabatur dicens: Ablactatos à lacte, auulsos ab yberibus, quia mādā remanda, manda remanda, &c. Heu stultos, inquit, & perditos homines, qui tanquam nuper à materno complexu, & yberibus

auulsi,

auulsi, neque ex pueris aut infantibus excefferint, illorum more, semel accepta verba quasi per ludum & irrisionē imitantur. Deinde verò grauisima illis supplicia minatur. Erit (inquit) vōbis verbum Domini, Manda, remanda, &c. in subuersionem, cæcitatē, & interitum. Eadem fortasse ratione, improbōrum hominum verba, & communi consuetudinē iactatum sermōnem, *Mimesis* quadam (ut diximus) sacri Yates grauiorem omnem prophetiam, onus appellauere. Tantum verò vetus consuetudo potest, communi hominum vita suscepta, ut à tēporibus Hieremiæ, Esaiæ, ad tempora vsque Christi Red. (ut quidā arbitrantur) mos ille loquendi durauerit. In Euangelio legimus Christū R. Phariseorum doctrinam, & grauisimam præceptorum sarcinam, alienis humeris impositam, quam neque digito dignaretur attingere, **ONERA** appellauisse. Legem præterea Euangelicam, tametsi leuis sit & portabilis, Onus appellauit, more gentis illius, dicens, Iugū meum suauē est, & onus meum leue. Illud autem diligentius considerandum, quod à Diuo Hieronymo sapienter satis fuit animaduersum, Sanctos prophe-

tas, cum ab onere scribendi exordium ducunt, non eandem semper seruare legem loquendi. Neque enim hac formula semper vtuntur, Onus Babylonis, Onus Damasci. Nam Malachias propheta primo cap. in hunc modum exorsus est, Onus verbi Domini ad Israël. Cum ergo infausum aliquod vaticinium his verbis pronuntiant, quantum propheta grauis sit, & magnopere reformidanda, plurimum tamen habet consolationis admixtum. Quemadmodum enim iuxta Latini sermonis proprietatem longè diuersum sit, in aliquem scribere, aut scribere ad aliquem (est enim in altero certissimum amicitiae indicium, in altero verò inimicitiarum, & odij aperta confessio) non secus apud sanctos prophetas, longè inter se sunt diuersae hae loquendi formulae, Onus Niniues, & onus ad Niniuem. Demosthenes ille Graecae facundiae parens, longè pulcherrimam orationem *πρὸς λεπτίνην*, id est, ad Leptinem intitulauit, non *ἠτὶ λεπτίνην*, hoc est, in Leptinem, quod pro Leptine potius quàm contra Leptinem scriberet. Itaque Nahum aduersus Niniuem, totumque Assyriorum regnum infausam

ac lamentabilem prophetiam scribens, non ad Niniuem, sed contra Niniuem se scribere satis significat, cum dixit, ONVS Niniue.

TOTVM autem vaticinium Librum visionis appellat. Fuit enim vetus Hebraeae gentis consuetudo, ab antiquis iam inde ducta temporibus, exordium scribendi à titulo totius operis ducere: id quod sancto prophetae Nahum cum ceteris vatibus, videmus esse commune. Qui omnes penè, more & quasi instituto suae gentis, eandem exordiendi rationem suis scriptis constanter seruauere. Quae res quoniam celebris est, multisque scripturarum exemplis notissima, & in Apocalypsi Ioannis de re ista acuratius multò disputauimus, diutius de ea dicere non debemus. Totum autem volumen Librum visionis appellat, vt veterem prophetarum consuetudinem, & pristinum scribendi morem, vel in hac re imitaretur. Sic enim legimus clarissimum vatem Esaiam, egregium illud vaticiniorum opus, Visionem appellauisse. Visio (inquit) Esaiæ filij Amos, & cetera

Neque verò difficile arbitror, causas inuestigare, & rationes propter quas sacri propheta propria vaticinia visiones appellarint, & oculis, potius quàm cæteris sensibus, eas accommodarint. Nam est hic sensus longè acerrimus, vt Plato in Timæo, & Cicero 2. de Finibus, ex Platonis sententia dixerunt. Sunt oculi in corpore humano tanquam rerum omnium speculatores. Ob eamque rem altissimum locum obtinent, ex quo plurima circumspicientes, fungantur suo munere. Finxit quidem artifex rerum Deus, in corpore summa providentia cæteros sensus, & tanquam fenestras illos aperuit, per quas vel animus ad res inuestigandas se proriperet, vel res ipsæ ad efficiendam cognitionem vtrò se in animum insinuant. Sensum tamen videndi præstantiorè multò cæteris iudicamus, quòd quæ oculis deprehendimus, nullo egeat aut firmiori, aut grauiori testimonio. Cùm sit ergo ipsa rerum futurarum præsentio, quæ Diuini spiritus inflatu constat, longè certissima, vt potè quæ à Diuinæ lucis radio & splendore deriuetur, neque externo aliquò egeat testimonio, propter summam illius certitudinem, relinquitur prophet

phetiam omnem, cum visione corporea, plurimum habere similitudinis. Nullum est deinde inter cætera membra, oculo aut excellentius aut diuinius, aut spiritali naturæ omni corporea mole solutæ, cognatum magis. Galenus nanque artis medicæ Princeps, & Auerrois præterea, vir rerum multarum scientia & cognitione non in postremis habendus, cùm membrorum omnium, quibus humanum corpus absoluitur, rationes redderet, & singularum partium vtilitates, & oportunitates declararent, ausi non sunt huius membri causas inuestigare, & videndi instrumenta exponere. Adedò difficilem & flexuosam huius rei disputationem existimauerunt. Ego verò nullam huius tantæ obscuritatis causam cõsequi ingenio possum, quàm quòd membrum hoc maximè spiritale sit: illiusque exactior cognitio plurimum à complexu humanæ mentis remota. Quocirca idem Galenus, oculum Diuinum membrum appellat, quòd sit eius inexplicabilis & mira subtilitas, si quid aliud in animantium natura. Stoicos verò, visum Diuina appellatione, ob ean-

dem causam cohonestauisse accepimus. Theophrastus deinde oculum, hominis formam vocabat: non tantum quòd effosso oculo totus euaderet informis (vt Chalcidius dixit) sed quòd totius hominis fit quasi alter animus. Itaque prudenti consilio (si diligenter animaduertamus) facri vates, ad explicandam prophetiæ naturam, visionem illam appellauere, & oculorum operationibus potissimum accommodarunt: ad insinuandum fortasse illam vim, & facultatem prædicendi futura: maximè esse spiritalem, nihilque habere cum humano corpore commercij, ac proinde rotam esse Diuinam. Satis sciebat spiritus cœlestis, veterem illam opinionem multorum animis penitus insiram, quæ vaticinandi vim quorundam spirituum, & sanguinis incitationi, corporisque temperaturæ tribuebat. Sed & alteram illam penitus conuellendam noverat, quæ hominibus qui atra bile infestarentur: eandem facultatem præsentendi futura accommodarent. Vt ergo totam spiritalem esse rerum futurarum præsentionem nobis insinuaret: membro toto humano corpore: maximè spirita-

li (oculis videlicet) mentis prophetiæ incitationes, frequenter assimilat. Accedit ad hoc, quòd tum oculi temperatura, tum ipsa operationis ratio accommodatissima videtur ad explicandam spiritus prophetici vim & naturam. Nemo in Theologicis vel mediocriter versatus, ignorat visionem propheticam: Diuina aliquando, angelica etiam interdum infusione simulachrorum perfici. Cùm sint autem oculi corporei (vt Physici prodidere) crystallina spissitudine compacti, illius vtique substantia humiditatem exigat aquosam necessum est, vt visibiles formas, & exemplaria à corporibus dirempta, insita perspicuitate excipiat, relinquatur tantam esse inter visionem propheticam, & oculorum operationes similitudinem, vt nulla possit excogitari maior. Nunquam visio corporea perficitur sine simulachrorum apprehensione: nam est aër natura perspicuus, ob eamque rem dum in propria manet specie, in animum se insinuare non potest, vt est ab Alberto cognomento Magno obseruatum. Prophetica autem visio nunquam absoluitur,

quousque ipsa rerum similitudines, Diuino beneficio menti propheticae contemplan-
 da & collustranda obiciantur. Cum ergo vtraque actio, æqua opera, simulachrorum influxum postulet, altera Cælestium & Diuinorum, corporeorum altera, ignorare possit nemo: incredibilem inter eas operationes affinitatem & conjunctionem esse. Adde quod corporeus oculus (siue nullum habeat insitum naturalium lumen & splendorem, vt Auerroes libro de sensu & sensibili, constanter affirmare videtur, siue ingenita luce proprias exequatur operationes, vt Aristoteles autor est) nusquam sine lucis influxu & contactu quodam, aut rerum formas excipere, aut res ipsas intueri possit: cum sit lux ipsa eius facultatis principium, & à natura destinatum obiectum. Quo fit, vt acies ipsa oculorum in lucem prima incitatione feratur: deinde verò in colores ipsos, qui lucis imitantur naturam. In hunc modum visio prophetica sine lumine & splendore cælitus infuso, nunquam fit. Sed quemadmodum corporeus oculus externa luce destitutus, nullam penitus rerum cognitionem assequitur: non secus & humanus animus nulla collu-

strat

stratus luce Diuina, ad rerum futurarum præsentationem efficitur impos. Nunquam corporeus oculus ingenita luce, aut rerum imagines, aut res ipsas deprehendere possit, sine lucis externæ præsidio. Et humanus animus futuras res (quæ partim à Diuina providentia, partim à delectu humani arbitrij, principiis aded inuolutis pendent) nunquam queat cognoscere, solo naturalis lucis adiumento, nisi Diuinum lumen, quod propheticum appellamus, Diuinitus infusum accipiat. Lumen enim nostris animis natura insitum, eò usque humanam mentis aciem perducit: vt quæ oculis, auribus, cæterisque sensibus haurimus, complectatur. Futura verò contingentia inter hæc connumerare stultum planè fuerit. Si sola ingenita luce præterea, magnifica illa, & salutaris vaticinandi vis constaret, nunquam propheticus animus eo munere destitueretur. Rerum autem usus & sacrarum literarum autoritas, (quæ summa semper esse debeat) contrarium docet. Varia est apud prophetas visionis ratio, & huius nominis significatio, in arcanis libris, latissime patet. Est visio, aliquando idem quod spectri, siue exemplaris rei cuiuspiam, ab ipsa

ment

mentis acie comprehensio. Talis fuit visio illa Hieremias. 1. cap: cum virgam vigilantem, seu amygdalinam, intueretur, & ollā feruentem seu ebullientem, conspiceret. Videbat itaque magno Diuinæ prouidentiaē consilio) vigilantis virgæ similitudinē, quæ arcanas continet rationes. Virgam enim regnum siue magistratum, in sacris literis, significare nullus ignorat: ac proinde & regem ipsum & populi præsidē. Vnde veteres Aegyptij inter hieroglyphicas literas, ad regiā dignitatem exprimendam, depictam virgā commemorabāt: cuius in summitate, oculus esset apertus ac vigilās, & quasi circumspectans, multisque rebus intentus. Eam ergo Regni, optimique Regis effigiem, quā Aegyptij summis ingeniis expressere sanctus Propheta Hieremias prophético illo simulachro intuebatur, quasi depictam. Nam quoniā impij & nefarij homines, & qui omnibus se addixere sceleribus, de Diuina prouidentia, & consiliis, sinistrè iudicare solent, existimantes numen, aut oculis conuiuere, aut dormientis instar, oculos palpebris tenere inuolutos (eam ob causam fortasse, quòd à primo scelere non illico corripiantur à Deo)

vigil

vigilanti virga insinuabat: aciem Diuinæ mentis omnia semper collustrare, atque complecti: nunquam non intueri, qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate religionem colat, & denique piorum & impiorum habere rationem. Boni enim & optimi regis est: nunquam discedere, quasi in vigilia semper stare, neque à rebus publicis oculos deicere. Homerus omnium Poetarū longè præstantissimus, vt multas alias virtutes regibus colendas, & amplectendas, declararet, hac vna tamē popularibus hominibus præstare debeat semper, qui Reipub. præest (vt ille inquit) & bonis & malis vigilādū illi est. Excitat Agamēnona, Græcorū principē, ac summū imperatorē, qui graui esset somno cōsopitus, nihilq; illi magis commendat, quàm vt excubias agat, quasi hac sint certissima reipu. præsidia, quibus semper sit cōmuniēda & cōseruāda. Ac propterea summus ille Deus sancto Prophete Hieremias, ea simulachra mēte collustrāda deferebat, qua diuinōs oculos apertos semper, & vigilantes declararet: & ad corripiēdos impios, & ad tuendam innocentiam. Et quoniam populus Israeliticus, totaque Iudatorū gēs, flagris & verberibus ad mētē

erat reuocanda: ollam secūdo loco videtur, quæ diuinam indignationem, & ardorem significaret irarum, qua stultus ille populus totus erat absumendus, & in Babylonicam captiuitatem ac miseram seruitutē, quasi in ollam feruentem coniciendus. Venustissima (me hercle) metaphora ebullientis ollæ, ad exprimendum animum indignatione iræque cumulatam, & in ultionem & vindictam propensum. Pythagoras Græciæ Philosophiæ parens (quē Hieremiæ auditorem quidam fuisse arbitrantur) ad significandas implacabiles, & inexorabiles iracūdias (quæ semper à nobis sunt imperio rationis coercendæ & extirpandæ) celebratissimo illo utebatur symbolo, Ollæ feruentis vestigia: in cinere confundito. Huius generis est visio illa Esaiæ cap. 15. cum Moabitarum ciuitatem, nocte vastatam, internis rerum imaginibus conspiciebat. Nocte (inquit) vastata est, quæ ciuitas ex Græco & Hebræo (autore Hieronymo) nunc Arcopolis dicitur. Nō ab Ἄρεος, hoc est marte, vt quidam falsò putarunt. Videbat itaque nocte direptam & vastatam Moab, & amplissimæ ciuitatis excidium, per similitudines ipsas, prophetic

ticæ menti Diuinitus infusas. Illud libens prætermitto: Nunquid nocturna Moab deuastatio ad nocturnum patris incestum cum filia pertineat, an ad magnitudinem periculi & cladis, quæ noctu grauiorem solet incutere formidinem, vel ad cuniculos, terræq; fossuras, per quas ciuitas minutissima ab hostibus fuit capta. Hūc referendam arbitror visionem illam Petri, cui linteus omnigenis animantibus relictus, interna mentis visione oblatus fuit. Actor. cap. 11. Est præferim aliud visionis genus, quod sola Diuini luminis infusione, nullo exemplariorum, aut imaginum adminiculo fit. De eo visionis genere (mea quidem sententia) propheta Regius, 2. Regum, cap. 7. dicebat: auriculam sibi reuelaram à Deo. Menti enim & cogitationi instillauit spiritus necessariam ad erigendum templum materiam cōtraheret. Pau. Apost. 1. ad Corint. cap. 14. de eodem prophetiæ visionis genere multa accuratissimè differuit. quisq; (inquit Pau.) reuelationem habet, id est, iuxta mēsuram Dei coelitus collatam, videt & intelligit. Et paulò pōst. Quòd si sedēti reuelatum erit, primarij in ecclesia taceant, quasi dicat, si

inter subsellia fuerit quispiam, vel qui Deo inspirante, incidentem quæstionem expedire possit accommodarius, primariis viris hallucinantibus, amplectendum sanè quod Christus humiliori membro aperire dignatur. Postremò tandem, & externis quibusdam, & sensilibus rebus, corporeis oculis objectis de venturis rebus spiritus Diuinus prophetas instruebat. Quemadmodum Hieremix propheta olim, vel baltheo lineo, quem ipse lumbarè appellat, vel confracta & comminuta laguncula, siue vase testaceo, vel catena collo appensa, & manibus circumuoluta, futurarum rerum significationem aliquam, & certissimam contulit præsentationem. Hæc tria visionum genera Diuus Aurel. Augustinus, ab vno charitatis præcepto, non sine magno iudicio & diligenti fati animaduersione eruit. Hoc præceptum (inquit) Diliges proximū tuum sicut teipsum, totam de visionibus prophetiis quæstionem (difficilem & inuolutam fati) oculis subiicit collustrādam. Tria enim visionum genera in hoc præcepto tibi occurrunt, quorum alterum oculis, spiritu alterum, postremum mētis acie complectaris.

Liter

Literas enim oculis intueris corporeis, proximum ipso spiritu cogitas absentem, charitatem verò altiori comprehendis mentis acie. Primū ergo visionis genus corporeū est, alterum spirituale, quod ad animū pertinet: postremum tandem intellectuale, ab intellectu, quia mentale, à mente dicere, ratio Latini sermonis non paritur. Secundum autem illud visionis genus spirituale Diuus August. appellat, quauis rerū simulachris & imaginibus perficiatur. Pau. Apost. ad Coloss. c. 3. cū Christi Diuinitatē assereret, corporaliter in Christo inhabitare dixit. Nācū disputatio incidisset de vmbriis Moisaicæ legis, in quibus non vera Diuinitatis ratio, sed imagines quædā, & vmbra verfa rētur, prudētī iudicio, vmbriis & imaginibus corpus opposuit, dicēs in quo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter. Quāuis ergo Diuinitas ipsa nulla mole afficiatur, & ab omni sit materia secreta, Paulus tamen dicere nō dubitauit corporaliter Christū inhabitare, vt vmbriis & figuris corpus, quasi veritatem obliiceret, quòd Moisaicis illis imaginibus vmbra tantum inesset, & numinis significatio quædam tenuissima. Eadem ergo loquendi

C 2

licentia, secundum illud visionis genus spiritale Diuus Augustinus appellat, tametsi spectris rerum, & simulachris absoluatür, vt corpori spiritum opponeret, quauis simulachra ipsa corporea quodammodo appellari possint. Ea verò visionis ratio, quæ à nobis postremo loco posita, corporea appellata fuit: suapte natura (nisi aliud accedat excellentius) neminem posset vatem efficere. Tanta est enim prophetiçæ visionis veritas, eaque constantia verbis semper & comprehensionibus propheticis inest, vt citius aut cœlum ruat, aut tota ipsa natura vehementiori labefactata motu cõcidat, quàm vt prophetarum oraçulis vel leue aliquod mendacij vestigium deprehendatur. Cum autem animus fallaces sequitur sensus, fallitur & ipse, vitio opinionis suæ, ea probando tanquam certissima, quæ veri tantum habeant similitudinem. Nauigantibus nobis in terra, moueri videntur quæ stant, & astra conuiescere, cum perenni agitentur motu, & transeuntis vehiculi strepitum, tanquam ex tonitruo factum, auditus indicat, annulum in tenebris contractatum, aurèum tactus ipse existimat,

cum

cum sit argenteus. Quæ omnia fati de-clarant, corpoream illam visionem, quæ per sensus fallaces fit, frequenter animum decipere, ac proinde neminem ipsam per se vatem efficere posse, nisi excellentius aliud, atque diuinitus addas. Neque enim vnquam propheta quispiam fuit, eã tantum rerum cognitione, quæ mentem à vero possit abducere, & in graues errores agere transuersam. Sed & alterum illud visionis genus, quod spiritale appellauimus, nondum prophetiçum dici debeat: nisi præstantius quidpiã adhibeamus. Nam vt corporeã visionẽ multis erroribus obnoxiam diximus, ita & de spiritali visione statuendum arbitror. Frequenter enim eo visionis genere decipi quosdam videmus: ipsa exemplaria rerum, res ipsas existimantes, vt in amentibus & furiosis, & dormientibus sæpe accidere ratio ipsa demonstrat. Cũ ergo priscos illos vates spiritus Diuinus corporeis visionibus, de vëturis rebus instrueret, aut rerum spectris, contingentiũ tribueret significationem aliquam: vniũ sanè erat quod illos vates efficeret, mentis scilicet Diuina quædam incitatio. Sequebatur autem ipsam animi inflam-

mationem & instinctum Diuinum rationis & mentis officium, & diligentior quaedam animaduersio, certissimaque earum rerum comprehensio, quæ sibiipsis imaginibus offerebantur intuentæ & contemplandæ. Vt ergo simulachra rerum externarumque res, animis prophetarum cognitionem quandam ingenerarent, ipsa tamen per spiritum sanctum sola mentis incitatio, propheticam visionem efficiebat, quæ & exemplaria rerum in animum infundebat, & mentem concitabat ad rerum futurarum præsentationem. Quocirca regem Balthasarum nemo sanæ mentis prophetam appellet, qui apud Daniel. cap. 5. articulos scribentis manus aduerso in pariete videbat, tamen si per imagines illas corporeas ipsa rerum effigies illius animo fuerit impressa. Aderat quidem oculorum officium, qui scribentem in pariete manum intuerentur, aderat & officium spiritus, qui impressas animo imagines rerum videret. Et tamen quia nulla erat spiritus concitatio, neque inflammatio illa, aberatque mentis officium, propheta nondum appellari poterat. Accessit Daniel, qui perturbato Regi, mente ab spiritu illustrata exponeret quid

quid signo illo portenderetur, & oracula Diuino instinctu funderet, de quæ rebus venturis vaticinaretur, vt intelligas mentis illam incitationem, visionem propheticam efficere, quemadmodum dicebamus. Petrus Apostolorum Princeps Actuum capite decimo, in mentis alienationem actus, linteam illum per spiritum videbat, omnigenis quadrupedibus referatum, dictumque est illi, Macta & manduca. Sed cum hæc per spiritum tantum cerneret, propheta non erat, neque illius visio inter visiones propheticas connumeranda. Cum verò corporeis sensibus reditus, ij quos Cornelius miserat venirent ad Petrum, & spiritus ipse ei suggereret eundem esse cum illis, tunc tandem Petrus intellexit Diuini quodam instinctu, quid spiritualis illa visio significaret, ac demum in prophetam euasit. Quibus omnibus facile liceat colligere, quis tandem propheta sit habendus, & qualis debeat esse visio illa, quæ prophetam efficit, si de duobus illis visionibus quaestio incidat. Visio autem illa, quam intellectualem diximus, supremum inter cetera locum obtinet, quod ab omni

errore & fraude longius absit. Neque enim fieri vilo pacto possit, vt in errorem quispiam eo visionis genere labatur. Nam aut intelligimus & verum est, aut si verum non est, non intelligimus. Duplici ergo ratione animus hominis Diuina ope rapi possit. Primum vt à sensibus auocetur, amplius quam in somno, minus quam in morte & rerum simulachra: per spiritalem visionem contèpletur, admonitufq; à numine, sciat se non corpora sed spectra videre, quæ aliquid futurum esse significant. Possit deinde ad altiorè aliam regionè, vbi nullæ versentur rerum similitudines rapi: sed ad regionè rerum intelligibilium, vbi veritas ipsa citra vllam videatur similitudinem, vbi nullis opinionibus animus ipse detineatur, vbi virtutes animi operosa non sunt. Neque enim opere temperatiæ libido frænatur, aut fortitudinis præsidio tollerantur aduersa, aut iustitiæ ope puniuntur iniqua: aut prudentia & cõsilio opus est, ad fugienda pericula, quæ in illa regione nulla sunt. Excitati itaque prophetarum animi, in eam frequenter regionem, spiritus ope rapiabantur, vbi rerum exemplariis conspectis, earundem rerum euentus certissimè contempl

templabantur. Talis fuit visio. Esaia propheta, cum cap. 6. sedentem Dominum super folium excelsum & eleuatũ, &c. videret. Ezechias præterea, cum cap. 6. cœlum apertũ, & animantia illa plena oculis, ventum turbinis ab Aquilone venientem conspicaretur. Huius etiam generis fuisse arbitror visionè illam, quam propheta Nahum commemorat dicens, LIBER Visionis Nahum Elcesæi. Si tamen visio censenda sit, aut inter visiones propheticas connumeranda: hæc prophetae epistola ad viros Niniuitas missa, & non potius spiritus Diuini, sine idolis aut similitudinibus, instinctus quidam, qui per seipsum prophetae mentem excitaret ad scribendum & in aurem instillaret, quibus essent verbis Ninuitarum scelera exagitanda, & amplissimi regni certissimũ excidium declarandum. Neque enim opus est, cum prophetae visionem comemorant (vt est à Hieronymo diligenter annotatum super Esa. cap. 1.) visionis nomine, simulachrorum, internũ mentis prophetae conspectũ intelligamus. Solent enim prophetae ab ipsa visionis appellatione exordium scribendi sumere: ac deinde non quæ per imagines viderint im-

pressas menti, sed quæ spiritus interior suggerit, exponere. Id quod ab Esaia seruatum esse videmus, ipso statim totius operis ingressu. Tertium illud visionis genus, omnium longè excellentissimum (quod iuxta Augustini sententiam, tertium cœlum Paulus appellat) paucissimis, vt arbitrator, fuit concessum, quorum tanta cum Deo fuit familiaritas, tam arcta amicitia, vt ad Diuinæ claritatis conspectum admitterentur, tantumque in eorum animos splendoris Deus infunderet, quantum mens ipsa, corpori mortali innexa, capere potuisset. An verò hoc tam eximium beneficium summus Deus in paucos illos contulerit, eorum aliquo singulari merito adductus, an potius à Diuina liberalitate & benignitate duntaxat fuerit profectum, aliis excutiendum relinquo. Illud ex Augustini sententia multorum est consensus firmatum, Paulum scilicet, & Mosen eo cognitionis Diuinarum rerum peruenisse, vt ad supremum illud visionis genus fuerint euecti, quod Moses loquutionem appellat ore ad os. Numeror. duodecimo capite. Paulus verò Dei paradisum, & raptum in tertium vsque cœlum. De visionibus

nibus itaque prophetis, quoniam in Apocalypsim Ioannis copiosius differuimus, ne tædio fortasse Christiano lectori simus, ad explicanda prophetæ Nahum oracula, nostra se iam conuertat oratio.

Deus emulator, & vlciscens Dominus, vlciscens Dominus, & habens furorem, vlciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis.

Quibus Epistolam scriberet summus ille Princeps Deus Opt. Max. satis (vt arbitrator) à nobis fuit in superioribus declaratum. Sed cum apud gentes penè omnes, quæ aliqua humanitatis ratione & cultu tenerentur vsus obtinuerit, vt ipsa totius Epistolæ fronte, & illius cui scriberetur, & à quo literæ venirent, apponerentur nomina: prudenter satis postquam Niniuem commemorauit propheta, tanquam totius regni Assyriorum caput, ad quam scriberet Dominus, quis ille sit qui literas feciales mittit, secundo loco exponit dicens, D E V S æmulator, & cætera. Et quoniam illud Diuini ianerat consilij, summum Assyriorum imperium, scilicet, funditus delere, propter inuet

inueteratam peccandi cōsuetudinem, quæ Niniuitarum animis penitus inhaeserat, conceptas animo inimicitias, & incredibilem indignationem summi Dei in homines impios Diuinus propheta, primo quasi aditu totius Epistolæ declarat: Deū zelotypum, ultorem, iracundum, appellando, vt his titulis & acerbitatem indignationis, & Imperatoris Dei seueritatem exponeret. Nam tametsi vsitato hominum more loquendo deforme videatur, ad summum imperium acerbitatem aliquam iracundiæ adiungere, seueriora tamen impetiã esse non possunt sine aliqua significatione indignationis, vt in sequentibus latius explicabimus. Essent autem hæ appellationes Diuinæ maiusculis conscribendæ literis (quemadmodum interdum apud Græcos & Latinos propria nomina scribuntur). Igitur quicquid mortales homines temporis progressu acquirunt (nam ab humanis rebus, quas habemus exploratas, ad Diuinas semper ipsa mentis acies conniti debeat, atque contendere) aut res est, aut appellatio aliqua. Cùm enim sit nostra natura variis obnoxia mutationibus, & corpus subinde

de iuxta singulas illius partes, & animus consiliis, opinionibus, artibus, affectibus denique, vtcunq; mutetur: fit necessario, quidquid nobis toto vitæ decursu acquiritur, aut nomen sit, aut nomini subiecta res aliqua. Deus autem ipse, cùm rerum omnium artifex sit & creator, (ab illo enim tanquam à primo fonte fluxere omnia) nullam vnquam rem nouã, sibi ita potuit adiungere, vt demutationi alicui esset expositus. Qui enim sua natura *αὐτοφυής* est, nullius egens, per se sufficiens, intelligi nõ potest, quo pacto noui aliquid illi accidat. Veruntamẽ cùm Deus intra se ipsum nulla potuisset augmenta suscipere (nostris rebus ingenti studio prospiciens) extra se augescere voluit: ea opera efficiendo, per quæ ad infinitam illius magnitudinem nomina saltem & appellationes acciderent. Atque ita factum videmus, vt quoniam mortales solent, ab operibus ipsis nomina inuenire, & famam & dignitatem longissimè propagare, summo etiam Deo, æqua opera propter expressas illius virtutes, ipso naturæ opificio, & admirandas operationes circa totius vniuersi prouidentiam, & gubernationem, nomina quædam & appellationem

lationes accommodentur, creatoris, iusti, sapientis, vltoris, zelotypi &c. Quæ autem hominibus nomina accommodantur, non vnus tantum rationis sunt, sed variæ latèque patentis. Sūt enim appellationes quædam & nomina ab ipso exortu singulis hominibus imposita, quo vnus ab altero discernatur, vt Moses, Dauid &c. Alia verò quæ egregiis operibus parantur, vt munificus, liberalis, fortis. Prima itaque appellationum ratio, ex parentum pendet arbitrio, altera verò operationes ipsas consequitur. Non secus & Deo. O. M. aliud tribuimus nomen, vt à rebus cæteris distinguatur, illum appellando יהוה, id est, Deum, aliud autem cum illius miranda opera mente complectimur, iustum, sapientem, vltorem, zelotypum, nominando. Nomen verò illud quod cuique nostrum singulare est, antequam operum præsidio in lucem veniat, omni dignitate & celebritate destitutum videtur: iacetque in obscuro, quoad præclaris excitetur, & illustretur actionibus. Ad eundem modum antequam Deus. Opt. M. quidpiam extra se operaretur erat quidem יהוה siue Deus, nondum tamen cæteras appellatio-

nes,

nes, zelotypi, vltoris &c. illi accommodare licebat, quousque nomē illud ante creationis opus prorsum incognitum Diuinis operibus in lucem quodammodo vëdicabatur. Quocirca absoluto mūdi opificio, Deus creator appellari cepit. Cū primos parentes sacro illo nemore collocavit, vt summis voluptatibus frueretur, munificus Deus, cū in illos grauer animaduertret propter peccatum, zelotypus siue יהוה Hebraicè, cū impium Chainum nouo quodam supplicij genere affecit, vltor siue vlciscens. Sic cū totum penè orbem, postrema clade exundantibus aquis affecit, cū in Gentem Aegyptiorum tantum suppliciorum, & poenarum effudit. Neque verò quispiam existimare debeat Deū vel tantam rerum varietatem, & incredibilem pulchritudinem, ex informi massa eduxisse, vel cætera effecisse opera præclara, vel consequutas inde appellationes nouas, vltionis, iustitiæ &c. hominibus sanctis reuelauisse, proprii quæstus, vel emolumentum gratia: & non potius vt misero homini, & infœlici, per omnia consuleret. Hinc enim cœpère mortales, magnā curā, atque ceremoniā superioris illius habere

natu

naturæ. Hinc sanctitas illa profecta, quam scientiam colendi Dei iure appellare possis. Hinc etiam religio, quæ pio Dei cultu continetur. Pietas item, & honesta de Numine humanis mentibus concepta opinio. Sacri itaque vates, quoniã totius religionis caput erat, supremam illam naturam quam Deum appellamus, diligere, & timere: frequenter solebant maturo satis iudicio, illam hominibus declarare, eis nominibus & vocibus, quæ & amorem interdum, interdum etiam grauem formidinem excitarent. Ob eamque rem ab ipsis Diuinis operibus, sacra historia consignatis, non sine Numinis inflatu, & mentis admirabili concitatione, nomina & appellationes eruebant, iusti, zelotypi, vltoris, benigni &c. quo mortalibus suaderent, pietatem, sanctitatem, religionem, piè & castè Dei Numini tribuenda, puraque, integra, & incorrupta mente, meritã semper Deo immortalis gratiam habendam, & vt amor ipse, atque timor hominum mentes ita occuparet vt Dei summi religione quodammodo obstrictæ, ad fictas religiones, & perniciosas nunquam prolaberentur. Itaque cum constanti fama atque omnium finitimarum

gen

gentium populi Israëlitici, sermone Diuina opera celebrarentur (percrebuerat enim apud impios illos rumor & prædicatio eorum omnium, quæ Deus Opt. Max. gentis Iudaicæ defensor à cõdito orbe effecisset) Sanctus propheta Nahum quo illos potētius deterreret, & ab eis titulis Diuinis exordium scribēdi ducit, qui impiis Niniuitis in mentem reuocarent, quanta esset potentia, maiestas, seueritas Principis Dei, qui ad illos literas dirigeret. Ob eamque rem, zelotypum Deum, vltorē, ira incandescētem, & quasi cupiditate vindictæ inflammatum declarabat. **DEVS** æmulator (inquit) & vlciscens Dominus, &c. Fuit autē apud prophetas omnes celebre & quasi solēni more & instituto seruatum, summi Dei laudes apud mortales cõmendare, sumptis à Mose vocibus, & loquendi formulis, quò illorum orationes potentius in animos Israëliticæ gentis influeret, cui Moysis viri sanctissimi memoria & recordatio, non tantum gratissima, sed & sacrosancta semper fuit. Et quemadmodum apud nos, cum vel publicis conflictationibus, vel orationibus ad populum, si quidpiam firmandum aut labefactandū est, ex

D

Euangelio Christi, aliisque libris canonicis, testimonia petuntur, & voces quaedam interdum usurpantur, quo nostrae sententiae maior accedat autoritas, non secus sancti prophetae, suis temporibus, ut illorum scripta testantur, ex Mosaica lege argumenta, rationes, testimonia, loquendi formulas & tropos libenter perebant, ut Diuinae legis pondus, magnam etiam suis vaticiniis fidem conciliaret. Moses vero hos titulos aemulatoris & victoris, tanquam pulcherrimos, & ad incutiendam formidinem populo rudi & intractabili appositisimos Deo aliquando tribuebat, Exo. 34. cum Iudaeorum gentem magna cura & provisione, ab alienis & peregrinis religionibus auocaret, zelotem Deum & aemulatorem appellabat dicens: Zelotes nomen eius, Deus est aemulator. Et Deuteron. 4. Deus noster ignis consumens est, Deus est aemulator. De vindicta autem & animo ulciscendi & furore, multa mentio est Deuteron. 32. Numer. 31. Exod. 15. & 32. aliisque innumeris locis. Itaque propheta Nahum, caeterique vates, istiusmodi appellationes Deo tribuebant, tum quod in lege Mosaica passim deprehenderentur, tum

tum quod veterem Diuinorum operum memoriam ante oculos mentisque mortalium refricarent. Sic solent Principes, virique claritate generis, & antiquitate insignes, ad memoriam laudum domesticarum, & illustrandam nobilitatem suam, ea cognomenta ex rebus praecclare gestis deligere, quae egregia ipsa facinora, integra semper hominum memoria, atque incorrupta seruent. Caesares ex provinciis quas vi & armis subegere, illustria tulere cognomenta, saepe populi acclamatione, nonnunquam decreto Senatus. Seuerus imperator, & reliqui post eum Caesares, ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia, Germania, quas suis auspiciis, ductuque acquisiuere, Arabici, Parthici, Germanici dicti sunt. Sic etiam & Scipio subacta Africa, & Carthaginensibus bello deuictis, Africani cognomen tulit. Sic Africanus minor, & Numantinus, sic Macedonicus, Creticus, & Balearicus sua traxere cognomenta. In hunc modum itaque Deo Optimo Maximo sanctus Moses caeterique prophetae, propter antiqua opera, quae a condito orbe fecerat, cognomina quaedam & appella-

tiones tribuebant, quibus & Diuinę ſæue-
ritatis & iuſtitiaę, & lenitatis aliquando &
manſuetudinis animi vetus renouaretur
memoria. Sic noſter propheta, **D E V S**
æmulator, &c. Mirabitur fortaffe quiſpiã
Diuinam philoſophiã, eos animi affectus
& perturbationes Deo tribuere frequen-
ter, quas vel homini ſapienti accommoda-
re audeat nemo, vt amorem, odium, ira-
cundiam, inuidiam, miſericordiam, ſpem,
lætitiã, timorem, moleſtiam. Nuſquam
enim affectus ij excitantur in nobis ſine ve-
hementiori aliqua corporis irritatione, &
contractione cordis, aut explicatione ma-
xima. Cum ergo Diuina natura nulla mo-
le corporea afficiatur, fieri nõ poteſt, vt in
has affectiones, & turbidos animi motus,
inimicos mētis & vitę trãquillæ incidat ali-
quãdo. Nã quæ animi perturbatio, in eam
naturã incidere poſſit, quæ ſit purus actus,
vt Theologi recentiores inquirunt, nihil
potentiæ admixtũ habens? præſertim cum
affectio ipſa potentiã aliquã, aut animi
facultatem, tanquam proprium habeat do-
micilium & ſedem. Aberit proſecto ab illa
natura omnis triftitiæ ratio atque doloris,
à qua longiſſimè abeſt omnis ſenſus mali,

aut

aut incommodi. Nulla præterea ſpes boni
conſequenti illam ſuſpenſam tenebit &
incertam, quæ omnibus bonis plena ſem-
per, nihil extra ſe expetere poteſt. Non ti-
mor illã diſeruciabit, quia extra omne pe-
riculũ, ſumma ſemper fruitur ſecurita-
te, quæ caput certè eſt beatoris vitę. Non
vexabit pœnitudo, quæ cum triftitiã con-
iuncta ſemper eſt, & magnas poſtulat ani-
mi mutationes. Quid verò de inuidiã ſta-
tuendum ſit, quæ omniũ motuum eſt lon-
gè acerrimus, & animi officio ieiuni, atq;
angulti? Quo pacto alienis bonis mœre-
bit, quæ alterius bono nunquam lædi ſo-
teſt, eũ ſit ipſa & omnis boni cauſa, & bo-
norum omnium? Quòd ſi eas affectiones
& motus, qui minus concitati videntur,
illi detrahimus, quis audeat cõmotionem
illam, quam iram & vindictæ cupiditatem
appellamus, maximè à ratione auerſam,
quæ nũquam conſilio aut iudicio regitur
Deo tribuere? Noluic Epicurus inſenſus
aliõ qui Diuinæ prouidentiaę, benignitatis
affectum Diuinæ naturæ accommodare,
ne ſi benignum Deum faceret, cogeretur
eundem facere vltorem, iracundum &
ſauum. Et Stoici omnem acerbiratem in-

D 3

dignationis, & iram à Diuina mente longè amouebant, tametsi benignitatem illi & summam lenitatem tribuerent. Ira enim cùm in animum cuiusque inciderit, velut fœua tempestas magnos excitat fluctus, & statum mentis immutat, id quod suspensus incertusq; vultus, & crebra coloris mutatio satis declarat. Tum si ad vindictæ cupiditatem raperetur aliquando Deus, ira commotus, nonne vniuersa perditurū credamus? Si enim homo quispiam, qui habet imperium & potestatem, per iram sanguinem fundit, vrbes subuertit, prouincias ad solitudinem redigit, quantò magis is qui totius orbis habet imperium, si ira & indignatione commoueretur aliquando? Nihil ergo aliud restat nisi vt sit lenis, tranquillus, beneficus, conseruator. Mirādum proinde sit, Diuinā ipsam naturam, nostræ infantix & ruditati tantopere se accommodauisse, vt ultorē se & ira commotū dicat, quasi his turbidis concitationibus & motibus esset obnoxius, sed pēdebat hinc summa ratio religionis & pietatis, si rectè animaduertamus. Nam quemadmodum nullus honos illi impēderetur, si nihil præstaret colenti, ita neque vllus metus perditis

homin

hominibus esset, si non se ultorem & indignatione permotum aliquando declararet. Nam quid esset homine fœuius, aut truculentius si nullo metu compressus, Diuinarum legum vim aut fallere posset, aut contemnere? Spectabat deinde ad utilitates cōmunis vitæ, vt homines intelligerent suas omnes actiones, studia, consilia, à Deo spectari: nullos præterea esse humanæ mentis tam abstrusos cogitatus, qui Diuinos oculos effugere potuissent. Nam si persuasum homo haberet Diuinam se posse fallere scientiam, secleratè, impiè viueret. Cùm verò audit aut legit in arcanis litteris, Deum indignatione & ira inflammatum, in studia hominum & actiones grauitè animaduertere, cohibet seipsum & reprimat graui percussus timore. Ad hæc, quemadmodum artifex rerum Deus, humanum corpus variis instruxit sensibus, ita etiam & animo varios inseruit affectus, ad vsus vitæ necessarios. Libidinem procreandi sobolis gratia, iram, cohibendorum delictorum causa, & cætera. Quid verò si homo nescius, quales sint fines bonorum & malorum, sicut libidine ad corruptelas & voluptates,

D 4

ita etiam & ira, aut acerbitate indignationis, ad inferenda nocumeta uteretur? Nonne subito totum humanum genus interiret? In remedium huius tanti incommodi Deus Op. Max. voluit sibi affectus tribuere, ut ab illo mortalis homo disceret, in quem finē essent nobis natura affectus ingenti. Eos tamen qui cum aliquo videntur vitio coniuncti sibi accommodari noluit, ut homo intelligeret hūc semper esse annitendum, istiusmodi affectus a nobis penitus extirpentur & diuellantur. Illud præterea utilitatis ad communem attulit vitam, hæc affectuum in Deo significatio, quod ab illo facile intelligere possit miser homo, non statim ad vindictam profiliendum, cū iniuriā ab altero lacepsitur. Nam cū Deum audit ultorem esse, & illius esse vindictam (qui inquit, *Mihi vindictam & ego retribuam*) tempus ultionis spectat, qui & offendentis & offensi dominus est. Imò si qua nobis perfectioris habitus cura est, orādus est Deus, exēplo Christi, ut neque ipse vindicet, ut sic impiorum crimen in nostrā salutem vertamus. Habet etiā illud in sacris literis rationes arcanas, quod summus Deus omnē sibi usurpare videatur

tur vindictæ rationem, & vlciscendæ iniuriæ facultatem omnem. Exo. 32. dicebat, *Mea est vltio, & ego retribuam*. Et præsentis loco vltoris & indignati cognomen, ita sibi accommodare videtur, quasi nullus alius vltor esse possit, aut illatas vindicare iniurias. Nam cū homines iniuria affecti, aut aliquo maleficio prouocati, seuerè ac vehemēter vindicare in impios cupiunt, aut iure, aut ferro, frequenter læduntur ipsi, & studium vltionis in certissimam illorum pernitiem vertitur. Deus autem ipse, qui cælū inhabitat, omnis est iniuriæ, dāni & acerbitalis securus. Ob eamque rem, iure sibi soli vltionem & vindictam, & cognomen tribuit vltoris. Nullus præterea est, qui tametsi aut lege, aut ferro, se à contumelia, & iniuria vindicet, sit ipsa in & perturbatū vlciscēdi motum extinguere possit. Quauis enim aduersarium & hostē multis afficiat incommodis, fortunas eripiat, famā lædat & dignitatē, cæterāq; efficiat, quæ grauissima ab hominibus mala iudicantur, in mortē deniq; si velis funestā coniciat, nihil aliud restat, in quo experiri possit inflammatam vindictæ cupiditatē. Deus verò tū maximè in hostē

& aduersarium omni suppliciorum vi possit animaduertere, cum vita defungitur. Quocirca Christus V. M. illius tantum vltionem & vindictam fore pertimescedam docebat, qui & corpus & animam in gehennam mittere potest. Postremo tandem, quis occasiones ipsas iniuriam vlciscendam quis oportunitatem & facultatem nouit ut opus est prater Deum? Is solus actionum omnium tempus opportunum cognoscit (quod Graeci ἀκμὴν appellant) qui & Niniuitarum excidium grauissimum, quod per Ionam prophetam fuerat comminatus, in aliud tempus distulit, & cum oblatam iam occasionem videret, ne illorum peccatis daret maiora diuerticula, per prophetam Nahum acerbitate indignationis significat, & animum vlciscendi declarat. Cum vero opportunum tempus accessit, suo iam malo intellexerunt Assyrij Deum Opt. Max. aemulorem esse & zelotypum, & graui aduersum illos furore esse inflammatum & incensum. Habet autem illa verborum repetitio, vlcisceritis scilicet maximam vim, qua frequenter rhetores vtuntur, ut in se auditorum conuertant, neque languere sinant. Neque verba illa gemuntur a propheta ampl

amplificandae orationis gratia, sed excitandi Assyrios ad rei considerationem. Facit enim initium orationis prophetae & acrius & instantius.

Benignus Dominus & fortis, & mundans non faciet innocentem.

BEnignum siue longanimen potius Hebraei sua lingua אַרְךָ אַפַּיִם appellant, magna (mehercule) cum proprietate, quasi dicas, tardum ad iram. Verbum ex verbo si veritas, longum facierum dixeris. Diuina siquidem philosophia indignationem & iram, & vindictae cupiditatem, omnem denique animi motum a ratione auersum aut perturbatum, appellatione vultus & faciei, & narium exprimere solet. Ira enim & concitatio omnis vehementior, & vultu ipso, & narium interiori flatu maxime se prodit. Videmus in homine vehementius commoto oculos ardescere, ora tremere, dentes concrepare, alternis etiam commaculati vultum: nunc rubeo colore suffundi, nunc vero pallore quodam albescere, intremiscere nasum vehementiori flatu & spiritu: quae sunt certissimi inter

internæ tempeſtatis indices. Hinc Regius propheta de impiorū grauiori ſupplicio, & certiffimo interitu dicebat, Pones eos vt clybanum ignis in tempore vultus tui. Tempus vultus appellat vltionem, & vindictæ deſtinatam horam. Et alibi, de Diuini animi diſplicitia erga perditos & profligatos homines, Vultus autē Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Itaq; Deum tardum aut longum facierū appellāt Hebræi, quaſi dicas tardū ad iram, & propter ſummam animi lenitatem vltionē iniuriarū prolatantem & differentem. Tribuit propheta hoc loco Deo Opt. Max. id quod ſummus orator in Iulio Cæſare vehementiūſ collaudabat, inter cæteras egregias illius virtutes, quòd iniuriarum, ſcilicet nunquam non obliuiſceretur. Exemplum itaque boni & optimi principis mente complectendum & colluſtrandum, propheta Nahum eleganter expreſſit. Decet enim eos viros, qui honeſtiſſimum inter cæteros locum tenent, primòſque ordines ducunt, & mala punire ſeuerè, & iuſtitia rigorem. Regis lenitate ac manſuetudine temperare. Præſagium vtiquè fuit inſœ-

licis

licis exitus, principatus Saulis (niſi me falſum tenet opinio) crudelis animi; & ſæuiſſima ſignificatio illa prima. Nam cū ab aratro ſuorum hominum legationē, de Hām monitarum iniuria quærentium, audiret bobus (quos præ ſe agebat) ſuccidit crura, præſatus ſic, omnes perituros qui ſibi eodem die ad Iordanem flumen præſto non eſſent in armis. Nulla vnquam ſeculorum poſteritas, immemor erit, ſummæ crudelitatis illius, quā princeps Abimelech Geleonis filius, tum in viros Sichimitas, tum in quadraginta eodem patre natos declarauit. Hos enim crudeliter interemit, vno excepto, qui fuga & pedibus, ſalutem ſibi reperit. Illos noſtu adortus, omnes trucidauit: nulla ſexu aut ætatis habita ratione. Urbem vi captā diruit, & in eius area ſalem ſparſit pro ſemine. Eos verò qui ſe ſalutis ad templa ſe receperāt, facta lignorum congerie, ibidem flāmis & fumo necauit. Hic cine animus eſt principe dignus, qui alieno ſanguine expleri nō poteſt: qui alienis calamitatibus nunquam fatiatur? Eſt quidem hominum naturæ, (quam ſe qui debemus), maximè inimica crudelitas, principem verò nulla virtus magis de-

cet

cet quàm benignitas & clementia, perquã animus ad vindictam concitatus, comitate retinetur: & animaduersio ipsa in eos qui leges, & iura violarunt magna moderatione temperatur. Sunt qui cum in ceteros summum principatum obtineant, non satis Regiam dignitatem, & nomen se tueri existiment, nisi cum Cambyse Persarum rege mortuorum cadavera monumentis reuulsa afficiant verberibus, omnibusque probris, aut cum Hannibale humanis cadaveribus pontem construant, superque exercitum traducant. Homero Poetarum præstantissimo, imò Philosophorum (vt ego arbitror) principi, non satis visum est, principem subditorum patrem appellasse, tametsi nullum esset inter homines nomen, aut dulcius, aut benignius: sed ad patris vocabulum mansuetum adiunxit, comen, ac clementem illum appellans, quasi parentibus & summis principibus istiusmodi nomenclatura ex æquo debeat conuenire. Sopattus quidam, ex sententia Simonidis (vt credo) principibus, summisque magistratibus in Republic. fungentibus, multis modis suadet, principis munus esse, eos qui

ante

ante adeptam dignitatem, alienos arbitraretur, quasi nihil ad se pertinerent, ad summos honores euectus, & reuereri tanquam notos & familiares, & amicos existimare, & paterna beneuolentia complecti. Idem etiam cum principem instituit circa Rei. P. optimam gubernationem, indignationis acerbicatem, & animi remissionem ab illo longè profligandas affirmat. Altera (inquit homines decet furentes, & insanos, altera addit calcaria ad violanda iura. Decet itaque principem (qui vt Demosthenes autor est summi Dei imaginem inter homines debeat exprimere) acris aduersum impios, cum auctoritate objurgatio, lenis etiã curatio, suavis, & blanda, nã sunt hæc duo, oprimi principis argumenta. Summus ille ac maximus princeps Deus (cuius imaginẽ magnis viris mente cõplectendã & collustrandã, S. Prophetam obiicit) indignationem & iram superius expositam, summa anima lenitate temperat: ne fortasse quispiam arbitretur, Regiæ dignitatis esse, in aliorum cadẽ incredibilem animi furore debacchari semper, tanta animi commotione, vt à sensu mentis, & necessaria principis constãtia discedat.

Infe

Inferamus mētis oculos (si libet) in ipsam Diuinorum operum veterem memoriā, quam partim sacrarum literarum monumentis, partim profana historia consignatam nouimus: videbimus utique, quanta animi lenitate, à condito mundo, infinita scelerum & flagitiorū multitudinē Deus tulerit, quæ partim ex breuitate admitterentur, partim, ex imbecillitate humana. Tulit verò non tantum minorum peccata, sed & maiorum impietates frequenter, quæ communi bono lōgè essent pernitiōsæ. Neque verò ea tantum ratione, benignitatem declarauit suam, quòd ultionē, & iniuriæ illatæ vindictam, diu distulerit: sed quòd hominum etiam iniquorum dignitati & famæ prospexerit, & perditorū custodem egerit, & seruatorem: solem suū oriri faciens super bonos & malos, pluens super iustos & iniustos. Quoties verò benignitas illa, quæ nos tot modis ad meliorem excitat vitam, nō tantum impietates ipsas sed & proprium sui contemptum tolerauit? Quæ cum nos adducat ad pœnitentiā (vt Paulus inquit) grauissimum utiq; scelus iudicandum est, illam ad eò despiceret atque negligere, nostræ salutis vehemē-

ter

ter audiam, & per omnia nobis male de illa meritis, consulentem. Causas verò huius tam expositæ bonitatis & summæ clementiæ, tum erga Niniuitas, tum erga cæteros homines, qui omnibus se flagitiis addixere, inuestigare non fuit difficile, modò optimas Diuinæ prouidentię rationes, & occulta ignaris hominibus cōsilia in lucē proferamus. Principio humanæ leges & iudicia, quæ in homines nefarios grauius animaduertunt, ab ipso scelere statim supplicia inferunt, neque vindictam suspendere patiuntur: quoniam ab humano ingenio excogitata sunt & inuenta, cuius tam angusti sunt limites, vt futuros rerum exitus profum ignoret, tantumque presentibus se accommodat rebus, quarum cognitionem assequi natura potest. Deus autem antequam ægrotam animam affligere secum statuatur, affectus omnes introspicere, & euentus rerum magno iudicio discernit, consideratque num aliquando obstinata mens flecti ad virtutem debeat. Multi enim ex peccatoribus iusti effecti sunt, ex malis, boni: ex improbis, cōtinentes: multi in prima ætate turpes, & omnium iudicio damnati, laudabiles tādē extitere, quod

E

non fieret si statim poena sequeretur peccatum. Ad hæc nos mortales homines statim eradicandam arborem arbitramur, quæ fructus non producit, & asperitatem quamdam & spinulos præ se ferre videtur, quod rei rustice prorsum simus ignari. Deus vero huius artis peritus cum sit, vtile & generosum discernit, & hæc omnia fortasse, quæ nos vehementer offendunt, vbertatis indicia esse cognoscit. Ob eamque rem mirari debear nemo, si tam benignè præstolatur horam, & ætatē, virtutis cooperatricem, qua natura opportunos & debitos fructus ferat. Iustissima deinde lex illa Aegyptiorum habita est, atque omnium penè gentium iudicio probata, quæ grauidam feminam atrocioris cuiuspiam sceleris damnatam asseruare iubet donec pariat. Sic Deus Opt. Max. interdū impium hominem, non statim tanquam perniciosam stirpem euellit, sed expectat diu, quoad debitus ex ea fructus sit productus & generatus. Si primi parentes (dic quæso) propter peccatum inter ipsa naturæ primordia periissent, nonne simul humanum genus interiisset cum illis? Si impios Moabitas non tulisset tanta animi bonitate, nunquam

quam inde sanctissima femina Ruth prodidisset: vnde Obed, Iesse, Dauid, & denique Christus ipse Iesus natus est. Impios itaque Niniuitas diu ad poenitentiam expectauit ante prædicationem Ionæ, quod sciret fortasse quosdam ex eis facturos ad virtutem & meliorem vitam regressum. Quis ergo non statim impium Martionem, illiusque sectatores inconsideratæ temeritatis damnet, & tragico isto Oreste, aut Athamante dementiores iudicet, qui legem & prophetas ab Euangelio separare contenderent, imò Diuinam naturam in partes diuidere, quasi alius fuerit Deus veteris testamenti ferus & crudelis, & in ultionē & vindictā impiorum propensus, lenis alter & mansuetus, & benignitatis & clementiæ studiosus, qui Euangelij autor extiterit. Nam cum in prophetis legisset Deum ultorē esse, & furorem & conceptā iram multis exemplis erga homines declarauisse malè de se meritos, in nouo verò testamento lenitatem & mansuetudinem parentis cœlestis à Christo explicatam videret, qui plueret, videlicet super iustos & iniustos qui solē suum bonis & malis exoriri faceret, duos lōgè diuersos, non sine summa stultitia Deos finxit.

Quis verò non intelligat, si Deus perfectus est (quemadmodum oportet) & vnum esse, & in se habere omnia? Quòd si duos Deos finxeris, vtriusque virtutē & potestatem infirmiore[m] effeceris, quia tantum cuique deest, quantum in altero fuerit. Quid quòd summa illa potestas nullam prorsum diuisionem admittat? Quod enim diuidi potest, capax interitus sit oportet. Quòd si à Diuina natura omnis ratio interitus longè debeat esse, relinquitur, non magis diuisionem quàm interitum admittere. Qua ergo necessitate cogitur infelix ille, Diuinam in partes secare naturam? Ne (inquit) optimo Deo ea nomina & appellationes tribuamus, quæ neque sapienti homini accommodare fas sit. Tu verò medicum crudelem & sauum appelles, qui vt vniuerso corpori prospiciat, inutile & tabe affectum membrum amputat, & cõiunctas illi partes igne adurit? Tu iudicem accuses qui ferro, qui igne, qui legibus mala compefcat, nefarios homines corripiat, & Reipubl. ita consulat, vt pestē omnem & luem diligenter ab illa remoueat? Multis aquarum alluuiouibus, primum illum seculum postrema penè clade affecit, & amplissimas

mas Sodomorum ciuitates funditus subuertit, sed postquam illis longissima penitendi spatia permiserat, & ad meliorem vitam multis modis excitauerat. Effudit in Aegyptios omnia malorum genera, vsque ad cordis duritiē, & animi obstinationem (quæ inter grauissima supplicia debeat connumerari) sed vexabar superstitiosos homines, qui Ibin potius & Crocodilum, quàm summum ac verum Deum colerent & venerarentur, qui hospitē Dei populū ad perpetuas dānatū operas, misera & intolerabili seruitute premerēt. Cor Pharaonis indurat, sed hominis exitio digni, qui Diuinos legatos toties affecerat contumelia, toties suo palatio ignominiosè deiecerat, qui populū Israeliticum suæ dementiae & stultitiæ contra leges omnes & iura seruire coegerat. Immisit sauisimos in pueros vrsos, sed in prophetam Diuinum irreuerentes. Animaduersione grauissima in tertiam & quartā generationem, flagitia & impietates hominum castigat, sed vt posteritati prospicientes, Diuinis legibus obtemperarēt. Nam si ob eam rem sauum & immitem Deum illum iudicas, quòd in longissimam posteritatis seriem scelera

castigat, cur non munificum appelles eum cuius voluntate parentum benedictio in filios etiam redundaret? Illud te fortasse vehementius offendit, quod magni illius Dei mandato Hebraei ab Aegyptiis vasa argentea & aurea reposcunt. Sed ego te infelicissimè arbitrum sententiæ exoptulo. Vtriusque gentis Hebraeorum & Aegyptiorum causam cognosce, ac deinde de auctore præcepti iudica. Reposceant Aegyptij ab Hebraeis vasa, Hebraei contra, petitiones infiruant aduersum Aegyptios. Allegabunt utique illorum oppressores parentum nomine, ex eodem instrumento mercedem illis debere pro lateritiis deditis, pro ciuitatibus & villis edificatis. Quid iudicabis? Hebræos fraudis damnandos, an Aegyptios, compensationem datoros? Pingamus Aegyptios per suos legatos ab Hebraeis vasa postulare, Hebræos autem suas operas, negantes satis esse compensationi pondus illud auri & argenti. Nā si sexcentorum millium opera hominum per tot annos aestimentur, quod possit dignum præmium reddi incomparabili labori? Quibus itaque fauebis, repententibus vasa, an edificantibus villas & vrbes? Quid si Hebraei

braei ostenderent, scapulas suas apud subscellia contumeliose dilaceratas? Non sufficerent utique omnes Aegyptiorum facultates huius contumeliæ compensatio. Quid si Hebraei adderent liberos, a legatos Aegyptiorum, exactione improba laboris, interemptos debere sibi restituere? Si ergo bona Hebrææ gentis causa, cur auctorem præcepti, sceleris, & flagitij, & crudelitatis arguis? Is, quem seruum appellas (tua ignoracione deceptus) & se benignum per prophetas, dicitur, & suam animi lenitatem, antiquitus multis in rebus declarauit. Se ueritatem suam ostendit, cum sceminam primam ad uirum perpetua obsequia damnauit: idem suam bonitatem & munificentiam declarat, cum illi posteritatis incrementa ad tuendum genus humanum concedit. Terra illius maledictione percutitur, sed postea gignendi fruges omnes, & sponte suppeditandi cibos (ad tuendam animantium vitam), facultatem accepit. Lacrymis Ezechiae Regis, & vitam & Regnum donauit, Babylonici tyranni, penitentia flectitur ad misericordiam:

populum Israëliticum toties restituit, quoties à sedibus & patria eiecit, toties recreauit, quoties grauitè & acerbè afflixit. Et vt exemplo vno rem fusius tractatam legentium oculis subiiciamus, qui per prophetam Nahum summam mentis indignatione in viros Niniuitas declarat per prophetam Ionam destinatum exitium, clemèter auertit, & pœnitendi tempus impiorum ciuitati, & hominibus malè de se meritis cœdit. Ob eamq; rem sacer vates Nahum, postquam Dei animû ita & indignatione cumulatum ostendit, statim illius benignitatem celebrat, vt ab altero peccandi formidinem, ardentissimum Dei amorè concipiamus ab altero. Fortè præterea illum appellat, quem benignum dixerat. Hebræa pro forti habent *נָחֻם* quasi dicas, magnus virtute, & vt alij vertunt, spectandus, magnificus. Iure etenim ei potissimum virtuti magnitudinem siue magnificentiam propheta Nahum connexuit, quam Deus frequentius declarare apud mortales solet. Nam tametsi furore & indignatione (cùm fontes castigat) magnum se atque potentem ostendat: frequentius tamen magnitudinem potentiâq; suam declar

declarare solet, erratis hominum ignoscendo, & illorum impietates patienter tolerando. Commodius multò quæ de fortitudine diximus (si Hebraici textus ferri attendas) cum sequentibus copulentur, vt fit sensus,

Benignus Dominus, & fortis, mundans non facit innocentem.

Eus (inquit propheta Nahum) viros Niniuitas à scelere & perdita vitæ cœhibendo, benignus est, & si illius potentiam attendas, omnia potest, ita vt nemine impediente, & in cœlo & in terra quæcunque ei fuerint collibita operetur. Sed cùm omnia possit, & ipsas naturæ leges fixumq; & stabilem à principio ordinem suo arbitratu interdum perturbet, imò dissoluat: vnum est tamen, quod à condito homine, nunquam effecit neque efficit in posterum. Nunquam enim ciuitatem aut Rempub. mundans quempiam innocentem facit, aut iuxta veritatem Hebræam, si id pateretur ratio Latini sermonis, neminem innocentabit. Soluit aliquando magnas abyssos, cum totû decreuit aquarum alluionibus delere orbem, solem

medio cœlo stare fecit, & ad imperium fortissimi ducis Iosue naturalem remorari cursum, siccauit maria, & inter stupentes undas Israëlítico populo viam aperuit. Veruntamen is cuius tanta est virtus & fortitudo, vt totam ipsam naturam labefactare possit, summam in res omnes potestatem, nunquam ita declaravit a cœdito mundo, vt ex sceleratis hominibus, quempiam tanquam in fontem & innocentem duxerit. Itaque o viri Ninivitarum, cauetes in eam animi securitatem longe perniciosam incidatis, qua plerosque fortasse in mortem & sempiternum interitum egit transuersos. Quauis enim summus ille Deus, qui ad vos litteras mittit, omnia possit, & scelera ipsa vestrasque impietates remittere, citra dolorem aut cruciatum mentis: tanta vèro est illius æquitas, vt semel statutam & promulgatam legem de sceleris remissione nunquam abrogauerit, aut innocentem quempiam duxerit, quem peccati conscientia accusat. Diuina itaque Philosophia, quæ mortaliū mentibus curandis, fuit ab spiritu Diuino excogitata & inuenta, ita parentis Dei virtutes exprimit & declarat, vt singulis

lis

lis hominum ordinibus, officiis, actionibus, consiliis in vniuersam se accommodat. Nulla est actio vitæ, à communi vtu adeo remota, nullum negotium, siue publicum, siue priuatum, cui in arcanis literis Diuina prouidentia non ita prospexerit, vt omnibus summam æquitatis rationem illarum studio & assiduitate mortales seruare possimus. Nemini obscurum est, ei homini, qui in cæteros obtinuit principatum, honestissimumque tenet ciuitatis locum, tametsi omnibus virtutibus sit egregie cumulatus, vnâ tamen maiori diligentia semper colendam, quam iustitiam communi voce appellamus, siue æquitatē, quæ maxime hominū societates retinet, & Rēp. munificē ruetur. Hic animi habitus, suam vnicuique tribuit, nullius habito delectu, nullius spectata cōditiōe. Vt autē bonis & optimis viris, imperatē iustitia, honoris & dignitatis omnis debetur ratio, ita nefariis hominibus, & qui scelere semper & flagitio pascuntur, dedecus, supplicia, pœnæ. Quauis ergo Diuinæ literæ exemplaria virtutum omnium in Deo Opt. M. expressa imitando proponāt, principibus tamen, primariisque viris, summā atque excellētē

illam,

illam, quam iustitiam siue æquitatem diximus, maximè commendant. Munus autem huius virtutis & officium est, vt ciuitatem siue Rempub. mundans, neminem faciat innocentem, vt facer propheta inquit. Nam quæ est illa æquitatis ratio, quæ cum sentinam impiorum delet, egerit, ex perditis hominibus & profligatis, aliquot innocentes facit, id est, tanquam insontes tuetur & fouet? Vera iustitia nullius personam intuetur aut suspicit, tantum considerat delicti causam, vt in omnibus æquabilitatē seruet. Est enim Princeps ipse imago Dei (vt Plutarc. autor est) lex verò officium Principis, legis autē finē iustitiā esse ambigit nemo. Quocirca cum iustitiæ munus sit, sua cuiq; tribuere, debeat. Princeps & magistratus cum Rempubl. mundat, id est, omnem vitiorum segetem, & radices malorum, extirpare contendit, neminem innocentem facere, quem vita incorrupta non fecerit insontem. Si enim vel nobilitas ipsa, vel domesticus splendor, vel diuitiarum opulentia, vel amicitia humana, vel affinitas, cæteraque id genus (quæ homines solent à iusto & æquo deflectere) Principem, vel ad ini-

quam

quam pietatem, vel ad perniciosam misericordiam traducat, quid obsecro esse possit, quod Rempu. ipsam, ab interitu & perditione vindicare possit? Quod si principi imperare debeat lex, quæ omnium est mortalium & immortalium Regina (vt Pindarus inquit) illa utique Christiano principi imperatrix esse debeat, quæ Diuina est, & sacris est literis consignata. Ratio enim humana (quam veteres Philosophi libris omnibus, legibusq; scriptis protulere) quam animatam legem dicebant, intus conuersantem, in multis erret necessum est, Diuinis legibus destituta, & omni Cœlesti cohortatione deserta. Multa sunt quæ ad ferèdas iniquas leges, homines excitent & impellant, vt proprius quæstus, emolumentaque propria, magistratuum gerèdorum ambitus, aliæque id genus quæ enumerare longum esset, ac penè infinitum. Sed vna est (vt ego arbitror) causa præcipua, quæ leges nefarias, & Reipub. intolerabiles, & perniciosas cudit: Diuinæ scilicet legis neglectus, ad quam semper leges omnes ab humana ratione excogitatæ & inuentæ essent exigendæ. Sunt principes & magistratus omnes, in procuratione ho-

mi

minum ministri, ut quæ bona generi humano dantur Diuinitus, ea ipsi inter homines, partim distribuant partim afferuēt, & quod Pōlemo amori tribuebat (ut iuuentutis cura, administrationēque fungerentur viri primarij) id diligentius multo, in communi hominum vita & tutela exequantur. Quid obsecro iuuaret, si Aether terram vndique complexu suo ambiens, feminum principia hominibus commoda demitteret, terra exciperet, augeretur imbribus, & ventis, astris foueretur: nisi visolis eadem excitentur, ad species perpetuandas? Quid præterea leges semper ab humana ratione profectas, promulgare, & in lucem proferre, nisi Diuinæ legis luce & calore vitam accipiant, & necessaria incrementa? Sit ergo principibus tanquàm animata lex, summis magistratibus tanquàm consultrix certissima, Diuina illa (à Sancto Propheta) expressa virtus iusticiæ, quæ mundans nullum facit innocentem. Excitentur summi viri cum Deo Opt. M. (cuius in terris imaginem gerunt) ad punienda delicta, & tuendam innocentiam, iusticiæ zelo inflammati & incensi, & omnem

acerbit

acerbitatem indignationis, ad declarandam impij seueritatem ostendant. Accedant ad inferendam vltionem magna cum moderatione animi: quam principi digna mansuetudo, & benignitas illius animo excitabit. Illud verò magnopere fugiendum, & auersandum, ne vel ira inflammati, modum vltionis excedant, vel priuatis affectibus indulgentes (cùm ciuitatem vel Rempubicam expurgant) quæmpiam præpostera benignitate innocentem faciant. Esaia capite 1. suam bonitatem & lenitatem animi declarabat Deus, cùm hostium miserabilem interitum deploraret. Heu (inquit) quia vindicabor de hostibus meis. Cùm autem Rempubicam Iudæorum mundaret, & impios homines graui vltione corripere, solam intuebatur delicti causam, neque ex fontibus quæmpiam graui periculo liberabat. Christus verò M. V. Luca decimonono, ciuitatem Hierusalem videns, fleuit super illam, vicinum interitum & cladem (à Romanis inferendam) mente complexus: cùm verò destinarum Diuinæ vltioni tempus accessit, & impiorū hominū, & flagitiorū colluies esset ex Dei ciuitate

re pro

te profliganda, nullum innocentem fecit, neque cuiuspiam intuebatur personam: ita ut illius scelus inultum abire pateretur.

Dominus in tempestate & turbine vie eius, & nebule puluis pedum eius.

DIXI in superioribus S. Prophetas, ea prodigia frequenter commemorare, quibus Deus Opt. M. aut totum orbem, aut gentes aliquot, propter illarum impietates, grauius afflixit. Hoc autem tanta diligentia Diuinos homines, adeoque frequenter effecisse crediderim, ut mortalium animos, ad rei considerationem excitarent potentiùs: & ut omni excussa socordia, mentisque torpore, se ipsos homines erigerent, in ampliore Diuinæ potentia cõtèplationem. Vix credere possis, quantam habeat vim ad permouendos, & concutiendos affectus, Diuinorum operum tam frequens repetitio, & quasi renouatio. Principiò hæc audientes nos ipsos comprimimus, & cohibemus: cùm Diuinorum oraculorum salutari cohortatione intelligimus Diuinam potentiam, hodie atque olim impias gentes, nos absumere posse. Nam cùm illarum (proh dolor) impietat

pietates & perditos mores, vel imitemur omnino, vel impudenter vincamus: fieri non potest, quin auditis prodigiis, quibus maiorum scelera Diuina virtus castigabat, ad mentem reuocati, grauiorem concipiamus formidinẽ, & vehementius pertimescamus Diuinas violare leges, & iussa contemnere, ne fortasse eandem in nos effundat pœnarum & suppliciorum vim. Assuescimus deinde Diuinorũ operum frequenti commemoratione pietatis studio, id quod omnium virtutũ primum ac maximum fundamētum est. Quis enim adeo propria sit salutis negligens, aut cùm nefarios homines legit tā acerbè correptos, quod erga Deum non ea fuerint religionis pietate defuncti, qua vehementius ille oblectaretur, non animum inducat ut purè & castè omnem tribuat numini sanctitatis rationẽ, quæ sola potest nobis Deum placatum efficere? Vno tantum exemplo Christus Iesus M. V. vtranque huius Diuinioris Philosophiæ partem commendabat, cùm Lucæ cap. 13. eorum periculo nobis consulendũ esse admonebat, quos turris illa Siloe, graui terræ concussione, non tamen sine Diuinæ prouidetiæ consilio cor-

ruens, subito & inopinato compressit. Ad hæc antiqua Diuinæ pœnitentiæ opera facrivates in mentem reuocant, quibus proprium vindicabat contemptum, vt homines pietatis studiosi, omnes humanas vires minus expauescant, agnoscentes Diuinam potentiam (quæ illas tam longo interuallo excedit) ab ipsis operibus, quæ sacris sunt literis consignata. Nam quemadmodum ea sacra historia refert, ad cohibendam impiorum hominum audaciam & procacitatem: ita etiam ad erigendos piorum animos in optimam spem, & vt omni se fiducia illi permittât, qui vt impios & peccatores corripere, ita etiam & piostueri, & consolari solet. Christus R. N. (totius orbis ruina imminente) iubet pietatis cultores æquiori animo esse, iubet capita attollere, omnique gaudio & lætitiâ perfundi, quod quemadmodum impiorum exitium & perditio postrema, ita illorum salus, vita, libertas, appareat. Inter cætera verò summi Dei opera (vt in superioribus exposui) illa solent libentius Diuini vates proponere, quibus aut nascenti orbi, aut electo populo, antiquitus Diuina sese declarabat potentia. Ob eamque rem sanctus

ctus propheta Nahum, & turbinem, & tempestatem primò commemorat: ac deinde aquarum miracula, quæ in arcanis literis frèquenter celebrantur, vario atque diuerso genere carminis. Nam quæ duo loca ipso scribendi initio proposuit, de Diuina indignatione & potentia, tum de bonitate & lenitate à Diuinis prodigiis & miraculis, & confirmat sapienter & artificiosè amplificat. Exod. 14. legimus turbinem siue vehementiorem ventum Aegyptiorum interitum præcessisse. Iudicum 5. cum Deus exercitum Sisaræ prostrauit, in tempestate venit. Regum primi, cap. 7. precibus Samuelis flexus, Philistæorum acies turbine & grauiori tempestate exanimabat. Et quoniam vehementiori vento puluis excitatur, qui in modum nebulae contrahitur, Nebula puluis Diuinorum pedum dicitur. Terra enim Esaiæ sexagesimo sexto capite, scabellum pedum Domini non sine tropo appellatur. Sic cum præclaram ab Assyriis liberationem & gratissimam libertatem polliceretur Iudæis apud Esaiam prophetam voce, grandine, tempestate, turbine, & flamma ignis deuorantis, propria declarabat

consilia: Sunt autem viæ Domini more sanctarum scripturarum non tantum Diuinae mentis decreta, sed & opera ipsa externa, quibus voluntas numinis mortalibus innotescit. Esa. 26. Iusti homines viam iudiciorum Dei spectant, id est, actiones ipsas, quibus iudicia declarantur, & exempla Diuinæ iustitiæ, quæ nefariorum hominum conatus reprimere solent. Igitur quoniam insigni aliqua mutatione Naturæ Deus Opt. Max. suam solet hominibus voluntatem insinuare, & testari indignationem siue beneuolentiam, propheta Nahum grauem tempestatem & turbinem commemorat, quibus viæ Domini, studia, consilia, antiquitus declarata legimus Iudæorum populo. Neque enim vna tantum ratione, spiritus ille cœlestis homines ad beatiorum vitam & felicitatem instruere voluit. Sed varia utique longèque diuersa, ut quemadmodum non vna tantum natura compactus homo erat, neque vno tantum corporis sensu instructus, ita etiã ipsa erudiendi hominis via, varia esset atq; multiplex. Secretiori enim quodã afflatu, principem totius hominis partem (mentem scilicet) docet, instruit, gubernat. Decebat enim

enim ut spiritualis substantia & inuisibilis, spiritali etiã & inuisibili illapsu, ad supremam felicitatem consequendam deduceretur. Non tamen satis erat interiori illa mentis incitatione, hominem ad agnitionem conditoris Dei erigere, nisi exterius etiã per corporeos sensus, substantia illa quæ in nobis terrena est & materialis, in eandem appetitionem & cognitionem numinis & beatitudinis consequendæ, desiderium inflammaretur. In eam rem utique, & literis Diuina consilia & vocibus explicantur, ut utroque sensu, menti & rationi maxime coniuncto Diuina exciperemus. Illud tamen ad formandos hominum animos, & concipiendas rectas de numine opinionones, commune omnibus magisque expositum voluit esse doctrinæ genus, quod ab ipso vniuersitatis corpore, & natura rerum ducitur. Hoc enim templum orbis terrarum, omnium mortalium oculis obiecit, ut illius pulchritudine, varietate, ordine, motu, æquabilitate, gentes omnes intelligerent, qua mente, quòue consilio hæc omnia administrarentur. Sed & illa, quæ hominibus confusa & incerta videri poterant, ut turbines, tempestates, pluuia, nu-

bes, & elifforum fulminum ictus, in argumentum suæ potentia hominis animo excutienda & inuestiganda proposuit, vt etiam quæ casu incitari & perturbari videbantur, & errantis materiæ opera esse, magnum Diuinæ virtuti & potentia pondus apud mortales, & auctoritatem conciliaret. Cùm sint autem hæc inuestigatione difficillima, quæ *μετεωρα* appellantur, semperque apud gentes omnes, magnam admirationem excitauerint: cùm verò illa quæ ab orbe condito fecit Deus, præter stabiles & fixas naturæ leges (de quibus magna est in scripturis mentio) potentius vtique & efficacius hominem erudire poterant, & ad cognoscendam numinis virtutem & potentiam erigere. Nam quoniam ea quæ certa naturæ ordinatione fieri videmus, in sublimi illa regione naturalibus causis homines tribuere potuissent: vt corporibus cœlestibus & clementis caducis (quemadmodum Aristoteles primo Meteororum autor est) voluit Diuina natura nostrarum vtilitatum prouida, eas etiã immutationes rerum efficere, cuius nullam inuestigare potuisset causam, humana mens præter imperium

Diuin

Diuinum & voluntatem. Nam quæ, obsecro, causa reddi possit, illius miraculosa tēpestatis, quàm placido ac sereno cœlo ad deterrendos hostes populi Israëliti, temporibus Samuëlis subito erupit? Metu enim & desperatione populo Hebræorum imminentibus, cùm Philistæi in prociectu starent, conuiriisque gentem Israëliticam lacerarent, terra primò horrendè mota est, in patentemque hiatum subsedit. Secuta inde procella ingens cū vētorū turbine, quæ tanta vi afflauit aciem, vt huc atque illuc rotati milites in præceps acti, sine imperio, sine ordinibus attoniti, exuti armis, neque prælij, neque fugæ cōpotes passim disicerentur. Quauis ergo ad exaggerandam Diuinæ potentia vim, ea potuisset propheta Nahum commemorare, quæ certo semper ordine fiunt, & æterna lege ducuntur: quæ tamen solutis naturæ legibus, præcis illis temporibus Deus operabatur, prudenter satis in vnum quasi locum contulit, vt tantarum rerum recordatio, viros Ninuitas, graui peccatorum somno correptos, & magna rerum ignoratione detentos, à scelere & flagitio

F 4

reuocaret. Poterant enim hæc antiqua Diuinae potentiae argumenta non omnino desperatis animis & comploratis iam, timore incusso opportunè mederi.

Increpans mare, & exiccans illud, & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan & Carmelus, & flos Libani elanguit. Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt, & contremuit terra à facie eius, & orbis, & omnes inhabitantes in eo.

EA clementorum omnium prodigia, quæ Philosophi appellauere naturæ miracula, & quæ apud illos plurimum habuere admirationis, partim propter ignorationem causarum, partim quòd ipsa per se satis essent magnifica, Diuina utique erant, & eadem summi artificis sapientia, qua cætera omnia extiterè. Nonne magnum & admirabile videatur, quòd de aquarum sub terris nascentium causis & ingeniis, & vsus docet, & Diuina philosophia frequenter celebrat? Nam quomodo ad continuandos tantorum fluminum cursus, terra sufficiat, aut vnde tantum aquarum exeat? Illud etiam non minus mirandum, quòd exeuntium aquarum detrim

trimenta non sentiat. Quid est quòd illam sic impleuit, vt præbere tantum ex recondito possit, ac subinde sic suppleat? Quid, quòd Diuina philosophia terram ipsam super maria & flumina (labile ac fluxum fundamentum) libratam dicit? Ipse (inquit propheta Dauid) super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum. Quibus (nisi fallor) significare voluit interiora terrarum aquis abundare, nec minus stagnare, quàm apud nos Oceanus, imò eò magis, quò plus terra patet in altù. Quemadmodum enim in exteriori parte terrarù vastæ paludes iacent, magni & nauigabiles lacus, quæadmodum ingenti spatium terræ maria porrecta sunt, infusa vallibus, sic etiam & terræ visceribus, quo nihil possit esse mirabilius. Itaque ex illa profunda copia tot amnes egerunt, quos terra detractos, mirandum est, neque terram ipsam sentire, neque maria excipiendo demutari. Plurimas præterea aquas, tum sapor, tum calor, frigus, aliqua denique utilitas insignes reddit. Quædam oculos, quædam neruos iuuant, quædam inueterata, & à medicis desperata vitia curant. Quædam medentur vlceribus, quædam inte-

rora foueri potu, & pulmonis ac viscerum querelas leuant. Aliæ supprimunt sanguinem, tam varius singulis vsus, quam gustus est. Quid si omnium infimum ac postremum elementum consideres, videbis proculdubio multa non minori digna admiratione. Nam quid est, quod terram ab infimo mouet aliquando, aut quid tanti molem ponderis impellit, quod tantum onus vi sua labefactet, cur modò tremit, modò luxata subsidet, nunc in partes diuisas discedat, & aliàs interuallum ruinae feruet diu, aliàs citò comprimat? Nunc omnis ingentis magnitudinis conuertit introrsus, nunc exprimit nouos, aperit aliquando aquarum feruentium venas, aliquando refrigerat, ignes nonnunquam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittit, aliquando notos & per secula nobiles comprimit. Mille miracula mouet, facièmq; mutat locis. Montes aliquando detulisse legimus, plana subriguisse, valles extuberasse, nouas in profundo insulas erexisse. Quid si cætera elementa contempleris, quæ summi Dei potentiam à condito mundo mortalium mentibus mirificè commendabant? Erat

sanè

sanè mirandum, quod ex omnibus omnia fierent, ex aqua aer, ex aere aqua, ignis ex aere, ex aere ignis. Idem de aqua & terra, duobus elementis grauissimis & cognatis maximè, densissimis præterea, & in extremum mundi compulsis dixerim. Neque verò illud minus admirationis habet, quod cum venti totum aera impellant, non deficiat spatium spiritus, sed per dies noctesque æqualiter fluit, neque ut flumina certo alueo fertur, sed per vastum cœli spatium lato impetu vadit. Itaque & elementorū æternitas, & alterni recursus, & totius naturæ partes sic inter se pōderibus cōstitutæ & examinatæ, ne portionum æquitate turbata, mundus interiret, satis per se erat mirabilis. Erant utique hæc omnia digna quæ hominē sua magnificentia detinerēt, & ab illo nulla mercede, sed miraculo tantum excuterentur. Nam tametsi nullum aliud fuisset pretium operæ, satis erat & ipsam nosse naturā, & istiusmodi cognitione autorem tatarum rerum agnoscere & venerari. Verum hæc omnia miracula, quæ singulis naturæ partibus Diuinam virtutem & facultatem mirabilem exprimebant, & magni illius artific

artificis sapientiam, quasi apertis vocibus celebrabant, partim sua vetustate, partim humanæ mentis negligentia & torpore conseruierant. Tum præterea gentes aliquot, eorum quæ diximus, admiratio à ratione & consilio auertit, ad eò vt elementa ipsa tanquam numina colerent, & varios sexus illis tribuerēt maris & scemina, quo superstitionis genere Aegyptios fuisse detentos, nemo, vt arbitror, ignorat. Gentem itaque Hebræorum (quæ longa Aegyptiorū consuetudine, falsas omnino de rebus his opiniones, errores turbulentos, & superstitiones plusquam aniles altius imberat) erudire cupiens, cum ex misera seruitute in libertatem gratissimam eduxisset, nouis in omni parte naturæ miraculis & prodigijs editis, veteres eripiebat errores, & perniciosas superstitiones coarguebat. Principio ad declarandam suæ maiestatis vim, insectante hoste populum sibi charissimum, eum medio mari traiecit, ita vt per siccū medijs aquis graderetur. Cum Aegyptiorum tyrannus magna suorū manu Hebræos insequeretur, mare adhuc patens temerè ingressus, coeuntibus aquis cū omni exercitu delatus est. Hoc proinde

aquar

aquarum prodigiū & Propheta Nahum celebrat, cum inquit, Increpans mare & exiccans illud, Et S. Propheta David Psal. 113, eleganter describit. Vterque personā aquis affixit, quò lectorem potentius excitarem ad rem perpendendam. Nahum mare increpatum à Deo exiccatum illicò fuisse affirmat: Sæctus David populo Dei cōspecto, quasi pauesctum aufugisse. Mare vidit & fugit &c. Tum præterea quæ de fluminibus adiecit Nahum, eo sanè spectant, vt antiquum miraculum oculis legentium subiiceret (imò Nimuitarum mētibus collustrandum proponeret) de quo magna mentio est Iosua cap. 2. Nam cum sacerdotes gestantes arcam, pedibus suis Iordanis aquas attigissent, dirutus est amnis, parsque stetit vt murus, pars verò in mare salis defluxit. Vnde S. Propheta David (inducto iam à nobis Psalmo) venustissima interrogatione nostros etiam erigebat animos, ad rem perpendendam diligentius. Quid est tibi mare quòd fugisti, & tu Iordanis quare conuersus es retrorsum? Vnde vobis hæc fuga? vnde tanta exagratio accidit? quis tantum terrorem, quis tantam incussit formidinē? Hæc verò maris

ris

ris & fluuiorum increpatio, vel Diuinum tantum est imperium (vel quod ego magis arbitror) increpationem appellat, fortissimos ventorum flatus; quibus aquas maris in utrâque partem dimouit. Temporibus enim sancti Noe, cum totum orbem aquis diluuij delevisset, excitato spiritu seu flatu potentissimo aquas exiccabat. Genes. cap. 8. Tametsi non ignorem Theodoretum virum inter Græcos doctissimum in ea fuisse sententia ut crederent, spiritum eo loco non ventum, sed Diuinam virtutem potius significare, quæ omnia fiunt, & agitata quiescunt. Sed aduersam sententiam mihi probabilè reddit, quod scriptura Diuina quoties de aquarum exiccatione disputat ventos semper seu flatus commemoret. Cum autem conditum orbem omnia fluitaret per aquas (iuxta quorundam sententiam) ventus validissimus (qui spiritus Domini eo loco appellatur) exundantes aquas sensim minuebat. De qua re priori de Opificio mundi libro, copiosius multo à nobis disputatum est. Filiis Israel Aegyptum egressuris, mare rubrum, flante vento exiccatur. Quod singulis etiam diebus fieri animaduertimus. Inest enim veteris, præsertim Aquilonibus,

vis

vis exiccandi incredibilis, ac longè maior quam Soli, quemadmodum austro flante, vehementissimè intumescit mare, atque omnia propè in vapores soluuntur, alluunturque aquis vniuersa. Itaque dubitare non possum, quin increpatio illa strepitus sit, siue fragor irruentis flatus, ut aquæ præter naturæ leges, vel in modum muri starent, vel quasi stupefactæ, retro aufererent. Refricat deinde Propheta Nahum memoriam Diuinorum operum, quæ non tantum in aquis (ut diximus) sed & in terra maximè fuere perspecta, infirmata (inquit) est Basam, & Carmelus, & flos Libani elanguit. Mons Basam pascuis ditissimus est, cuius in scripturis frequens fit mentio. Celebris autem erat inter ceteros montes eius regionis, in qua regnabat Og, vnus ex Gigantibus Numerorum 32. Carmeli verò duo sunt, alter ad plagam australem, alter iuxta Ptolomaidem, qui prius appellabatur Acho, mari imminens. Hic Helias flexis genibus pluias impetrauit. Libanus mons altissimus cedris confitus erat in terra Galaad. Psalm. 28. Commouebit Dominus cedros Libani. 32. Vidi impium superexaltatum, & cleuarum,

sicut

ficut Cedros Lybani. Huius montes arbores, quantum in auras surgebāt vertice (vt communis Hebræorum ferebat opinio) tantum radices mergebant ad ima, ita vt nulla tempestate quaterentur, sed stabili semper mole consistenter. Cū itaque de aquis Diuina virtute exiccatis mentionē intulisset, ea etiam commemorat quæ temporibus Helix gesta, Regnorū 4. legimus, de ingenti siccitate, quæ totam Palestinæ regionē absumpsit. Nā cū Rex Achab, impiæ Iezabelis suafu eō infantiæ processisset, vt super vitulorū cultum quem à maioribus acceperat, alienos etiam Deos cōplexus, lucos illis & aras, intra sui Regni fines erigi passus esset: ad eum Helias venit, à quo monitus est fore, vt ob præsentē impietatem, syderis ardore, lōgāque Cœli intemperie, & siccitate incredibili, toto eius Regno fruges cum omnibus animantibus absumerentur. Id statim rerum ipse euentus probauit. Nam tribus annis, & mensibus sex, nunquam terra illa (deiectis superne imbribus) fuit made facta. Ob eāque rem, viror omnis tum herbarum, tum arborum, per id tempus, & omne denique quod vel ab oblectandos animos, vel

tuend

tuendam animantium vitam, necessarium erat, absumptum est. Et quoniam ingens illius tēporis siccitas, & grauius æstus, tribus illis montibus, Basan, Carmelo, ac Libano (vt porē yberimis tota Palæstinæ regione) ampliorem Diuinæ indignationis significationem dedit, eos inter cæteros potissimum commemorat propheta Nahum. Possit hic locus in aliū etiam sensum trahi, si sanctarum scripturarum prophetarum præfertim, tropos & loquendi figuras, diligētius animaduertamus. Consuevere Diuini vates, montes, tanquam summæ securitatis, ac certissimæ tutelæ, symbolum nominare. Quicquid præterea in mundo eminet, vt potentiā, sapientiam, diuitias, cæteraq; id genus, imò & impios homines suis operibus intumescens, appellatione mōtiū significare solēt. Sic Abac. cap. 3. Aspexit & dissoluit gētes, & cōtriti sunt montes seculi, & incuruati sunt colles mūdi, ab itineribus æternitatis eius. Mōtes (inquit) & colles solo Diuino conspectu soluti sunt & perterriti. Nā cū populū Iudæorū in terrā promissionis induxit Deus, principum, regum, ac sapientum (omnium denique qui firma stabilitate cōsistere vi-

G

debantur) superbiam & arrogantiam afflixit, prostravit, conculcavit. Nemo ignorat quid de Pharaone, quid de cæteris Regibus, qui impiis gentibus imperabant, referat scriptura sacra, quorum fortunam Diuina manus incredibiliter depressit, ut Hebrææ gētis fœlicitatem extolleret. Eodem loquendi tropo Esaias propheta vsus est, cum de aduentu Christi, & fœlici promulgatione Euangelij vaticinaretur 40. cap. Omnis mons (inquit) & collis humiliabitur, seu clarius, incuruabitur omnis sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & eleuabitur Dominus solus in die illa. Sanctus propheta David Psa. 104. quo loco dira quædam aduersum impiorum hominum arrogantiam, & impiam confidentiam à summo Deo imprecatur: montium appellatione, & nefarios ipsos, & illorum & superbiam exprimebat. Tange montes (inquit) & fumigabunt, hoc est, corripe illos, ô Deus, tam graui ac dura animaduersione, ut omnē suam fiduciam, potentiam, sapiētiam, leuissimum fumum, & tenuissimum esse intelligant, qui oculos tantum excæcet, qui in auras & in nihilum soluatur. Itaque cum tres celeberrimos

montes

montes sanctus propheta Nahum comme morat, non tantum siccitates illas ingētes, quibus Deus frequenter à cōdito orbe terram afflixit, insinuare voluit: sed & omnē humanæ confidentiæ altitudinem, & quicquid inter impios magnum videtur esse & spectabile, id quod à Deo prostratum atq; deiectum in arcanis literis, non vno tantum in loco legimus. Est autem locus aptissimus ad permouendos animos Niniuitarum, & concutiendos affectus, qui propter amplas fortunas, omniumque rerum summam abundantiam, & florentissimum imperium securi sibi viderentur, & immobilem & æternam se cōsequutos arbitrarentur fœlicitatē. Sed superior ille sensus mihi magis arridet, non tantum quod veritati proximus videatur, sed quod ipsam propheticæ orationis dispositionē optimam, & ordinem rerum mirabilē in nullo prorsum perturbare videatur. Exponit deinde quarto loco horrendos illos terræ motus & cōcussiones, quæ descendēte Deo in vertice montis Synai factæ sunt. Hoc miraculi genus sanctus propheta David nobili prosequitur carmine, cum loco superioris adducto montes subsilientes & discor-

rentes, inducit ante conspectum Dei descendentis in montem. Montes (inquit) exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium. Et iterum montes interrogat, quæ fuerit causa tantæ huius commotionis. Quare (inquit) mōtes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ouium? Ac deinde totam terram commotam & pauefactam à Diuino conspectu ostendit. A facie Domini (inquit) omnis terra, à facie Dei Iacob. Neque verò quempiam perturbare debeat quòd propheta Nahum cæterique vates totam terram concussam significant, cum Deus Opt. Max. leges & instituta daturus in montem Syna descēdit. Frequens enim est in scripturis arcanis hic tropus, vt per synecdochen, vel à parte totum, vel à toto partem intelligamus. Itaque tota terra & orbis, mōtes sunt Syna cōiuncti, & vicina deniq; loca & montana. Habitātes autē terrā aut orbē, Iudæi sunt, siue finitimæ illis locis gētes, quæ cum terram agitatam, & concussos montes viderent, & insolitos audirent fremitus atque mugitus, grauissimo fuere terrore perculsi. Multa verò sunt in verbis propheta, quæ diligentis lectoris animo scrupum forrasse iniiciant, ac dubit

dubitationem. Principiò quid causæ fuerit, quòd Deus Opt. Max. legibus & institutis veterem synagogam formaturus, tam horrendos tota natura excitauerit motus? Deinde cum sancti propheta aliis potuissent rationibus, & quidem validissimis, Diuinam hominibus declarare potentiam & maiestatem, quibus ex causis frequentius argumenta ducunt ab eis prodigijs, quæ in monte Syna fuisse cōspecta. Nūquid præterea ad excitādos Assyriorum animos, & reuocādōs à scelere & vita corrupta, aptus fuerit is locus à propheta absumptus & explicatus? Priorem itaque quæstionem illam expedire haud fuerit difficile, si aduersitas, duo potissimùm esse, quæ ipsa legum Diuinarum priori institutione spectabat Deus, alterum ad summam legis auctoritatem pertinebat, alterum ad necessariam mentis humanæ venturis temporibus institutionem. Nulla itaque illius sit legis auctoritas, cuius inuentor aut parum, aut nihil habet existimationis. Ea enim lex indubitata inter homines censerī debeat, quæ ab eo fuit excogitata, in quo summa sit amplitudo, qui sit gloria clarus, in cuius non tantum iudicio & sententia pondus sit, sed

in nutu etiam resideat auctoritas. Opus est deinde populi accedat consensus. Nihil enim aut vitio deputandum sit, aut virtuti, quod non ex voluntatis consensu & arbitrio proficiatur. Sequitur verò ipsa voluntatis humanæ consensus, summam legislatoris existimationem, atque illi facile cedit, & seipsam permittit. Quocirca summus ac maximus Deus, cum Israëliticum populum legibus instrueret, ante conditas leges voluit, illius potestas, auctoritas, amplitudo, ostētis atq; prodigiis Hebræorum genti innotescere. Nam quo pacto vetus synagoga non se ab illo ducendam & moderandam per omnia permetteret, qui solo nutu & imperio tam horrendos potuit omni in parte naturæ concitare motus, & fixas à condito mundo immutare leges? Nam ut illud libens præmittam, quod montana loca Syna, graui agitatione fuerit conuulsata, quod nubium incredibili conflictu flammæ inter nubes ipsas, insoluto lumine corruscarent, quod non tantum fulgores, sed & vehemētiora tonitrua crebrius audirentur, quæ satis per se poterāt Diuinam declarare potentiam. Illud sanè legislatori Deo non potuit non conciliare summam

autor

autoritatem & existimationem apud gentem illam, quod soluto totius naturæ ordine maria videret discussa, & stupentes aquas utroque ex latere instar muri, ad Diuinum imperium & voluntatem pendere. Quid quod durissima saxa in aquas soluta (virgētissima siti totum exercitum infestante) conspexit. Et ut nihil omitteret eorum, quæ rudem populū & inertem ad mentem reuocare potuissent, gratissimis epulis cœlitus delapsis ante leges conditas, ingēti miraculo homines illos sustentabat, & per dies multos fuleiebat. Hūc igitur prodigia illa, siue à sancto propheta Nahū expōsita, siue cæteris scripturæ partibus celebrata spectant, ut Deus Opt. M. admirandis operibus & insolentibus, magnum & immortale apud Hebræorū gentem propè amplitudinis & maiestatis nomen consequeretur. Ut quæ leges à tanto autōre & moderatore proficerentur, non minoris auctoritatis essent, quàm Diuinæ. Quocirca cum miraculis æditis fidem populi sibi conciliauisset, iubet illico, ut Moses coactis in vnū primoribus Iudæorum, necessariam ad ferendas leges consensionem totius gentis efflagitaret. Omnes

verò libenti animo, propter conceptam de legislatore Deo summam fidem, pari voluntate, studio, atque sententia dixerunt. Cuncta quæ mandauit Deus facimus. Neque verò quispiam existimare debeat Deum Opt. Max. tot prodigia tam horrenda edidisse eam tantum ob rem, vt magnam apud Hebræos auctoritatem consequeretur. Voluit enim his omnibus potentis res vêturas, vt arbutror, hominibus declarare. Nam vt scriptura solet, occultiores res, maximèque reconditas explicare, corporis habitu, & ratione temporis, ita etiam ab aeris qualitate & impressionibus. Quæ res, quoniam Commentariis in Apocalypsim Ioannis (ex sententia magni Gregorij) & explicauimus & excusimus, diutius de illa dicendum non est. Illud tantum leuiter attingendum, quòd horrendi videlicet naturæ motus, & graues concussionis, & fremitus, fulgura, tonitrua, cæteraque id genus, quæ grauem formidinem & pauorem hominum mentibus iucutere solent, in monte Syna conspecta, abiectum & humilem animum illius populi exprimebant. Legibus enim Diuinis si vnquam obtemperarunt, quemadmodum manci-

pia solent, id faciebant, & seruorum spiritu ducebantur, non filiorum (vt Paulus autor est) qui à Christianis hominibus spiritum illum ieiunum, & angustum excutit dicens, Non accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore, &c. Atque hæc sit alterius quæstionis explicatio. Sed & quæstio illa tertio loco proposita, huic quodammodo connexa & colligata, in hunc modum sit expedienda. Nihil potuisset propheta Nahum adducere ad excitandos Assyriorum, imò omniū nostrum animos; vt reiecta priori vita, ad virtutem & meliorem frugem faciamus regressum, quam ea, quæ summus Deus ab egressu populi Iudaici de Aegypto, stupenda fecit opera. Principiò cum magnum habeat pondus, ad numen rectè colendum, & vt purè & castè illi omnem iustitiam sanctitatèque tribuamus, Diuina studia & consilia habere explorata, quibus bonis & optimis semper fauet & prospicit, impios & sceleratos arguit, affligit, castigat: ea utique argumentationis ratio potentius & viros Niniuitas, & cæteros omnes ad mentem reuocabit, quæ tota versatur circa prouidentiam Diuinam, quæ charissimum sibi populū tue-

batur ab improbis, & illius hostes perturbabat, deiciebat. Quæ quoniam ipso filiorum Israël è misera seruitute egressu, & Diuinis præterea operationibus, quibus electos ab impiis secernebat maximè perspiciuntur, relinquitur: & ad excitandos Assyrios, & flectēdas impiorum hominum mentes, aptissimū fuisse à sancto propheta Nahum locum susceptū. Quo maior præterea est rerum ordo & dispositio, & naturæ leges magis ab omni perturbatione remotæ, eo maior virtus illa debeat esse, quæ ordinatissimū totius naturæ cursum soluere debeat, aut confundere. Quòd si Diuinæ potentia omnia, rerum naturis propugnantibus cessere, & ad illius nutum mare in partes diuisum viam præbuit Iudæorum genti, saxa soluuntur in aquas, aer solidos ministrat cibos, terra concutitur, loca montana flammis ignis euomere videntur, nōne postremæ dementia sit, vel Assyrios ipsos, vel ceteros homines qui multis se sceleribus addixeret, Diuinæ potentia & virtuti velle repugnare? Quæ sunt omnis sensus & rationis expertia (totius nature) quasi ad postremū gradū depulsa, atque depressa conditoris Dei potentia & maiestatem

statem venerantur: homo mentis & rationis particeps, cui Diuina est similitudo impressa, parentē Deum, quocū incredibilem habet affinitatē non agnoscat, colat, veneretur? Deinde verò si humana sapiētia nobis fortasse ampliores animos facit, & animi arrogantia & contemptū Dei suggerit, nōne humana sapiētia eis operibus, quæ à propheta Nahū exponūtur, cōfusa, & quasi rubore affecta, se ostēdit? Vbi quæso sunt pronūtiata illa, vbi sententiæ Philosophorū, quibus illorū scholæ antiquitus cōcrepabāt, de aquarū natura, de perēni solis agitatione, de natura mixtorū, deq; aliarū rerū omniū ingeniis & proprietatibus? Euolue diligētius Diuinas literas, repete antiquitatē sacrae historiae, videbis illico sapiētiā humanā cōfusam & perturbatā, è medio hominum cœtu se eripientem, angulos & latebras quærentem, & præ pudore humanos conspectus ferre non posse. Sed neque illud minus ad rē pertinere videtur, quòd cum Assyrij per id tempus, foelici fortunæ, & sine vlla offensione, cursu, ac florentissimo præterea imperio intumescerent, iure montes & colles (more sanctarum scripturarum) appellari potuerit. Quocirca

singulari artificio propheta ad declarandam Diuinam virtutem & potentiam ea maximè commemorat, quæ summus Deus fuisse operatus ipso filiorum Israël egressu è misera seruitute. Tunc enim mōtes & colles sublimes & in altū euectos, hoc est, Principes Reges fastu & arrogātia tumentes, vt Og regem Basan, & Seon regem Amorrhæorum potentissimè deiecit, vt est in arcanis literis proditum. Itaq; vt aliorū incommodis sibi Niniuitæ consulere, publicam illarum rerum memoriam, & vetustissima scripturarum monumenta illorum oculis subiecit.

Ante faciem indignationis eius quis stabit? quis persistet in ira furoris eius? Indignatio eius effusa est tanquam ignis, & petrae dissolutæ sunt ab eo.

EXposita Diuina potentia, cui vniuersa natura cedit, & ad nutū obsequitur: Assyrios interrogat, imò impios omnes, qui quemadmodum olim Assyrij Diuina omnia aut negligūt profum, aut cōtemnūt: & bonitate Diuina, & summa animi lenitate, in suā perniciem & exitiū abutuntur. Redditur comminatio ipsa interrogatione acrior multò ac vehementior.

Non

Non enim interrogat sciscitandi gratia, sed iustandi. Ardēt sanè tota oratio, multo magis quàm si dixisset ipse Propheta. Nemo stabit ante faciem eius, nemo persistet in ira furoris eius. Si tanta (inquit) est summi Dei potentia, nonne stultum planè fit, ei velle repugnare & obistere? Nā quid sit propter quòd tantam vobis securitatem polliceamini? Confidentiam vestram omnem in armis, vallibus, septis, munitiōibus deniq; fortasse collocastis. Sed quis locus illi possit esse munitus & clausus, qui innumeras ab orbe condito ciuitates, natura munitas, portibus succintas, armatas muris, partim armis, partim incendiis, lue, & peste, & terremotibus funditus subuertit? Diuitiæ & opes quibus vsq; admiraculum abundatis ampliores animos vobis faciunt, aut imperium toto orbe florentissimum, militū copia, & audacia, Regis vestri industria circa res bellicas? Sed o post hominum memoriā stultissimi omnium, eūmne, qui tempestates cingere, terram graui agitatione cōcutere, maria scindere, flumina exiccare, & in aduersos impellere cursus, totam denique naturam labefactare potest: vestra hæc præsidia re-

morab

morabuntur, & retardabunt, quo minus aduersum sceleratos & flagitiosos, omnē inferat pœnarum & suppliciorū vim. Præcauete potius, ne fortasse calamitas remorata, & collecta multis temporibus indignatio, magno effusa impetu, longiùs serpat, atque progrediatur. Illud verò ex lingua sanctæ proprietate eruendum, quod ad venustatem orationis propheticæ magnum (vt arbitror) momētum habet: & elegantem hypotyposim hominis indignati, & cupiditate vindictæ inflammati nostris oculis collustrandam proponit. Habent enim Hebræa hunc sensum: Quis consistet à furore nasi illius? Est enim respiratio in naso posita: atque inde halitus hauritur, & concitato animo intumescunt illicò partes illæ. Vnde Hispanè dicimus, hínchar los narizes, pro commoueri, & incandescere ira, aut furore corripi. Quo circa Symmachus Hebraicè doctissimus, nasum vertit pro furore: tùm quòd furor & indignatio in naribus potissimum percipiatur, tùm quòd Hebræa dictio נֶסֶם & vultum & nares significet. Est itaque ὀσφύροσπις, qua incredibilis animi incandescencia significatur. Sic Homerus cùm

Græc

Græcos & Troianos ad arma vocat, vt ebullientem illorum animis iram subindictet, naribus spirantes inducit: quòd hoc sit certissimum vestibulum, per quod indignatus animus sese exerit. Absoluta cōcitatiō orationis parte, & figurata oratione Afsyriorum animis excitandis aptissima, & causam interrogationis exponit: & quare non possint Diuinam vltionem aufugere, aut retardare, declarat. Indignatio eius (inquit) effusa est tanquàm ignis, & portæ dissolutæ sunt &c. inexplicabilem hoc loco vltionis vim eleganter sanè Propheta expressit: sumpta dicendi figura ab his quæ scriptura Diuina de Sodomorum excidio commemorat. Genes. 19. legimus depluisse à Deo super Sodomā & Gomorram, Sulphur & ignē. Quocirca cùm grauius aliquod supplicium, aduersum impios homines prophetæ intentant, Sodomorum excidium minantur, tametsi nullam vnquam gentem, ad eundem per omnia modū, quo Sodomitas perdiderit. Horum siquidem exterminium, propter suā celebrem immanitatem, pro qualibet duriori vltione à sanctis vatibus vsurpatur. Deuteron. 28. Sanctus Moses his qui ad idola

idola gentium (contempta Diuina religione & cultu) defecissent: prædicebat fore, vt tota illorum terra esset Sulphur, Salinae, cõbustio, quæ nihil germinaret, in qua nihil feri posset, nullam herbã produceret, sed esset sicut euerfio Sodomæ, & Gomoræ, Adamath, & Seboim, quas Dominus indignatione feruens euertit. Eandem vltionem Esaias 13. Babyloniis minatus est, Hierem. 49. Idumæis. Amos 4. Israeliticis, Soph. 2. Moabitibus. Ex his satis superq; manifestum arbitror, Proph. Nahum (quem admodum ceteri vates) solenni more, tum effusam indignationem, & ignem & soluta saxa commemorat, Assyriorum euerfionem, per Antonomasiã, veteris excidij Sodomorum, memoria denotauisse. Solet autem scriptura Diuina, impiorum vltionem semper ita describere, vt subitã eam faciat, & res hominum irreparabiliter impediãt, intricet, perturbet, confundat, denique & absumat. Quod autem nostra translatio habet, Effusa est tanquam ignis Hebraicè **וַתִּפְּרֹץ** possit verti, cõflatur vt ignis. Sic enim Aquila (cuius versio à Diuo Hierony. vehementer probatur) transtulit **συμπερόνενδιν** Symmachus

ἔσλασεν, siue distillauit. Quibus omnibus facile liceat colligere, quodnam fuerit prophetae consilium, cum Diuinam indignationem, aut effusam, aut constatam, aut stillantem descripsit. Diuinæ itaque mētis indignationē nostris impietatibus sensim primò conflamus, nam crescente peccatorum cumulo, Diuina ipsa indignatio crescat necessarium est, magnasque nobis suppliciorum accessiones faciamus. Paulus ille gentium doctor, quò impios homines à peccandi longiori consuetudine reuocaret, thesauros Diuinæ indignationis, & quasi multo tempore congestas opes, peccatarum & suppliciorum, mortis denique & interitus commemorat. Thesaurizas (inquit) tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Vt enim egregijs pietatis operibus, ipsoque rectè operandi vsu, incredibiles Diuinæ beneuolentiæ diuitias, & bonorum omnium copiam, in vnum quasi locum conferimus, suo tempore depromenda, sic etiam & de peccandi longiori studio statuendum arbitror. Frequēs est in arcanis literis hic loquendi tropus, qui & iustis & impiis congerendi opes, siue indignationis, siue Diuinæ gratiæ studium

tribuit & diligentiam. Primus itaque aditus & quasi gradus ad interitum & perditionem peccatoris hominis is est, conflare videlicet Diuinā iram, vt opportuno tempore, aut stillet, aut magno effundatur impetu, instar erumpentis ignis. Tanta verò Diuina bonitas est, vt cum longiori peccandi consuetudine thesauros indignationis & iræ cōgessimus, ad vindictam ipsam lento semper gradu procedat. Solet enim (vt Symmachus dixit) iram suā sensim veluti stillare, vt minori nostro malo, quantum fieri potest, ad mentem reuocet. Eleganter verò ad explicandam Diuinam indignationem, & ardorem irarū propheta ignē cōmemorat, & vt mētis obstinationem Assyriorum exponeret, lapides siue faxa. Nam quemadmodum altero incredibilem vim absumēdi & potentiam insuperabilem, ita etiam & altero stuporem mentis & duritiem sapienter profectò explicauit. Nemo ignorat inter cætera elementa totiūsq; naturæ partes, quæ vehementes sunt, magnique impetus, ignem primum tenere locum. Neque enim vlla est tota natura vis, quæ obuia, quæq; tam potenter exagitet, adeoq; celeriter consumat. Quo-

circa

circa vt alias causas prætermittamus, quæ sunt innumetæ, propter quas Deus anti-quitus in igne sui declarabat præsentiam, illa est, vt arbitror, longè certissima, quòd hoc elemento impiis hominibus & nefariis mentibus significaret, & insuperabilem suam potentiam & vim, cui nulla humana industria posset obistere, & grauissima præterea supplicia, & intolerabiles clades celeriter inferendas. Visus est sancto Moyfi aliquādo in rubo ardēti, cuius radices & summa ramorū cacumina ignis occupabat. Non tantum, vt Græcorū quidam dixere, quòd ignis nullam præberet intuentium oculis effigiem, aut vultum, quæ humana manus exprimere potuisset, periculū enim erat, ne fortasse Iudæorum populus, vt erat in idololatriā propensus, in tam immane prolaberetur flagitiū, sed quòd ignis symbolum esset excidij grauissimi gentis Aegyptiæ, & horrendæ prorsum ac formidandæ cladis, qua erat totam illam regionem deuastaturus. Occupabat quidem ignis rubum ab imis radicibus, cuius tamen neque folia, neque fruges læderet, nam populum Israëliticum, quæ Aegyptios potentia Diuina atque indignatio,

H 2

penitus absumpsit, nulla in re prorsum lædebat, sed tuebatur potius, atque ab impiorum improbitate vindicabat. Itaque cum Diuina indignatio in gentem Aegyptiorum magno impetu effunderetur, omniaque ea regione absumeret & deuastaret, & obstinatas mentes tanquam saxa durissima dissolueret: populus tamen charissimus Deo instar ardentis & incombusti rubi omni fuit molestia, dolore, & cruciatu liber. S. propheta Ezech. priori suorum vaticiniorum cap. ardentis ignis, & inuoluti imagine, vicinū Iudaicæ gentis interitum declarabat, solenni sanctarum scripturarum more. In eam rem spectare mihi videtur ignis ille cœlitus delapsus, qui super Apostolorum fenarum visus est linguarum effigie. Nam tamen si linguarum illa similitudo vberem dicendi facultatem, & peregrini sermonis peritiam præ se ferret: dubitare tamen non possum, quin ignis aut certissimam numinis præsentiam, ita etiam grauissima incendia toto orbe concitata denotaret, quæ partim humanarum mentium rigorem, & contractam longa peccandi consuetudine duritiam solueret saxorum instar, partim Apostolos ipsos ceterosque orthodoxos, qui

Christ

Christum cultu & religione prosequerentur, ut aurum solet, probarent. Viros proinde Niniuitas sanctus propheta & ignis, & saxorum appellatione vehementer hortatur, & commonefacit præsentem ad rem expendendam, animos præbeant, stupore, & duritie deposita, blandos & tractabiles, ne fortasse indignationis Diuinæ ignes & incendia suo malo experirentur. Non fuit insolens apud gentes, ignem pro indignatione usurpare. Nam Pythagoras Græcæ philosophiæ parēs, inter symbola illa quæ ad retinendas publicas amicitias excogitauit, hoc etiam contulit, Ignem gladio ne confodito. Quemadmodum enim bonorum amor conciliandus est, ita non est commouenda cuiusquam iracundia. Ignis itaque æstuantem iram, gladius verò occasionem & stimulos, commoto animo & concitato oblatos significabat.

Bonus Dominus & confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se.

RAbi David Kimhi, vir præclara inter Hebræos eruditione atque doctrina, Commèrariis in hunc locum, ad consolationem & leuamen Israëliticæ

gentis, misera captiuitate & mœrore inter Assyrios confectæ, oraculum prophetae pertinere arbitratur. Bonus (inquit) est Dominus, & confortans eos, qui omnem suam fiduciam in illius bonitate & munificentia collocarunt. Nam Israëliticum populum gladio & armis Nabuchodonosor Regis Assyriorum, & imperio subacti & afflicti, in antiquas sedes & domicilia restituet, & grauissimã de hostibus vindictam sumet. Neque enim possit bonitas illa electum sibi populum, summo dolore atque mœstitia positum, gementẽ, illiusque præsidium implorantem & supplicantem in tam graui vulnere non audire. Antiqua est hæc sententia, quæ vetustissimis Hebræorum literis & monumentis continetur, quam Diuus Hieronymus & Lyranus suo iudicio & autoritate probarunt. Neque verò omnino reiicienda hæc existimatio mihi videtur, modò prophetae oraculum ad tantas rerum & verborum angustias non conferamus. Cùm enim sit latissimus sententiæ propheticae campus, cur in angulos & dumeta Hebræorum eam compellemus? Nam tametsi Hebræorum interpretamentis sit interdum adhibenda fides, propter

propter linguæ cognitionem exactam, & rerum gestarum memoriam: sunt tamen multa apud prophetas, quæ angustia peccatoris Iudaici non capiant, neque incredibilis animi egestas recipiat. Duo suscepit sanctus propheta (vt in superioribus diximus) suis literis illustranda, Diuinam potentiam rebus omnibus superiorem, & bonitatem præterea, quæ vna virtus cùm ad multitudinem maximè pertineat, & cum beneficentia sit coniuncta, summo Deo propriam esse, & veluti naturalem facillè perspicitur. Eam appellationem frequenter sacrae literæ illi tribuunt, non tantum quòd liberalis sit & munificus, sed quòd omnes propria natura rationes boni complectatur, delectabilis, utilis, honesti, quæ sunt ipso mundi opificio declaratae & expressæ. Pròditum iam olim a summis Philosophis legimus, boni nomenclaturam, Diuinæ naturæ iure deberi, cætera aut nõ esse bona appellanda, aut similitudine quadam & imitatione tantum, in partem eius appellationis venire. Mercurius ille, qui post Mosem primus omnium nascentẽ philosophiam illustrare cœpit, omnẽ boni rationem Diuinæ naturæ ita accomodabat,

vt cæteris rebus eam adimeret. Cuius sententiam Plato, & argumentis, & propria autoritate (quæ magna est) atque Plotinus huius discipulus confirmarunt. Quæ cum ratione tantum, & naturali instinctu intelligerent, profanæ philosophiæ cultores, dubitare non possum, quin illorum animis comprehensa sententia & opinio, partim à mundi creatione, partim ab ordine & gubernatione vniuersi duceretur. Nam vt Diuina bonitas sui diffusionem in totius vniuersitatis corpus, bonum declarabat opificem, ita etiam singulari quadam ratione, ordinatissimus rerum motus, concentus & ordo, æquissima prouidentia omnium, & humanarum maximè administratio rerum, illorum mentes excitabat & impellebat, vt non tantum tacito quodam animi sensu & indicio, sed & literis, & publico docendi munere, bonitatem summi Dei venerarentur ipsi, & alios eandem docerent. Igitur cum propheta Nahum bonum appellat Dominum Hebraicè נָחֻם quauis more sanctarum scripturarum, omnem fortasse bonitatis rationem, citra germani sensus offensionem vllam, Deo Op. Max. tribuat, ad similitudinem tamen veri, magis (vt

mih

mih videtur) accedit, vt bonitatis ratio ab ipsa prouidentia Diuina, & rerum humanarum cura & procuratione, quæ Diuinis est literis comprehensa trahatur. Vt enim in superioribus, Diuinam potentiam insuperabilem esse ostendit, à Diuinis legibus & antiquis sanctarum scripturarum monumentis, argumenta & loquendi formulas petendo, ita etiam de iustorum cura & prouidentia, qua suam bonitatem Deus à condito homine declarauit, dicturus paucis quidem, sed selectis & magno iudicio excogitatis verbis inquit, Bonus Dominus & confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se. Itaque vt propheta oraculum genti Israëlitaë magnam videatur polliceri inter labores, & excellentem animi consolationem: eam tamen vates altius repetita oratione, quasi memoriam vetustatis commemorans, ab his, quæ Deus Op. Max. priscis illis temporibus ad tuendam innocentiam magnificè & liberaliter fecit iustis omnibus, Deoque charissimis promittit. Duo sunt proinde quæ Diuina bonitas, veris pietatis cultoribus præfenti loco pollicetur. Alterum est inter cruces & labores, & huius mundi acerbitates in-

H . 5

numeras, salus atque libertas, alterum prospectio atque cura singulis eorum actionibus & studiis, vt. scilicet tandem & sine vlla offensione, rerum exitu potiantur. His duobus argumentis (si rectè aduertamus.) Diuina natura ab ipso mundi exortu, dominam se ac moderatricem omnium rerum declarabat, ne fortasse humanus animus perniciofa illa rerum ignorantia laboraret, existimans nihil illius ditione aut numine in mundo geri, neque Deum aliquem esse de bonis viris optimè merentem. Petrus Apostolus altera Canonica, cap. 2. eisdem penè rationibus & argumentis, ab ipsa sanctarum scripturarum antiquitate quæsitis, postquam impios homines vehementer deterruit, propositis Diuinæ iustitiæ exemplis, de angelorum casu, qui cum Diuino beneficio & munere in superbiam abuterentur, è cælo deturbati, detracti in caliginem, perpetuis ignibus cruciantur, de miseranda totius orbis clade pertinaciter in suis sceleribus fordescentis temporibus sancti Noe, qui eo seculo Diuini verbi ecclesiastem egit, de quinque illis ciuitatibus, quæ in æternum Diuinæ seueritatis exemplum, igne

cœlit

cœlitus ejaculato conflagrarunt, vt iustos deinde ad expectationem meliorum erigeret, pauca illa verba subiicit, pietatis & consolationis plena. Nouit Dominus (inquit) pios homines de tentatione eripere, & iniquos in diem iudicij reseruare cruciandos. Confirmat deinde assumptam rei propositionem, exemplo sancti Loth, qui cum ab improbis hominibus & nefariis iniuria & violentia afficeretur, in illius ædes impudentissimè irruentibus, vt illas execranda libidine contaminarent, quæ nunquam alicui patuisset flagitio, iustum hominem grauissima tentatione eripuit, & suam erga illum bonitatem, de qua disputamus, declarauit, & perditorum hominum impietatem grauis & inaudita vsque ad tempus illud vltio sequuta est. Sed vt proximum ad rem firmandam & declarandam, ex Hebræorum & Lyrani autoritate adferamus exemplum. Sennacheribus (vt Regnorum historia refert) innumeris per totam Palæstinam urbibus captis, contra Hierosolymam victor castra admouit. Cum ergo legati supplices ab vrbe ad Assyrium venissent, Sennacherib iureiurando affirm

affirmabat fore, vt si trecenta talenta auri sibi penderentur, Hierosolymitani regni finibus pacatus excederet. Itaq; cū Ezechias ex fide imperatam sibi auri & argēti summam exolueret, Sennacherib verso in Aegyptios & Aethiopas bello, partem copiarum ad Regiæ vrbis obsidionem continuandam reliquit, tanquam multum interesset, per se, an per alium fieret, quod nefas esset facere. Ezechias vbi urbem nihilominus obsideri vidit, fractus animo, in preces & vota (quod vnum supererat remedium) cōuersus, saccum induit: Esaiam rogat, vt precibus, si fieri possit, præsens excidium sibi & patriæ deprecetur, veniāmque impendentium malorum imploret. Huius oraculo iussus est Ezechias in posterum sperare numinis certissimum auxilium. Trahebatur itaque obsidio cum graui pestilentia Assyriorū castris repente orta, ita vt paucis diebus mortalium vis ingens, vita fuerit defuncta, si profanæ historiæ vlla esset adhibenda fides. Sed sacri libri, atque Iosephus item, nocte vna in his castris ad centum octoginta millia hominum periisse certò affirmant, non sine numinis prouidentia.

Eam

Eam ergo in specie bonitatem vates commendat, quam erga Hebræorum gentem Deus. Op. M. declarauit, quam etiam cū Regem Ezechiam hostili liberauit terrore, & præsentis periculo seruauit. Nemo itaque existimet Deum iustorum immemorem cū illos omnibus fortunæ telis videt expositos. Ea est enim Domini sapientia, bonitas, iustitia, vt nouerit quid, quando, quomodo gerenda, faciendæ ve sint omnia, quid cuique debeatur, quantum cuique concessum, quantum quisque iustorū in laboribus progredi debeat, quousque tandem furere debeat effrenis impiorum licentia. Sunt tempora quædam, Diuinis consiliis apta & opportuna (quando rerum omnium vertantur vices) & quæ solus Deus nouit: quibus qui variis afflictionibus agitabantur, gaudio & beatitate fruerētur ad saturitatem, qui scelici per omnia & sine vlla offensione, fortunæ utebantur cursu, grauissimam Diuinæ ultionis sentient vindictam. Erat altera huius oraculi pars, quæ ad consolandos pios animos & erigendos incredibilem (vt mihi videtur, vim habet. Sciens (inquit) sperantes in se. Frequens est hic loquendi tropus

in

scripturis, quo iustis hominibus ac piis omnem curam & prospersionem Deus pollicetur, quam verbo agnoscendi, siue sciendi (Hebraicè **וַיִּשְׁמַע**) scriptura explicat. Sanctus Propheta Hieremias audit. Ex utero matris cognoui te. Christus Iesus demones virgines & stultas non cognoscit, neque operarios illos iniquitatis qui inani operum iactatione tumentes, iudici se probare nituntur apud Matthæum. Regius vates David, de cura & prospersione summi Dei erga pios & innocentes homines, eleganter dixit, Nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit. Qui vnus versiculus sanctorum prosperam, æquabilem, perpetuamque felicitatem, inter cetera scripturarum loca, admirabili artificio declarat per Synecdochē. Intellegimus enim ab eo quod præcedit, id quod consequens est. Diuina enim natura, omnium rerum consultrix & prouida, nulla ignoratione detineri potest, sed quoniam solet cognitionem amor, cura, & prospertio consequi, & magnorum virorum ac principum summam beneuolentiam solo cognoscendi verbo explicamus interdum, Diuina philosophia, hoc loquen

loquendi tropo piis mentibus Diuinam procurationem, & prouidentiam summam pollicetur. Hispanè dicimus, Conoce el Principe a fulano, y ya no me conoce el Rey. Quibus loquutionum generibus, aut odium & amotam prorsus curam atque prouidentiam, aut fauorem principis, & illius erga quempiam charitatem, & beneuolentiam linguæ idiotismo significamus. Hæc vetò cognitio & Diuina mentis sciētia, quam nobilis vates Nahū, & Rex Propheta David, inter ceteros Diuinos scriptores celebrant, prima est salutis sanctorum radix, & causa certissima, quæ non tantum ab eo tempore cœpit, quo in possessionem vitæ & lucis huius, sancti homines mittuntur, sed ante mundi exortū (vt Pau. autor est) præsciuit enim & prædestinavit illos, ante iacta mundi fundamēta, vt cōformes essent imaginis charissimi filij. Hæc verò cōformatio sanctorum animis insignita & impressa, in verbo cognoscendi potissimū elucet: atq; ea imago & figura, sic est quorundam existimatione & iudicio explicanda, vt quemadmodum pater filium agnoscit: hoc est flagranti charitate ab æterno complexus est, ad eundem mod

modum pios homines, quantum eorū capacitas ferre potest, arctissimo amore cōstringat. Et quemadmodum pater vnico filio ita prospexit, vt quidquid optimū & excellens haberet, libenter illi largiretur, pari opera, optimis viros amplissimis cumularet beneficiis, quantum eorum tenuitas ferret. Christum Iesum tanto malorū pondere pressum, paterna prospectio & beneuolentia liberauit: & omni dolore, & acerbitate, & cruciatu, amotis, in summā & nullius rei egentem fœlicitatem euexit. Iustos homines ad eundem per omnia modum, vt suam bonitatem & paternam erga illos curam declaret, ostendatque quāto studio tueatur innocentiam, omnibus incommodis ereptos æterna tandem fœlicitate donabit. Itaque quo Propheta Nahum, impios Assyrios, de spe, conatūque depelleret, & Israeliticam gentem in expectationem meliorum erigeret, simul vt impios ab studio peccandi auocaret, & egregios viros in optimam spem adduceret, inquit, Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se. Quid ergo reformident, qui Deo curæ sunt, quos inter suos agnoscit? Cōtrā quid

mali

mali non spectent, quos ille ignorat, cuius solius cognitione & providentia seruantur & consistunt omnia, quosque petituros pronuntiat nescius falli spiritus Dei. Nihil ergo est, quod impios iusti mirentur, aut eorum ambiant societatem, non est quod eos timeant, aut illorum inuideant fœlicitati fluxæ & breuissimæ:

Et in diluuiio prætercunte consummationem faciet loci eius, & inimicos eius persequentur tenebre.

SAepe mihi Christianus lector admonendus est, eam semper sanctorum prophetarum fuisse consuetudinē & quasi solenne dicendi institutum, vt singulos loquendi tropos & formulas è Moisaicis libris mutuarentur, quibus vicissim pro acceptis verbis reddebant spiritum orationis, vbertatem, & ornamenta dicendi. Nemini obscura esse possint, quæ sanctus Moses Genes. cap. 5. de mundo iam adolescente referat. Quum enim terræ frequentius colerentur, quo maior humanarum gentium vis erat, eo magis vitia inualescere, totaque vitæ ratio in peius labi, iniuria pro innocentia haberi, pro pietate numi-

nis contēptus cœpere. Itaq; cum per licentiam & libidinē eò processissent scelera, vt vix vnus Noe inter mortales fuerit reperi- tus, cui iustitia cura esset, qui & scelera castigaret, & ad pœnitentiã excitaret homines, pia prædicatione nihil proficiente, cum res iam nō procul esset ab iniuria, vbi parum tutam fore credidit innocentiam, in media nequitia destitutam, cum tota domo e medio discessit, vt prodidere quidam. Tum verò neque modus, neque modestia fuit amplius peccandi, omnique pudore sublato, in omne nefas homines abire, donec profligata omni ex parte iustitia, Diuinã mentē subiit cura, genus omne humanum vna clade extinguendi. Noe duntaxat cum tota domo, qui in antiqua pietate perstiterat, seruatus est, vt esset per quem humanum genus ex integro reparari posset. Hunc itaque Deus supernè alloquitur, admonētque breui futurum, vt ingens aquarum exundatio, & incredibilis vis cataclysmi omnem terram operiret. Postquam ergo sibi atque suis ingentem molitus fuisset arcam, vt oraculo obsequeretur Diuino, appropinquãte diluuij tempore, cum vxore & liberis nauigium ingressus

gressus est. Quadraginta deinde dies tanta vis aquarum e cœlo deiecta est, vt non ima loca solum, sed ipsa quoque altissimorum montium cacumina, quindecim cubitis transcēderet inundatio. Atque ita contigit, vt vna clade omnia quæ tum in terris animalia fuere, præter pauca, quæ mystica nauis tuebatur, sint cum volucribus extincta: vt cum his gigantes & hominum oppressores, qui ea tempestate fuisse dicuntur. Hæc veterum rerum memoria Diuina prouidentia gestarum, multis à sancto Dauide carminibus, variisq; à cæteris prophetis oraculis passim celebratur, ita vt præmentia omnia pericula, exundantibus aquis, quæ mortē homini intentant, & metu examinare solent, multis in locis assimilent. Regius propheta David Psal. 18. vim hostium insuperabilem, & pericula grauissima in omnem vitæ rationem intenta, exundationem aquarum, Diuinique numinis fauorem & tutelam inter tempestates ipsas, illarum depulsionem appellat. Apparuerunt fontes, siue aluei aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum, ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus oris, aut nasi tui. Vt enim

præclaram & præpotentem latam sibi contra hostis opem, & illorum prædicaret deiectionem, Deum inducit increpatione, & spiritu suo tota exhaulisse & sicasse flumina. Intelligit autem hostes, qui ea subnixi potentia videbantur, vt minus esset credibile, illos extingui posse, quam flumina, & ingentes aquarum alluiones exsiccati. Psal. 32. vbi peccatores homines vehementer hortatur, omnem adhibeant operam, vt scelera & impietates illorum, gratia numinis, fauor & benevolentia occultet, inter cætera quæ eo carmine Diuinitus excogitauit ad excitandos & erigendos languentes animos, & fordibus peccatorum grauitèr conquinatos, illuc nostrò est instituto accommodatissimum, quod de diluuiò aquarum multarum intulit. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, veruntamen in diluuiò aquarum multarum ad Deum non proximabunt. Piorum (inquit) studium & cogitatio omnis hùc semper nititur, vt peccata sibi remittantur, & condonentur errata. Scit enim in possessionem temporis rei ad eò fugacis à Deo se missum, ignoratque quando ab ea possessione pelledus sit.

Hæc

Hæc cum diligenter animaduertat, petit instanter, & enixè orat, oblata occasione, & opportuno tempore. Nam ingruente aquarum exundantia omnis nobis eripitur idònea pœnitendi opportunitas, omniæque nostra studia, consilia, & cogitatus intercipiuntur, non secus atque priori illo seculo imbres superne deiecti, & ebullientes è terræ visceribus aquæ, impios homines sceleribus inuersos in mortis exitium, impulere. Sancti homines proinde vtuntur oblato tempore, & ea occasione, qua amissa nulla alia restat, neque peccatis dare diuerticula consueuere, admoniti veteri illo Diuinæ iustitiæ exemplo. Cum hæc Sanctus propheta Nahum antiquarum monumenta, memoria repeteret, & secretiorem eius historia philosophiam secum meditaretur, Assyrios ad mentem reuocat, & Niniuitas omnes, aliorum periculo, & veteris supplicij celebri immanitate admonet, ne in sceleribus, aut summi Dei contemptu pergere velint, commemoratis aquarum alluuiõibus, quibus totus prisca illis tēporibus orbis interiiit. Sic etiam Apostolorum Princeps Petrus altera Canonica, inter exempla Diuinæ

I 3

iustitiæ priori illo seculo declarata, ad reprimendos sua tempestate impiorum hominum nefarios conatus, qui partim doctrina, partim malè viuendi exemplo, ecclesiam Dei perturbarent, & omnem religionis & pietatis rationem conuellerent, illud secundo loco contulit, quod vates in præsentī commemorat. Originali mundo non pepercit, sed octauū Noe iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducēs, Non est (inquit) quod impietas partem aliquam securitatis sibi pollicetur, tametsi ad tempus Diuina iustitia nostris sceleribus offensa, oculis conuiere videatur. Nam si proprii contemptus poenas antiquitus ab vniuerso repetebat orbe, diluuium inducēs, & hominem iustum cui pietas esset curæ, cū octo animis tantū graui periculo exemit, cætera omnia funditus deuastauit: cur sibi nefarij homines tutam & sine vlla offensione fortunā stultè promittant? Persequetur proculdubio aliquādo suas iniurias, & referet malè meritis quod debet. Est ergo diluuium præteriens & consummationem faciens, gratiis animaduersio, in viros Niniuitas summi Dei contemptores. *Controuersia illa*

iam à nobis componenda, aut potius dirimenda est, quæ inter expositores hoc loco versatur, sitne vaticinium referendum ad exercitum Sennacherib vna nocte prostratum, an potius ad amplissimam Niniues ciuitatem, quæ summa dignitate & imperio erat expolianda, atque in exemplū impiorum, & argumentum Diuinæ potentiae diripienda & diruenda funditus. Rabi Dauid Kimhi Commentariis in hunc locum ad ciuitatem Niniues amplissimā, graues comminationes referēdas arbitratur. Huius sententiæ probabilis reddi ratio possit. Nam Hebræa lectio, si diligenter animaduertamus, vbi loci facit mentionem propheta, dicens: Consummationem faciet loci eius, sceminino genere relatiuum extulit **כָּלָה יַעֲשֶׂה בְּקוֹרְבָּהּ** consumptionem faciet, & demprietur ciuitatis locum, ita vt nullum illius appareat vestigiū. Sic habet Rabi Dauid, inter Hebræos doctissimus. **בְּקוֹרְבָּהּ שֶׁל נִיְנוּרָה** Lyranus verò totum oraculum ad exercitum Sennacherib, & obsidionem ciuitatis Hierusalem, atque inauditam stragem vna nocte confectam, reuocandam censer: cuius sententia non omnino reiicienda mihi vi-

detur. Posset enim comminatio prophetae citra violentiam aliquam ad clades omnes, & graues consumptiones illius gentis, & regni Assyriorum accommodari, quae cum ab obsidione ciuitatis sanctae, & magna totius exercitus deuastatione, & miserabili interitu initium acceperint tota bellica gloria, & iuuentutis flore, atque praesidio imperij sublatis: dubitare non possum, quin vaticinium Nahum vtrunque infelicitatis partem complectatur. Est autem diligentius animaduertendum, quanta cum venustate postrema gentis Assyriorum clades in nomen diluuij & exundationis grauisima miretur. Nam si pro diluuijs aut exundatione interitum, perditionem, aut deuastationem dixisset, quantam lectio ipsa virtutem, quantum decoris amisisset. Quam vero nitidum, quam iucundum totum vaticinium facit exundationis appellatio. Explicat enim miro modo, tum multitudinem Babyloriorum, & exercitus innumerabiles, quos in perniciem Assyriorum armatos & instructos iam procedere mens prophetae à longè prospexisset, tum paurem & consternationem Niniuitarum, qui graui periculo implicati, non magis Baby-

lonior

loniorum conatibus ire obuiam possint, quam vastissimo flumini, decurrenti magno impetu, rumpenti aggeres, & ingentes moles secum trahenti: quod si per campos & arua discurrat furens, aut in aedes ipsas impetum faciat, nulla humana industria, nulla sapientia, nullae vires impedenti possint occurrere periculo. Nihil ergo humile, nihil ieiunum sermo propheticus habet. Auget autem sermonis copiam metaphoram amplificando, cum dixit, Diluuium praeteriens: Quod multo significatius mihi videtur, quam si aquarum exundantium mentionem tantum intulisset. Nam quod Hebraice dixit פּוּצְוּת furentium aquarum impetum significare arbitror. Iam vero altera illa metaphora à nobis tractanda est, quae tenebras & densissimam caliginem Assyriorum gentem, & impios Niniuitas persequentem inducit. Quae verborum translatio, tamen si tenebrarum & caliginis longo recessu iaceat, est à nobis nihilominus in lucem vendicanda & asserenda. Communi sermonis consuetudine, arcanae literae tenebrarum appellatione vtuntur, pro omni calamitate, miseria, & aegritudine laboriosa, quemadmodum lucis nomine pro secunda,

I 5

prospera & æquabili fortuna. Regius propheta David Psal. 112. vt ostenderet homines Dei studiosos tutos agere, dum alij calamitatibus variis afficiuntur, lucem gratissimam in tenebris illis exoriri dicebat. Et Psal. 118. instanter petebat: Quoniam tu illuminas lucernā meā, Domine illumina tenebras meas. Illustris propheta Esa. c. 45. de impiis hominibus. Aspiciemus ad terrā, & ecce tenebræ, id est, Vndecūque quæremus auxiliū, & nihil præter angustias & labores occurret nobis. Itaq; quoniā tenebræ intolerabiles, omnes pressuras & afflictiones significāt. Rabi David Kimhi (qui frequenter à nobis adducēdus erit, cum explicādis vocū proprietatibus hæserimus) hūc sensum ibi adfert, Persequētes tenebræ, ingens est tribulatio, & quasi rerum omnium insuperabilis difficultas. Est autem illud legentibus literas sacras compertissimum, geminam tenebrarum esse rationem: alias enim exteriores tenebras, alias interiores Diuina philosophia cōmemorat. Sanctus propheta David Psa. 35. cum dira quædam & horrenda suis hostibus (non sine numinis incitatione) imprecaretur: illud postremo loco, tanquā omniū esset grauissimum, aduer

aduersum pietatis inimicos petebat à summo Deo, Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum, & angelus Domini persequēs eos. Multa sanè postulauerat paulò superius, vt hostium conatus omnino frustrarentur, & omnia illis verterētur in exitium, sed cum tenebras & caliginē & lubricitatē illis imprecatur, optat elegātissima auxes in sempiternā perniciē ac miserabilem casum hostes vocētur. Tenebras itaq; eo loco summā rerū perturbationē, & iactationē significare crediderim, ita vt variis implicari & cōstricti malis, peccatores homines, quid illis sequendū sit aut refugiendū videre non possint. Hanc mentis præcipitationē scriptura sancta (nisi me falsum opinio tenet) tenebras interiores appellat, quibus fortasse impiū Cainū grauius propter admissum facinus Deus Op. Max. corripit dicens, Eris **¶ ¶** hoc est, incertus rerū tuarū, & vagabundus, ita vt animi cōfusus, & omnium consiliorū factorūmq; miserrima disturbance percelleretur. Easde interiores tenebras, & mentis cæcitātē populo Israëlitico suas transgredienti leges Dominus comminatus est, Deu. 28. Percutiet te Dominus amentia & cæcitate, & stupore cordis, erisq; palp

palpitans in meridie, vt cœcus palpitat in tenebris. Paulus Apostolus eam ipsam mentis caliginem, qua impiorum animi æquissimo Dei iudicio percutiuntur, cæcitatem cordis & obscuracionem, & reprobam sensum appellat. Hæc est animi illa perplexitas, & confiliorum factorumque cõtinaua euersio, quã Pharaõ, Saul, Achab, aliique impij homines & tyranni egregie experti sunt, vt scripturæ testantur: & si quis animaduertat, videbit huic malo semper obnoxios quicumque Deo carent. Tenebras autem exteriores illas esse crediderim, quæ ad rerum externam perturbationem & euersionem pertinent. De quibus Deutero. 28. Moses vt rudem populum in officio, pietate, & religionis studio retineret, postquam tenebras commemorauit, inquit, Nihil eorum quæ cogitaueris, institueris, prosperum habebis, calumniam & rerum direptionem, quotidie patieris, neque erit qui feruet. Et prope finem eiusdem capituli, In gentibus illis vbi captus eris, nihil habebis tranquillum, nulla erit pedibus tuis quies, dabitque tibi Dominus illic cor trepidans, oculos deficientes, & animam languidam. Ex quo perspicitur

Christ

Christum R. cõm apud Matthæum c. 22. nuptiarum parabolam exponit, & hominem qui Regio conuiuio lacera veste, & detrita, impudenter se ingressit, in tenebras exteriores coniectum summi Regis imperio, declarauit, vbi sempiternus fletus, & mœror, singultus & dentium crepitus, audiuntur: miseram & afflictam fortunam, & miserabiles casus gentis Iudaicæ (quibus partim florente Romanorũ imperio, partim nostro etiam seculo per totum orbem iactantur) significare voluisse. Incurrit populus ille tenebras interiores, quas Paulus cordis velamen appellat, & mentis cæcitatem, de qua diximus: sed Christus Iesus, vt populum rudem, & spiritalibus rebus minimè affuetum, rerum sensibilibus imaginibus prorsus immersum, à scelere auocaret, & ad opulentum magni Dei conuiuium, ipsa verbi incarnatione absolutum, magna mentis puritate celebrandum incitaret, tenebras exteriores commemorauit, & fletus & dentium crepitus: vt miseras & calamitates, & ærummas, quibus populus ille erat afficiendus, latenter insinua-
ret. Neque verò dubitare possum, Christum Iesum R. N. tenebrarum nomine, verus sancti

sancti Moyſi vaticinium, ſtultis ac demen-
tibus hominibus, in mentem reuocauiffe:
quo & interiorem mentis cæcitatem & ſtu-
porem, & externa omnia incommoda, &
rerum difficultates, in gentem perditã, ac
profligatam fuerat comminatus. Aſſyrios
proinde denſiſſimæ tenebræ perſequeban-
túr, cum exterius miſerandas clades, & in-
tolerabilia pericula, interiùs verò cõſilio-
rum omnium ſummam perturbationẽ, &
euerſionem experirentur. Nam, vt omit-
tamus tantam hominum ſtragem vna no-
cte coacerbatam, & dira perniciæ conſum-
ptã, Senacherib, quem inimicum appellat
Propheta ſingulari ratione, tã aduerſa fuit
fortuna iactatus & afflictuſ, vt cum exer-
citus poſtrema clade conſternatus abiret
in Aſſyriam, eo conſilio fortaffe, vt præliũ
ingens inſtauraret, ſed illum noua conſi-
liã molientem, denſiſſimæ tenebræ, & o-
mnium rerum confuſio, & perturbatio
perſequebatur. Breui enim tempore in-
teriecto, à Seleuſtro, & Adramelecho filijs
fuit intereptus. Hæc eſt caligo profunda,
quæ Niniuitas omnes, & florentiſſimã ſuo
tempore ciuitatem, & imperiũ & Regnũ
tãta mole fundatum, in vltionem ſclerũ,
fundit

funditus ſubuerrit: atque in tantam conſi-
liorum inopiam, & rerum difficultates cõ-
iecit, vt ſuo malo agnouerint, quàm potẽs
eſſet Deus ille hoſtis Niniuitarum. Quæ-
ſtio illa iam à nobis tractanda eſt & excu-
tienda, quæ ſanctarum ſcripturarum locis,
innumeris, incredibilem lucem afferet, &
Oraculum Nahum apertius multo noſtra
mentis oculis colluſtrandum obiiciet: quid
cauſa ſit, quod tota Diuina philoſophiã
grauẽs tribulationes, & horrẽdas tenebras,
& caliginẽ frequẽter appellat. Ea eſt enim
ſanctarum ſcripturarũ maietas, vt tamet-
ſi circa ſingula verba, & cauſas verborum,
& poteſtates, diu labores ac multũ, non
quàm ſuperſtitionis notam incurras. Pue-
rile ſit fortaffe apud alios autores hoc la-
boris & aſſiduitatis aſſumere; quòd earum
vocum, quæ ab indiſtriã humani ingenij
naſcuntur, non ſemper probabilis reddi
ratio poſſit. De qua re magna eſt inter
Ariſtolelem & Platonem ſummos Philo-
ſophos controuerſia: ſanctæ verò literæ cũ
à Diuina mente & conſilio fuerint inuen-
tæ & excogitatæ, nunquam omni uti-
litatis parte carebit, & omni fructu va-
cabit, quæ circa ipſam vocum euidẽtiã,
& vim

& vim versatur sollicitudo, & diligentia.
 Non desuere inter philosophos magni nominis, reru cognitione & doctrina praestantes, qui ipsam animi nostri substantiam lucem esse arbitrarentur. Tum quod illi arcano quodam natura, insita sit cupiditas intuendi lucem: tum quod nihil aequè refugiat & auerfetur atque tenebras, & quidquid omni est luce destitutum. Ex quo fit ut veteres sapientes, & qui rerum omnium cognitionem profiterentur, hominem propter animi illam vehementem propensionem *φωτῆ* Graecè appellauerint. Quaecumque enim crassissimis sunt tenebris circumfusa, suspecta à nobis videntur. Contra vero, lux tanquam rerum omnium condimentum, & aliis rebus gratiam & venustatem, & ipsa per se incredibilem adferre iucunditatem animi, & oblectamentum maximū. Neque verò apud Latinos insolens est aduersa omnia & molesta tenebrarum appellatione: iucunda verò, & quae ex animi sententia euenirent lucis nomine significare. Cicero pro Sexto R. tanquam si offusa Reipub. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omnia miscebant. Et contra Rullum, Nunc toris tenebris & caligine,

Alex

Alexandriam se peruenturos putant. Et alibi. Ex superioris anni caligine & tenebris lucem in Repub. videre coepistis. Legimus veteres philosophos atque poetas, magnam verae felicitatis partem post discessum ab hac misera & calamitosa vita, lucem & splendorem fore, constanter afferuisse: & sedes illas piorum hominum, gratissimam solis lucem collustrare: quemadmodum impiorum domicilia densissimae tenebrae occupant, & sempiterna caligo & opacitas. Quae omnia cum ab illis instinctu quodam natura atque incitatione fuerint obseruata & diligenter animaduersa, relinquitur inter humanum animum & lucem, magnam intercedere affinitatis & similitudinis rationem, ac proinde caliginem & tenebras humanae naturae infensas esse & inimicas, nulloque grauiori supplicio in homines posse animaduerti, quam tenebrarum ac lucis vacuitate & destitutione. Cum Deus Op. Max. Aegyptiorum gentem deditam superstitioni, & in populum Hebraeorum fauicem (ut est sanctarum literarum monumentis vetustissimis comprehensum) grauius animaduerneret, & omnem suppliciorum vim in nefarios homines, inno-

K

centiæ oppressores effunderet, illa cum cæteris grauisissima fuit castigatio, quod tota illorum regio densissimis fuit circumfusa tenebris, ita vt nihil sub Aegyptiorū conspectu veniret, sed fuissent omnia obscura caligine contecta. Discussis verò tenebris, iusti hominis precationibus, lucis post dies aliquot iucundissimum intuitum, summi beneficij loco reposuere, quasi è sempiterna morte in vitam reuocati. Has tenebras fortasse sanctus propheta Nahum, & veteris supplicij memoriam cum animo complecteretur Assyriorum dementiam & stultitiam tenebris fore corripiendam prædicat, vt olim Aegyptiæ gentis vesaniam. Atque (vt ego existimo) vetus illa memoria rerum fecit, vt Hebræis hominibus esset in prouerbio tenebras appellare quæcumque incidissent aduersa, aut corpori aut animo. Quibus facillè perspicitur caliginis & tenebrarum metaphoram in arcanis literis, multum habere venustatis ac viriū, siue humani animi naturam, siue rerum antiquitus gestarum memoriam diligenter animaduertas. Accedit ad ea quæ diximus quod lucem interdum & splendorem, nominis ipsam celebritatem optimis operibus

bus quæsitam vocamus, quemadmodum obscurationem famæ atq; gloriæ dicimus, cum nullam rebus gestis, atque hominum prædicatione laudè consequimur. Ex quo fit, aut quoniam futurum erat, Assyriorum sceleribus id exigētibus, & æquissimo Dei iudicio ita ferente, vt Babylonicis armis & industria, Niniuitarum imperium florentissimū funditus deleteretur, & Assyriorum nomen in sempiternam caliginem & obliuionem veniret: sanctus propheta tenebras persequentes, quasi diram vltionem commemorarit, dicens, Et inimicos eius persequentur tenebræ. Consueuere Diuini scriptores singulari numinis infatu & incitatione, iustis hominibus memoriam æternitatis, & nominis claritatem & splendorem polliceri, ita etiam nefariis & perditis propriæ famæ & existimationis obscurationem & interitum Regius propheta Dauid Psal. 9. de impiorum hominum sempiterna obliuione. Perit memoria eorum cum sonitu. Et Psal. 133. Vt perdat de terra memoriā eorum. Et Psal. 118. Dispareat de terra memoria eorum. Contrà verò de iustis hominibus ac piis. In memoria æterna erit iustus. Et Salomō Prou. 10.

Memoriam iusti cum laudibus celebrandam dicit. Habes ex his quæ diximus, tenebrarum metaphoram sacris literis familiarem, ita explicatam, vt similibus scripturarū locis hæsitare nō possis, quæ tenebrarum & caliginis vllā efficiant mentionem.

Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio.

HIC locus inter eos qui in disceptationem apud Theologos, tum veteres tum recentiores solent vocari, difficilissimus habetur & perobscurus. Dubitarunt enim sapientissimi homines, prophetici oraculi sententiam, magna animi contentione & summa diligētia secum reputantes, vocētūne in supplicium a summo Deo semel remissa peccata, & quod aliqua castigatione fuit expiatum facinus, nunquid nouo aliquo animaduersionis genere, iure puniri a supremo iudice possit. Nam si quorundam hominum vesaniam Cœlestis spiritus exagitans (vt in sequentibus vberius tractabimus) illorum cogitatus & de Diuina iustitia & prouidētia existimationes acriter reprehendit per prophet

phetam Nahum dicēs, Quid cogitatis contra Dominum, consummationem ipse faciet, non consurget duplex tribulatio. Illud vtique certa ratione constabit, nullum flagitium quantumuis atrox & graue duplici tribulatione aut castigatione vnquā a Deo corripi. Quam sententiam septuaginta intēpretes, quorum magna semper in ecclesia Christi autoritas fuit, verbis apertioribus, & (vt mihi videtur) ad rem explicandam appositis cōfirmarunt. Ita enim locū trāstulere, vt perspicuum & quasi ante oculos positū illius sensum reddiderint, & quid ipsi de proposita quæstione senserint, non obscurē significauerint. Deus (inquiunt) non punit bis in idipsum. Habet Diuina iustitia tantum seueritatis, quantum ad puniēda flagitia, & retinēdos in officio homines sat est, nūquam tamen tam latē sæuit ac furit, vt gemina animaduersione, vnum atq; idem facinus castiget. Habet hæc quæstio, quæ de Diuinæ iustitiæ æquitate & castigandi moderatio-
ne est, magnos in vtranque partem, & graues & erūditos patronos, qui contrarias & pugnantes sententias pertinaciter tueantur, tum ex antiquis, tum ex recentibus,

quos Scholasticos vocamus. Magnus Ambrosius impiis & nefariis hominibus, cum grauiter aliquando comminaretur, & à repetendarum iniuriarum studio & cupiditate auocaret, Diuinæ iustitiæ seueritatem quasi illorum ocalis subiecit: Donatè (inquit) inuicem, si alter in alterum peccet, repetet alioqui Deus dimissa scelera. Nam si in his contemptus fuerit, reuocabit sine dubio sententiã, per quam misericordiam dederat: sicut in Euangelio de conseruonequam legitur, qui in conseruum impius deprehensus est. Diuus præterea Gregorius huic sententiæ (vt mihi videtur) subscribit. Cùm enim ad iniuriarum remissionem Christianos homines vehemèter cohortaretur Christi Redemptoris sententiam, & de re proposita iudicium aperuit, & mente complectendam, non sine graui comminatione explicuit. Ex dictis Euangelicis (inquit) constat, quia si non ex corde dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc rursus à nobis exigitur quod iam in nos per pœnitentiã dimissum gaudebamus. Diuus Aurelius Augustinus rursus in hac sententia & fauet & autor est, disputans enim de remittendis iniuriis, & contumel

tumeliis, quibus nomen nostrum & dignitas, in magnum venit discrimen, in hunc modum inquit, Dimitte, & dimittetur tibi: sed ego prius dimisi, dimitte ergo. Et paulò procul: Nam si non dimiseris, reuocabo te, & quæ dimiseram replicabo tibi. Sed illud non minus apertè eandem Diuinæ iustitiæ seueritatem ante oculos mortalium constituit. Qui Diuini beneficii oblitus, suas vult vindicare iniurias, non solùm de futuris peccatis veniam nõ merebitur, sed præterita etiam quæ iam sibi dimissã credebat, replicabuntur. Adde quòd Beda non aspernandus Theologus, quem veteribus etiam annumerare libuit, vel eo nomine, quòd omnia sua scripta ex antiquioribus hausit, ex Augustino maximè, exponens illud Matth. 12. Reuertar in domũ meam, vnde exiui: sic habet, Timendus est hic versiculus, non exponendus, ne culpa, quam in nobis extinctam credebamur, nos vacantes & ignauiæ deditos opprimat. Coaceruator sententiarum, qui multorum ad explicandam quæstionem, testimonia in vnum quasi corpus congescit. Illud etiã ex Aurelio Aug. adfert, quo & superior sententiã, & de Diuinæ iustitiæ seueritate iudi-

cium grauitate quadam firmatur. Redire peccata vbi charitas non est, aperte Dominus in Euāgelio docet, in seruo illo, à quo dimissum debitū repetiit, eò quòd ille conseruo suo debitum nollet remittere. Sed vt proposita à nobis quaestionis difficultatem magis vrgeamus, D. Hieron. non tantum dicendi, sed & intelligendi inter ceteros autores sacros grauissimus autor & magister, Commentariis in hunc locum, multa sanè excogitauit, quae explicatam à nobis sententiam, vel reuocare in dubium & ancipitem reddere, vel omnino labefactare videatur, & vt illius de re proposita estimationem, quae latissima est, paucis explicemus, oraculum propheticum in Martionem hereticum tanquam inuitabile telum contorquet, & in angustum compellit. Tu (inquit) eum qui consummationem fecit rotius orbis, & tantam molem dissoluit crudelem appellas, quem veteris testamēti Deus in ultionē vindictae semper inflammatū tuo mēdacio finxisti? Totū deleuit orbem alluuiouibus aquarū grauissimis, pluit super quinq; ciuitates sulphur & ignē, Aegyptios fluctibus maris conuoluit, Israelitarū cadauera in locis desertis pstrauit, sed impiis

piis hominibus in praesenti haec supplicia reddidit, ne in aeternū puniret. Ac deinde hoc dilemate aduersariū premit & vrget. Aut enim falsa sunt quae scriptura & propheta dixerunt, aut vera: si vera, cū ergo sit illorū sentētia, Deū nō punire bis in idipsum, neque duplicē excitare tribulationē, quod ab illius mansuetudine, & animi lenitate prorsum sit alienū, falsò igitur crudelis & saeuus à Martione appellatur. Itaque verū est quod dicitur, Nō cōsurgit duplex tribulatio, & nō punit Dominus bis in idipsum: qui ergo suorū scelerū poenas semel dedere, haudquaquā nouo aliquo afficiuntur supplicio. Sed finge punitū à summo iudice flagitiū, iterū vocetur in poenā: falsum ergo erit quod dicitur, Non cōsurgit duplex tribulatio, & Deus in idipsum facinus semel tantū animaduertit. Quòd si quēadmodū propheticū habet oraculū, tanta est Dei bonitas, vt nūquā in eadē impietates gemino animaduertat supplicio, relinquitur falsam esse estimationē illā Martionis, & corū qui ex illius prodire schola, ac penitus hominū animis diuellendā veteris testamēti Deū animo semper esse in ultionem inflammatō, & vindictā cupiditate

æstuāti. Quibus omnibus Hiero. tanquam rem euicerit, colligit eos, qui priori illo seculo aquarū alluuiionibus, & qui Sodomis dira ultione cōsumpti sunt, tum qui coherrentibus marinis aquis fuere submersi, in hac vita tantum pœnas dedisse. Postremò tandem vir sanctissimus, ne fortasse videretur hominum sceleribus & impietatibus assentari, dum Diuinæ mentis munificentiam extollebat, quæstionē attulit de homine qui aut stupro aut adulterio, aut aliqua illicitæ voluptatis illecebra deprehensus, debitas cogitur pœnas exoluere. Nam si exiguo aliquo supplicio sibi irrogato, æternos potest frustrare cruciatus, optādū vtique adulteris & parricidis, breui in hac vita cruciatu & leuissimo, dolores & acerbitates fugere, quæ non longissimo aliquo tēpore, sed ipsa potius æternitate continentur. Iudicis tamē sententiā magni Dei decreta & cōsilia, aut rescindere, aut omnino mutare non possit, ita vt in hominē perditum, iudiciū opportuno tempore nō pronuntiet. Itaque vt aliquando sententiam terminaret suam, & propositam à se quæstionem expediret, his tādē verbis quid de ea re sentiret, nobis aperuit vir sanctissimus.

simus. Magna peccata, magnis sunt eluenda cruciatibus, leuiora leuioribus. Quibus primo statim prospectu apparet, eam fuisse Hieronymi sententiam, vt crederet scelera illa, quæ summus Deus aliquo supplicij genere in hac vita castigat, nunquam amplius in pœnam & cruciatus vocari, ac de illis propheticum oraculum fore intelligendum. Caterum genus omne impietatis & atrocioris flagitij, & in hac vita aliquando temporario supplicio, & in futura æternis ignibus plectēdū, præsertim si aut sententia iudicis, aut senarus suffragiis, & humanarum denique legum autoritate, in flagitiū & impietatē animaduertatur. Ego verò nunquā satis ingenio cōsequi possum quo pacto Christianus lector, magni Hieronymi sentētia diligēter excussa, oraculū propheticum aut intelligere queat, aut illas expedire difficultates, quæ rectē animaduertenti possunt occurrere. Principiò quòd dilēmate illo Martionem vehementer vrgere videtur, & quasi in angustias compellere, aut falsa sunt quæ scriptura pronuntiat, & prophætæ prædixere, aut vera: vtique respōderet hæreticus qui impudēter vetus testamentū omne contēnit, & omn

& omnem illi abrogat auctoritatem: falsa esse quæ priori illo instrumento comprehensa sunt, sed finge Martion respondeat vera esse omnia, quæ aut in lege, aut prophetis continentur. Nunquid statim insuperabili euincatur argumento, nunquam in eandem impietatem duplicem excitari afflictionem? Hieremias propheta cap. 17. quo loco in Israëliticam gentem grauissimas pœnas intentat, & supplicia comminatur: duplici contritione comprimendos fore impios Iudæos prædicit. Quæ est ergo duplex illa contritio, si hæc semper Diuinæ menti stat sententia, vt nunquam bis in idipsum puniat? Esaias cap. 40. cum mentis incitatione Diuina, venturas populi Iudaici clades à lōgè prospiceret: in eandem penè cum Hieremia sententiam dicēbat, Suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. Quem locum idem Hieronymus interpretatur de duplici captiuitate & seruitute Iudaicæ gentis, Babylonica & Romana, qua nostro etiam seculo pressos & iactatos videmus miseros & infelices homines. Quæ est ergo illa à propheta Nahum celebrata Diuina bonitas & amplitudo, si maxime illustriū prophet

phetarum testimonio duplices contritiones & afflictiones pro sceleribus admissis plena voce Iudaicæ genti polliceretur? Non me fugit, diuerticula quædam vltro se offerre rectè intuenti, per quæ vel expedire aliquo modo, vel potius fugere has rerum angustias possimus. Cum enim duplices afflictiones ab eodem scelere amouendas Propheta pronuntiat, ita est à nobis accipiendum, vt à magno Hieronymo adductis exēplis constat, quasi altera afflictio temporaria sit, altera æterna. Flagitiū itaque omne, quod Diuino iudicio & sententia, in vita hac plectitur pœna, & supplicio afficitur: nunquam in æternos vocabitur cruciatus. Hæc Hieronymus significare videtur, cum exemplis exundantium aquarum, temporibus Noe, & Sodomitarū consumptionis grauissimæ, propositis graua & intolerabilia illos in hac vita fuisse perpeffos arbitratur: ne in infinitum tempus cruciarentur. Sed quæso lector optime (per Deum immortalem) si in eū sensum Hieronymi sententiā à nobis accipiēda sit, de qua re nunquam ambigere potui, nōne magnam oraculo Diuino violentiam inferamus, & quasi summi Dei cōsilia per

prophetam explicata, de salute & libertate populi Iudaici, & postremo Assyriorum exilio, profum infringamus? Nam qua ratione coherere possit hoc genus commēti, cum his quæ Diuina prouidentia, ad erigendos labantes Iudæorum animos, & fractos iam longa obsidione hostium, temporibus Ezechia, aut ad depellendos impios de spe & conatu capiendæ ciuitatis sanctæ, aut Regni & imperij Niniuitarum ab illis auferendi excogitauit? Ec-quæ fuisset illa consolationis ratio Iudæorum genti summo vitæ discrimine oblata? Nō consurget duplex tribulatio, id est, non ego vestras impietates in æterna supplicia deposcam, tamen in præfenti grauiori periculo oppressi, leuiori pœna & cruciatu peccata expietis. Hæc inquam rudem populum, & spiritalibus rebus, & quæ mente tantū cōcipiuntur minime assuetum, aliqua potuissent doloris parte leuare. Quid si ad impiū Senacheribum & Assyrios omnes Hieronymi iudicium, & de hoc loco sententiam accommodare velis? Videre non possum quid habeant ponderis, aut viriū Prophetæ verba ad reprimēdos illorum nefarios conatus. Nunquid non alienum ac subin-

sulf

sulfum, imo vitiosum in sentētia videatur hoc argumentum? Non est ô Assyrij quod vestros in lætitiā animos extollat. Iudæicæ gentis summum periculum, & graue discrimen, aut insuperabiles rerum difficultates, in quas sua culpa incidere. Quamuis enim in præfenti illius scelera in pœnam deposcam, non tamen consurget duplex tribulatio, neque bis puniam in idipsum. Afficientur vtique temporario supplicio Hebræi: æternos tamē cruciatus ego ab illis longē depellā? Qualis esset, dic mihi, hæc argumētationis ratio, ad deterrendos eos homines & illorū spes, veluti decerpēdas, qui hūc omnes suos conatus studiāq; referrent, vt Iudaicū populū, in miserā seruitutē abducerent, ciuitatem sanctā demolirentur, templum celeberrimū exurerent, & omnia funditū deuastarent? ita fiat, dicerent illi, temporario tantum supplicio (vt nobis est in votis) afficiantur Iudæi, regno expoliētur, & ciuitatis faciant deditiōnē, & in postremā tandē à nobis seruitutē propriis sedibus, & relicta patria ducantur. Cæterum quæ post hæc vitā vērura prædicis, nihil omnino curamus, ea tantū mente cōprehēdimus quæ veniūt sub sensus,

sus, his verò rebus nihil meliùs aut præstã-
 tiùs cogitamus. Jam ea quæ de homine, a-
 dulterus, aut alio quouis facinore depræ-
 hẽso Hieronymus statuit, theologi videãt
 an cū veritate omni ex parte consentiant.
 Ego fanè nunquam mente satis comprehẽ-
 dere possum, cur de Aegyptiis & Sodomis,
 qui propter impietates grauissimas ad
 vltimum interiẽre, & illo qui adulterio aut
 stupro correptus, iudicis sententia morti
 adiudicatur, tam diuersa sit ratione statuẽ-
 dum & iudicandum. Quòd si ipsa sceleris
 grauitas in homine adulteriis corrupto, ef-
 ficat vt geminã ab illo pœnæ & supplicia
 repetantur: cur igitur non idem de Aegy-
 ptiis & Sodomitis hominibus iudicemus,
 quorum fuere immaniora flagitia? sed ab
 eo fortasse dices, quem libidine corruptũ
 fecimus, mortalis homo pœnas sumit: &
 iuxta leges humanas admissum facinus in
 pœnam deposcit. Longè secùs statuẽdum
 sit de iis, in quos Diuina ipsa prouidentia,
 aliquod suæ iustitiæ exemplum declara-
 uit. Nonne magistratus omnes, & publicè
 in ciuitatibus functiones, Diuina semper
 autoritate animaduertunt in homines son-
 tes, & Reipub. perturbatores? An non Pau-

lus

lus ministros Dei appellat in vindictam,
 eos, qui iure, qui ferio publicam pacẽ tuen-
 tur? An non ipsa magistratus insignia, vt
 gladium, fasces, ceteraque id genus, qui-
 bus aut impiorum cohibetur audaciã, aut
 corripuntur flagitia, Diuina etiam auto-
 ritate hominibus concessa Paulus arbitra-
 tur? Non esset difficile magnorũ virorum
 autoritate & argumentis, partim ab ipsa
 antiquitatis memoria, partim à nature fon-
 tibus quæ sitis suadere, nulla vnquam au-
 toritate humana legem conditam de infe-
 renda morte, sed Diuina potius, tum si le-
 ges aliquæ humanæ mortis supplicio in-
 grauissimum aliquod flagitium: animadu-
 ertunt à Diuina lege id autoritatis deri-
 uari. Sed vereor ne fortasse Christianum
 lectorem tædio afficiã atque molestia. Ita-
 que cùm adulter morte mulctatus, etiam
 à iudice Diuina autoritate puniatur, non
 secus atque Aegyptij, & Sodomitæ, quare
 potius in stupratorem duplex excitetur
 afflictio, quàm in homines longè corruptio-
 res? Scio quosdam magni nominis autores
 dum Diuinam bonitatem extollere & mi-
 tigare imperij seueritatem nituntur, ita
 sententiam pronuntiauisse suam, vt cum

L

Hieronymo aliqua in parte consentiant, illud pro constituto habentes, Diuinam iustitiam nunquam duplices ab eodem flagitio pœnas reposcere, vt propheticum videtur polliceri oraculum. Hoc argumento fortasse ducti, quod scelus omne aliquo supplicio & grauiori pœna expiarum, extra iudicium esse, humanis sit etiam legibus sancitum. Quid verò de Diuina clementia & bonitate iudicandum sit, quæ tam propenso semper animo est ad remittenda scelera, vt sacrae testantur literæ? Sed habet nihilominus quæstionem istorum assertio. Nam si ita foret propheticus locus intelligendus, vt illi arbitrantur, quod ego nunquam potui in animum inducere, nulla necessitate (vt mihi videtur) cogimur, vt Diuinam iustitiam & potestatem tam latè patentem, intra angustissimos & breuissimos limites compellamus. Decet profectò mētem illam, quæ exquisitissimo semper consilio omnia moderatur & regit, tantum seueritatis hominibus declaret, quantum sat est, vt summum imperium ab omni vindicet contempione. Quæ tamen lenitate semper mitiganda est, & cōprimenda, ne latius quàm par sit in humanum genus

nus scuiat ac furiat. Ex quo fit, vt omne scelus, quod legitima fuit pœna expiarum; nec debeat, nec iure possit in iudiciū subinde vocari. Sed cum impius post dimissum facinus, in autorem tanti beneficij ingratus deprehenditur, neq; ab studio peccandi discedit: cur quæso Diuina iustitia, summa seueritate in antiqua flagitia animaduertere non possit? Magister Sententiarum loco iam à nobis in superioribus adducto, quorundam refert sententiā, qui nullum facinus sufficienter expiarum arbitrarentur citra perseueratiæ donum, ita vt Diuina iustitia iure nō possit ab eodem flagitio pœnas repetere. Quam existimationem non omnino reiiciendā putat. Ego verò quantum vtraque sententia probabile habeat, in aliorū opinione & iudicio relinquere malo, quàm in oratione mea ponere. Refert Diuus Hieronymus ex Hebræorum Commentariis, in eum sensum accipiendum esse oraculum propheticum, vt vanas spes Assyriorum exagitet, quibus falsò sibi pollicebātur totius gentis Israëlitiæ diram consumptionem, non tantum decem tribuum, quas suis sedibus pulsas, in Assyriam per id tempus abductas legi-

mus, sed & duas reliquas, Iudam & Benjamin, quas obsidionis metu sustinere diutius non posse arbitrabatur. Erat enim ciuitas sancta obfessa maxima multitudine (vt diximus) & oppugnabatur vehemētissimē. Quid ergo cogitatis contra Dominum, quasi penitus gentem Israëliticam, & populum sibi charissimum sustollendum decreuerit? Non consurget duplex tribulatio, neque Iudaicæ gentis consummationem faciet, tametsi à vobis vi, metu, ferro obfessa teneatur. Liberabo ego illam summis obsidionis periculis, neq; feram æquo animo Assyriorum gladium in viros omnes Israëlitas vsq; ad exitium & interitum desæuire. Explicata à nobis Hebræorum quorundam sententiã Rupertus cum corrigere fortasse cuperet, vehemēter deprauauit. Nam quæ est discordia gētis Israëliticæ ac Iudaicæ de acerba ira, & intimo odio & inueterato adducit, vt vera sint, videre tamen non possum, neq; mēte satis percipere, quā possit Rupertus ratione cui piam suadere, duas tribus reliquis decē in tam acerbum odium venisse, vt ab Assyriis diripi & deuastari funditus propriam gentem in votis haberent. Cū totus sermo

proph

propheticus, deinde in eum semper finem decurrat, vt Assyriorū gētem, vel ab impietatis studio auocaret, vel omnem eripiat excusationis probabilis & iustæ causam: qui fieri possit vt ad decem tribus orationem subito conuertat, & illarum cogitatus, tanquam leues, futiles & vanos reprehendat? Sed vt ad inuestigandos huius loci sensus germanos, nostrā iam traducamus orationem, inde sanè scribendi initium sumemus, vnde & propheta Nahum exordium scribendi ducit. Fuerunt sancti vires suo seculo (vt in superioribus dixi) præcones Diuini verbi, & correctores prauitatis humanæ: atque hūc semper incredibili studio nitabantur, vt & naturam illam rebus omnibus superiorem mortales agnoscerent, & illius potestate agnita, omnem numini iustitiam & pietatem tribuerent, ac debita religione ac cultu venerarentur. Quocirca in eam rem semper omnes orationis propheticæ neruos intentos videre liceat, vt summi Dei potētiam, sapiētiam, bonitatē hominibus declaret. Tota enim hominis foelicitas ab istarum rerum cognitione & comprehensione certa pendeat, neque aliam sibi munire viam poterat ad

assequendam supremam beatitudinem in
 coelis sibi repositam. Multis itaque ac gra-
 uissimis argumentis, & quasi rerum notis,
 cum ad faciendam Diuinorum fidem uter-
 rentur: illud etiam atque etiam frequētius
 premebant atque inculcabāt, quod huma-
 nā mentis cogitatus, & consilia omnia
 etiam abditissima, Diuinis oculis exposita
 ostendebat. Neq; enim vllam poterat esse
 argumētum, aut efficacius Diuinā sapien-
 tiā signum, quā id quo ea omnia, quæ ex
 humano ingenio nascuntur, oculis subie-
 cta numinis certa ratione firmabat. Cū
 enim ea quæ videri possunt, & mentis acie
 deprehēdi, aut naturales res sint, aut hu-
 manæ; sintque naturales, vt in plurimum,
 constantissimæ; humanæ verò variabiles,
 quod à principio maximè volubili nascan-
 tur, omnem vti que facultatem naturæ ex-
 cedat necessarium est consiliorum huma-
 nā mentis, & cogitatum cognitio. Inter
 cætera, quæ profana philosophia Diuinæ
 menti, tanquam verè propria deferebat,
 principem semper locum obtinuit ista re-
 rum exactior cognitio. Orpheus poeta ve-
 rustissimus, hāc incōprehensibilem rerum
 scientiam eleganti carmine cōplexus est.

πάντα

πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντα ἐπακούεις, καὶ πάντα
 βραβεύεις, id est, Omnia vides, om-
 nia audis, omnia gubernas. Plato cogno-
 mento Diuinus, atque illius scholæ secta-
 tores (vt antiqua poetarum de re ista testi-
 monia libens prætermittam) omnia esse
 numinis ac Diuinitatis plena asserbant,
 quæ humanis oculis quodammodo, & au-
 ribus sese insinuet, semperq; occurrat, no-
 strāque cogitata complectatur. Homerus
 ὐπάσσει, id est, supremum, & ὀπίσσει, id est,
 latissimè cernentem, Deum appellat, quasi
 solus Deus tātos, tam insignes ac pulchros
 possit sustinere titulos, supremi, scientisq;
 omnia. Hanc rerum excellentem compre-
 hensionem Diuina mens sibi tribuit. Psal.
 93. & 138. Esa. cap. 1. aliisque innumeris lo-
 cis. Christus Iesus redemptor noster, qui
 Diuinæ naturæ (quam cum patre parem
 habebat) impiis Phariseis fidem facere.
 Matt. 9. Luc. 5. dicebat, Quid cogitatis ma-
 li in cordibus vestris? Fecerat vti que in ar-
 gumentum asserendę Diuinitatis, miracu-
 lum quo nullum poterat esse aut efficacius
 ad faciendam fidem, aut potentius ad de-
 clarandam supremam in res omnes pote-
 statem. Donauit paralytico errata, & antè

actis sceleribus necessarium dederat laxamentum, quod in sola numinis potestate positum nemo vnquam, imò neque Pharisæi (qui animo semper in Christum redemptorem infenso fuere & inimico) dubitarunt. Sed sunt inter portenta ipsa Diuino consilio & voluntate confecta, quædam quæ sub sensus hominum veniunt, vt mortuorum suscitatio, membrorum humani corporis, vel leſorum, vel luxatorum restitutio, cæteraque eius generis, quæ recensere immensum & superuacaneum ducimus. Sunt alia, quæ sola mentis comprehensione & ratione concipiuntur, vt delicti atq; sceleris remissio: quorum quia secretior est operatio, & ab omni sensu plurimum remota, nihil de illis humanum ingenium, quod certū sit statuere possit: sola enim fide retinet, quæ omnē mentis cōplexum & facultatē excedit. Illa verò prodigia atq; portēta postremo in loco reponemus, quæ quāuis sub sensus venire nō possint, sunt tamen aptissima ad faciendā fidē earū rerū, quæ dubiæ esse vidētur: ita vt de illis nemo neque vesanus quidem hēsitare possit. Eius generis sunt rerū futurarū cognitio, & consiliōrū & cogitatuū humanæ

mentis

mentis, certissima atque constās comprehensionis. Inter quæ duo, illud tantū discriminis esse viderur (tamen si Diuinæ sit facultatis propriū vtrunque) quod ad afferendam autoritatē rebus presentibus, & amouendā omnē mendacij suspiciōē, maiore rerū scientiā illa humanorū cogitatuū efficacitatē haberet, quā quæ circa rerū contingentiuū infallibilē versatur cōprehensionē. Cū enim in argumentū veritatis cuiuspiā ipsos aperimus mētis alienæ cogitatus, quasi rerū aspectus, & euidētia certissimas violētia quadā secū rapit eum qui credere debeat. Quis enim qui non ea laboraret mentis corruptione & deprauatione iudiciorū, qua impij Pharisæi quondā, occultissima proprii animi cogitata exposita videt, & quasi ante oculos corporis cōstituta, rem arbitratur cōmentitiā, aut fraudē pertimescat, vbi tā apertas agnoscit notas veritatis? Ex quo fit vt Christus R. N. non sine maturo ac prudēri cōsilio post prodigium illud remissi peccati, ac relaxati delicti nefariis hominibus reuincēdis, cogitatum humani animi, secundo loco, certissimā scientiā cōmemorarit, dicēs, Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Ego sanē

L 6

dubitare nō possum, quin si Phariseorum conscientias, quatū magna in omni actione & negotio vis est, interrogaremus, Ecquid vobis de tribus illis prodigiis videtur, curatione videlicet paralytici, remissione peccati, & vestrarū cogitationum cognitione certissima: aut quo potissimū argumento Christus vestros percelluit animos, & stupentes detinuit? Responderent plurimum habuisse admirationis, restituta homini misero & iaceti integra salus, ante omnium conspectus, & illud præterea in magnam illos traxisse admirationem, quā de remissione sceleris promissionē audierāt, sed tandem stupefactos rei nouitate fuisse, cum mentis consilia in lucem & publicum hominum cōspectum producta vidissent. Nā cum hominē paralyticū grauiter ægro tantem, in salutē restitutum ac reuocatum viderent, potuere fortasse impias mētes hæsitaciones aliquot subire, ac de certissimo prodigio addubitare: nūquid Christus R. N. illorū oculis imponeret, ac sensus deluderet externos, qui cum de rebus iudicant frequenter decipi solēt. Tum ipsa sceleris indulgentia, quā magister vester libenter, infœlici ac miserabili contulit, aded perdis-

tis

tis Phariseis Diuinitatis Christi fidē non attulit, vt blasphemum potius, & in Diuinam mentem iniuriam arbitrarētur. Erat enim res ipsa à mentis complexu aded remota, vt ad conciliandos illorum animos, propter inueteratam inuidiam, & conceptum odium intractabiles, minus videretur habere virium ac ponderis. Illa proinde fuit summa, atque asserendæ Diuinitatis Christi efficacissima ratio, & quæ sola potuit illis omnem eripere iustam criminis excusationem, quæ proprios animi cogitatus in publicum detulit. Quam neque negare poterant, ac si negarēt, graues conscientiaē reprehensiones incurrere fuisset necessarium. Quibus facile cernitur, in quem sint à nobis verba Christi sensum accipienda: quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata, an dicere, surge & ambula. Vt ergo sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra remittendi peccata, dicit paralytico, Surge & ambula, tolle grabatū tuum, &c. Non enim eo cōsilio hæc à Christo dicta existimādum est quasi inter tria illa prodigia principem teneret locum languentis hominis repentina curatione, quod quidam falsò putarunt. Ne-

que

que ad flectendos animos Phariseorum, postremo loco, hominis iacentis adhibetur curatio, quos neque ipsa cogitationū admirabili comprehensione magister vitæ pertraxerat, quæ vt diximus, ad faciendam præsentium rerum fidem incredibilem habet vim & facultatem. In eum itaque finem Christi verba, totaque argumentationis ratio spectat, vt rudi populo & inertibus, sensilibus semper rebus ac miraculis adducto, se sequenti, crassiori prodigio notas quasdam Diuinitatis præberet: ne fortasse Phariseorum verbis & autoritate, quæ summa apud Iudæos erat, ad perniciosam prolaberetur infidelitatem. Possit iam diligens lector ex iis, quæ sunt à nobis fusius tractata, ei quæstioni plurimum inferre lucis & splendoris, quæ à Theologis frequenter in scholis premitur & vrgetur. Nunquid Christi miracula, euidenti satis ratione illius Diuinitatem asseruerint. Pendet enim propositæ quæstionis solutio, ab iis quæ de cogitationū humani animi scientia, & comprehensione, Christi euangelium commemorat interdum. Atq; hoc fortasse prodigio vitæ mag. nostræ religionis pondus, & autoritatem, quæ è cognitione

Diuini

Diuinitatis Christi pendebat, firmare voluit. Iam ad ea quæ instituti nostri ac proinde huius loci propria sunt, accedamus; Sanctus propheta Nahum, vt Assyriorum gentem ad summi Dei timorem, venerationem & cultum adduceret, à re præstantissima exordium scribendi sumit. Quid cogitatis (inquit) contra Dominum, consummationem ipse faciet? Occupauerat Assyriorum animos & mentes existimatio illa, Spreuit Hebræorum Deus ciuitatem istam & gentem, neque homines defendet aut tuebitur, quos exitiali odio prosequitur. Hæc mentis humanæ temeraria iudicia, & occulta consilia animi, in lucem depromit propheta, vt magni Dei sciētiam, sapientiam atque potentiam, perditis hominibus contemplandam ac collustrandam proponeret, vt incussa graui formidine, & veri Dei timore, qui ad ipsos vsque mentis penetrat recessus, à falsis religionibus & perniciosis reuocaret. Egregius propheta David, vt mortalium animis illius supremæ naturæ, inexcogitabilem declararet sapientiam & scientiam rerum, profum incomprehensibilem, tanquam rem longè mirabilem, excellentem illam facultatem

multis

multiscelebrauit carminibus. Domine (inquit) probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam. Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam & funiculū meū inuestigasti. Quatuor sunt in vniuersum motus quibus incitantur animi ad cienda corpora: quorum prius in animo efficiuntur, atque ingenerantur causæ. Aut enim sedemus, aut surgimus, aut incedimus, aut recumbimus. Atque his quatuor motibus, omnes humanæ mentis explicantur actiones, & cogitatus omnes ad hos conferuntur: neque vlla possit esse cogitatio, quæ non ad aliquam istarum motionem pertineat. Obiiciuntur enim nostris animis res, quæ illam, vt corpus surgat, incitant. & impellunt: alias verò obiectas interdū videmus, quæ sedendum esse, alias quæ standū, alias quæ recumbendum esse declarent. Nonne igitur magnam habet admirationem, istarum rerum principia, & causas notissimas Diuinæ menti esse, nullamque in nostris animis rem tam esse arcanā, quam non perceptā exploratamque habeat? Hoc enim; vt ego existimo, significare voluit vates, cum sessionem excitat ionemque meminit. Nam sunt

motio

motiones ipsæ corporeæ etiam hominibus notissimæ: quibus autē ex causis incitetur homo, & actiones externas exequatur, solus Deus nouit. Quā rem si mortales attenderēt, multas absurdas nefariasque à se cogitationes depellerēt. Sed quid facies, quādo nec actiones ipsas turpissimas, sub oculis Diuinæ maiestatis, & hominibus aspicientibus, perpetrare erubescimus? Deinde verò de cognitione exactissima nostrorū cogitatum adiecit, Intellexisti cogitationes meas de longè &c. Quæadmodum enim animos nostros adit, atque inspicit, & accessu quodam inexcogitabili subit, aspiratque, intacto carneo velamine, ad sedem mentis, eamque aspicit cogitatem: ita etiā nostros à longè cogitatus intu etur, & à remotissimis temporibus: habet enim omnē ante oculos æternitatē. An verò hoc cognoscat, propter Ideas menti & animo illius cōpressas, non ego ausim affirmare. Cū sint præsertim Idearū, cognitiones etiā, & nulla alia re ab illis nisi nomine differētes. Neque illam præterea huius cognitionis causam adducam, quod Diuina mēs omnium rerū principium sit. Neque enim autor malorū Deus est: neque idcirco prospexit lapsū Adæ, aut

ange

angelorum prolapsionem, & miserabilem casum, quod istarum esset impietatum, aut autor, aut causa. Iam quod sequitur, Semitam meam & funiculum meum inuestigasti, ad reliquas duas motionis partes pertinere non ambigo. Nam pro funiculo, septuaginta cubationem transtulere: & Hebraei autores ad eandem videntur accedere sententiam. Dixit autem semitam pro ingressu & motu qui proprius est animantis. Magnum me hercle, atque praclarum Diuinæ sapientiæ præconium, ut exploratissimos habeat motus omnes, quibus humana vita dispensatur: sessionem & resurrectionem, incessum cubationem. Si cubem (inquit Proph.) scis quid faciam, si profici scar, si sedeam, si surgam, nullus motus, nulla aut corporis, aut animi affectio te latet. Sedeo, cernis quid moliar, quod memet vertam. Sto, extemplò aspicias quid, quod spectet: cubo identidem. Nō ergo est quod me vertam, ut oculos tuos effugiam. Hęc itaque, ut orationis vela iam contrahamus, qui hactenus plenis nauigauimus, illa rerū scientia est, quam paucis sanctus Propheeta Nahum Assyriis mente complectendā proponit: quę vna potuisset satis aperire, quan

quantus esset summus ille Deus Niniuitarum hostis, cuius oculos, neque ipsa consilia mentis animi ingenerata visceribus, effugere poterant. Exposita verò Diuinæ mentis, infinita rerum comprehensione, quales essent Assyriorum cogitatus, & quę consilia impiorum, vno verbo explicauit, dicēs, Consummationem ipse faciet. Existimaris (inquit) Iudæorū Deum tanta esse cupiditate vindictæ inflammatum & incensum, ut ciuitatem sanctam & populum electum funditus delere velit? Sed ô inanes & leues vestras cogitationes, non enim satis habetis Dei ingenium, atque exploratam naturam, Corripit ille liberos, quos vnice amat, ut solent parentes, qui indolem filiorum dubiam, & peiori loco positam, cum blanditiis non possunt, dura castigatione coercent. Eò vsque tamen paterna progreditur indignatio quò ad liberos, ad virtutem fecisse regressum videt. Nec duplici animaduersione castigat, si vna tantum potest illos in officio retinere. Neque ventura pellit hereditate & amplo patrimonio ad primum facinus, cum illos imitatores futuros paternæ virtutis & glorię, & rerum optimè gestarum arbitrat. Quod itaque

nostras impietates hactenus longa obfidi-
dione castigauit, iudicium fuit paternæ fe-
ueritatis, quæ ne cõtemneremus illius im-
periũ, præfenti se periculo declarauit. Sed
cũ videat iam in ciuitate noſtra viros om-
nes & fœminas, ſexum & ætatẽ omnem
ad vora, preces, lacrymãſque conuerti, re-
mitteret vtique conceptam animo iram &
vindictæ cupiditatem, & inimicitias depo-
net, & in ſuam gratiam & benevolentiam
redeuntẽs ad ſe liberos accipier: neque du-
plicem excitabit afflictionem, vt vos infã-
ni ac demẽtes cogitatis. Rabi Dauid Kim-
hi ad Niniem referendum oraculum ar-
bitratur, quæ vno eſſet impetu à Babylo-
niis diruenda, ac funditus deuaſtanda; Ait
enim, vno impetu & incurſione tantũ
conſumeret & diripiet vos. Mihi tamen dili-
gentius animaduertenti, proximè ad veri-
tatem videtur ſuperior ille ſenſus accedere,
tameſi probãtibũs hominis doctiſſimi
interpretamentum, non magnoperè repu-
gnem. Sed cũ Affyriorũ leuiſſimi & ina-
nes cogitatus exagitantur hoc loco, ſem-
per mihi ſuperior illa ſententiã placet ve-
hementer. Duplex ergo tribulatio (vt rem
non admodum difficilem paucis explicẽ-
mus,

mus, quibus torus eſt ſermo propheticus
accommodandus) ea eſt, quæ partim in ſu-
perioribus, partim in ſequentibus vberius
à nobis exponetur. Fuit altera ſumma ani-
mi conſternatio, & anxietudo regis Eze-
chiæ, totiũſque populi poſtremus in tanto
periculo mœror: quæ & regnorum quar-
tum volumẽ, & Iosephus de antiquitati-
bus Iudæorum, lib. 10. Eſa. cap. 37. ſatis ſi-
gnificare videntur. Prior itaque afflictio
illa eſt, quæ regem Ezechiam cogebat, in-
cruſtatas auro tẽpli valuas expoliare, the-
ſauros exhaurire regios, dilacerare veſtes,
tributa & veſtigalia pendere, ſaccum in-
duere, totũmque populũ ad vora, preces,
lacrymãſque conuerti. Huic mœrori & po-
ſtremæ anxietudini, nullã aliam fore ad-
iungẽdam, & propheta Nahum, & ſanctũs
vates Eſaias adducto iam à nobis loco, nõ
obſcurè pollicentur. Urbem hanc non in-
gredietur Affyrius (inquit Eſaias) & ſpicu-
lum hũc non mittet, ſed per viam qua ve-
nit regredietur. Solo timore, & obſidionis
graui formidine Deus Opt. Max. veſtros
voluit percellere animos: cæterũ aliud
genus calamitatis non excitabitur: neque
duplex conſurget tribulatio. Reputet iam

Christianus lector, & cum animo perpendat suo, nunquid ad explicandam superiorem illam quæstionem, in qua quæritur, vocentur ne à summo Deo in pœnam & supplicium semel remissæ impietates: locus Nahum prophetæ aliquid habeat virium, & nunquid sponte an inuitè & reluctantè potius, ad firmandam alteram disceptationis partem à quibusdam trahatur. Sit quæstio ipsa utilis & opportuna hominibus, atque eius finis inuentio, vberes & amplissimos fructus Theologis afferat (nihil moror) vel eò saltem quòd mēs nostra disputando & discendo alitur, & cogitādo semper aliquid & inquirendo, non tamen possum non magnopere demirari, quid in mentem doctissimis hominibus venerit, aut quis potuit illos in eum sensum impellere, vt propheticum oraculum ad aperendam rem longè difficilem, momentum habere ac pondus arbitrarētur. Quis vnquā vel mediocriter in Dialecticis eruditus colligat in hunc modum? Prædixit propheta Nahum ad consolandos Iudæos postremo mœrore confectos, summum Deum priori illa afflictione contentum, nullam aliam excitaturum: igitur relaxatæ impietates & flag

& flagitia, nunquam gemino afficientur supplicio? An non potius probabilitatis plurimum contrarium videatur habere argumentum? Duplici contritione fore conterendos Iudæos prædictum à Hieremia legimus, & Israëliticam gentem duplicia accepisse pro omnibus peccatis, apud Esaiam. Semel ergo punitum facinus & expiatum nouo aliquo supplicij genere à summo iudice corripitur aliquando. Sed nos neque hanc neque illam partem tuemur, illud tantum retinemus fide, ac publico Christianæ religionis consensu, & Diuini numinis inflatu, supremum spectatorem, & iudicem nostrarum actionum, vt præmio & fœlicitate egregia virtutū opera, ita etiam graui animaduersione, & supplicio impietates omnes prosequi. Cæterum an gemina aliquando castigatione eadem scelera, easdemq; impietates in pœnā vocet necne, cum huius rei quæstio, intelligentiæ nostræ vim ac notionē fugere videatur, eā libenter prætermittimus. Hæc enim tantum mihi in mentem venere, quæ dicenda putarem de oraculo Diuino, quod à Theologis frequenter publicis in disceptationibus vrgetur.

*Quia sicut spinæ se inuicem complectuntur, sic
conuiuium eorum pariter potantium, consu-
metur quasi spica ariditate plena.*

Cum sit omnis eloquentiæ ratio circa
opera vitæ (vt prudenter fuit à Fabio
Quintiliano obseruatū) natura ipsa
semper in adducendis ac fingendis simili-
tudinibus imitanda est. Facile enim quisq;
ad se refert quod audit, atque ea spõte ani-
mi capere solent, quæ cognoscunt. Fuerūt
autem similitudines inuentæ, ad inferen-
dam rebus lucem & splendorē, quæ si lon-
gius petantur, nunquam illud efficiant, cu-
ius gratia excogitantur ab hominibus.
Quod autem alterius rei gratiā illustrāda
assumitur, clarius debeat esse eo, quod il-
luminatur. Proprium autē gentis Hebrææ
fuit, similitudinibus ad res aperiendas fre-
quenter uti: è rebus tamen communibus
atque consuetis, vt à terra, semente, ara-
tione, aliisque rebus notissimis. A Geo-
metria verò aut Arithmetica, aut Musica,
aut eis artibus, quibus ciuitates perstrepe-
re solent, quas non humanæ naturæ neces-
sitas & indigentia, sed luxus & summa ani-
morum intemperantia excogitauit, nun-
quam, aut quàm rarissimè. Quauis enim
simil

similitudines illæ, quæ obscuræ sunt, & à
rebus ignotis petuntur, sublimem faciant
orationem, floridam, iucundam, mirabi-
lem, multūmq; inexpectatæ nouitatis ad-
ferant, vtiliores tamen sunt quæ magis do-
mesticæ, maximè ad conciliandam fidem.
Adfert autem scriptura Diuina interdum
similitudines quasdam, probationis gra-
tia, quas rhetores inter argumenta recen-
sent, quemadmodum illæ, quæ de passeri-
bus & liliis à Christo adducuntur, ad labe-
factandam, ac penitus diuellendam nostris
animis nimiam sollicitudinem & angorem,
& quasi ægritudinem mentis circa res cor-
poreas, quas partim stultitia nostra, partim
summa auaritia, infinitaque rerum cupidi-
tas, conflare solent. Alias verò componit
ad exprimendas rerum imagines, quæ ma-
gis sunt huius loci propriæ. Assimilat ita-
que sanctus propheta Nahum exercitus
Assyriorum (& si Rabi David Kimhi vlla
est adhibenda fides) ciuitatē amplissimam
Niniuem, illiusque florentissimum impe-
rium, spinis inter se implicatis atque per-
plexis, & arenibus stipulis, omni succo &
viriditate destitutis. Quæ similitudo, præ-
ter hoc, quòd nihil habet obscurum, aut

ignotum, aptissimè exprimit Assyriorum ingenia, imò impiorum omnium consilia, mores, consuetudines, & Niniuitarum excidium & diram stragem, qua erat gens illa diripienda & deuastanda, incredibili venustate & elegantia mente còplectendam & collustrãdam proponit. Occurrunt passim sacras scripturas legentibus istiusmodi rerum imagines & exemplaria, quibus bonorum ac malorum ingenia luculenter & perspicuè exprimantur. Boni optimique viri, frugiferis arboribus, vt in plurimum similes esse dicuntur: fructus enim suis temporibus, & verbis, & actionibus vberrimè reddunt, & tanquam frondens ac vernans arbor, decentissima totius vitæ ratione, & mirifico omnium quæ dicunt, quæ agunt decore, seu amœna vmbra, quoslibet obletant. Contrà verò perditos & profligatos homines sterilibus arboribus & pungentibus spinis assimilare solet. Illustris propheta Esaias cap. 9. cùm multa atq; varia prædiceret aduersus impios, ingenti se extolentes lætitia, & piis hominibus insultâtes, impietatē ipsam, & quasi omniū vitiorum sentinã, spinas appellat & vepres, potentissimis ignibus destinatas. Succesa est quasi

ignis

ignis impietas, vepres & spinas vorabit, & succendetur in densitate saltus, & conuoluetur in superbia fumi. Et cap. 10. de eadē re, Succendetur & deuorabitur spina eius, & vepres in die vna, & gloria saltus eius. cap. verò 30. cùm Assyriorum stultitiam, & superbiã Regis Sennacherib vehementer exagitarer, dixit, Erunt populi, quasi de incendio calcis spinæ congregatæ igni comburentur. Apud Ezechielem cap. 28. cùm Deus Op. Max. Israëlitico populo magna quædam & salutaria polliceretur, & impiorum omnium improbitatem & petulantia ab electo populo & charissimo amouendam prædiceret, tentationis illud genus, quod ab impiorum studiis nascitur, spinam appellabat. Nō erit (inquit) domui Israël offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens vndique per circuitum eorum. Inter cæteras similitudines, quas Regius propheta Psal. 66. ad declarandas impiorum hominum miserabiles clades & exitia, illa quæ de spinarum interitu est, aptissima sanè videtur. Assimilat illos primo aquis dilabentibus, qua similitudine etiam scriptura secundi Regum, primo cap. vsa est. Tum præterea conanti intenso

arcu sagittas iacere, cui tela in ipsa arcus
 tensione, atque iaciendi conatu, contorta
 & contracta, ire frustra dissiliant. Tertio
 limaci intra testam suam colliquefcenti
 & pereunt. Quarto abortiuo, quod antè
 quàm lucem aspexerit perit. Ac tandem
 postremò minoribus spinis, quæ nondum
 sint assequuta modum rhamni: vt intel-
 ligas impietatem profligandam antequam
 maturefcat. Itaque ne adducendis testi-
 moniis scripturarum de re ista, quæ sunt
 planè innumeræ, plus æquo immoremur,
 hac potissimum imagine Diuina philoso-
 phia impiorum ingenium, naturam, stu-
 dia omnia atque consilia, prudenti sanè
 iudicio, atque Diuino animo & mente
 complectendam proponit. Principiò spi-
 næ & vepres, præter hoc quòd nullis sunt
 vñibus aptæ, si manu fortasse illas contre-
 ctaueris, cruentam & laceram in sinum
 contrahes. Improbi homines, & sibi &
 aliis profum inuitiles, & quasi terræ pon-
 dus iners (vt eleganter ab Homero di-
 ctum accepimus) bonorum semper in-
 commodis student, nec sine aliorum gra-
 ui detrimento & iniuria, proprios qua-
 stus & emolumenta parare solent. Dein-
 de

de verò spinæ & vepres, cùm nullas oppor-
 tunitates aut vtilitates hominibus adfe-
 rant, ignibus absumendæ, vt in plurimum
 reseruantur. Nec secus impij homines &
 nefarij, quorum nullus aut vsus, aut com-
 moditas, suisque semper vtilitatibus ser-
 uiunt (nec sine aliorum iniuria) æternis
 ignibus cruciandi à summo iudice Deo
 destinantur, vt sint etiam vasa aliqua con-
 tumeliæ in magna domo, in quibus elu-
 ceant exempla Diuinæ iustitiæ, & seue-
 ritas aliqua Diuini imperij perspiciatur.
 Vides, Christiane lector, quantum addu-
 cta similitudo, gratiæ & venustatis ha-
 beat ad explicandos impios Assyriorum
 conatus & studia, & miserabile excidium
 & diras clades, quibus erant absumendi,
 ciuitatem sanctam, templumque celeberrimum
 funditus demoliri studebant, Iu-
 daeorum gentem, quæ suis finibus ac limi-
 tibus contenta, nullum vnquam incommo-
 dum illis intulisset, propriis sedibus pulsas,
 in miserabilem seruitutem abducere, diui-
 tias & opes Hebræorū, omnes fortunas ad
 se trahere, & omnia deniq; spinarū & ve-
 priū instar dilacerare & diripere, vehemē-
 ter

ter cupiebant. Implicatas verò memorat spinas & vepres, vt magnam Assyriorum consentientem & conspirantem, ac penè conflatam impietatem, & nocendi studia, nostris subiiceret oculis: Vt enim boni & pietatis cultores, ad tuendam innocentiam, & publicam defendendam libertatem conspirare solent & consentire: ita etiam & impij, ad infectandam innocentiam, & pietatem labefactandam, quorum imaginem & effigiem expressissimam in exercitu Sennacherib, & impiis Niniuitis, longa obsidione summi Dei populum, contra omnia iura atque leges vigētibus liceat intueri. Fuit illud à Rabi David Kimhi eleganter explicatum, inter ceteros, qui huic loco partem aliquam lucis & claritatis suis Commentariis intulere, quod de complicatis & confertis spinis à propheta dicitur. Quid (inquit) humana industria & diligentia efficit, cum in locum aliquem casu incidit, qui vepribus spinisq; obsitus sit: neque vllum transeunti aditum præbet? Manibus attrectare confertas inter se, & implicatas spinas non valet, neque si diuelleret studeat possit, **רמה יעשה אדם**. Quid tandem molietur homo? **באש במקומם**.

ישורם ignem (inquit) coniciet vtique in locum spinarum, & vepres omnes absumet. Quemadmodum sanctus Propheta David 2. Regum. ca. 23. morti vicinus dixit. Nam cum Diuinam in se bonitatē quā egregiè fuerat expertus, multis carminibus celebraret, illud potissimum: quod pacta & promissa, erga familiam suā, totamque posteritatem, ingenti cura & studio seruasset, multorum improbitate, petulantia & inuidia superata: de impiis tandem non sine Diuinæ mentis incitatione subiecit. Præuaricatores autē, quasi spinæ euclentur vniuersi: quæ non tolluntur manibus. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & igne lanceato, igneque succenso comburentur in ipso loco. Sanctus ergo Propheta Nahum Assyriorum cōspirationem, & consensum, ad demoliendam ciuitatem sanctam, & Diuinæ vltionis vindictam, eadem imagine elegāter sanè expressit: ac singula penè verba oraculi, ex antiquo Davidis vaticinio mutuo accipit. Complicatas spinas innumeros exercitus Assyriorum, & summum ad inferendam perniciem in populum Dei consensum: ignem potentissimum Diuinam facta

cultatem & vim appellans: quæ vna nocte impiorum conspirationem potenter restinxit, & imperio denique ad vicinas gentes translato, ad postremam miseriam & seruitutem deiecit. Hanc nefariorum hominum aduersum pios consensionem multis scripturarum locis, cum Diuina potentia & imperio, magna contentione certantem, deprehendis Psal. 2. maximè vbi eleganti Hipotyposi adiuncta prosopopœia, Christianæ pietatis hostes concurrentes cõspirantes, consultantes, & spinarũ instar vehementer inter se cõplicatos atq; confertos à R. Propheta describuntur. Ac deinde venustissima antithesi aduersum conuolantes homines, magno tumultu inducitur Deus quietus & sedens, & quidem in Cœlis, quò nulla prorsum pertingit perturbatio. Accurrunt impij, loquentes multa, consultantes, statuentes molientes: cõtrà verò Deus tanquàm conantes impossibilia illorum studia ridet, non secus ac si ignis rideret (si illi personam affingas) spinas contra se conspirantes: aut fortissimus miles, pusionem qui illum prostrare, multis modis anniteretur. Hæc eadem sanctus Propheta Nahum quasi ante oculos

posita

posita cuncta cernebat, & temporis articulum illum, mente & animo complectebatur, quando summus Deus declaraturus esset: exemplum suæ iustitiæ in Assyrios, inauditam vna nocte coaceruando stragem, & Niniuitas omnes ad vnum, in vitio rem sui contemptus, valido persequentis ignis impetu prorsum absumendo. Aliquam iam laboris nostri partem in tractanda & cognoscenda altera metaphora de spica ariditate plena, ponamus. Decet enim virum theologum tropos omnes Diuinæ Philosophiæ cognitos habere & tractatos. Est frequens hæc verborum translatio in scripturis, qua impij omnes & sceleribus addicti grauissimis, vel paleis, vel quibus isquiliis, vel spicis arenibus assimilantur. Illustris Propheta Esaias capite 17. vbi aduersum Ephrainitas & Syrios, dira quædam, & horrenda pronunciat, decem tribus in seruitutem & miserandam captiuitatem abducendas, spicis assimilant arenibus, quæ tempore messis, cum segetes ad maturitatem accesserent, falce à messoribus subsecantur. Habet Diuina prouidentia temporis rationes, & opportunitates gerendarum rerum alta mente

repo

repostas: nouit optimè quando adfit occasio atque tempestas corripiendi sceleratos homines, suis impietatibus consenscetes. Ex quo fit vt tempus castigationi opportunum eleganti tralatione verborum, aut vindemiam, aut messem appellet. Quemadmodum enim ceteris rebus, vt herbis, plantulis, segetibus, eadē prouidentia Diuina, certa quædam tempora admirabili prudentia statuit, quibus aut è sinu terræ, & molli complexu erupūt, aut intra vaginam sensim adolefcunt, aut geniculata iā stipula, vehementi syderis calore exarescunt: non secus de tempore & occasione animaduertendi in nefarios homines, iudicandum est. Nouit agricola rei rustica peritus, quanto tempore frumenta intra vaginam occultari debeāt, quibus diebus florere, quando etiam ad plenum sint arida: ac tunc tandem falce refecat stramēta. Multa de re ista apud M. Varronem i. libr. de re rustica, diligenter animaduersa reperies: quæ ad explicandam prophetarū frequentem hanc metaphoram, mirabile suggerant adiumentum. Summus ille Deus, qui se Agricola frequenter appellat in arcanis literis, probè tenet temporū spac-

cia,

cia, nouitque optimè quando operandi oportunitas singulis temporis partibus fit adiuncta. Itaque nefarij nunc quidam, veluti è terra erumpunt, & herbescunt vt segetes, nunc in vagina versantur, nunc florent, vt solent frumenta, nunc verò multis peccatorum accessionibus, quasi spicæ aut paleæ, virgulti syderis calore torrefiunt. Quādo verò tempus maturitatis frugum accedat, quando peccatores satis ad interitum & perditionem sint apti, quando fit adhibenda castigationis falx, supremus agricola solus nouit, qui tēporum commutationes, varietates, vicissitudines, ad decoctionem frugum quadripartitas disponit. Hoc est tempus illud in scripturis celebratissimum, quod nunc visitationis, nunc vlietionis, nunc trituræ, siue messisionis appellatur. Hieremias cap. 51. multa in Babylonem prædicit, grauissima quidem & horrenda, è re rustica tamen sumpta metaphora: nam de interitu & perditione illius ciuitatis, ac proinde totius imperij aiebat, Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ eius, adhuc modicum, & venit tempus messisionis eius. Non sunt omnia tempora refecandis peccatoribus & triturandis apta,

N

expectat peritus agricola tempestiuam maturitatem, & benignè præstolatur flagitiosi hominis regressum ad virtutem & pietatis cultum. Cum autem prospicit peccatoris animum tanquam spicam plenam ariditate, nullum habere virtutis succum, in profundum malorū venisse, nullam restare horam boni cooperatricē, arida stramenta, falce refecat, & æternis ignibus paleas inutiles committit. Ferebat æquo animo benignus agricola impios Amorrhæos, quod non essent illorum impietates impleræ, neque ad debitam & tempestiuam maturitatem accessissent. Erāt frumenta aut in herba, aut in vagina, aut in flore, quocirca spectabat messisionis tēpus, quo accedente, funditus deleuit gentem illam. Hæc sunt Diuinę mētis occulta consilia, à nostræ mentis intelligentia longè remota, quibus singulis hominibus, regionibus, gētibus, imperiis, tempora quadam & limites temporum statuit, quibus asserendi sunt, aut spectandi instar segetū, aut refecandæ Diuinæ iustitiæ falce acutissima. Huius metaphoriæ vim & certam cognitionem, impij omnes ab exorto mūdo, & nato homine, suo malo fuere cōsequuti.

Legim

Legimus enim innumeras gentes, & imperia florētissima, propter contemptum Diuinæ castigationis, contumaciter in sceleribus perfitisse, quousque tandem opportunum tempus, & aptum nactus agricola, tanquam spicas ariditate plenas refecauit, & tradidit ignibus absumendas grauisissimis. Graui proinde cōminatione Assyrios deterret, & à Dei contemptu & studio peccandi reuocat vates, cum tempus messisionis & trituræ instare pronuntiat, quando totum robur exercitus illorum, & delectæ flos iuuentutis dira pernicie, & inaudita vsque ad tempus illud clade, erat absumendus. Nam eò vsque processerant Niniuitarū impietates, vt quasi arida frumenta nouo Diuinæ iustitiæ exemplo essent subsecanda. Habet etiam illud venustatis gratiam (si metaphoram amplius velis vrgere) quod eis rebus propheta Niniuitas assimilat, quæ si ignibus tradantur, nullum penè vestigium sui relinquāt. Fuit hoc à Rabi Dauid Rimhi prudenter satis excogitatum. Spinæ enim & stipulæ, si in eas incidat ignis, non carbones, vt ligna solent, & prunas ardentes efficiunt: sed leuissimos cineres, qui leuiori quocunq̃

N 2

flatu dissipantur & pereunt. Nomen autem Assyriorum, Regnum amplissimum, & imperium tanta fundatum mole, instar spinarum aut palcarum, Diuinæ castigationis igne correptum, quasi in cineres & fauillas leues redactū, nullum sui reliquit vestigium, ita vt quemadmodum inquit Rabbi Dauid, שְׁתָּחַח שָׁם עֵינַי בְּרוּשָׁב, לֹא יָדַתָּ גִבּוֹר בְּקִוְמוֹ. Niniues ciuitas opulenta, & hominum frequentia celebris, in aliorum ditionem & potestatem transierit, & ab imis fuerit fundamentis euerfa. Quod autem de conuiuio pariter potantium meminit, sanctarum scripturarum more, vt illud prætermittamus, quod Senacherib, qua nocte totus illius exercitus dira fuit clade consumptus, principibus ac nobilibus permagnificum instruxit conuiuium (vt Lyranus è quorundam commentariis refert) studium & conspirationem nefariorum hominum, in perniciem sanctorum significare, ambigere non possum. Nam solent impij & innocentie sectatores acerrimi inter lautiores epulas, & calices fœcundos, de proffiganda pietate, & iustitia sustollenda, inter se consultare. Matth. 14. Herodes impius, & Herodias

fœm

fœmina petulantissima, & libidine perditâ, vino confecti; cùm iam inter mensas omnia saltu atque risu, & ebriorum vocibus personarent, ventribus distentis, nimia ciborum copia & redundantia, iniqua inter se agitare consilia de trucidando homine sanctissimo cœpere. Põtifces verò & Pharisæi post longas comotationes (vt quorundam monumentis proditum legimus) delectam militum manum, ad comprehendendum autorẽ vitæ miserunt. Quid præterea Daniel refert 5. cap. de Balthasaro Rege Babylonio, nulli possit esse obscurum. Post amplissima conuiuia, & immoderantiæ plena atque luxus, vasa sacra è Hierosolymitano templo sublata, in prophanos cœpit vertere vsus, quod cæteri Reges sacrilegium auersati, in sacro semper reposuerant. Accidit verò spectante Rege, vt manus ex aduerso pariete exorta, hæc pauca scripserit: Mane, Thetel, Phares. Quæ, vt Iosephus autor est, numerorum pondus & fragmentum significant. Accedente itaque Daniele, ac triste nuntium, & infœlicem conuiuij exitum Regi denuntiante: postremò cùm Rex numen Diuinum, cuius prouidentia omnia fiunt,

N 3

sibi haberet infensum, dinumeratis illius annis, appensaque vita, Regno & Imperio ad Medos Persasque translato, suo malo cognouit, quos soleant longiores computationes & conuiuia immoderata & inhonesta habere fines. Sanctus Propheta Esa. cap. 5. inter cetera populi Israëliti flagitia, tanquam grauissimum commemorat conuiuorum studium, & epulares accubationes frequentes, multis ac variis instrumentis musicis personantes. Idem efficit cap. 49. quod hæc duo satis per se possint hominem à statu rationis dimouere, & neruos omnes virtutis & iustitiæ dissoluere. Hieremias cap. 16. & Petr. 2. Canon. cap. 1. cæteri que Diuini scriptores frequenter confucere hoc argumenti genus, premere & virgere. Nemo itaque arbitretur sanctum prophetam Nahum temerè aut cirra delectum aliquem, postquam spinas complicatas, & inter se consertas meminit, conuiuij & computationis longioris mentionem intulisse. Nam vt frequenter aliàs de insectandis Iudæis, & demolienda ciuitate sancta, & sacra prophanandi consultauissent: dubitare tamen non possum, inter lautiores epulas & plenos calices, cum
long

longiori vini haustu animi incaluissent, cepisse Assyrios noua consilia capiundæ urbis, ac deuastrandæ. Hebræi autores conuiuium hoc loco & computationem, ad consternationem animi, & trepidationem referendam cęsent, ita vt Assyrij tanquam ebrij, nullo possint consilio ingruenti occurrere tempestati, & periculo grauissimo. Nota res est, ac peruulgata legentibus arcanas literas, grauiores afflictiones, & altè cadentia pericula, ebrietatis appellatione interdum significari. Hieremias propheta cap. 13. aduersum habitatores terræ, & homines adhiærescentes humi, tanquam grauissimum supplicij genus ebrietatē intencat & remulentiam, ita vt quasi vino confecti & obruti, consilij prorsum ignari atque inopes inter innumera mala, ac rerum difficultates, nesciant quid fugiendū sit, quid ue sectandum. Non omnino Hebræorum sententia reijcienda mihi videtur, sanctarum literarum proprietates loquendi, & idiotissimos consideranti. Satis enim spiritus cęlestis, cum Assyrios pariter potantes & conuiujs & epularum accubationibus indulgentes describit, significare videtur, temulentia & ebrietate fore corripiendos.

Esaias autem cap. 24. ad explicandas graues tribulationes & afflictiones innumeras, quibus nefarii homines erant exagitandi, totam terram ebrietate afficiendam & vino obruendam fore dicebat. Quibus facile perspicitur oraculum Nahum prophetae, partim accommodandum Diuinae castigationi, qua exercitus Sennacherib, dira pernicie vna fuit nocte prostratus: partim verò cæteris cõsumptionibus grauissimis, quibus afflictæ res Assyriorum, postremò tandem interiere.

Ex te enim exiuit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans preuaricationem.

Potuisse fortasse quispiam ambigere, quibus ex causis Diuinae mentis indignatio in Assyriorum gentem tam acriter desæuire decreuerit, vt quasi illius iracundia esset implacabilis, & inexorabilis omnino, sic incitetur & ferueat, ad vltionem vindictæ more humano inflammata. Itaque sacer vates ne Assyrios diutius animi suspesos teneret, & exponit causam, & rationem reddit, propter quam tam graues in Assyrios ac Niniuitas inimicitias conceperit. Multis aliis sceleribus Deus fortasse prouoc

prouocatus exitiali odio, vos, ô Assyrij, prosequitur. Sed illud inter cætera flagitia, quæ sunt innumera, Diuinum animum potentius irritauit, ac vestris rebus infersum reddidit, quòd Sennacherib cum bello Aethiopico fuisset interceptus, epistolam misit ad Rabfadem imperatorem exercitus vestri, qui per id tempus ciuitatem Hierusalẽ obsessam tenebat, plenam omni conuitorum genere, plenam contumeliis in Deum viuentem, ita vt illius nomen & imperium & dignitatẽ multis modis dilaceraret. Nam qui pro Rabfate ad Ezechiam Regem legatione fungerentur, nuntiabat (vt vetustissimis est proditum monumentis) non esse cur ab Aegyptiis aut Aethiopibus auxilia expectarent Iudæi, quorum vtranq; gentem subito bello Sennacheribus implicuisset. Stultè & Regem ipsum, & ceteros facturos, si à proprio Deo decepti, extrema omnia experiri potius, quàm deditioem facere voluissent, quæ si tẽpestiuè facta esset, fore vt aliquid ab ipsa victoris clemẽtia sperarent: contrà, si vim experiri mallèt, ciuiũ & vrbis certissimum expectarent excidium. Multa præterea in Deũ contumeliosè iactata legimus, quibus

summam illius potentiam infra gentium idola, Assyrios duxisse, satis declarat. Video à viris sapientibus in quæstionem vocari, nunquid summus ille iudex, nostrarum actionum & cogitatuū inspector, iure debeat aut possit in populum grauiori supplicio animaduertere, propter principum scelera, & eorum qui honestissimum tenet in Repub. locum? Nam si illa maior necessitudo, & nexus, qui inter parentes & liberos arctissimus est, nunquam efficit, vt aut parentes filiorum flagitia, aut liberi parentum impietates luant, dicente propheta, Pater non portabit iniquitatem filij, neque filius portabit iniquitatem patris, sed vnusquisque in scelere suo morietur: quæstionē vtique videtur habere, quod de postrema totius exercitus Sēnacherib clade, & cōsumptione totius imperij, propter cōtumeliā ab impio Rege summo Deo illatā, dicitur à sancto Nahū. Quomodo enim credere par sit summi Dei æquissimā prouidentia circa res humanas, ita singula moderari, vt eos qui nulla sceleris cōscientia, nullisq; peccati stimulis agerentur, alienæ impietatis atrocior pœna corripiat? Sed in arcanis literis, vnde certa ratio Diuinorum

consil

consiliorum nobis semper petenda est, illud, vt mihi videtur, multis est explicatum exēplis, & auctoritate Diuina firmatū, principum scelera, graues frequenter clades in Remp. intulisse. Nemini obscurū esse possit, quibus Aegyptiorū gentē castigationibus Deus Op. Max. afflixerit, propter Pharaonis duritiē, & mēris stuporē, quæ excitauerit incendia, in populū Israēliticū maiorum impietas, & ad alienas religiones & perniciosas defectio. Illud autē inter cætera antiquitatis exēpla accōmodatissimum ad rē explicandā mihi videtur quod 2. Re. c. 24. legimus de sancto Dauid. Cū enim omnibus circa gentibus pacatis, religionis studia incredibili diligentia complecteretur, & hymnos trimetros edidisset, & cum his pentametros versus plurimos, qui fabbatis festisq; diebus sacris solēnibus canerentur, adiecisset præterea decachordē cytharam, & nabla duodecim vocum, cymbala ærea, grandia quidem & lata, placuit omnem Israēlitarum gentem censeri Ioab imperatori exercitus, & scribis negotio dato. Itaque cū nouem mensū spatium res acta esset, ac præter Benjaminam tribum & Leuiticam, quas numerari non contigit,

vndec

vndecies centum millia virorum, qui arma
 ferre potuissent, censa dicerentur, expian-
 dum hoc facinus non tantum à Rege, ve-
 rum etiam à populo propheta proclamat:
 luendumq; vel fame publica, vel hostium
 victoria, aut certè pestilentia grauissima.
 Dauid autem ne ipse fortasse extra aleam
 foret, periculi pestilentiam oprauit. Quò
 factum, vt paucissimis vnus diei horis, se-
 tuaginta hominum millia consumpta fue-
 rint. Qua populi pernicie Dauid conster-
 natus, saccum induit, ieiunium agens, mul-
 tis lacrymis humi sedès, veniam est à Deo
 precatus. Vetus Hebræorum opinio te-
 nuit, gentem Israëliticam miserabili clade
 ac dira consumptam pernicie, quòd vi &
 armis Regem non cohibuisset à scelere
 Bethsabeæ & Vriæ, cuius atrocitas nõ vno
 tantum in loco scripturarũ exponitur: sed
 eorum sententiam mihi minus probabi-
 lem reddit, quòd Regius propheta non
 tanta fuit animi impudentia, vt publicè &
 ante multorum oculos tantam impietatem
 aggredereetur. Magnus Gregorius propo-
 sitam initio quæstionem, diligenter satis,
 me iudice, explicat. Contigit frequen-
 ter, vt Principum, & eorum qui Reipubl.

præs

præsumunt, actiones, & consilia, cæteraque
 id genus, iuxta rationem meriti, eorum qui
 illis obsequuntur, disponantur. Vt enim ci-
 uium egregia opera, Diuinisque legibus
 consentanea, nunquam debitis sibi præ-
 miis fraudantur, atque inter cætera bene-
 ficia, illud potissimum illorum virtuti, ac
 pietatis studio impenditur, quòd bonis &
 optimis optimus etiam princeps à Deo de-
 cernitur: non secus cum grauissimis scele-
 ribus Diuinam in se indignationem conci-
 tant, aut impio & nefario cuiuspiam ducen-
 di traduntur, & gubernandi, aut qui alio-
 qui bonus esset vir, & ad moderandam
 Rempublicam aptus, propter ciuium gra-
 uissima flagitia, & intolerabiles impieta-
 tes, eam metis vrsaniam incurrit, vt omni
 se scelere cõtaminare non dubitet. Quem-
 admodum enim optima Reipublicæ insti-
 tutio, & principis erga virtutis cultum, as-
 fiduitas & diligentia summa, è ciuium me-
 ritis nascitur, ita etiam & eorum qui hone-
 stissimum in ciuitate locum tenent, prolap-
 siones & pudèdi casus, omnis denique pie-
 tatis neglectus, illorum sit sceleribus inter-
 dum deputandum, qui magnorũ viro-
 rum sunt imperio subiecti. Multa fortasse flagi-
 tia

tia Iudaicæ gētis erāt, propter quæ æquif-
simus Iudex, in illius perniciem, Regē Da-
uid à scelere stupri, & homicidij non reuo-
cavit, neque inuiolatum, integrum ac fan-
ctum seruauit, vti solebat: sed illud (vt ar-
bitror) Diuinam in populum indignatio-
nem, vehementiùs concitauit, & ad vindi-
ctæ inflammauit vltionem, quòd Siba ho-
minem nefarium, & perturbatorem Rei-
pub. deserto proprio Rege, magna ex par-
te sequutus, aduersus Diuinæ mentis con-
silia, communi penè vocē ac manu conspi-
rauit. Dedit impius ille debitas tanto fla-
gitio pœnas (vt sacris est literis proditum)
ab Israelitica tamen gente, nunquā suppli-
cia repetita legimus, ante Regis Dauid mi-
serabilem & infœlicem casum. Itaque pro-
meruit stultus populus, impia ac nefaria
cum Siba confessione Regis grauissimam
ac deplorandam ruinam, & à vera animi
pietate, defectionem: vt vtriusque sceleris
dura castigatione corripereetur. Sed quem-
admodum populus dira perniciē consum-
ptus, propria scelera, vtcunque expiauit,
ita & Rex ipse multis fuit calamitarū flu-
ctibus iactatus (vt sacra refert historia) ne
vlla esset impietatis ac flagitij pars, quæ
non

non Diuinæ animaduersionis vindictam
experiretur. Cōtingit proinde frequēter,
vt solutior Reipub. vita, ac pietatis studiū
in eos recidat, nouo supplicij genere ac
peccato luendum, qui publicis funguntur
magistratibus: neque secus accidit, cum ij
qui aliorum curam, & prospectiōem su-
scipere, in graue aliquod flagitium prola-
buntur. Repetuntur enim æquissimo Dei
iudicio ab ipsis popularibus pœnæ, eorum
quæ maiores admiserunt scelerum. Adde
quòd Regius propheta potuit fortasse Di-
uinam sibi conflare indignationem, (dum
populi seditiones & tumultus, aliā que hu-
ius generis flagitia, non ea qua opus erat
saueritate repressit) atque ita aliorum im-
pietatem, quasi propriam ac peculiare effi-
ficere, vt Augustinus autor est, Comment.
in psal. 133. Hūc fortasse spectat quod in-
quit, Ab alienis parce seruo tuo. Nō est er-
gò demirādū, aut Diuinæ prouidētiae cōsi-
lia & ordo æquissimus sceleris insimulā-
tus est, cū Assyriorū exercitus vna nocte
prostratos propter Regis graues & horrē-
das impietates legimus: tāta est enim inter
principē & Rēp. sibi cōmissam cōiūctio, vt
vicissim alterius ab altero, Diuina iustitia
pœn

pœnas reposcat, vt à magno Gregorio sapienter fuit animaduersum. Quæ verò de summa inter parentes ac liberos cõnexionè à Theologis adducuntur, quæ ad afferendam & declarandam iudicis Dei æquitatem magnum videntur habere pondus, ex Ezechiele propheta, non satis possunt, vt mihi videtur expositam magnorum virorum sententiã labefactare, aut illorum autoritatẽ (quæ summa est) minuere. Sanctus propheta Ezechiel cap. 18. vt impiorũ quorundam, in populo Israelitico, plenas blasphemix voces cohiberet, qui sese aduersus Diuina consilia impudenter extollerent; in hunc modum aiebat, **Quid** est quod inter vos iactatis prouerbium istud dicentes, Patres nostri comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt? **Viuo** ego (dicit Dñs Deus) Si erit vltra vobis parabola hæc in prouerbium in Israel. **Eccẽ** omnes animæ meæ sunt, vt anima patris ita & anima filij mea est. Et paulò procul, Anima quæ peccauerit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. &c. Acceperat Hebræorum populus vel Diuino aliquo oraculo & Cœlesti, vel publico potius

potius rumore, & iactato multorum ore, collegerat sermone, decem tribus grauitè affligendas, propter Hieroboã impietates, qui aliarũ gentium cultus Deorũ, & sacra, in populum Dei primus inuexit. Iudã verò ac Benjamin propter Manasses atrocissima flagitia, dura castigatione corripiendas. Eam itaque ob causam stulti ac dementes homines Deum insimulantes, quasi illius consilia, ac summæ prouidentix rationes, longè essent ab omni æquitate remotæ. Non est æqua (dicebant) via Domini. Nam quo pacto animaduersionis illud genus à summa æquitate non discedat, quo insonites filij pro nefariis parentibus ac maiorũ peccatis castigantur acerbè? Cùm ergo impias de Diuinæ prouidentix æquitate suspiciones sanctus propheta Ezechiel amouere omni niteretur studio, quæ à Deo accepisset, in mādatis exponens, aiebat, Non est, ô viri Israëlitæ, quod summi Dei prouidentiam & curam rerum humanarum stultè damnetis. Neque enim patres filiorum iniquitates portabunt, neque filij parentum scelera sustinebunt: sed proprii peccati quisque pœnas dabit. Iam verò quoniam quæstio illa perdifficilis est, quæ ex

oraculis Ezechielis ducta, multorum vexauit ingenia, & viros plerosque doctos & eloquentes in angustias compulit incredibiles: non fuerit præter rem prophetæ vaticinia de re satis obscura explicare. Multum enim negotij atque operis habet, difficilèque internosci possit, quo pacto Diuina erga res hominū prouidentia & prospectio, omni possit culpa & æquitatis nota vacare, quæ primorū parentum scelus & neglectum Diuinæ legis, ab vniuersa posteritate tanta seueritate repetat, tū si proprii sceleris quisque tantum pœnas luit, neque vllus ad liberos supplicij & acerbitalis sensus accedit, cum in parentum peccata grauius animaduertitur: quare ergo innocentes pueri cum Sodomitis perire? quare multa millia inter ipsos maternos complexus, apud Aegyptios? multa etiam cum Iudæorū populus propter scelus Dauid, dira fuit peste consumptus? Si tanta est Diuinæ prouidentia in rebus humanis moderandis æquitas, vt neque filij pro parentibus, neque parentes pro filiis in supplicium vocentur: quæ potuit esse illa iustitiæ ratio, quæ propter scelus principis Sennacherib, graui contumelia Deum afficientis,

tis, innumeras militum copias vna nocte prostrauit? Illam itaque rationem præmittamus, quæ de dura castigacione & supplicio totius posteritatis Adam, priori fuit à nobis loco inducta, quæ multas ex se gignere difficultates potuisset, à nostro instituto alienas. Neq; aliquis (vt ego arbitror) tam à communi sensu alienus erit, qui scelus illud primorum parentum cuius à nobis pœna repositur, simile per omnia existimet aliis peccatis, quibus mortales Diuinas nunc leges expugnamus: neque maiori cum pierate coniunctum, ac proinde nullo maiori supplicio luendum: præsertim si diligentius animaduertamus, quo statu rerum, quibus muniti præfidiis, qua dignitate & honore, quàm blandis legibus adstricti, quanto totius posteritatis periculo ac perniciæ primi parentes peccauerint. Sed ardua hæc quæstio est & laboriosa, & quæ proprium postulet tempus & locum. Cæterum quæ ex Ezechielis vaticiniis nascitur quæstio, multò minori à nobis difficultate expedietur, si summum iudicem rerum humanarum, non vna tantum ratione aut consilio ad vindictam & castigacionē procedere intelligamus. Cor-

ripit ille interdum, vt pater ad reuocandam filiorum indolem dubiam, & peiore fortasse loco positā. Castigat nonnunquam & graui supplicio animaduertit in homines innocentes, vt illos probet ac tentet, eorūque probitatem, animi constātiā, tolerantiam malorum, multorum oculis obiciat contuendam & contemplandam. Iudicis etiam officio ac munere fungitur, cū impietates hominum in pœnā atque supplicium vocat. Populus itaque Israēliticus, cū aduersus Deum expostularet, quod parentum scelera in liberos ac vniuersam posteritatem redundarent, non satis intelligebant, variā atque diuersā castigandi hanc rationē. Nam cū eadem sceleris & peccati vindicta, fontes simul & infontes corripit, est aliquid, in ipsa castigatione, quod supplicium possit appellari, aliquid etiam quod remediū potius quā pœna. Eandē iam olim sanctus Patriarcha Abraham cum viris Chanānæis famem, & rerum ad tuendam vitam necessariā sustinebat inopiā, Quæ tamen impiis hominibus pœna acerbissima pro admisis peccatis, sanctissimo viro medicamentum ad fulciendam animi vitam esset. Laborant

enim

enim interdum iusti homines & innocentes, cum iis, qui pietati animo semper sunt infenso & inimico, ne fortasse optimo ac sine vlla offensione rerum procurſu, animo efferatur. Neque verò si iustum hominem & innocentem cum Sodomitis aut Aegyptiis sustulisset, sceleris esset Diuina prouidentia insimulanda. Nā si à iusto homine vitā; ac ipsius vitæ vſuras omni possit loco ac tempore iure repetere, videre non possum, neque satis mente percipere, quare cum impiis Sodomitis, & Aegyptiorum gente superstitionis plena, iustum hominem interimere non potuerit, si quempiam, vt diximus, innocentem omnino atque omni culpa & crimine vacuum, apud illos inuenisse fingamus, quod minimè credendum sit. Eſſet vtique mors & interitus, pœna, perditis hominibus ac sceleratis, ac summam iudicis potestatem in illos declarasset Deus. Homini verò innocenti, vitæ finis postremus, quemadmodum non eſſet in pœnam deputandus, ita etiam neq; cum Deo iure expostulare potuisset, quod illi vitam eripuerit, quam poterat proculdubid, vel febre ardentissima, vel acerbo aliquo morbo, & mordaci ægritudine solue-

re, citra iniustitiæ notam aliquam. Aegyptiorum ac Sodomitarum infantes, cum parentibus sustulit, id quod antiquiori illo seculo, exundantibus aquis, factum etiam legimus. Sed si à pueris & infantibus communem interitum & mortem amouisset, non dubitè, quin maiorū vestigia sequuti, in grauiores tādē incidissent pœnas. Itaque cū à pueris, quibus adhuc per ætatem peccare non licet, vitam repetit, si vt baptismate apud Christianos inauguratos, ita olim per circūcisionem ac veterem religionē admissos enecat, leuissimo vtique cruciatu, ad meliorem vitam transfert, omni sensu acerbitatis vacantē. Quare neque vllam iniuriæ partem, innocentibus illatam video. Imo neque si in supplicium & pœnam veteris delicti à parentibus primis contracti, mortem inferret innocenti puero, nunquam satis intelligere possum, quam subeat Diuina prouidentia sceleris aut iniustitiæ notam. Nunquam parentes medijsfidius, filiorum impietates, aut liberi parentū flagitia, ex summi iudicis sententia sustinent, ita vt fontibus & infontibus, eadem castigatio in pœnā deputetur. Sed impiis parentibus supplicium erit, vel

prop

proprius interitus vel afflictio, vel liberorum mors intempestiua & inopinata: filius verò (vt diximus) aut in remedium maioris incommodi vitandi, aut si in pœnam illis deputetur prioris delicti & noxæ, qua omnes in Adamo peccauimus, ipsi etiā impietatis pœnas sustinebunt. Quæ de parentibus ac liberis diximus, de Sodomitis atque Aegyptiorum gente, dicēda etiam de exercitu Sennacherib, & Iudæorum populo, grauisima peste ac lue consumptis arbitror. Præter illa quæ sunt à nobis in superioribus obseruata, scio Diuum Hieronymum diu ac multum detorsisse quæstionem istam, de Diuinæ prouidentie æquitate. Nam magnam animo sanctissimi viri excitabat offensionem, quod idem iudex & pater indulgentissimus, nunc in tertiam & quartam generationem parentum scelera castigaret acriter, qui per prophetam Ezechielem, apud Iudæos suam innocentiam & æquitatem asserens, neque filios parentum impietates, ne parentes ipsos filiorum peccata sustinere diceret. Atque ita tandem quæstionem explicat, vt Diuinæ iustitiæ seueritatem in filios perditorum ac profligatorum hominum defæuire exi-

stimet, cū maiorū scelera & flagitia imitari student. Est profectò hæc Hieronymi sententia, & de Diuina prouidentia iudicium, ad explicandum Ezechielis cap. 13. appositissimum. Nam tota illius capitis grauis & acerba increpatio, populi Israëlitici, in eum utique finem expectat, si à nobis diligenter excutiat, ut illum imitatore & æmulum paternæ impietatis, significaret. Neque opus esse parentum peccata in pœnam filiorū deposcere, ut summam in illos seueritatem Deus declararet. Cōmemorat enim grauisima scelera, quibus totus ille populus esset infectus. Ut in montibus comedere, quod horrendū idolatrię flagitiū significabat, adulteria, supra, & reliquas profundas libidines Israëlitarū animos deuorātes, expilationes pauperū & oppressiones, Diuinæ legis neglectum, cæteraq; id genus, quæ legēti Ezech. vaticinia passim occurrent. Itaq; summus ille Deus, cū per prophetam inquit, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur, &c. sinistram illius populi de se suspiciōē amouere curabat, ne fortasse stultus ille populus in tam graui scelere confenesceret, & perniciofa illa iudicij deprauatione, mortē & semp

& sempiternum interitū illum impelleret. Ob eamque rem in memoriam reuocat, non tantū scelera & impietates parentū, quorum exēplo filij peccabāt: sed & filiorū flagitia grauiter exagitet, ut agnito etiam proprio peccandi studio, diligēter curarēt linguas in posterum retinere & impias aduersum Diuina consilia cohibere voces. Hūc fortasse referenda sit tota Hieronymi sententia, quæ ad explicandā Ezechielis oracula, magnum (ut ego iudico) pondus habet, atque pro re præsentī à sapienti animo & prudenti fuit excogitata. Quod si quispiam Hieronymi de hac re iudicium, ad vniuersa pœnarū genera reuocare cōtēdat, & singulis velit sanctarū scripturarū locis accōmodare, quæ de suppliciis in homines fontes & infontes effusa leguntur, mirum est in quas angustias & angulos difficultatū seipsum atque Hieron. coniciat. *Hæc dicit Dominus, si perfecti fuerint, & ita plures, sic quoque attondētur & pertransibūt.*

Frequens est in scripturis Diuinis ton-
dendi ac radendi metaphora. Esa. 7. c.
inquit, In diebus illis radet Dominus nouacula cōducta, caput & pilos pedū, & vniuersam barbam, in Rege Assyriorum, & in

iis, qui sunt trans flumen, &c. Vaticiniunt est grauiſſimi excidij, ac miſeranda cladis, qua Iudæorum regnum Chaldaeorum armis fuit funditus ſublaturum, & à braſipili- à capite uſq; ad pedes, &c. non tantum munitiſſimas vrbes & ciuitates diripiēdas, atque agros depopulandos, verum etiā quicquid in illis pulchrum eſſet ac virile, Regni Aſſyriorū nouacula (gladio videlicet & enſe) fore conficiendum ſignificant. Eleganter verò ſiue Regē Aſſyriorū, ſiue delectam illius militū manum, & ingētes bellatorum copias, nouaculā appellat conductam. Nam tametſi impiorū hominū obſequio, ac perditorum ad caſtigādos electos, Diuina prouidētia frequēter utatur, nō eſt quod impij inde inſoleſcāt, & ampliores cōcipiant animos. Sunt enim aut inſtar cōductæ nouaculæ, aut fuſtis, quæ electis hominibus ad cōmutandā in melius vitæ rationē, ſemel impacta illic dē manibus pellitur, neq; illius amplius vlla cura aut ratio habetur. Quēadmodū enim pater, vt chariſſimū filiū à ſcelere & peccandi licētia reuocet, & in officio retineat, aut flagello, aut fuſte cohibet, quæ tamē poſt caſtigatiōē ipſam inutilia cēſet, & ignibus interdū cōmitur, paterna irā & indignatione in filiū de-

ferueſcēte: nō ſecus magnus ille Deus nefa- riorū improbitate, filios quos habet chariſſimos, tanquā cōducta nouacula tondere, aut tāquā fuſte cohibere & corripere ſolet, hoc eſt, ſolet illos tētare & examinare, ſpectās an ad virtutē faciāt reſreſſum. Quæ tamē vltionis & indignati animi inſtrumēta, aut ignibus abſumēda tradit, aut ſua cura & proſpectiōe indigna iudicat, quēadmodū ſolemus res conductas poſt neceſſarios uſus. Sed vt ad explicādū oraculū Nahum noſtra ſe iā cōuertat oratio, Iudæorū populū Dei ſpiritus cōſolatur vehemēter, metaphora elegantiſſima à tōſorib. ſumpta. Grauiſſimā itaq; formidinē Iudæis iuculſā, cū Aſſyriorū copias innumerabiles, & electam iuuetutē & bellicos apparatus, & obſidionē in longiſſimū tēpus trahi viderēt, nemo ſit q̄ dubitet. Omnes ergo timoris cauſas, Iudæis animo cōſternatis hoc oraculo eripit, p̄pheta. Hoc vos exanimare fortaſſe poterit, q̄ Aſſyrios perfectos, hoc eſt gnaros rei bellicæ, fortes, potētes, robuſtos eſſe videris, aptos deniq; ad ferēdos bellicos labores q̄ multi ſūt. Atq; illud etiā nō minus ſpē ſalutis vobis eripit, q̄ tāta ſunt multitudine, vt vix dinumerari queāt. Sed hæc dicit dñs
pior

piorum protector, cui salus vestra, vita, libertas, curæ sunt. Sint perfecti vestri hostes, & ad rem bellicam tractandam idonei: sint plures, id est, innumerabiles, attondentur tamen omnes & pertrāsibunt. Sunt enim vasa quædam Diuinæ indignationis in interitum apta, in quæ Deus solet declarare exempla iustitiæ suæ, quæ quò potentiora solidioraque apparent, eò magis perditioni sunt proxima. Vt enim in vasa misericordiæ, quæ ad vitam & foelicitatem effinxit, tunc maximè suam commendat bonitatem, cùm in postremam miseriam & calamitatem ita deuenere, vt de illorum rebus actum videatur, neque magis illius erga bonos viros prouidentia, se conspiciendam præbet, quàm cùm in postremum periculum vocantur: ita etiam & sui seueritatem imperij in nefarijs homines, tum maximè cùm florere per omnia videntur, explicare solet. Iustos de stercore erigere, & de puluere excitare cõsueuit (vt est Diuinis proditum oraculis) id est, cùm omnibus premuntur ærumnis atque miserijs, & opem ferre, & ad culmen foelicitatis extollere. Perditos verò homines, qui suo & aliorum iudicio perfecti videntur (vt propheta

pheta inquit) & altissimis fortunæ optimæ subnixi radicibus, ad eò vt extra aleam, & periculum omne positi videantur, subito diuellere & extirpare funditus solet. R. propheta David pulcherrima quidè imagine, & ad rem appositissima, eorum quos vasa iræ scriptura appellat, perditionem, & postremum excidium eleganter exprefit. Psal. Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros libani. trāsui, & ecce non erat, quæ sui & non est inuentus locus eius. Impij (inquit) & qui in mundo æterna quædam foelicitate fruituri videntur: quos propheta Nahum appellat, perfectos, instar annosæ arboris, quæ latissimis ramis se præbet visendam, & actis in altum radicibus, videtur immobilis, cuius subito non tantum frondes, sed & rami & stirpes, & radices funditus dissipantur: subito euanescent, & omnes illorum spes, alacritates, perfugia celeriter dilabuntur, studia & conatus omnes, ita intercipiuntur, vt nullum post se vestigium relinquāt. Sunt enim istiusmodi homines instrumenta quædam, ad declarandam Diuinæ mentis indignationem, excogitata & inuenta. Habet illud gratiam venustatis, quod R.

David

David Kimhi : sapienter satis circa huius loci explicationem adduxit **שְׁלָמִים** (inquit) non solum fortes & potentes significat, sed & eos etiam qui summa rerum pace, & ocio, & compositione fruuntur. Atque hoc genus appellationis Assyriis tribuit propheta eleganti, me hercle, Paranomasia. Est enim **וַיִּרְשָׁם** visio pacis, quæ quoniam ab impijs tenebatur obsessa, qui rebus omnibus pacatis vterentur, & ciuitati sanctæ bellum inferrent, & eam niterentur pacem turbare, quam nomen Hierusalē præ se ferre videretur. **שְׁלָמִים** illos appellat, id est, quietos & pacatos, nec sine tropo. Nulla illis pax erit ò ciuitas sancta, qui (quam tibi nomen Hierusalem pacem pollicetur) rumpere & cōfundere studet: quin potius qui **שְׁלָמִים** sibi videntur incredibiles rerū difficultates, & insuperabiles incurrunt. Nouacula indignationis meæ, pilorum instar, illos detondebit, prosternet, & exanimabit: & qui tibi pacem eripere contendunt, subito & inopinato bello intercepti, postrema clade & excidio afficientur. Neq; verò illorum sentētia reicienda prorsum mihi videtur, qui detondēdi verbum, ad infirmitatem & imbecil-

litatem

litatem Assyriorum referendum existimant, postquàm ingentem illam, Diuini imperij seueritas, noua se declarauit ultione. Nam quoniam pili & hirsutum corpus, ingenium bellicis rebus aptum & virile declarant; derasi pili, animum profectò timidum, debilem, eneruatum, parum firmamenti, atque virium habentem, ac muliebrem denique significabit. Cùm primò enim cœpit Diuinæ mētis indignatio, in populum illum desauire, imbecillus ac mollis effectus, rerum incidētium difficultatem, & calamitarum pondus ferre non potuit: non magis quàm mollis scœmina, quæ propter animi imbecillitatē, omnem aduersa fortunæ impetum reformidat, & expauescit. Talis deniq; Assyriorum gens, post derasos pilos nouacula Diuinæ ultionis, relicta est, vt pensa potius digitis trahere, quàm vibrare gladium possit, scœminis quàm viris similior. Discat pius animus hoc loco nihil esse in nobis tam amplum, tam magnificum, nihi tam forte aut robustum, quod vitam tueri possit humanam, aut aliquid adiuuenti nobis suggerere, aut aliquid afferre leuamenti: inter pericula & acerbitates, nisi Deus Opt. M. nostris

nostris rebus ex animo faueat. Contrà verò neminem esse, tam fragilem, tam infirmum, cui si Numen opituletur, non possit iniquam omnem fortunam vincere, & illius tela summa facilitate depellere. Exēplo nobis sint (neque enim hius rei argumenta longiùs perenda sunt) Iudæorū gēs, longa obsidione fracta, & hostium potentia, ac robore exanimata prorsum: quæ nullis iam humanis præfidiis, aut inimicū repellere, aut se tueri posset: & Assyriorū exercitus, cui omnia suppeterent, quæ vel ad fugandos Iudæos, vel capiendam urbē necessaria viderentur. Vtrorunque tamen restales habuere exitus, vt & Iudæi & Assyrij cognouerint, eum qui Numen habet propitium nihil non habere. Contrà qui Deum infensum habet, omnia habere infensa, & inimica, grauitérq; suspecta. Possit etiam hic locus in alium sensum trahi, vt propheta Nahum, perditam vitam, & corruptos mores Niniuitarum significans tonsionis memoriam intulerit. Nam autore Hieronymo super Ezechielem comam nutrire indicium sit vitæ luxu diffluentis, more sanctarum scripturarū. Quo loquēdi tropo fortasse Regius propheta Dauid

aiebat

aiebat, Confringet Deus capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantū in delictis suis. Quo loco verticem capilli commemorat, ad declaranda hostium studia, totamque viuendi rationem, quæ certam summi Dei vltionem, & animum ira inflammatum in se prouocauisset. Vt enim horridus capillus constantis animi interdum argumētum est, sic etiam & comptum capillitium, & madentes cincinnorum fimbriæ cōpositæ & delibutæ, dissolutum animum, negligentem, ac remissum significat. Grauitér prouide in homines bene capillatos, id est, impios & nefarios, æquissimum iudicem animaduersurum vaticinatur propheta Dauid. Ob eamque rem, capillis delicta & impietates probè connexuit, dicens, Verticem capilli perambulantium in delictis suis. Possit vtiq; citra periculum elegantem metaphoram acerbitati, luctui, & mœstitiæ accommodare, quæ post diram stragē totius exercitus Regni, & ciuitatis amplissimæ excidium inter Assyrios excitatum credere par sit. Sanctus Iob post infortunia & inauspicata nuntia, quibus & fortunas sibi ereptas, & dissipatū intellexit amplissimum

P

patrimonium, cum filiorum miserabilem interitum, & improuifum audiret, fua fede excitatus, magnâ doloris fignificationem dedit, de tonfo capite, veftibus dilaceratis, & toto corpore humi protrato. Legimus etiâ apud gentes inter cæteras fpecies tonfionis, de quibus in præfenti diferere fuperuacaneû ducimus, illâ fuiſſe vſitatiffimam, quam *קוצת שער* appellabant, id eſt, luctuofam. Nam eûm per totam ætatem comam nutrent, in eidenti graui aliquo animi dolore & acerbitate, comam in argumentum ſummi mœroris detondebant. Itaque de graui & miserabili luctu Aſſyriorum propheta vaticinatur, metaphora fortaffe ſumpta à veteri gentium confuetudine. Herodotus enim in Euterpe, ſcribit, & Plinius in eadem ſententia eſt, ſacerdotes Aegyptios olim de raris capitibus cõſueuiſſe in luctu eſſe & mœrore ex morte Apidis, qui ab illis pro numine colebatur. Neque verò me fugit tondendi verbo, ſi ad capillos referatur, multitudinem & frequentiam bellatorum, qui ſanctam urbem obſeſſam tenebant, ſignificare poſſe. Neque enim eſt literis ſacris inſolens, ad exprimendam rei cuiuſpiâ copiam in-

excog

excogitabilem, capillos commemorare. Qua proprietate loquendi Regius propheta Pſal. 69. per hiperbolem dixit, Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Hiſpanè de homine diuite & opulento, Tiene mas dineros que pelos en la cabeça. Atque in eam fortaffe rem verbum propheticû, plures, ſpectare mihi videtur, Si fuerint plures, attondentur tamen & pertranſibunt. Verbum tranſeundi, quãuis à Rabi Dauid Kimhi ad virtutẽ Aſſyriorum & bellicam gloriã, & robur exercitus extinguedum referatur: mihi tamen verò videtur ſimilius, vt iuxta morem loquendi ſanctarum ſcripturarum, tranſire idem ſit, quod in alterius potẽſtatem venire, & alterius obſequio mancipari. Eſt enim trãſire, Hebrais verbum forenſe, quo ſignificatur cõditionem mutari, & ſeruum fieri. Genef. 47. de rebus Aegyptiacis, & ſancti Ioseph ſtudio, circa Regis peculium augendum dicitur, Populum ipſe tranſire fecit, ad ciuitatem de termino ad terminum. Non ſolùm telus ipſa facta eſt Pharaonis, ſed & populû oppidatim in ius Pharaonis tranſire fecit. Exod. 13. legimus primogenita Diuino

præcepto Domino consecranda, & quasi mancipanda, quo loco verbo transeundi vitur scriptura, **פָּרַעְתִּי** transire facies. Hierem. 15. Transire te faciam in gentem, id est, seruius aliis gentibus, qui antea liber fueris. Erit proinde transire, idem quod apud Constantinum Imperatorem, capite diminui. Capitis verò diminutio, illa est atrocior multò, quæ aut bestiis, aut igni ex sententia iudicis quempiam obiicit, aut ciuitate expoliat, aut libertatem eripit. Quæ omnia in Assyrios recidisse quodammodo vetustissimis rerum gestarum monimentis proditum est. Huc fortasse spectat, quod de tonsione dicitur. Nam, vt Beda autor est in ecclesiastica Angiorum historia, tondere caput idè ab ecclesia admissum est, vt quod antiquitus probro dabatur & ignominia apud gentes, hoc honori decoroque haberetur. Petrus Apostolorum princeps, initio surgentis fidei, cum Antiochia prædicaret, caput illi ab improbis abrasum fuit, vt cunctis ludibrio impendiò foret. Vnde Pampinius Latus de triumpho Diocletiani inquit, Consuetudinis fuit liberatos captiuitate, currum triumphatis sequi a braso capite, in argumentum præcedentis

tis conditionis, postremæ scilicet seruitutis. Vt ergo obedientiam Assyriorum, & diram seruitutem, arbitrio carentem suo, in quam essent tradendi, omni dedecore ac turpitudine plenam propheta significaret, & tonsionis meminit, & trãseundi verbo vitur, quibus in libertate educatis, eleganter durum famulatus iugum & fortunam, & infimam conditionem vaticinatur. Neque fuerit ab vfitato sanctarum scripturarum loquendi more alienum, transeundi verbum Deo Opt. Max. accõmodare iuxta naturam casus adiuncti. Nam transire Dei, perinde est, ac si dicas, potentiam & maiestatem suam declarare, & seueritatem imperij manifestare hominibus. Vt transiuit Dominus per Aegyptum primogenita occidendo: quemadmodum transiit aliquando super faciem Moisi aliqua sui cognitione illustrãdo. Sic Osee 10. Ego trãsi super bonum collum eius, hoc est, iugum induxi collo. Itaque verbum **פָּרַעְתִּי** summam Dei Optimi Maximi potentiam, & seueritatem in gentem Assyriorum se declarantem significabit.

Afflixite; & non affligam amplius, & nunc conteram virgam eius de dorso tuo, & vincula tua dirumpam.

Quam in superioribus consolationem pollicebatur, dicens, Non confurget duplex tribulatio, nunc repetit & confirmat. Affixi (inquit) te hactenus, & longa obsidione vexaui: sed non affligam amplius, neque impiorum hominum improbitas ultra progredietur. Nam eo consilio Assyriorum armis & bellico apparatu te perterrui, ut vitam antea relinques, ad virtutem & pietatis cultum regrederis. Video iam totam viuendi rationem in melius commutatam, neque me fugit tui animi cruciatus, & mœror postremus, propter admissa scelera assumptus; lacrymas, & singultus, suspiria, & eiulatus diligenter animaduerto: quæ omnia manum meam à duriore castigatione cohibent, & necessariam tibi consolationem & leuamentum extorquent. Optimum sanè consolationis genus, quod & præsentis acerbitates extenuat, minimè diuturnas fore declarando, & magnas spes pollicetur, venturæ felicitatis gentis Iudeorum. Neque verò mirari debeat quispiã, si ad rem probandam & sua-

dend

dendam, nullis hoc loco coniecturis Deus Opt. Max. utatur, nullòque argumentorum delectu ad conciliandam fidem: tanta est enim dicendi autoritas, ut solo verbo in suam sententiam auditorum animos flectere possit. Atque hæc potissimum causa (ut arbitror) est propter quam tota Diuina scriptura Verbum appellatur. De qua re, quoniam copiosius multò alio in loco differuimus, diutius de ea re dicendum non erit. Scio interdum signa quædam & coniecturas ad rem probandam à summo Deo adductas, & ad faciendam fidem promissorum, ut Esa. 44. legimus. Sed id donandum est hominum ruditati, & infantie aliquando, & iuxta illorum captum, tota loquendi ratio moderanda est. Penetrat Diuinæ mentis acies ad intimos vsque nostrorum animorum recessus, scit bene quid cuique hominum opus sit, quando argumenta & rationes magnæ efficacitatis sint adhibendæ, neq; dedignatur humanæ mētis ignorationi consulere, & ad illud probationis genus descendere, quod inter mortales pondus aliquod habere videtur. Cùm ergo nullis signis hoc loco aut coniecturis, rem firmari vides, illud animaduertas oportet,

Deum Opt. M. probè tenuisse animi pro-
pensionem gentis Israëlitiæ, ac totius po-
puli Iudæorum. Ob eamque rem, propria
tantum autoritate nititur, quæ ad rem ali-
quam firmandam, tametsi difficillimam,
principem semper locum apud nos obti-
nere debeat. Extenuat proinde propheta
Nahum præsens periculum, & afflictionis
incommodum, magnarum rerum pollici-
tatione, & in spem meliorem populum Iu-
dæorum animo consternatum erigit, di-
cens, Affixi te, &c. Verba sunt pietatis pa-
ternæ, & consolationis plena, quæ satis si-
gnificare videtur, quo animo, quòue con-
silio Diuinæ mentis indignatio in electos
sibi charissimos, duriori castigatione ani-
maduertat. Nunquam pœnas infert vt vin-
dictam exerceat, sed vt carnis impetus re-
tundat, & ab studio peccandi reuocet, &
vt eas denique vtilitates piæ mentes ipsa
castigatione consequantur, quæ tuenda
spirituali vitæ, & sustentandæ, necessarix ve-
hementer sunt. Premit interdum grauiori
afflictione, ab improbis hominibus illata,
ne fortasse cum illis consuetudine aliqua,
electi, & charissimi sibi coalescant. Quem-
admodum vetustissimis sanctarum litera-

rum

rum monumentis comprehensum est. Ma-
gna iam olim pericula ab impiis Chana-
næis in Israëliticū populum excitata, quæ
partim ab studio lædendi, quo perditii ho-
mines tenerentur, partim à Diuino consi-
lio & prouidentia profecta, credere non
fuerit rationi dissentaneum. Hæc enim ab
antiquis temporibus Diuinæ mentis pro-
uisio fuit, magna cura ac diligentia susce-
pta, vt homines, quibus pietas atque reli-
gio esset curæ, multis ab sceleratis ac per-
ditis afficerentur incommodis, vt ingenti
studio eorum consuetudinem & familia-
ritatem fugerent, quos semper infectos, &
inimicos experirentur. Sic enim veteri &
nouo testamento sanctis ac piis mentibus
nihil vnquam dulce, tractabile concessum
in hoc mundo legimus, vt ipsa incidèrium
malorum acerbitate admoniti, nullo amo-
re aut charitate complectantur ea, à qui-
bus aduersa tantum ac penitus refugien-
da consequerentur. Eo consilio gentem
Hebræorum olim Aegyptiorum impro-
bitati & petulantix permisit, ac deinde in
terram promissionis inductam, Chana-
næorum & aliarum finitimarum gentium,
scelere & impietate vexabat. Nec secus

P 5

Affyrionum armis in praesentia ad mentem reuocat, & obsidione frangit, vt dicat illorum vsus, mores, instituta, semper esse auersanda, qui bonis infenso semper sunt animo & inimico. Sed tamen quoniam non ita vt mali sperant futurum est, vt magno aliquo vulnere bonis & optimis viris imposito, alacris exulter improbitas in victoria. Propheta Nahum populum Dei vehementer consolatur, paucis verbis Diuina explicans consilia. Affixi te, & non affligam amplius, & cat. Corripit interdum summus ille Deus, piorum protector, & graui afflictione examinare solet sanctorum virtutem & probitatem, quod virtus ipsa & constantia instar saxi obdurescat, & necessarias vires & robur colligat, ne fortasse leuori quocunque iniquae fortunae impetu frangatur. Vt enim pingua & saginata corpora non tantum dolore & agritudine ac vulnere quocunque leuori, sed & suo pondere deficere videmus, contra, quae sunt laboribus affueta, vt militum & agricolarum, omnem acerbitatem, ictum & impositam plagam patienter ferre, ad eundem per omnia modum,

virtus

virtus illa, quam semper mundi huius, & impiorum fauor pronus sequitur, neque necessarias colligat vires, ad depellenda fortunae tela excelso animo, neque semel inflictum vulnus ea animi elatione ferat, qua opus est, imò & sua mole & pondere deficere aliquando necessarium sit. Et nunc (inquit) conteram virgam eius de collo tuo, & vincula tua dirumpam. Frequens est in arcanis literis virgae appellatio. Nunc pro potestate summa, qua ducuntur captiui homines, atque caduntur. Esaia nono, Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madiam. Sumitur interdum pro imperio, vt apud Michæam septimo capite, Pasce populum tuum in virga tua. Cum verò sceptrum est virga, symbolum iustitiae creditur, vt sit idem quod flagrum, siue flagellum. Qua etiam loquendi proprietate vtitur Regius propheta Dauid, cum Psalmo quadragesimo quarto verbum Dei, & sacrosanctum I E S V Christi Euangelium, virgam directionis appellat, Virga directionis, virga regni tui. Regnum I E S V Christi, siue illius verbum,

tum

tum in his, quæ ad doctrinam, & viuendi instituta, tum in his, quæ ad graues impiorum reprehensiones pertinent, non erit obliquum, neque à summa æquitate, & iustitiæ ratione declinabit. De eodẽ imperio apud eundem prophetam Psal. 110. Virgam virtutis tuæ emittere Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. Mente prophetica intuebatur Regius vates, Christum inter hostes summam potestatem exercentem ac statuentem de illis pro arbitrio. Vincetus erat Paulus & Romæ, & à Cæsare, penes quẽ totius orbis erat imperium, sed verbum Dei & Christi virga, soluta erant ac libera, ad eodẽ vt ad extremũ vsque spiritum Christum in carcere prædicaret, & cunctis hostibus, etiam potentissimis superior, nihil illis præter animi salutem optaret. Hanc virtutis virgam Paulus ad Rom. 1. cap: virtutem etiam appellat. Non ego (inquit) erubescio Euangeliũ: virtus enim Dei est omni credenti. Cœlestis enim illa denuntiatio nobis egregiè declarat, quanta sit Dei potètia, quæ hominem potuit erigere collapsum, & perditum reparare. Hæc virga virtutis Diuinam bonitatem, non minus declarat, quæ in redempt

demptionis opere, singulari ratione prospicitur. Conterere proinde, virgam Assyriorum, de Israelis dorso, iuxta veterẽ loquendi consuetudinem gentis Hebrææ, idem est ac si dicas, Imperium & graue periculum amouere à capitibus Iudæorum. Nullos iam exactores Regis Assur, inter Hebræos fore qui illorum bona diriperet, qui fortunis expoliaret, qui populum denique iniquis onerarent exactiõibus. Eadem penè significauit cum diceret, Et vincula tua distumpã. Meminit Regius propheta Psal. 1. vinculorum, cum impios Philisthæos se inuicem cohortantes inducit ad opprimendum Israelẽ, & vt regnum Dauidis, quantum possint, extinguant. Quæ, typo quodam, graues aduersus Christi Regnum impiorum hominum tumultus, adumbrabant. Distumpamus à nobis vincula eorum, proiciamus à nobis iugum ipsorum. Vincula, vel funes, vel ligamina, Israelitarum imperium significant, quod imminere sibi Philisthæi videbant, Regno Dauidis tam fœliciter crescente. Significant exactiões & tributa, quibus se onerandos & premendos arbitrarentur, qui Israelitas tributarios habuissent, & sui imperij

perij vinculis cōstrictos. Est ergo Hebræis familiare, vinculorū appellatiōe **מִקְרָבִים** Hebraicè, summum etiam significare imperium, per translationem. Hieremi. 2. commemorat Deus se Israelis iugum fregisse, & dirupisse vincula: intelligens seruitutem quam inter gentes fuisset perpessa. Et 5. cap. ex postulat cum populo, quòd is suum iugum fregisset, & rupisset vincula: hoc est, leges & mandata contempisset. Pulcherrima sanè figura & imagine prophete: Regius voces illas impiorum hominum, se mutuo cohortantium, adumbravit, qui contra Christi Regnum & imperium amplissimum, contra leges & instituta, contra salutis verbum, dicere nūquam cessant, Nolumus hunc regnare supernos, Neque enim sustinere potest hic mundus, vt Christi vinculis alligetur, & iugum ferat. Nam qui ferat fastus, imperium modestiæ: auaritia, iussa paupertatis: luxus, fasces crucis: ambitio, sceptrum contumeliæ: effrenis licentia, frenum continentia: Nunquā defuit Philistinorum hoc genus, qui omnia tentent & experiātur, vt profligata illorum peccādi licētia, & execranda vitæ impuritas, vel ylla ex parte circūcidi haud

patian

patiantur. Vinculorum itaque appellatiōne, quemadmodum & virga dorso adhibita, imaginem Tyrannidis, nostris oculis contemplandā & collustrandā proponit. Vt virga sit imperiū intolerabile, & saueritas incredibilis, nulla lenitatis & mansuetudinis parte temperata: vincula verò iniquæ leges, Tyranni vtilitatibus seruiētes, quæ ciues omnes inferiores maximè, in Repub. alligent, & constringant. Notū est illud Anarchasidis Atheniensium leges telis aranearum esse similes, in quibus infirmiora animalia hærent, & tanquā vinculis detinerentur, valentiora verò præruerent. Cōstringunt enim, vt in plurimū, Tyrannorū leges homines tenues, atq; humiles: quæ tamē ab illis ceterisq; potentioribus impunè violentur: In eum itaq; finem studia & consilia omnia (eius qui per summam impietate, ciuitate liberā crudeliter opprimit) spectant, vt vel impacta fuste ciuium corpora dilacerare, aut vinculis legū iniectis, fortunas diripere, & supulare amplissima patrimonia possit. Ob eam rē bonis & optimis viris infenso semper animo sunt & inimico, neq; virtutē magis quā viciū, illorū virga & sceptrū reueretur. Imò

si re

si rectè rem expendamus, in sapientes homines, & eos quibus pietas & religio curæ est, morte aut exilio animaduertüt, iuxta crudele & nefarium Periantri ac Trasibüli consilium, cüm eminentiores spicas decuteret. Et quoniam subditorum potentiã grauius expauescunt, & reipublicæ vires reformidant (solent enim opes & diuitiæ ad res peragendas animos addere) leges condunt, quibus tanquam vinculis miser populus constrictus, & fortunas sensim amittant, & omnia in potestatem Tyranni cedant paulatim: lanam simul & pellem ouibus detrahentes, atque aureæ illius sententiæ Tyberij Cæsaris prorsum immemores, Boni esse pastoris tondere pecus non deglubere. Memini me aliquando legisse, Romam ex Aegypto allatam imaginem, quam semper Aegyptiorum Reges, in conclauis & interiori domus recessu haberent, qui Tyrannidi inter Reges omnes, qui ad nostram vnquam memoriam peruenere, diligentiam omnem studiũque impenderent: vt ad eam imaginem totam exigent vitæ rationem. Erat pictura pulcherrima, quæ sceminæ figuram præ se ferebat, quæ corona aurea redimita, supra

exedram

exedram regio apparatu ornata sedebat. Stabant hincinde quatuor quasi ancillulæ, grato & honesto vultu, qui ipso corporis habitu satis indicabant quatuor esse virtutes: prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem. Ergo quæ supra exedram scemina sedebat, magnifico apparatu, voluptas erat, quæ princeps semper est & regina in administratione tyrânica. Spectant enim tyranni consilia omnia & studia in voluptatem, tanquam in finem præcipuum. Cümque opus aliquod aggrediuntur, quod speciem habeat virtutis, nunquam huius amore incitantur: quin potius in voluptatis studium, suos omnes conatus & mentis cogitatus conferunt. Prudentes interdum apparent, sed tota illorum prudentia, ad amplificandas summas voluptates, & vitæ oblectamenta pertinet. Húc spectat tanta in congerendis opibus solertia, & expilandis ciuibus industria. Iustitiæ præterea, quæ administratione Reipu. principem semper locum tenere debeat, cultores videri volunt, sed cüm fustes ac flagra, aut virgam (vt inquit propheta) ciuium dorso impingunt, non eo animo atque consilio id efficiunt, vt aut iniuriam à ceteris propulsent,

Q

aut innocentiam tueantur, aut omnis ratio æquitatis inter ciues constet: sed vt crudelis animi insatiabilem sitim expleant, & magnas sibi voluptates in inferendis pœnis, & irrogandis suppliciis parare possint. Fortitudinem ex animo colere videntur, cum omnium longè timidissimi sint: non vt nefariorum hominum colluuiem, & vitiorum sentinam è Repub. egerant, & improborum libidini ac petulantia se opponant: sed vt ex contumelia & iniuria, quibus impunè bonos & optimos ciues afficiunt, plurimum voluptatis possint percipere. Temperantiæ nomen vix audire illorum aures molles & delicatæ sustinent; nam falsa illa temperantiæ imago, quæ apud tyrannos interdum conspicitur à nimio sumptu propriarum rerum, cohibet illorum animos, vt incredibili auiditate, aliorum bona manibus cõsertis retineant. Atq; hinc etiã nõ minores voluptates percipiunt. Singula igitur si rectè animaduertamus, & ordine, vt opus est, Tyrannus cum in voluptatē tanquã in supremũ finē referat, tũ ex graui animaduersione, & significatione crudelis animi, & impacta, aliorum dorso virga, ac iniquarum legũ sanctione,

etione, summã animi iucunditatē percipit. Estq; fructus ille iucunditatis (qui voluptas appellatur) boni imitatrix, malorũ autem mater omnium & esca (vt Plato dixit) Tyrannicæ vitæ supremus finis, in quem cætera semper conferuntur. Has ergo voluptates summas, quas Assyrius Iudæorum oppressione percipiebat summus Deus, illi crepturum prædicit, cum virgam conterit, & vincula dirumpit.

Et præcipiet super te Dominus. Non seminabitur ex nomine tuo amplius, de domo Dei tui interficiam sculptile, & conflatile ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es.

Iudicium illud atque sententia maximè reformidanda est quæ nullum admittit prouocationis locum. Nam cum nobis integrum est, per leges à iudice prouocare, magna adhuc spes elucet (quæ animũ non finit elanguescere) fugiendi merita supplicia. Atq; hæc vna causa est, propter quam humanas leges interdum, & iudicum sententiam, aut decreta prætoria contemnimus. Cum sint enim ab humano arbitrio profecta, omnia, singula liceat interpretati, etiam violenter ex verbis legis aliquan-

do sensum eruere nostræ causæ accommo-
datissimum qui summo aut fortunarū, aut
honoris, aut vitæ discrimine nobis patrocini-
netur. Cū autē lata sit in nos formidabilis
sententia, non humana volūtatē, sed Diui-
na: neq; arbitrio humano, sed numinis cō-
silio sancita & promulgata, quis speret se,
aut prouocatione ad superiorem magi-
stratū, aut sententiæ interpretatione, eua-
dere posse debita supplicia, & pœnas com-
meritas? Est autē Deus summus omnium
iudex, cuius imperio & voluntate, quem-
admodum res omnes, nullo labore extite-
re, ita etiam & dissolui possunt, & pertur-
bati illorum motibus, & communi natu-
ræ lege, in nihilum recidere, neque verò
fuga quispiam Diuinæ mentis decretum
euitare, aut se rueri, & salutis viam muni-
re possit. Vt enim natura illa omnia mo-
uet, ita omnia sentit, atque intuetur aper-
tissimè, & rebus omnibus & locis præsens
est. Si cœlum conscēderis (vt vates inquit)
si in barathrum & terræ viscera te dede-
ris precipitem, si compactis & confutis alis
in peregrinas regiones, & nobis ignotas, &
à nostro orbe remotissimas, magno conuo-
laueris impetu, semper numinis imperiū
& pot

& potestatem habebis presentem. Sanctus
itaque propheta Nahūm ad explicandam
sententiæ in viros Niniuitas seueritatem,
imò & summam certitudinem, & immura-
bile iudicium, inquit, Præcipiet super te
Dominus. Quæ (inquit) ô Assyrij, sapientia,
Diuinum possit deludere? Quæ potentia
Diuinis se opponere decretis valeat? quæ
opes? quæ diuitiæ? quod corporis robur?
quæ agilitas? quod ingenium? quæ solertia
Diuinæ indignationis contorta in homi-
nes tela, & intenta suppliciorum fulmina
depellere possit? Præcipiet super te Domi-
nus ô Assur, cuius imperio cuncta obse-
quuntur & parent, neque poteris non sin-
gula tibi infensa & inimica habere, qui om-
nium opificem & moderatorem ad indi-
gnationem impudenter prouocasti. Sic so-
lent propheta expositis grauissimis & in-
tolerabilibus pœnis in homines perditos
ac profligatos, Diuinū tantū imperium
& voluntatem, ac præceptum commemo-
rare dicentes, Verbum Domini: vel, Hæc
dicit Dominus: &, Quia Dominus loquu-
tus est. Vt ergo Regem Assyriorū, totam-
que Niniuitarum gentem, vno tantū
verbo de spe conatūque depelleret, Diui-

num præceptum ac iussa meminit. Præcipiet super te Dominus, Non seminabitur (inquit) ex nomine tuo. Nomen autem in arcanis literis, non ad natiuitatem, sed ad generationem, & seculum, & multiplicationem proles refertur. Interdum pro fama & gloria, & æstimatione, quemadmodum apud Latinos sumitur, vt apud prophetam, Nomen eorū delesti in æternum, & in seculum seculi. Omnem abstulisti famam & gloriam, quam illi maximè ambiebant. Vt Psal. 43. de impiis hominibus, Vocauerunt nomina sua in terris suis, id est, terris sua indidere nomina diuites impij, quo longius famam ad posteritatem protenderent. Cùm fundamentum perpetuæ commendationis & famæ sit pietas animi, sine qua nihil possit esse æternū, nihil laudabile. Eò vsque tamen hominum perditorum insolentia progressa est, vt ciuitates ab illo magnificè constructas, suis appella-uerint nominibus, vt propriæ existimationis prædicatio, nullum vnquam inter mortales finem acciperet. Alexander in Aegypto Alexandria condidit, non longè à Nili ostio (vt Solinus inquit) Eam Dinocrates architectus mirabili ingenio, metatus est,

quind

quindecim millia passuum laxitate: Aliam in Scithia super Tanain: Aliam in Assyria, quam Hebræi, ~~NA~~ appellarunt, id est, irrationem, siue prohibitionem, cuius appellationis causas aliò properantes prætermittimus. Sic Remus & Romulus fratres Romanam ciuitatem ex nomine cōdiderunt: sicut Constantinopolim Constantinus Imperator. Hæc itaque semper mortales homines, cupiditate prorogandi nominis inflammati & incensi, omnia sua studia contulere ab exorto mundo, vt aut terris suis, vt multis in locis historiæ Geneseos liceat conspiciere, aut ciuitatibus, aut oppidis magnificè cōstructis, quasi æternis monumentis consignatum nomen ad posteritatem omnem transmitterent. Hæc nominis celebritas & gloria, & quasi insignis nobilitas in Salomone commendatur, quam tamen non stulta hominum existimatio, sed propriæ virtutis studium pareret. Prouer. 22. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. In eamque significationem à ple-risque vt video, accipitur præceptum illud Christi Iesu de baptizandis hominibus, In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita enim ab illis nomen accipitur, quasi Chri-

Q 4

stus, homines baptizandos dixerit, ad amplificandam Diuinæ naturæ, tribus in personis existētis, gloriā & maiestatem. Quorum sentētia tamen si probabilis videri potuisset Hebraicæ linguæ peritis, autoritas tamen Ecclesiæ illorū iudicio anteponenda est, quæ quauis euidentē rationem addere non possit ad ostendendum hanc esse certā baptismi formā à Christo institutā, In nomine patris, &c. debeat tamen illius existimatio minutos hos Theologos vincere. Itaq; sanctus propheta Nahū veteri loquendi consuetudinē suæ gentis, graues in Regem Assyriorum pœnas intētans, nomen illius profum abolēdum ac funditus extirpandū prædicit, hoc est, memoriam, existimationem, & omnem denique famæ celebritatem. Sed vt homines soleant æternitatis memoriā, vt diximus, multis rationibus parare, vna semper fuit tutissimā via prorogandæ existimationis ac famæ: filiorū videlicet charissimā procreatio. Quæ admodum enim ad vitā traducendā, nihil hominū generi dulcius à natura datū est, quàm sui cuiq; liberi: ita nulla certior via transmittēdi memoriā ad posteros, & proprij nominis tuendi, quàm liberorum pro-

creat

creatio. Nam quid aliud quæso sunt filij, quàm certissima paterni nominis effigies, & probitatis aut improbitatis imago? Videmus interdū legū Diuinarū & humanarum autoritate, parētū scelera filiorū pœnis lūi: quod tamen si acerbū videtur, præclarè sanè legibus comparatū est, tū vt charitas liberorū amiciores parētes Diuinis & humanis rebus redderet, tū q̄ in filio parētis scelus tanquā effigie propria puniatur, ac propter summā in filios indulgētiā (sunt enim ipsa vita chariores) liberorū supplicio, graui afficiantur ipsi dolore & acerbitate. De qua re, quoniā in superioribus copiosè disputatū est, de ea dicere superuacaneū ducimus. Hæc semper fuit vetus Dei Opt. M. consuetudo, à primis iam inde ducta tēporibus, vt quæadmodū in argumentum summæ beneuolētiæ ac charitatis, necessaria omnia ad tuendā vitā corpoream hominibus suppeditabat, vt domos in quibus habitaret eōmodè, facultatibus, dignitate & familia suffultis, nō secus etiā clarissimā sobolē præberet, in quā tota spes dilandī nominis ac posteritatis incumberet. Hoc genus beneficij à Diuina profectū liberalitate, Regius vates Psal. 127. canit.

Postquã enim ostendit frustra esse omnem humanũ conatũ, laborẽ & industriã circa domesticã gubernationẽ, & diuitiarũ studiũ, aut rerũ publicarũ optimã institutionem, ni nostris coeptis fauerit numen de liberorũ frequẽtia & numerosa sobole adiecit, Ecce hereditas Domini, filij merces fructus ventris. Vẽtris fructus (inquit) hereditas Domini est, & donũ amplissimũ illius liberalitate collatum: enim in scripturis sacris etiã liberale donum, non tantũ meritam mercedẽ significat. Augetur autẽ & crescit mirũ in modũ ipsa beneficij ratio, cùm soboles filiorũ excellenti est natura & ingenio. Ob eãmq; rẽ inquit, Sicut sagittæ in manu potẽtis, ita filij excussorũ, siue iuuẽtutũ. Vt enim numinis beneficio numerosa soboles cõstat, ita etiã Dei est liberos donare, valẽtes, gnauos, dexteritate præditos, quales solẽt esse sagittæ manu potentis excussæ, quẽ celeriter volãt, & probẽ conficiunt id, ad quod mittuntur. Et quoniã priori illo seculo inter ceteras foelicitatis humanæ partes, principẽ semper locũ obtinuit filiorũ numerosa procreatio, beaurum & foelicẽ eum appellat, qui pharetrã suam talibus impleuerit sagittis, quasi hæc

fuisse

fuisse t apud veteres illos præcipua foelicitatis portio. Commemorat verò filios iuuentutis, vt geminum Dei beneficium notaret, & quod suis liberis donaret maturẽ, & quod donat cùm tempus est illos educandi, probẽque instituendi. Neutrum à parentibus iam senio confectis præstari potest: videmus enim istiusmodi liberos, aut senectutis filios miserẽ persæpe morũ & facultarũ iacturã facere. Hoc sanẽ (quantum ego ingenio consequi possum) beneficium illud erat, quod historia sacra refert. Exod. i. obstetricibus à summo Deo promissum, propter singularem in populũ Dei pietatem. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos. Ad eundem modũ Nathã dicebat ad Dauid, Annũtiat tibi Dominus, q̃ sit tibi facturus domum, hoc est, stabilem & perperuam familiam, facultatibus, dignitate, rum maximẽ librorum frequẽtia illustrem. Cùm ergo antiquitus rudem populũ, & ampla familia, & sobole numerosa bearet Deus, q̃ hũc omnis mortaliũ conatus & labores præcipui ferãtur: fiebat frequẽter, vt in homines impios & nefarios grauiter animaduertẽs, totius familiæ ac domus, filiorũ maximẽ,

ac totius posteritatis interitum comminatur. Quæ quoniã innumeris historiæ sacræ exemplis firmare cuique promptũ existimo, ad explicandũ prophetæ oraculum stylum cõuertamus. Non seminabitur (inquit) ex nomine tuo amplius. Est itaq; sensus Diuinæ huius sententiæ in Sennacheribum promulgatæ: vniversam illius posteritatem funditus delendam fore, ita vt domus, familia, liberi, non tantũ imperium illius ac regnum exciderentur. Non seminabitur de nomine tuo amplius, &c. venustissima sanè metaphora, & ad rem explicandam accommodatissima. Grana si sulcis committantur, surgunt in segetes, quæ cum in fructus iterũ erumpant, non possit quoquã pacto eius seminis, quod in terra primò fuerit cõiectum, memoria interire. Itaq; simul grana in terram coniiciuntur, et nomen seminis, id est, illius memoria, vt inde iterum excitetur, ac cum nouis fructibus erumpat in auras. Quòd si frumenta molli complexu terra ipsa, ac blando sinu non excipiat, multis possit perire modis. Aut enim carie, aut gurgilione, aut vetustate consumitur. Certissima itaq; via seruandi frumenta ne pereant, profeminatio

est,

est, quæ nouis semper feminibus, veteris principij memoriam integram seruat. Neque verò Christi R. sententia quempiam nostrum debeat perturbare, qui cum proposita aliquando vteretur metaphora, æternitatem quãdam frumentis non profeminatis, nec in terram coniectis, tribuere videtur, cum inopia tamen & solitudine coniunctam, & quasi viduitate. Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Spectat enim Christi sententia in granum illud Diuinitati annexum, quòd si morte funesta non disseminatum fuisset, solum vtique maneret, solusque inter mortales Christus gloria & felicitate, ac Diuinitatis conspectu fruere: careret tamen fructu illo voluptatis, quem numerosa filiorum sobole instar grani profeminati percipit, à mortuis excitatus, instar segetum è terra erumpentium. Vt ergo Senacheribi memoriã funditus delendam significaret proph. nunquã amplius illius nomine seminandum prædicit. 4. Reg. cap. 9. legimus illum à filiis interemptum, nepe Seleustro, & Adramelecho, postquã suorum militum clade consternatus, in Assyriam fugit, ij verò patre

patre interfecto in terram Ararat se contulere, & Esarchadon minor natu pro patre fuit in Regnū suffectus. Breui deinde tempore interiecto, Rex Babylonius vniuersum illius Regnum vi & armis occupauit: ac tandem nomen Senacherib cum domo simul & familia & liberis, prorsum excisum est, iuxta oraculum Nahum. Deinde verò cum longissimè progredientem, vltionem Diuinam in Senacheribum, & gētem Assyriorum, & ciuitatem Niniues, propheta Nahum explicaret, de domo Deorum Senacherib interfecturum sculptile & conflatile pollicetur. Grauisima sanè comminatio. Nam quis credat eum qui à Deorū simulachris & templis, & religione violanda non temperat, aut domibus, aut foro, aut ciuitati, aut Niniuitis hominibus, veniam & sceleris remissionem daturum, aut aliquam charitatis & amicitiae significationem? Sic solet summus ille Deus, cum in gētem aliquam exempla suae iustitiae declarat, & summam imperij saueritatē: ab interitu & excidio religionis totius initiū ducere. Nihil enim magis Rēpub. & conuentus hominum, & societates

retinet

retinet, quàm publicus omnium in religionem aliquam consensus: tametsi falsorum Deorum cultus superstitio potius quàm religio sit appelladus. Veruntamen siue vana homines religione, siue vera teneantur, integrum Reipub. statum, quàm in certissimam ac tutissimam basim, in religionem semper ac cultum Deorum referunt. Constans enim illa persuasio, aliquam esse in vniuerso arcanam vim hominibus suspiciendam, homines timore quodam coercet, & reuerentiam parit rei alienius supra homines venerandae. Primos in orbe (vt inquit Silius) Deos fecit timor. Nihil ytique ad retinendam Rempublicam, ne labatur ac funditus intereat, magis necessarium quàm fides & constantia, hanc si tollas, non seruantur pacta, non iuramenta, neque publici hominum conuentus celebrari possunt. Quò fit, vt cum iam Diuini esset consilij, vetustissimum illud Assyriorum Regnum, tanta fundatum mole, miseranda clade consummere, in templa & Deorum simulachra, & totam rationem religionis Assyriacae graues poenas intenter.

ret. Postulabat utique ratio ipsa, ut falsorum Deorum nomina delerentur funditus, in quos superbus Senacherib, omnem suam confidentiam contulisset, cum summum Deum afficeret contumelia, & impiis vocibus Diuinæ naturæ nomen, & dignitatem laceraret. Sic solet ille omnes nostras spes decerpere, alacritates, perfugia, expectationes, cum hæc alibi repetita & collocata videt, quam in vnus veri Dei præsidio. Eripit nobis fortunas, principum & magnorum virorum beneuolentiam in odium exitiale vertit: arctissimas amicitias in bella, & contentiones grauissimas, & quasi falsorum Deorum simulachra (nostrarum expectationum vana præsidia) subito euerit. Paulus Apost. auaritiam appellat idolorum cultum. Neque secus ego statuendum iudico de cæteris flagitiis, quæ nos vehementer auocant à Deo, & aut voluptatibus corporis & variis libidinibus, aut aliis rebus perituris ac fluxis, seruire cogunt. Quemadmodum ergo impium Senacheribum inter aras & puluina adoram confecit, ita frequenter contingit ut inter ipsas spes, ac perfugia nostra, & voluptatum simulachra, vitam eripiat, & improuissimam

inferat

inferat mortem. Poneam idola ipsa sepulchrum tuum, quia in honoratus es. Nulla vnquam fuit gens tam immanis & fera, quæ non habendam sepulchrorum rationem cum primis duxerit, præter Lotophagos, gentem ex vltima Barbarie. Ij suos in mare mortuos abiiciebant, parum interesse putantes, humone an aqua, aut igne dissoluerentur mortui. Albani præterea curam agere mortuorum nefas arbitrabantur. Neque secus Sabæi defunctorum corpora tanquam vile stercus ducebant. Quorum omnium immanitatem, fœdæque barbariem, nullus est qui non execrâdam putet. Tanta enim fuit olim apud gentes omnes religio, ut sepulchra violasse summum haberetur scelus. Omnibus est (ut arbitror) lex illa duodecim tabularum notissima, ubi corpus demortui hominis condas, sacer esto. Plutarchus in Numa, mortuos appellat sacros, quorum sint sacra sepulchra. Apud Athenienses verò, tantus fuit sepulchrorum honos, ut bello peremptus, si quis ducum sepulchra honestare neglexisset, capite plecteretur. Inde verò hæc opinio hominum animis infedit, ut & sepulchra venerarentur, & sepeliendorum cadauerum

R

tantam haberent curā (vt Modestinus inquit Digest. 28.) quod in humanā cōditionis memoriā sepulchra fuerint inuenta, atque hinc monumenta dicta. Magna verò inter gentes omnes fuisse varietatem, in extruendis sepulchris, & cadaueribus sepeliendis, nulli obscuro esse possit. Apud Assyrios Regum sepulchra in paludibus & palustribus locis erigebantur. Fiebant autem lineamentis exquisitis, adstruēta maxima columnarum copia, splendebant in crustationes, signa ac tabulæ nitescebant, spectabantur ducti ære, aut marmore vultus artificio pereleganti. Magna itaq; feclicitatis portio habebatur, & inter fumos ducebatur honores, apud Assyriorum Reges, hoc apparatu regio sepulchro inferri: contrā verò infœlicissimum iudicabant, ac plenum dedecoris, sine solēni pompa & ceremonia tumulo condi. Proditum est antiquis rerū monumentis, corpus Sennacherib, supremo funeris officio caruisse, quod Assyrij arbitrarentur diram illā stragem apud Hierosolymā sua culpa factam, quæ maximè debilitauit ac fregit Assyriorum vires. In eam ergo rem spectant verba

ba Nahum, Quia in honoratus es, aut factus es vilis. Placuit Rabi David Kimhi in honoratum appellari Sennacherib, quod à filiis inter puluina & aras fuerit interemptus. Quemadmodum enim legibus est naturæ consentaneum, vt parentes liberi summis honoribus prosequantur, ita etiam plenum ignominie ac postremæ vilitatis censemus, quempiam à filiis contumelia affici aut dedecore. Tum verò maximè in honoratum iure quempiam dicamus, cum à filiis iniuria afficitur, non inter priuatos parietes ac domesticos, non in foro, sed inter ipsas Deorū aras, quæ etiam solent hominibus timorem & religionem incutere. Possit etiā huius loci sensus germanus, ab Hebrææ gentis consuetudine, quæ sacris est literis cōprehensa duci. Nemini possit obscurum esse, magnam fuisse apud Hebræos sepeliendi curam. Cautum erat in lege Mosaica, ne quispiam viso cadauere, eo in sepulto transiret. Vetustissimorum hominum sollicitudo & studium circa suprema funeris officia omnibus est (vt arbitror) notissima. Quam diligenter filiis mādauerint, quæ corporibus sepeliendis necessaria essent. Tobias mortuos se-

peliendo, teste angelo, Deum promeruit. Laudantur à Dauide vehemēter, qui corporibus Saulis & Ionathæ sepulchrorum beneficia contulissent. Neque verò illud quempiam latere possit, quod in literis arcanis, tanquam summæ vindictæ ratio est expressum. Legimus enim frequenter impiis & nefariis hominibus grauissimi supplicij loco prædictum, futurum vt honore sepulchri carerent. 3 Reg. cap. 14. summus Deus in Hieroboam Regem impiū, & idolorum cultorem, per prophetam sententiam pronuntiabat suam, neminem ex stirpe Regia (præter puerum vnum innocentem, qui peccata parentum nondum fuisset imitatus) inferendum in sepulchrum: sed aut feris dilaniandos omnes, aut ab alitibus deuorandos, qui ex rapto viuunt, & pascuntur. Legimus in historia Paralipomenon, Regem Ioram, propter vitam multis conquinatum sceleribus, busto etiam caruisse, quemadmodum & parentes illius. Habet autē illud admirationis plurimum, quod cū Esa. c. 11. de Christi gloria, multa diuinitus funderet oracula, inter cetera de sepultura illius intulit, Erit radix Iesse, que stat in signum populorum, ipsum gētes de-

precab

precabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Res profecto stupēda, vt pater celestis, qui omni voluit genere contumeliæ filiū, quem vnice diligebat, afficere, & tanquam signum proponere, cui aduersarentur non tantū gentes, sed & Iudæi, quem morte non tantū acerbā, sed probro & dedecore plena, nostræ dilectionis gratia, plectere voluit, tamen sepulchrum illius gloriosum fecit & illustre. Mortuo enim Iesu R. Ioseph ille vir nobilis, mundissima sindone cadauer inuolutum, & à Nicodemo vnguento precioso & myrrha & aloe permixto, magnificè conditum, sepulchro committitur, solido saxo & viuo, diligenter exciso, in quo nondum quispiam conditus fuisset. Itaque Christus, qui dum viueret, impiis hominibus & nefariis sepulchrandum præbuerat & conspuendum, mortuus tamen honorificè sepeliri voluit, & ab honestis & piis hominibus tractari. Quæ cū diligentissimè à sanctis Evangelistis essent explicata, iuxta morem Iudæorum hæc omnia absoluta circa Christi corpus dixere. Ac proinde dubitare nemo possit, quibus ex causis Sennacheribū appellet Nahum in honoratum, quod careret

sepulchro, & supremo funeris officio. Dicitur utique tota orationis ratio, tum à veteri Assyriorum consuetudine, tum à diligenti gentis Hebrææ cura circa mortuorum cadauera. Discat hoc loco pius animus, quanta certitudine Diuina mens de rebus humanis statuatur, quàm sint apud illum cogniti & explicati illarum exitus, quo pacto singula ad illius nutum, voluntatem, & imperium moueantur, illiusq; iudicium & sententiã exequantur per omnia. Quàm rutilò illius bonitati, potentia, sapientia se committat Christianus animus, qui & omnia potest, & antequam eueniant nouit exactè, quæ ratio fortunæ quenque nostrum expectet, in quas debeat calamitates incidere, & foelixne an infœlix totius vitæ exitus sit futurus. Non dubito quin huius rei diligens animaduersio, facillè possit duris & obstinatis mentibus, ut Dei amorem, ita etiam & timorem & reuerentiam excitare. Discat deinde quanta sit præstantia & excellentia eius doni, quod prophetiam appellamus, quod summo Dei beneficio mortalibus tributum est, ut aliquid homines haberent, quod Diuinam scientiam & prouidentiam rerum proximè imitaret

taretur. Ignorat nemo quanta ingeniorum contensione summi philosophi primorum principiorum certitudinem & euidentiã multis præconiis extulerint, utpote quæ nulla omnino in natura maior possit haberi. Quis tamen non intelligat certiore esse propheticam lucem omnibus humanæ mentis primis comprehensionibus? Nam ut omittamus, quod sanctus propheta Nahum de miserabili clade Niniuitarum, & excidio regni Assyriorum, ac Regis Sennacherib infœlicis exitu, longè antea tanta fuit certitudine vaticinatus in vno patriarcha Abrahamo facillè quæ diximus perspiciantur, qui cum ex primis naturæ comprehensionibus satis intelligeret, neque humano sanguine summo Deo esse licitum, neq; hominem innocentem cruenta morte interimendum, atque multò minus innocentem filium vnicum, senectute genitum, ac proinde charissimum, tantum tamen potuit in homine sanctissimo, cœlitus infusum lumen, & reuelatio accepta Diuinitus, ut ad interimendum innocentem filium, & animum accinxerit, & adhibuerit manus. Quo ergo pacto sanctissimus patriarcha non sit aut leuitatis aut stultitiæ

damnandus, nisi dixeris, certio rem se effectum, aduersa atque contraria efficienda esse eis comprehensionibus, quas humanae mentis lumen suggerere potest. Vidit utique, & metis acie contemplantur lumen illud supernum, lumini naturali praeualere, & splendere clarius; & certius atque securius, ita ut ingenitum mentis lumen sequendum minimè iudicaret ea in parte, quo nouo Diuinitusque infuso lumini aduerfaretur. Quae diximus de lumine infuso coelitus ad efficiendum operis quidpiam, dicenda etiam sunt de Diuina luce, prophetarum animos collustrante, ad cognoscenda futura, summa scilicet certitudine rerum notas illas ostendisse, quae naturali rationi occultarentur. tantamque illorum animis lucem infusam, ut futuras res euidentius intueretur, quam si corporeis subiectas oculis illas viderent aperte, satis declarant quae diximus oracula Nahum, de interitu Regis Assyriorum, & funesta inter Deorum aras morte à filiis illata. Hem tantum potest humanus animus Diuina collustratus luce: de quo eleganter à Marone dictum accepimus;

Nescia mens hominum fati sorti (que future.

Ecce

Ecce super montes pedes Euangelizantis & annuntiantis pacem. Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adiiciet ultra, ut pertransseat per te Belihal, vniuersus interijt.

EPicinion est, siue carmen victoriæ Iudaici populi ab obsidione liberati. Nam parta victoria, solebant veteres & præmia cōferre, & celebritates agere, quæ Epicinia vocarentur. Quæ etiã apud Suetonium in Nerone, pro carminibus sumuntur, ac laudationibus cōpositis, hoste profligato. Peculiarem autem gentis Hebrææ fuisse consuetudinem, fufis hostibus, carmen occinere dubitare nemo possit. Cecinit Moses, totusque populus Israëliticus victoriæ carmen, cum stupendo miraculo, & inaudito ab exorto mundo, insectantes Aegyptios per mediũ sicci maris fugeret; fluctibus in vtranque partem dimotis. Cecinit Iosue dux fortissimus carmen victoriæ summo Deo, cum ad illius imperium sol aliquandiu stetisset, ut victor Hebræus fugientem hostem, cum cæde & strage longius insequeretur. Cecinere Barach & Delbora foemina fatidica, & rerum futurarum præscia, victoriæ carmẽ, cum Regẽ Sifaræ

R 5

ad montem Tabor cum numeroſo exercitu fugarunt. An verò Iſraelitica gēti peculiare aliquod fuerit acclamationis genus; in triumphis, nō fatis exploratum habeo. Nam quod recentiores quidam attulere de voce, Hoſiana, quaſi Hebræorum fuerit, ad epta victōria, peculiaris acclamatione, quemadmodum Latinis *Ió, Triūphē*, nunquam mihi fatis potuit probari. Ego ſane quantū mente percipere poſſum, potiùs crediderim, propriā eius gentis acclamationē fuiſſe, hanc quā propheta Nahū, præſenti loco, deſcribit. Et Eſai. proph. ca. 52. eiſdem penè verbis, quo loco proſtratis hoſtibus Aſſyriis, & Babiloniis proſtigatis, gratiſſimā libertatē læto animo & iucūdo, populo Dei denunciat. Quām ſpecioſi (inquit) ſuper montes annunciātis & prædicātis pacem, &c. ſumitur autē loquendi figura, à ſitu & ingenio terræ Chanaā, quæ montibus & collibus plena, tota iugoſa efficitur. Ob eamq; rem frequēs eſt in diuinis literis mentio, montiū & collium: pendetq; interdum diuinorū oraculorū ſenſus germanus ab iſtarū rerum cognitione. Quāuis autē tota promiſſionis terra, deſiſſimis fuerit montibus plena, ciuitas tamen Hieruſa

ruſalem vndiq; erat montibus cinſta. Vnde Pſaltes egregius, piorum animorū confidentiam, & ſummā ſecuritatem, ciuitati Hieruſalem aſſimilabat, quæ vndiq; montibus munita, & clauſa hoſtibus videretur inacceſſibilis. Qui confidit in Domino ſicut mons Sion, non cōmouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem. Mōtes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui. Hebraicæ loquutionis nobis ſemper parāda familiaritas, quæ orationis calamitratæ ac parabolæ eſt Diues. Pedis nomen frequenter uſurpat, pro affectu & voluntate, & cordis deſiderio. Pſalm. 25. Pes meus ſtetit in directo. Ego neminē læſi, nec lædere volui, vt maximè læſerim. Pſal. 35. Nō veniat mihi pes ſuperbiæ, ideſt, cogitatio. Ne de meis operibus, ſapiētia, iuſticia, viribus, arbitrio, præſumā, aut de me ipſo deniq; arrogāter ſentiā, cū nihil ſim, neq; enim inuenio in me, hoc eſt in carne meā bonū. Vt ſepiſſimè Hebræi pedū appellatione pro aduentu & ingreſſu, 1. Gene. 3. Locupletauit te Dominus ad pedes meos, quaſi dixeris ad præſentiā meā, ad ingreſſū in domū tuā. Quibus facile perſpicitur, qd Eſai. quid Nahū illuſtres vates pedes cōme

morando significare voluerint, nepe praesentiam, conspectum, aduentum illius qui pacem, & nouum atque optimarum rerum statum denuntiabat, pulchrum esse, id est, longe gratissimum & incredibile gaudium adferre, & animi voluptatem. Quod autem sanctus Nahum inquit, Ecce super montes, pedes, &c. aduerbiu ecce, rem indicat nouam, inauditam, inopinatam, mirabilem, proximam tamen & quasi ante oculos positam, ut iam digito veluti demonstrari potuisset. Est autem Hebraeis Euangelizare, publica, multumque expectata rei denuntiatio, ac veluti praconium. In eamque significationem a sanctis prophetis frequenter sumitur, quoties de gratiae praedicatione, per Christum euulganda, sunt vaticinati. Vnde & Euangelium appellant **ברשע** nomine deducto a verbo **רשע** Esaias propheta loco iam adducto de foelici nuntio & praconio Euangelij, Quam pulchri super montes pedes praedicantis, & annuntiantis pacem. Pro praedicante dixit **רשע** & septuaginta **δευαγγελιστορῶν**. Hinc ergo Noui Testamenti scriptores Euangelij vocem pro publica gratia, & redemptionis opere per Christum faciendo sumitur,

mitur,

mitur, & pro renunciatione ipsa, ac praedicatione multis prophetarum oraculis antiquis celebrata. Scio Graecis Euangelia fuisse, sacrificia, & supplicationes pro iucundo, & optato nuncio susceptas, & interdum fausti nuncij premia. Cicero ad Atticum, O suaues epistolae, quibus Euangelium debere fateor. Sed & ipsae etiam renunciationes & praconia Euangelia appellabantur, autore Hesychio hoc est, **μνημόσια καὶ ληρύματα**. Neque verò dubitare possum Esaiam & Nahum cum foelicis denunciationis memoriam, suis oraculis celebrarunt (ut Paulus ad Romanos scribens, significare videtur) vtrumque simul mente & animo fuisse complexos speciem videlicet & genus, iuxta doctrinam Thyconij, hoc est, populi Iudaici libertatem, & respirandi locum, hostibus profligatis, & multo magis orbis totius salutem, & vitam & redemptionem, per Christum faciendam, ac proinde denunciationem illam diu & multum expectatam, quae gratiam Numinis & benevolentiam, mortalibus polliceretur. Diuina enim mentis incitatio, quae prophetarum animos impellenda oracula, nunc quidem de rebus proximè venturis

ris

ris instruebat, nunc verò de remotissimis, & ad Christi tempora maximè pertinentibus, subitò erudiebat. Quæ quoniã aliis in locis sunt à nobis explicata copiosius, plura de re proposita dicere, superuacaneum ducimus. Iubet ergo fœlix illa denunciatio celebret Iuda festiuitates suas, ac vota sua reddat Domino. Festiuitates appellat, vt arbitratur quidam, vel vulgaria sabbata, quæ cum essent sacris deputata ceremoniis, yrgente hoste Assyrio, à bellicis negociis feriari vix poterant Iudæi, aut in ipsius Dei bonitate, & potentia consideranda, detineri. Nemo enim ignorat (vt arbitror) quanta saueritate Deus Opt. M. antiquitus vacationem à rebus aliis populo suo induxerit, exegeritque ab illo, præcunctis aliis ceremoniis obseruatione festorum. Nam quoniam Diuinæ bonitatis cognitio, & propensior consideratio, pars quædam venturæ fœlicitatis erat, voluit summus ille Deus, sabbati obseruatione eandem in populo cognitionem, & alere, & protuchere. Et sanè haud vulgaris Dei contemptus videbatur non sustinere, tota hebdomada, vel vnum diem cognoscendo & prædicando creatori insumere, à quo

mortalis

mortalis homo, & se, & cætera omnia haberet. Igitur quoniã Iudæi negociis bellicis implicati, aut vulgaria illa sabbata, aut cæteros statos, solennisque dies, celebrare nō potuit, iam quasi soluta obsidione audit, Celebra Iuda festiuitates tuas. Erit fortasse locus intelligendus de festis solennibus, quæ ex more populus ille Diuino aliquo beneficio suscepto celebrabat. Sanctus propheta Dauid, Psalm. 22. cum fauorem Numinis anxie & sollicitè imploraret, aduersus impiorum hominum improbitatem in hunc modum aiebat, Narrabo nomen tuum fratribus meis, & in medio Ecclesiæ laudabo te. Et paulò procul, Apud te laus mea in Ecclesia magna. Mos enim erat vt piis regibus ita etiam vniuerso populo, vt singulari aliquo beneficio diuinitus adiuti, nouis solennitatibus atq; hymnis, summi Dei in se bonitatem prædicarent. Excitat idem propheta Psalmo 81. Israeliticam gentem, ad celebrandas magni Dei viuitates, certis & statis diebus, & buccinarum sonitu, & aliorum instrumentorum, atque etiam humanis vocibus, memoriam tantorum beneficiorum refricando. Iubet deinde Na-

hum,

hum, vota persoluat Iudæorum populus. Nam hic mos cūctis mortalibus, velut natura inditus videtur. Vt quoties graui discrimine constituti serius aliquid à Deo orant, aliquid etiam vicissim polliceantur, & votum aliquod nuncupēt. Meminit sanctus proph. Dauid veteris huius consuetudinis, multis in locis. Psalm. 22. Vota mea reddam in conspectu timentium eum. Nō uerat, nihil homines Deo posse præstare gratius, quàm ut eius bonitatem studiosè deprædicent, & ad eandem rem quoslibet inuident. Ob eamque rem quoties peculiarem Dei opem implorabat, & uouebat ipse, & præsentem populo reddebat nuncupata vota. Psal. 76. Vouete (inquit) & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius affertis munera. Expositis summis Dei beneficiis in populum charissimum iubet vota nuncupari, vota (inquam) laudis quæ debebant suo tempore cum hostiis exolui. Hunc locum tamen perperam quidam interpretabantur, qui celebris est ad vota firmanda. Si uoueritis (inquit) reddite. Vouete, enim per imperatum legendū est. Monendi enim sunt homines, ut Deo id uoueat, quod illi gra-

tum

tum nouerint, huiusmodi est vera innocētia & officia dilectionis. His si quidpiā sit aduersum, neque uouendum, neque si votum sit præstandum. Neque est in literis arcanis insolens vota pro orationibus sumi. Psalm. 62. quo loco nostra traslatio habet, Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam. Hebræa sonare videntur, vota mea. Neque mirum videri debeat, si orationes pro votis aliquando, & contrà, vota pro orationibus accipiantur. Nam solēt qui orant sapiēsimè, vota quædam nuncupare, & certa quadam ratione uouet Deo, qui seridè orat & preces apud illum fundit. Veterem proinde illius populi consuetudinem sanctus propheta Nahum mente cōplexus, ut solēnitates agat, ut vota sua Domino reddat hortatur. Huius autē rei causam reddit dicēs, Nō adiciet ultra ut pertranseat per te Belihal, vniuersus interit. Rab. Dauid ad Sennacherib locū refert, ut sit ille cum filiis, totaq; stirpe, Belihal: qui à liberis interfectus, & ipsis tandem miseranda morte confectis, nullum genti Iudæorum iam ab Assyriis periculum immineret. Est autem Belihal, dictio in scripturis frequens. Hebræis dicitur significare

S

maliciam, licet vbiq; ferè iniquitas transfö-
ratur. Iudicum 19. Filij Belihal, idest, mali-
ciæ, Quasi dicas. Homines ad nocendum
semper parati, perfricta fronte, & vt qui-
dam volunt, sine iugo legis Diuinæ. Qua-
les sunt qui neque Deum, neque homines
reuerentur. Quo fit vt in arcantis literis pe-
riculis postremis, & quæ nulla humana in-
dustria aut consilio possumus fugere, di-
ctio Belihal apponatur. Psal. 8. Torrentes
iniquitatis circumdederunt me, siue torrē-
tes Belihal: id quod elegantissimam habet
Emphasim. Vt enim torrentibus & flumi-
nibus è subitis imbribus, vel è liquentibus
niuibus concitatis homines inopinātes so-
lent obrui, idque vi quadam inēuitabili,
non secüs inprobitate sceleratorum ho-
minum, quæ flagrare solent, & impigrè om-
nia tentare, tota innocentia, ac veræ pie-
tatis ratio deletur funditus, nisi adsit Nu-
minis fauor. Nō itaque potuit sanctus pro-
pheta, vel improbitatem & nocendi stu-
dium Regis Senacherib, vel magnitudinē
periculi, quo res Hebræorum fuerant im-
plicata, vel amplitudinem beneficij in po-
pulum Dei collati, explicare meliùs, quàm
dicendo, Belihal, totum funditus sublatū,
idest,

idest, omnes iam nocendi vires, non tan-
tum remissas, sed amissas potiùs, ob eamq;
rem summam sibi securitatem polliceri
posse.

COMMENTARIA IN SECVNDVM CAPVT.

*Ascendit qui dispergat coram te, qui custodiat
obsidionem. Contemplare viam, conforta lum-
bos, robora virtutem valde, quia reddidit Do-
minus superbiam Iacob, sicut superbiam Is-
rael. Quia vastatores dissipauerunt eos, &
propagines eorum corruerunt.*

EAM semper fuisse Dei sum-
mi, consuetudinem, & prou-
dentia rationem, vt quæ ma-
la & incommoda impij homi-
nes, & nefarij excogitare so-
lent, & concinnare in viros innocentes, &
integritate vitæ præstantes, in ipsos reci-
dant autores, nemo ignorare possit. Quas
iniurias & fraudes fratres Ioseph in animo

versabant, verbis agebant, curabant factis, ut sanctum hominem, siue dolo perderet, siue vi opprimerent? Quam improbè & obnixè Rex Aegypti Pharao Israeliticam gentem, nunquam aut de se, aut de suis rebus malè meritam, iniquis exactionibus premebat, & atroci liberorum morte vexabat? Quæ mendacia, quas fraudes, impius Saul in Dauidem hominem innocentissimum non molitus est? Et tamè quem admodum ab eodem Dauide fuit explicatum, in eum quem foderat lacù impius homo, miserabiliter corruit, & in foueam quam propriis consiliis fecerat, cum innocentiam infectareretur, cecidit ipse. Nec secus fratres Ioseph, post diuenditum hominem iustum cum frumentandi gratia Aegyptum ascenderent, imperioq; Ioseph, post Pharaonem potiretur, in summas rerum difficultates incidere, quemadmodum in arcanis est proditum literis, Pharao Rex iniquus illis consiliis, quibus de delendo Dei populo cogitabat, Mosem Regia domo enutriuit: quem postquam honestè & liberaliter erudire fecit, autorem habuit excidij, atque miserandæ cladis, qua totus Aegyptiorum populus, ipse Pharao maxi-

mè cum electa militum manu, fuerunt affecti. Solent ergo impios homines & nefarios deprehendere & absumere, quæcunq; in homines innocentes mala excogitarunt. Nulli possit esse obscurum, quæ fuerit molitus consilia impius Sênacherib, cum Iudæorum gêrem, & sanctam ciuitatem longa premeret obsidione. Sic enim cum animo reputabat suo, Disperdam ego Iudæorum gentem, delebo ciuitatem, templum succedam, profanabo sacra, cogitabat obsidionem trahere, quo ad Iudæorum populus ad summam egestatem redactus, & lotium biberet, & propria mâdicaret ster cora. Exprobrabat Hebræis, quod Aegypti vias contemplarentur attentius, quasi ab Aegyptiis subsidiarium militum exercitum pendentibus animis expectarent. Et ut omnem illis eriperet fiduciam, & spem inueniendæ salutis, prorsumq; animos frangeret, stultum etiam ducebat ad summi Dei præsidia cõfugere, & illius implorare opem, ac malè denique & stultè summam spem in Deo collocatam. Sanctus proinde propheta Nahû Diuina mente incitatus, quasi rerum omnium exitus, finesq; prospiceret, & ob oculos positam

Diuinæ providentiæ rationem, contem-
plaretur, circa Assyriorum & Iudæorum
res, cūmq; animo prospiceret illū tem-
poris articulum, quando impius Assyrius
in eam ipsam quam parauerat foueā, erat
præcipitandus inquit, Ascendit (ô Assur)
qui dispergat coram te; qui custodiat obsi-
dionem &c. O cæca ac prorsum miseran-
da hominum consilia, qui cū neque de
rebus ipsis, quas ante oculos habent, sta-
tuere possint, de futuris & incertis, vana
quædam & inutilia prorsum sibi pollicen-
tur. Sic tecū reputabas Senacherib: disper-
dam Iudæorum gentem, & ciuitatem san-
ctam. Sed ego (inquit propheta) Diuini Nu-
minis instinctu, venientem Babylonium
Regem intueor; cupiditate vindictæ inflā-
matum, ira excandescens, armis instru-
ctum, qui Niniuitis hominibus prospicien-
tibus vniuersa diripiat, ac funditus Assy-
riorum imperium deleat. Eo vtique consi-
lio ciuitatis sanctæ obsidionem trahebas,
quò deditonem Iudæi facerent. Sed ecce
eodem spiritus Diuini afflatu, mente con-
templor Babylonios vestras omnium ciui-
tates armis obsidentes, vrbes oppugnātes,
labefactantes, tenentes, occupantes. Stultū
omni

omnino arbitraberis, quòd Aegypti itine-
ra, ac vias, Iudæi contemplarentur, quasi
inde necessaria præstolarētur auxilia. Sed
heus tu, mihi crede. Vias contemplare, in-
cipe iam explorare itinera, oculis vniuer-
sa collustrare, vt necessaria tibi grauissimis
in periculis subsidia inuenire possis. Futu-
rum enim est, vt quæ mala in populū Dei
cogitasti, quas fraudes, quas violētias, quas
iniurias, simul impetu facto in caput tuum
reйдant. Quibus omnibus (vt diximus) &
rationem Diuinæ providentiæ hominibus
prorsum occultam explicat propheta, &
graphicè describit aduentum Babylonio-
rum in Niniuitas. Quod autem iubet lum-
bos confortet Assyrius, idiotismus est He-
braicæ linguæ, quo significatur strenuè ac
diligenter, cuncta perficere. Solet Diuina
scriptura humani corporis partes quasdā,
prudenter satis commemorare ad expli-
candos varios humanæ mentis affectus, cō-
silia, actiones, sic pro ratione & consilio, &
mente, & animo, cor, pro affectibus quibus
animus ducitur, pedes, pro actionibus ve-
d, manus, vsurpare solet. Quarum loquu-
tionum, quoniam aliis in locis causas fre-
quenter & rationes reddidimus, ad alia

properandum est. Lumborum itaque mentio frequens est in arcanis literis, & haud scio an alia frequentius occurrat, aut quæ plus habeat obscuritatis, & difficultatis. Fuit Hebræis lumborum appellatio symbolum generationis, quemadmodum, & nomen femoris, ob eamque rem ad promissi seminis generationem, & testamentum, interdum pertinet. Gen. 39. Reges de lumbis suis egredientur. Sed & summam animi constantiam Hebræi significare solent, cum vel præcingere lumbos, vel confortare dicunt. Ob eamque rem animi fortitudinem optimo viro necessariam (quæ in cohibendis affectibus carnis perspicitur) per præcinctos lumbos exprimit Diuina scriptura, vt autor est Iſchius super Leuiti. cap. 3. Qua loquendi figura carnis mortificatio eleganter exprimitur. Atque hæc significatione à Paulo dicitur. State succincti lumbos vestros in veritate. Est enim *σῆναι*, sistere, & firmare gressum, & erigere animum, quod eorum proprium est qui in acie stant. Sic Arist. de inhorrescentibus *διὸ συμβαίνει ἰσαδοῦ τὰς πρὶναις*. Quæ ergo de perfectè stantibus, in eum locum, à quibusdam conferuntur, Hebraicè & Græcè

erud

eruditæ risum mouent. Tota oratio Paulina sumitur à re bellica, ac verbum standi, & præcingere lumbos, & Balthei appellatio ad eandem rem mihi pertinere videtur. Stat fortis miles in acie, & excubias agit, & semper est in procinctu, cum hoste manus cōferere paratus, vt vitam tueatur: nobis verò nihil non est faciendum aduersum inuisibiles hostes dimicaturis. Est itaque in scripturis Diuinis lumbos accingere, symbolum fortis animi & constantis: & firmare lumbos assiduum esse in negociis, & domi & foris agendis. Contrà lumbos dissoluere cuiuspiam, imbecillum & infirmum reddere. Quibus facillè cernitur in quem sensum à nobis sint accipiendæ locutiones illæ passim in Diuinis literis occurrentes de præcingendis, & confirmandis, & dissoluendis lumbis, quæ plurimum difficultatis afferre eruditæ etiam hominibus solent. Hûc pertinet illud Hieremiæ ca. 13. de lumbari illo quo ad imperium Diuinum præcingitur. Posside (inquit) tibi lumbarè, siue cinctorium, & pones illud super lumbos tuos &c. Symbolum enim erat, proph. præcinctus lumbis, siue lumbarè renibus admotum. Hebrææ gentis strenuè atq; ge-

S 5

nerosè Dei negocia antiquitùs exequētis, & summa cum Deo familiaritate coniunctæ, siue cum in sancto patriarcha Abrahamo, atque in cæteris patriarchis (quibus semper pietas & religio curæ fuit, à summo Deo vocabatur, erudiebatur de rebus ad tuendam animi vitam necessariis, siue cum ex Aegypto & miseranda seruitute, inauditis prodigijs vsque ad tempus illud in gratissimam libertatē asserta, nouo carminis apparatu Diuina beneficia, post trāsitum Rubri maris celebrauit, siue cum expositis Diuinis legibus per Mosem, pari consensione, totus populus respondit, Quæcunque iubet Dominus exequemur libenter. Vt autem antiquitùs gens illa, omnem assiduitatem & diligentiam declarabat, circa mandata Diuina, ita etiam tanto fuit animi candore, vt mundissimo lino assimilaretur. Cum autem ad perditam vitam & genus omne flagitij (vera etiam religione deserta) relaberetur, distincta lumbis erat quemadmodum Hieremias cum lumbare depofuit: ac propriā ignauiam, & inertiam, iniquis operibus declarauit. Cædorem autem pristinum amisit, & veterem munditiem, omnem ratio-

nem

nem innocentia à se prorsum ablegauit, & generosus denique ille mentis habitus longa peccandi consuetudine, quasi peccatorum sterquilinio & caho inuolutus cōputruit. Quæ à Hieremia propheta eleganter, symbolo illo, & lumbaris imagine explicantur iam fuerit promptū cuiq; intelligere, quid propheta Nahū iubet Assyrio, cum cōfirmare lumbos, siue corroborare præcipiat. Adhibite ô Assyrij summam diligentiam & assiduitatem, & cætera omnia quæ sunt in cura, & attentione animi, cogitatione, vigilantia, labore. Cauete ne quid temerè, aut inconsideratè, aut negligenter agatis, instat enim hostis Babylonius fortis, acer, vincēdi & superandi percupidus. Causam verò reddit, qua & admonitionē superiorē, & aduentū Babyloniorū, & Diuinæ deniq; mentis indignationē eleganter explicat. Quia reddidit Dominus (inquit) superbiam Iacob, sicut superbiam Israel. Locus (vt mihi videtur) est pobscurus, & q; viros doctos & eloquētes vehementer vexauerit. Rupertus more suo noua cōmenta in hunc locū contulit, quæ nō tantū oraculi prophetici asperitatē cōplanare nō possint, sed densiores obfundere tenebras videan-

tur.

tur. Nomine Iacob (inquit) sanctum illum Patriarcham intelligit Propheta duodecim filiis illustrem: Israelis autem appellatione Christum R. oportet intelligamus, & electos omnes, qui Christum summa pietate animi sectari sunt. Reddidit ergo Dominus superbiam Iacob, & intulit debitas pœnas pro arrogantia & animi tumore, quo electum populum, homines impij antiquitus diripuere, afflixere: cum Pharaonem aquis marinis conuolutum, cum exercitu numerofo interemit. Cum Babylonium (qui gentem Israeliticam multis modis vexauit) imperio expoliavit & Regno, & ad Persas, Medosq; transfudit. Cum Antiochus Epiphanius non vi, aut armis, sed miserabili morbo consumptus periit. Sic etiam & superbiæ Israelis (inquit Rupertus) reddidit, cum inimicos Christi tot modis confecit, cum impios Iudæos, qui inuidia concitati & cōmoti, sanguinem innoxium fuderunt, & illorū ciuitatem amplissimā Romanorum armis funditus deleuit: ipsamq; Iudæorū gentem ad æternam seruitutem, & dedecus sempiternum seruauit. Hæc ut vera sint, & literis sacris consona, ad explicandum ta-

men

men vaticinium Nahum, nullum (vt mihi videtur) pondus habent. Totus ergo Iudæorum populus, ab eo iam tempore, quo propter Salomonis scelera, & Roboami dementiam, & iuueniles conatus, & rationem moderandi Rempubli. nullo consilio prudentiâque suffultam, Israeliticum Regnum in duas fuit partes dissectum; duæ tribus Iuda & Benjamin, quæ apud Regē Roboam manendum putauere, nomine Iacob cœperunt appellari. Cæteræ omnes quæ ab imperio Roboami defecerunt, nomine Israelis. Quo fit, vt apud prophetas, frequenter, post dissectum in duas partes Regnū illud, his duabus appellationibus, Iacob & Israel duæ gentes exprimantur, Iudæorum & Israelitarum. Esai. 14. Miseribitur enim Dominus Iacob, & eliget adhuc de Israel &c. Prior illa vaticinij pars domui Iuda, altera verò decem est tribubus accommodanda. Non ignoro duas illas voces apud prophetas interdum ita cōfundi, vt vix intelligere possis, quando de decem tribubus, quando de duabus vaticinentur, vt Esai. 17. & Hieremiæ 30. Frequentius tamen à temporibus Esaiæ, aliorūq; prophetarum maximè illustrium,

nomine

nomine Iacob duas tribus. Israelis: appellatione, reliquas decem exprimi deprehendes. Igitur Salmanafar, quem patrem Senacherib quidam arbitrantur, Israelem, decem scilicet tribus, in miseram captiuitatem duxit, atque inter Assyrios collocat: quemadmodum & filius Senacherib reliquas duas, aut affligere aut in captiuitatem abducere curarat. Quemadmodum ergo superbiam Senacherib, & nefarios illius conatus repressit (vt in superioribus diximus) sic reddidit superbix Assyriorum, qua decem etiam tribus afflixere, id est, Vtriusque sceleris debitas poenas suis temporibus à vobis reposcet, & antiqua flagitia vocabit in poenam. Hæc videtur Hieronymi ac Cyrani esse sententia. Sed poscit locus in alium trahi sensum longe diuersum. Varia enim est huius vocis **וַיִּנְחַם** potestas, variæque significatio, pro qua interpret noster superbiam vertit. Ducitur vox ista à verbo **נָחַם** quod eleuare, magnificè, gloriose agere significat. Exodus cap. 15. Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est. Hebraicè **נָחַם** quem locum Latinus interpret verit prudenter fatiis. Non superbiendo superbiuit:

perbiuit: quod ineptum videretur & impiu de summo Deo dicere. Superbè egit, aut simile quidpiam, sed gloriose magnificatus est. Possit ergo dictio **וַיִּנְחַם** magnificentiam & gloriam, & splendorem, ac celebritatem significare. Erítque sensus huius loci. Reddidit Dominus gloriam & magnificentiã Iacob, sicut gloriã & magnificentiã Israel. Quemadmodum enim Israeliticã gentẽ, suis sedibus restituens, gloriosam illam & mirabilẽ effecit, hostibus prostratis atque deiectis, sic etiam & dira perniciẽ cõsumptis exercitibus Senacherib, tum impio Rege funesta morte interepto, & liberis totaq; regia sobole trucidata partim, partim fugata, populũ Iudæorũ illustrẽ reddidit ac gloriosũ, & magnificè cũ illo fecit ac liberaliter. Vt ergo gentẽ Israeliticã in antiquũ splendore, non sine summo beneficio asseruit, ita & populũ Iudæorũ in pristinã gloriã vindicauit. Possis tamen sine periculo duas appellationes pro vera Iudæorũ gẽte accipere, more prophetico, in ea sententiã quæ à nobis postremo fuit loco explicata (vt arbitrò) interpret Chalæus est qui locũ ita vertit. Cõuertit Dominus fortitudinẽ Iacob, & magnitudinẽ
Israeli

Israelis. Hæc autem à propheta dicuntur (vt arbitror) tum ad declarandam futurarum rerum præfensionē, quæ penes Deū certissima est, tum ad explicandam rationem Diuinæ prouidentiaē circa electos homines ac sibi charissimos, quos videmus interdum, laborare, sudare, per ardua conscendere: malos contrà lasciuire, diffuere voluptatibus, & sine dolore aut acerbitalis sensu aliquo, vitam traducere. Cupit enim vehementer indulgentissimus pater, filios quos diligit vnice continere tristiori disciplina: ob eamque rem probat, tētat indurat, & sibi denique præparat. Solent enim homines improbi & nefarij cū populū Dei in anceps aliquod periculum vocari vident, & iniqua semper fortuna vexari, cogitare cum animo suo, aut nullam esse Diuinam mentem, quæ rebus omnibus præsideat, aut nullo illius consilio & prouidentia res humanas administrari, aut Deorum prouidentiam, inertem quidem & languidam, quæ bonos viros tor modis discrucari in hac vitā patiatur. Quid obsecro cogitabat Assyrius, cū Dei populū tam acriter premi & diuexari videret? Cū nullum in terris habere præsidium,

dium, nullam Iudæis patere viam, ad effugiendum gladium Assyriorum, & depellendum intentatum ferrum? Nonne inualidum esse Deum gentis Israeliticæ & imbecillum impia voce pronūciabat, qui populū sibi electum & charissimum, graui periculo non eripuisset? Nō est (inquit Nahum) quod innocentiam & probitatem vi duam, desertam, aut desolatam arbitremini: patronum habet in cælis & aduocatū, & quidem fortissimum ac potētissimum. Non patietur ille gloriam Iacob & gentis Israeliticæ dignitatem ab impiis dilacerari, comminui, proculcari: tuebitur, hoste profligato, nomen Hebrææ gentis, & antiquum nostræ ciuitatis splendorem, & veterem gloriam excitabit iterum. Paternū erga nos Deus animum habet potiùs quā maternum, quò fit vt doloribus, cruciatibus summisque vitæ periculis committat, vt verum colligamus virtutis robur, & ad mentem redire compellat. Cupit vehementer Iudæos optimos esse, atque excellētes quantum fieri potest: ob eamque rem, fortunam illis cum qua exerceantur assignat, & spectat colluctantes cum graui calamitate. Sic quos ille diligit erectos ad ho-

nesta facit, laboris appetentes, & ad officia cum periculo promptos. Pro nobis sunt ô Assyrij quæ horremus, ac tremimus in graue periculum vocari, in egestatem adduci, affici ignominia, ac debilitari. Curat gētem nostram vestra improbitate, tāquām ferro & igne, tanquām fame & siti magnus ille medicus, & quasi membra amputat, quæ sine totius pernicie corporis, hærere non poterant. Calamitates verò has & terrores, ille tandem sub iugum mittet, excitata veteri Israelis, & Iudææ gentis gloria & dignitate. Eandem ipsam prouidentiam Diuinam erga populum electum, apertius multo explicuit, cum in sequētibus inquit, Quia vastatores dissipauerūt eos, & propagines eorum corruperunt. Multa est in arcanis literis vineæ Metaphora, arborū, segetum, herbarum quod hæc hominum piorum, & impiorum ingenium, mores, cōsuetudines, eleganter explicet. Nulla verò inter cæteras Metaphoras, & Allegorias, quibus Diuina scriptura frequenter abundat, vel prouidentiam summi Dei erga populum electum, vel iustorum hominū studia, consilia, cogitatus, opera, propius proponit contemplanda, & collustrāda, quām

Meta

Metaphora vineæ: qua (nisi me falsum opinio tenet) propheta Nahum, Iudææ gentis affectiones innumeras, & Israelitici populi calamitates, ac magni Agricolaæ Dei curam & prospectiōnē explicare voluit, cum vastatores, & propagines commemorauit. Principiō cum omne genus ruris, nisi diligēti cura scitēq; exerceatur, fructuosum esse non potest, tum vel maximè, vineæ. Res enim est tenera, infirma, & iniuriæ omnis maximè impatiens, quæ plerūque nimio labore & vbertate consumitur, peritque (si modum non adhibeas) fecūditate sua. Imò cum se iam aliquatenus confirmauit, & veluti iuuenile robur accepit, vix negligentiam aliquam sustineat. Dum verò nouella iam adolescit, nisi omnia iustā perceperit, ad vltimam redigitur maciem, & sic intabescit, vt nullis dein de impēsis possit recreari. Quid (dic mihi) elegantius esse possit, aut ad explicāda hominū ingenia, & Diuinæ curæ & prospectiōnis erga nos indigētiā summam, accommodatius? Nisi enim summa diligētia bonus agricola, quasi prima fūdāmēta ponat circa res humanas, & vt mēbra infantīū, à primo statim die cōsitiōis vineæ huius, sua

T 2

bonitate formet, nunquam (mihi crede) necessarios erumpet in fructus. Videmus frequenter benè plantatam à Deo vineam, bonique generis, suo vitio, nullam cum fœnore cultori gratiam reddere. Quid futurum speres, si deficiat magna illa & assidua Agricolaë Dei cultura? nonne necessarium fit celeriter interire? Quid si à consitione ipsa, singulis mensibus, imò diebus imò tēporis momentis singulis non foderet verbo, curarētque ne noxiæ herbæ nascerentur? Quid si tempestiuè non ablaquearet, amputaret, refecaret, vites etiam alligaret folicitè? S. Proph. David Psal. 32. conquiritur grauißimè quòd plantatam antiquitùs vineam (veterem videlicet ecclesiam) bonus Agricola incultam multis diebus deßeruiffet, neque sua diligentia, & cura iam adiuuaret. Vineam de Aegypto trástu listi: eiecisti gentes & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius, plantasti radices eius, & impleuit terram. Plantauit vineam illam sibi dilectam summus Deus in terra Chanaam, & Iudæorum surculis & maleolis, & à dumosa Aegypti tellure, vbi per multos iam fuerat annos plantata, radicibus extirpauit. *Quæ cum eie-*

ctis

ctis Chananaeorum plantis, in immensum creuissent palmites & propagines, quas corruptas à vastatoribus dicit propheta Nahum, vsque ad Mediterraneum Mare, fluménque Euphrátem protensa erat omnibus admirationi. Deficiente verò Agricolaë tutela, ac necessaria prospectione, destructa macerie, vindemiarunt illam gentes omnes, & tam late fuit deuastata, quàm vinea solet vuarum tempore à custodibus derelicta. Exterminauit eam aper de sylua (inquit David) & singularis fera depasta est eam. Aper de sylua (bellua inter cæteras vineis maximè infesta) illam depopulatus est, Babylonius aper, Assyrius, Macedonicus, tanquam nemorum vel camporú feræ in vineam istá impetum fecere. Fuit ergo omnibus ferarum morsibus obnoxia, deficiente Agricolaë cura, & diligētia. Sed qui illam spontaneo seuit motu, ac cõfilio, suo tēpore visitabat, excolebat, purgabat. Quòd enim charissimum sibi populum benignus Agricola ad tempus deserit, & incultum relinquit, & vastatoribus permittit propagines, & feris racemos, in eam rem factum existimemus, ne nimia vberitate consumatur & pereat, si modus non

adhibeatur, illius fecunditati. Prospicit enim de excelso maiestatis folio, & fauēti respicit intuitu aliquādo, qui vineæ huius sceleribus offensus longè videbatur recessisse. Causam ergo proph. reddit propter quā Deus Op. M. veterem Iudaicæ gentis gloriā excitaturus esset, & populi Israelitici nomen, & dignitatem, in lucē vindicaturus. Vineam est Dei populus, electiq; omnes, qui tametsi impiorū hominum improbitati, & petulantix diripiendi, permittantur, instar propaginum vineæ illius quæ Agricola iam est cura defera, sed iacentē hereditatem subleuabit: est enim illius & Dominus, & sator & Agricola. Detraxit vos ô Assyrij tanquā apros ferocissimos, & vrsos è nemore, aut summis mentibus iniquitas nostra, & in nostram perniciem armauit: sed hanc rerū mutationem, & irreparabilem ruinam, & vulnus lethale ipse tandem curabit: neq; semper patietur ab impiis effossoribus subuerti vineam dilectā. Optimus Agricola ille est (neq; quēadmodum inertes homines solent) qui fortiter auspicatur opera, diligentēq; iam perfecta tuetur. Sunt quidam qui ab inchoato domos extruunt, edificatis verò nullū adhibent

hibent cultum, pleriq; beneficia, quæ in amicos conferunt, leuitate destruunt. Liberos etiam nuptiis votisque quæ sitos, nullis disciplinis, nullisq; optimis institutis vitæ excolunt. Simili genere ab agricolis peccari videmus, qui pulcherrimè plantatas vineas antequam pubescant, leui quacūq; ex causa destituūt. Non fecit noster Agricola vineam, quā in perpetuum desereret, ita vt radicitus euersam & consumptā in æternum iacere patiat. Eriget ergo prostratam à vobis hereditatem, irrigabit vbertim, vt illam perpetua efficiat viriditate æternam.

Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis, igneæ habena currus, in die præparationis eius, & agitadores consopiti sunt: in itineribus conturbati sunt, quadrigæ collisæ sunt in plateis.

Incipit enarrare propheta pompam ad bellum se præparantium: estq; pulcherrima prosopographia exercitus oppugnatum Babyloniorum. Constituuntur autē legiones, primò ex peditibus & equitibus: ob eamq; rem principio pedites cōmemorat inquiring, Clypeus fortium eius ignitus,

Clypeus peditū est, vt Seruius docet: sunt enim scuta maiora, scuta verò sunt equitum. Solet autem splendor armorum, quē admodum milites ipsos armatos lætitia perfundere, & illis animos addere ad dimicandum strenuè: sic etiam & aduersariis, terrorem incutere grauissimum: id quod sacra & profana historia docent. Optimi verò atque strenui ducis est, ita bellicos omnes apparatus instruere, vt & hostibus sint formidini, & suis militibus ampliores ad pugnandum animos faciat. Quocirca cum hibernis aut æstiuus agunt, & cum id præstant induciæ, ita vt non sit necesse in acie stare, aut agere excubias sub pellibus, arma parare solet, atque perpolire, ne rubigine obducantur. Qua optimi imperatoris consuetudine, atque diligentia, sumpta loquendi formula Regius propheta David Psal. 7. in hunc modum, ad deterrendos peccatores aiebat, Deus iudex iustus, fortis & patiens, nūquid irascitur per singulos dies? Quodd impiorum hominum effrenatam peccandi libidinem non quotidie punit, sed suffert, iramque dissimulat, hoc sanè facit, quo vestros emolliat animos, ad penitentiamque trahat. Quo

cir

circa nolite improbiores effici. Cæterum cum vestras impietates summa animi lenitate ferendas ducit: animos adhibete presentes, neque illius prouidentiam contemnatis. Cum enim tempus est induciarum, gladium suum vibrat, arcus tendit & parat, atque in eis vasa mortis apponit, hoc est, spicula quæ secum mortem afferant. Nolite existimare summum imperatorem Deum, desidem esse, aut in otio agere, cum vestra flagitia & impietates sustinet. Nam cum ad hominum scelera conuiere videtur, tum instar optimi ducis arma perpolit, gladios exacuit & vibrat, tendit arcus, & letales sagittas præsentaneo illitas veneno in arcu ponit, quo facilius prosternat hostes, quæ non possint à fauciorum corporibus absque anima diuelli. Clypeos itaque splendentes & ignitos propheta commemorat, quo Babyloniorum industriam circa res bellicas commendet, & exaggeret: sunt enim micantia arma & splendentia argumentum certissimum gentis ad res bellicas tractandas minime inertis. De equitibus verò Babyloniciis adiecit, Viri exercitus eius in Coccineis &c. Vestis Coccineæ nomine,

T 5

Chlamydem (vt arbitror) intelligit, quæ vestis militaris erat, pallio penè aduersa, multo tamè breuior atque strictior. Opus est (inquit Plautus) ad ornatum militis Chlamyde, Machera, & Petaso. Iulius Pollux inter apparatus militares, nominat Chlamydem. Vestes autem Coccineas nominando, illud præterea significare voluit, equites Babylonicos non ex Agricolis aut ipsa sece vulgi fore deligendos: sed ex nobilitate maximè illustri, id quod coccinea vestis indicat. Nam tametsi Rustica plebs ferendis laboribus sit apta, patiens solis, umbræque negligens, balnearum ac deliciarum ignara, cui semper consuetudo est de rure, ferrum gestare, fossam ducere, onera ferre: aptiores tamen sunt ad congregandum viri urbani, & nobiles. Extimulantur enim gloriæ ac nominis cupiditate, quæ erectis animis & excelsis, semper cognata est. Solet plerunque egestas impedimento esse quo minus res magnas atque præclaras homines aggrediantur, quas simul aggressi, non eam honesti, atque decori rationem seruant, quæ necessaria est: quod in militibus conducticiis sæpè videmus. Satis ergo ostendit appa

apparatus ipse Coccineus, equites Babylonicos, non ex tenuibus neque vulgaribus colligendos, sed ex nobilitate ipsa: ne illorum animos remorentur Assyriorum præmia, pollicitationes, cæteraque id genus, quo minus summi Dei imperium de perdendis Niniuitis, aggrediantur. Ea ex causa fortasse, quòd vestis coccinea, militaris fuerit apud veteres. Christum R. N. post innumeras alias acerbitates & contumelias veste induebant coccinea impij homines, vt sacra habet historia. Nam vt regio sceptro, & corona spinea, tanquam imperij atque Regni affectatorem illum notabant, ita etiam & Chlamyde totam dehonestabant vitæ rationem, ac si Christus fuisset omni scelere & flagitio perditus, & contaminatus. Faciebat enim & color, & forma vestis ad ludibrium, maximè cum soleat esse hoc genus hominum, qui vitam habent venalem, foedum, miserum ac perditum. Igneæ habenæ curruum, in die præparationis eius, vel vt alij vertunt, in ardentibus loris. Equitum adhuc ornamenta describit, varia & preciosa, quo maiorem semper Assyriis formidinem exci

excitet. Habena curruum &c. sunt hæc ad phaleras referenda, & equorum ornamenta, quæ Hispanè appellamus Iacz. Lybies, Babylonij, Persæ pugnabant ex curribus, sicut apud Homerum Heroes. His Monippos non nouerunt (vt arbitror) sic enim appellabant vno depugnantes equo. Erant autem currus falcati quos Xenophon *ἐναβόκωτος & ἀρματῖα δ' ἑταρῶν ἄει*, appellat, quibus Babylonij utebantur in bello. Quadrigæ verò currus erant, similes solaribus: quos Eriethomius primus omnium iungere docuit (vt Arati vetustissimus testatur interpret) ob eamque rem inter Deos à gentibus translatus fuit. Fuisse Babylonis & Persis vnicum præsidium in quadrigis prodit Q. Curtius. Itaque cum audis equorum ornamenta ignita siue splendentia Cataphractos Babylonios intelligas, qui & propria corpora, & equos ipsos & currus lorica vndiq; muniabant. Hos scribit Vegetius fuisse à vulneribus tutos, & Q. Curtius illarū gētū equis, tegumenta fuisse ex laminis ferreis serie quadā inter se connexis, qui (vt scribit Amianus Marcellinus) clibanarij dicebātur. Lapidius in Alexādi Cæsaris oratiōe, de

Per

Persis sub iugū missis innuere videtur, ab armorum splendore, Chbanarios appellatos. Pro more gentium itaque dictum existimo. Ignæ habena curruum in ardentibus loris, siue in die præparationis ad bellum. Possis quæ dicuntur de curribus à propheta in alium sensum accipere, si Hebræa exactius expendas, sic enim sonare videntur, Quasi ignis lampadarum, currus in die expeditionis eius. Currus lampadibus assimilātur, quòd magno impetu agitati, ignem & scintillas excuterēt. Agitatores confopiti sunt. Hæc verba D. Hieronymus refert ad primores ducésque Assyriorum, qui strepitu rotarum & curruum collisione conterriti vehementer exanimarentur. In eadem sententia est, vt viderur Rab. David, Kimhi, nisi quòd pro agitatoribus vertit Abietes. Eos itaque qui inter Niniuitas honestiorem tenerent locum, Abietes concussas appellat, more sanctarum scripturarum quæ impios homines & nefarios (cos maximè qui inter cæteros videntur florere) arboribus assimilare solet altissimis, sed sterilibus & in frugiferis, ad exprimendum illorum fastum & arrogantiam, & animi tumorem,

studia

studia, consilia, omni semper fructu & utilitate vacua. Neque vero illorum sententia mihi improbat, qui Abietes ad lanceas referendas arbitrantur. Sunt enim inter equites quidam, quos Hastatos appellamus: sunt quos Ferentarios dicimus, qui eminus dimicare solent, quorum arma sunt arcus, & iacula Parthorum more. Hastati verò manus cum aduersario conferunt, & cominus hasta decerant. Neque defunt qui appellationem Abierum, militibus velint accommodare, quasi ipsa corporum vastitate & magnitudine Abietibus similes videantur. Homerus cum Herois cuiuspiam necem describit, solet interdum vel decidenti turri, vel arbori altissimæ, ab imis radicibus excissæ, ruenti assimilare concidens humi cadauer. Illa verò sunt facillima quæ de collis quadrigis inquit propheta. Tanta (inquit) est multitudo venientium, ut commixtum agmen sit in itinere, & discerni nequeat. Quadrigæ quoque dum viam non reperiunt præ multitudine inter se colliduntur in plateis. Tum verò, Christiane lector, diligenter ani

animaduerte, quanta sit bonitas & sapientia summi illius Dei Niniuitarum hostis. Possint fortasse lectori non satis attento hæc omnia quæ sanctus Propheta comminatur in Assyrios indicia videri certissima animi concitati, & ad vindictam propensi, cum tamen omnia sint plena clementiæ, mansuetudinis, humanitatis. Non cupit Deus tale inperij genus in homines declarare, quale à propheta describitur. Nam si illius animo probaretur tanta seueritas, si illud ex destinato voluisset, ut Babylonij armati, curribus & quadrigis instructi, aspectu terribiles, multitudine innumerabiles Niniuitarum ciuitatem, & imperium funditus delerent. Et quid opus erat Assyriorum auribus tanta diligentia pompam bellicam venientium Babyloniorum occinere? Potuisset utique ille impiorum hominum delicta fulminibus statim persequi, sed nouit oprimè quando sit gratus, & pulchrius imperium mite & mansuetum, & sereno ac puro die persimile, quàm turbidum & fragoribus crebris perturbatum & concussum. Quis enim non intelligat eandem esse faciem quieti &

ti & moderati imperij & sereni Cœli atq; nitentis? Neque ergo apud Assyrios exponit Babyloniorum aduentum & bellicos apparatus ostentandæ seueritatis gratia, sed extorquendæ potius pœnitudinis & commutandi in melius illorum perditam vitam, & perniciofa consilia. Quid obsecro opus erat tam diligenter persequi hostium ornamenta bellica, vestes, currus, habenas, quadrigas, nisi vt dum hæc apud peccatores homines exponuntur, & manus ipse Deus à percussione reprimat, & impiis hominibus salutarem incuriat terrorem? Nam quid sit per Deum immortale, quod magis obstinatos animos ad mentem redire cogat, quàm videre eum cuius iræ nihil obstat, cuius grauiori sententiæ ipsi qui pereunt necessitate quadam assentiuntur, seipsum ad tempus comprimere, & dum hæc referuntur apud impios, imperium suum ac summam illius seueritatem retinere? Itaque illa quæ hominibus videri potuisset sæua ira, atque inexorabilis, summa debeat videri benignitas & clementia. Nullum enim saxum non mouet magnus ille Medicus, vt Niniuitarum & Assyriorum sceleribus medeatur. Nam

sic so

sic solet ille post vocationem blandã, suauem & mitem, si parum proficiat, terrere, impetere, vexare. Cum ergo audis armatos milites, & equites instructos ad dimicandum, collisas quadrigas in plateis, & Niniuitas ad sonitus repentinos expauescentes, & ignes hinc atque illinc micantes, tanquam maternam vocem audis, filium infantem & charissimũ territamentis quibusdam è graui aliquo periculo mortis & re maximè nociua reuocantem.

Aspectus eorum quasi lampadis, quasi fulgura discurrentia, recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis.

A Spectus Babyloniorum lampadibus assimilatur, & fulgetris discurrentibus, vt visu antea aduersarios terreant quàm feriant mucrone. Est autem aprissima similitudo qua vultus Babyloniorum lampadibus assimilatur, siue id referendum putes ad inflammatum animum vindictæ cupiditate, qui ex rubore & atrocitate vultus percipitur, siue ad tutelaria arma, quibus ex more utebantur (vt diximus) & copiosius in sequentibus explicabimus. Itaque Babylonij nimio capiendæ vrbs desiderio incitati, & iræ atque grauisimæ

indignationis indicia certissima in vultu præ se ferentes partim lampadibus similes erant, si vultus attendas, partim fulguribus si celeritatem, & ad capiendam urbem summam festinationem consideres. Fulguribus concutitur aër, terra finditur, & quicumque videt grauitè perhorreſcit. His percutiuntur montes, his maria, his proceræ arbores, horum natura longè velocissima. Apparet verò maximè horum celeritas, cum supernè è nubibus decidunt. Satis posset hoc loco animus pius prospicere, quanta sit potentia summi Dei Ninivitis infensi & inimici. Quemadmodum enim spiritu & flatu vehementissimo, repentino & violento & conflagrante igne, pronuntiis utitur (vt R. propheta inquit Psal. 104.) Qui facit angelos suos spiritus &c. ita totam rerum naturam mutare, cum illi maximè fuerit collibitum, potest, & ex hominibus fulgetra facere, siue fulgura discurrentia. Tempestuosum verò aerem, & deflagrantem ignem illius per omnia mandatum fuisse executum, tanquam arbitrio & ratione vterentur, legimus in historia geneſe. Horum enim impetu euersa fuit funditus impiorum ciuitas Sodoma, Aegyptio

priorum exercitus exagitatus, & alia insigniores Dei ultiones perfecte. Rebus proinde inanimatis pro nunciis & legatis utitur, per quos sententiam indignationis suæ, impiis denunciat: & se colentibus seridè suam declarat beneuolentiam. Nulli ergo mirum debeat videri, si ad deterrendos & exanimandos impios Assyrios, & cæteros omnes qui illi aduersantur & repugnant, ex hominibus fulgetra faciat, & discurrentia summa celeritate fulgura. Quis, si rerum naturas attentius consideret, credere possit immanem illam & truculentam belluam marinam, quam Cete appellamus, securum hospitium præbuisse aliquando, iactato multis modis ac fugienti propheta? Et tamen videmus rerum naturis pugnantibus, hospitalè sedem intra præcordia ipsa, & quasi domesticum usum, & consuetudinem præbuisse ad imperiū Diuinū. Sunt singula à summo rerū artifice Deo ita in hominum vsus fabricata, vt tamen illius madata semper & iussa propriæ naturæ oblita, exequantur. Qui igitur ex flatibus vëtorū, & absumente igne angelos facit & legatos strenuos, qui in maria coniecto prophetae liberale hospitium in vëtre

Cete parauit, & insigniores alias tota natura fecit mutationes, is inquam, cum in Assyrios grauius animaduertere decreuit, potuit Babylois, tantum splendoris, celeritatis, admirationis præbere, quantum esset necessarium ad deterrendos homines impios. Posses nullo periculo locum accommodare Niniuitis hominibus. Nam cum inter res confusas & perturbatas omnino nullus esset consilij locus, neque via vlla effugiendi periculum, illorum vultus in ruborem conuersi: lampadibus ardentibus similes erant & instar fulgurum per ciuitatem (consilij inopes) decurrebant. Sic solent homines miseri, ciuitate capta ab hostibus, alius per urbem cursitare relicta domo, alius alium sciscitari pavidus, autorem nunciij requirere. Nec pueros imprudentia, nec senes debilitas, non fœminas imbecillitas, sexus domi retinet: aded ad omnem ætatem sensus mali penetrat. In foro solent coire, atque ibi perpeti nocte, publicam fortunam questibus iterant. Alij fratres, alij filios aut parètes, cum mortuos inuenerint, deflent miserabiliter. Iam seipsos, iam patriam ipsam perituram conqueruntur. Contemplare obsecro, mètèq; collu-

collustra Niniuitas, qui hac parte obsidionem haberent ante oculos ex illa verò fame, superbòque hoste premuntur: iam vrbis ruinam & incendia, iam omnium captiuitatem, miserrimamque recordantes seruitutem, cum nullum videant auxilium superesse, nullos maiores, quorum virtute seruentur, quam possint rationem quietis habere? Nonne necessarium sit instar fulgurum immoderatè agitari, & fluctuare? Nunquid licebit illis quieta aliquando mēte consistere? Igitur quoniam in tanta rerum perturbatione, nullus stans quietus, aut placatus esse poterat, neque illis integrum esset, partem aliquam tēporis, quietam & sine labore traducere iure S. proph. Nahum fulgetris discurrentibus summa celeritate illos assimilat. Neque verò demerandum sit, si viros Niniuitas in tantam rerum confusionem adductos propheticus animus à longe contempletur. Nam solet ociosa quies, & pernicioza tranquillitas, quæ ad perfrundas voluptates animos hominum sollicitat (maximè si accedat summa diuitiarum copia & abundantia) in similes difficultates, aliàsque longè maiores, sceleratos homines conicere. Nemo igno-

rat quantam temporibus sancti Noe mortalium generi cladem attulerit, quietus & ociosus hominum status. Edebant omnes & bibebant, nubebant, nuptiisque tradebant. Cœperat omnium animos profundissima obliuio & lethargus, nemo erat qui sinistri aliquid suspicaretur, nemo qui non voluptatibus immerfus, tuta omnia & secura arbitraretur. Nulla tamen oratione consequi quispiam possit, qui timores, quæ perturbationes, quæ rerum conuersio & confusio quietum illum & compositum rerum statum, fuerat consequuta. Quibus facile cernitur graues istas formidines, & difficultates rerum, & animorum agitationes, in quas viri Niniuitæ suo vitio incidere, quæ à propheta eleganter describuntur ab ocio & perniciose quiete fuisse profectas. Mihi verò probatur maximè ad splendorem armorum & vibratum in oculos Assyriorum lumen, & equorum velocitatem, locus accommodetur propheticus. Nã de cataphractis Babylonicis, & Persicis, sic proditum legimus ab Heliodoro lib. de rebus Aethiopicis 9. Armaturæ autem ratio talis est, Vir lectus & robore corporis præstans: galeam sumit coherentem & compactam, ac faciem

eiem viti exactè, non secus ac in personis videre est, exprimentem. Hæc à vertice, vsque ad collum totum, præter oculos transpiciendi causa, tutus dextram armat conto maiori quam hasta. Sinistra autem regendis habenis vacat: gladio verò ad latus suspenso, non tantum pectus sed totum etiam corpus lorica munitum habet. Et paulo procul, Consimili autem apparatu munitur equum, pedes ocreis circum ligantes, & frontibus caput prorsum operientes: à tergo verò ad ventrem circa utrumque; latus tegumentum ferreis nexibus constans, suspendentes, ut simul & armet, & propter interceptum vacuum spatium, minimè impediatur cursum. Sic instructus, & quasi in armaturam iniectus, insedit equo: non insiliens ipse, sed aliis propter pondus sustollentibus. Postquam autem pugnae tempus aduenit, equo frenum remittens, & calcaribus concitans, omni in hostes impetu fertur: ita ut ferreus vir, aut statua quaedam maleis compacta moueri videatur. Lampadas itaque & fulgura cum Sanctus Propheta commemorat, ad collucentia arma, & radios aduerso sole ciaculantia, referenda sunt, ut in superioribus dixi. Recordabitur fortium

suorum, ruēt in itineribus suis. Si locus Assyrius accommodetur in hunc sensum à nobis accipietur. Recordabitur Rex Sennacherib fortium suorum, aut ciuitas Niniues potius, vt illos ad tuenda mœnia mittat: corruerintque in progressu, præ nimia imbecillitate, cum ad murum festinabunt. Potest enim magnus ille Deus viros ad bellandum acres, & constantes, ac virtute fortitudinis ad tuendam rempublicam exaggeratos, infirmos facere, & timidos, & ad omnem hostium congressum pauentes: potest inertibus, & eis qui sunt fracto animo atque remisso, tantum tribuere roboris & virtutis, vt omnes inimicorum impetus sua virtute putet esse inferiores. Est enim excelsus animus & ad omnia pericula promptus: Dei summi beneficium, neque sine amplissimo illius dono constare possit vnquam. Grauitè per Esaiam prophetam comminatur aduersus Iudæorum gentem suis temporibus fortissimam & pugnantissimam dicens. Erit fortitudo vestra velut fauilla stupæ. Et cap. 3. Descendent fortes eius & populus eius, & sublimes, & lætari solitus ad eum. Quo loco eleganter ostēdit proph. nullam esse citra Diuinum

auxi

auxilium & adminiculum, humani animi constantiam, quæ possit quempiam tueri. Cap. 5. pollicetur, humiliaturum se, quasi dicas, repressurum fortissimorum arrogantiam. Apud Hieremiam prophetam vehementer hortatur, cap. 7. ne fortis iactet fortitudinem suam, & roborem animi, aut celitudinem, quæ nisi Deus annuerit similis sit fauillæ stupæ, vt Esai. inquit. Inter cetera supplicia grauissima quæ olim genti Israeliticæ, & legis transgressoribus pollebatur, illud tanquam omnium supremum, vltimo loco, post varias afflictiones & calamitates explicatas, apposuit. Deuter. 18. Dabit tibi Dominus cor pauidum & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore &c. Timebis nocte ac die & non credes vitæ tuæ. Et explicatiùs etiam de animo forti & infracto, bellicis in periculis. Deuter. 20. si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus & currus, nō timebis eos &c. Quo pacto dic mihi nisi hæc magnitudo & elatio excelsi atq; præstantis animi, summi Dei beneficium esset, nobilis ille dux Gedeon, haud multum inter populares suos celebris, repentè publicæ libertatis assertor, existere potuisset?

V 5

Refert historia sacra, post acceptum etiã Diuinum oraculum, cunctatiorem cum fuisse ad credendum, tum quod infirmæ ad huc ætati parum fideret, tum etiam quod procul à suis abesset contribulibus. Itaque cum decem millibus armatorum, iuuenis fretus ad Iordanem contenderet, castrisque constitutis, & munitis cum animo reputaret suo, tenues habere vires, ad aggrediendam rem tantam, & hostem potentissimũ profligandum: minus quidẽ ac minus presentibus opibus fidere cœpit. Cernabat in suis neque dubia, neque tacita pœnitentiæ signa atq; formidinis. Vt ergo cætera præmittens libens, quæ legentibus historiã sacram sunt exposita, paucis verbis copias adhortatus arma capere iubet, & facibus, & clamore horrendo, impetum in hostiũ tabernacula facit. Multi itaque dextra faces quatiẽtes, sinistra, cornua & lituos protubis inflantes, castra vno tempore nouo & inaudito stratagemate, inuadunt: hostemque somno grauatum strepitu & clamore excutiunt. Inde cum omnia flammis collucerent, terribiles sonitus, horrendæq; voces, aures circum sonarent, veluti in furorem versi hostes, acceptis temerè armis in se

in se ruunt. Pauci omnino Iudæorum, armis fuere consumpti, plurimi autem hostium, quia ex colluione multarum gentium constabat exercitus, neq; lingua neq; signis multum inter se noti, mutuis vulneribus occubere. Exige si velis celebre hoc facinus & admirandum omnino ad rationis humanæ libram: stultum profum videbitur, iuuenem bellicis rebus nõ aded assuetum exiguis copiis instructum, nullis penè suffultum opibus cum hoste lögè potentissimo congregari. Quis potuit vel superbos & arrogantes animos, & ad omnia pericula promptos frangere, subito innuere, & debilitare, grauiq; pauore percutere: vel fractos profum, & timore perculos, præter omnẽ humanam opinionẽ strenuos facere & acres, aded vt rem à seculo nunquã auditam aggredierentur, & ad centum viginti millia hominũ vna nocte prostrarent? Cui ergo mirum videri possit, Assyrios & Niniuitas (homines alioqui fortes & magnanimos, qui constanter sæpè & excellẽter multa fuerint aggressi) ignauia, timiditate, & noua inertia occupatos, neque defendere mœnia, neque tueri patriã, neque hostes ab obsidione, & oppugna

gnatione ciuitatis arce re potuisse: contra verò Babylonios robur animi & præsentiam declarauisse susceptis magnis periculis & laboribus: Quemadmodum enim hi præsens semper Numen habuere qui animos addebat, suppeditabat vires & robur, ira etiam & illi infensum per omnia, & hostem habuere Deum, qui nullo labore posset constantes viros & strenuos: timidos & ignauos facere, inertes & trepidantes, singulis in rebus, valentes reddere & inuictos. Hieronymus sic locum vertit, Recordabitur fortium suorum, præparabitur umbraculum. Quæ si de Babyloniis velis dicta accipere, ita erit explicandum oraculum, Recordabitur Nabuchodonosor fortium suorum, incitabit illos ad bellandū, tantæque frequentia in itinere commiscébuntur, vt multi impio impetu corruant. Præparabitur umbraculum &c. Quæ de testudinibus, aut arietibus, aut vineis intelligenda arbitror. Præparabitur (inquit) testudo sub qua aries delitescit, machina bellica ad quatiendos muros aptissima. Rab. D. Kimhi ad machinam refert, locum, quæ è pellibus, tabulisque fieret, & fossionibus, qua facile milit-

tes,

tes, iniurias omnes incommodaque arcebant, siue è mœnibus saxa iniecta, siue missilia quæque, vt spicula, sagittas &c. Hanc fortasse machinam Romani vineas appellabant. Lignis compactum erat instrumentum, latum pedibus octo, altum septem, longum sexdecim, tectum duplici ligno, cratibusque contextum: latera sepiebantur vimine, ne saxorum ac telorum impetu frangeretur; extrinsecus, ne absumeretur igne, crudis ac recentibus cortis integebatur. Multa verò de ariete apud Terulianum habes lib. de Pallio. Nonne vides hoc loco indulgentissimum patrem grauiori adhuc comminatione, Assyrios rãquam charissimos filios compescere, ne leuiorem aliquam plagam (si pergant in sceleribus) accipiant; Non cupit ille peccantes homines perdere; neque vt præceptor solet liberalibus studiis indignus, irascitur, qui discipulos excarnificat, si memoria illis non constiterit, aut si parum agilis in legendo oculus hæserit: sed terrore & admonitione & verecundia impios homines emendare cupit. Scit optimè nõ esse hominis naturæ & ingenio consentaneum grauius atque durius illi imperare, quàm

quã animantibus mutis. Neq; enim equũ domandi peritus magister crebris verberibus exteret: nam fieret formidolosus, & contumax, nisi interdum flagello excusso terreret, interdum tactu blandiente permulceret. Contunderet fortasse crebrioribus plagis illius animum, & quidquid esset indolis, comminueretur trepidatione degeneri. Nullum est animal morosius, nullum maiori arte tractandum quàm homo. Scit summus ille animorum medicus, frequenter illi esse parcendum, nonnunquam verò plagæ & supplicia ostendenda potiùs, quàm inferenda, neque semper in illum exercendam iram. Frequentiùs eam ob causam, illius morbis medetur quàm irascitur: quemadmodum & præfenti oraculo liceat prospicere. Sunt enim istiusmodi comminationes tanquam acerbissima medicamenta Assyriorum morbis curandis adhibita. Mali enim medici est desperare ne cures. Itaque Deus cui omnium salus & vita curæ est, non illico spem proicit, vt malus & ineruditus medicus solet, quamuis videatur interdum mortifera signa pronunciare. Aliis morbum exprobrat, quosdam morbi curatione decipit,

pit, cùm videt melius se peccatorem posse sanare remediis fallentibus. Quæ omnia diligens lector facilè deprehendere possit, grauissimis his comminationibus.

Porte fluuiorum apertæ sunt, & templum ad solium dirutum est, & miles captiuus abductus est, & ancille eius minabantur gementes, vt columbæ murmurantes in cordibus suis.

Deus Hieronymus arbitratur portas fluuiorum dictas, quòd instar fluminum pleno alueo decurrentium, ciuium frequentiam in portis haberet Ninives. Neque omni vacat mysterio, quòd hominum multitudinem numerosam, propheta meminit, illamque plenis fluminibus assimilat. Nam solent in arcanis literis, magnæ ciuitates, & diuitiarum copia & hominum frequentia nobiles, & insignes, male vt in plurimum audire. Vix comperias veteres illos prophetas, quorum scripta ad nos peruenere, grauem aliquam prophetiam, duram & acerbam in humile oppidulum, & locum aliquem ignobilem, & obscurum denotasse. Fit enim vt in plurimum, huiusmodi ciuitatù mores,

vbi ma

vbi magna est hominum assiduitas & celebritas longè esse corruptiores: quod vndique omni ex gente in eas ciuitates, non tantum consuetudines, exercitationes, vsusq; viuendi, sed & vitia ipsa, multo magis soleant importari. His in locis viget libidinis omne genus, hic regnant cupiditates omnes effrenatae, & omnes animorum ac corporum impetus, qui homines ad omne facinus suscipiendum impellunt. Hic nihil vnquam nefas, neque in facinore, neque in libidine habetur, omnia ex audacia & summa petulantia fiunt. Est enim opulentiae comes tumor animi, ac proinde ferocitas: opes verò gulæ studium, & luxus libidinè trahere solent. Atque eo fit vt priùs ei illi prophetae graues, & infaustas prophetias, omnia vaticinia dura atque aspera in eas semper ciuitates explicauerint, & tanquam orationum fulmina contorserint, quæ vt opibus & diuitiis, ita etiam numerosa hominum multitudinè abundarent. Nobilis Theologus Esaias Babylonem, Damascum, Hierusalem, cæterasque insignes ciuitates & hominum frequentia nobiles, grauiter reprehendit, mores exagitat, & illis infelices rerum exitus prædicit. Legimus apud

Marcum

Marcum Euangelistam cum Christus R. N. hominem demonis violentia pressum, & miserabiliter vexatum, curauisset, dixisse quosdam: In Belzeub principe demoniorum eiicit demonia. Et paulò procùl, Qui autem descenderant &c. erant ex Hierusalem. Tales enim homines solent ex ciuitates gignere, Diuinarum rerum contemptores, pietatis operibus per omnia infensos, ac hostili semper animo & inimico aduersum virtutem depugnantes. Cum ergo portas Niniues plenis fluminibus assimilat propheta, propter ingentem hominum multitudinè & frequentiam, veterè prophetarum consuetudinè & morè, oportet mète retineas, quæ aduersum istiusmodi ciuitates, nunquam non depugnare solent. Possis vaticinij sensum ad situm vrbis referre. Erat enim ciuitas Niniues ad ripas Tygridis ædificata, capta verò fuit à Babylonis ea ex parte qua annibus munita erat: vt qua parte clausa & inaccessibilis videbatur hostibus aditum præberet. Nouerat S. Nahum sacris edoctus literis nulla humana præsidia ab imminente exitio liberare quempiam posse, ciuitatèmq; illam omni esse periculo maiorem, omni-

X

bus humanis, casibus superiorem, quæ ci-
ues habet purè atque sincere Deum colen-
tes, qui omnem suam fiduciam in Deo col-
locarunt. Regius Proph. David Psal. 124.
eam ciuitatem tutâ ab incursionibus ho-
stium arbitrat, quæ omnibus humanis
præsidiis diffusa Deum tantum protecto-
rem habet, & defensorem. Qui confidunt
in Domino sicut mons Syon, non commo-
uebitur in æternum qui habitat in Hieru-
salem. Cum enim ciuitas aliqua solida fi-
de Deo nititur, non magis nutare poterit
quam mons ipse Syon qui in secula per-
stat. Urbem Hierusalem montes cingunt
& muniunt; sic Deus cingit & munit popu-
lum suum, vsque in sempiternum, quæ so-
la vera est protectionis & securitatis ra-
tio. Et Psal. 123. Sancti homines sola Diui-
na ope se creptos gloriantur, omni huma-
no præsidio destitutos. Flagrante enim im-
piorum hominum ira, & indignatione, ita
vt pios quosque ad vnum viderentur de-
uoraturi, irruente valido persecutionum
flumine quod omnes simul conuolucere, &
extinguere vno impetu potuisset, præsen-
tissimam Dei opem, qua se seruatos glo-
riantur, nouo Carminis apparatu cele-
brant

brant dicentes. Nisi quia Dominus erat in
nobis dicat nunc Israël, nisi quia Dominus
erat in nobis. Ac deinde cõmemorat deuo-
rantes hostes, & flumina magno impetu
præcipitata, & laqueos omnis generis ad-
capiendos homines probos, & iustitie cul-
tores, extensos. Postremò tandè, vt osten-
deret in Deo tantum vnicum esse ac certissi-
mum præsidiũ, qui vbi nullæ sufficiant hu-
manæ vires, omni soleat periculo liberare:
cætera omnia munitionum genera, ac de-
fensionum quibus stulti homines frequen-
ter nituntur, nunquam satis tuta, aut secu-
ra esse, adiecit, Adituri nostrum in no-
mine Domini, qui fecit cælum & terram.
Non potuerit Niniuitis salutem afferre,
neq; imperũ hostis arcere Fluuiorum por-
tæ, id est, ciuitatis moenia aquis munita at-
que defensa, neq; potuit Babylonis locus
clausus esse, & inaccessus: his, fauente Nu-
mine, illos verò inimico animo persecu-
te, quoniam omni in negotio, ad re aggre-
dienda, eos semper superiores esse oportet
& victores qui Deum habent patronum,
quos ipse in fidem suã receperit. Celebre
est in literis, arcanis nihil magis ex animo
Deum Opt. M. odisse, nihil illi displicere

magis, quàm carnis omnia præsidia, quibus se tutam ac securam arbitratur: cõtra verò nullis rebus prospicere maiori curâ atque diligentia, quàm illis quæ omni tutela ac præsidij ratione videntur vacuæ: Per Sophoniam prophetam cap. i. diem tubæ & clangoris, hoc est luctus atque mœstiria denunciare iubet per ciuitates munitas: Per Ezechiel cap. 36. Ciuitates munitas clausas, securas, suffossas atque desertas fore ostendit. Per Esaiam cap. 2. Oculos sublimes deprimendos, omnem hominum altitudinem, id est, arrogantiam & fastum incuruandum & ad humum detrahendum, omnes cedros Libani sublimes & erectas, omnes quercus Basan, & excelsos montes, omnes eleuatos colles, complanados, omnem denique turrim excelsam, & omnem murum munitum fore diruendam: vt simul & carnis omnes affectus & incredibile illius insolentiam, omnia præsidia vanissima, quibus stultè nititur, labefactâda intelligas. Quemadmodum enim Diuina virtus & potentia humilia atque contempta, nulliusque respectus homines, erigendo mortalibus se declarare solet, sic etiam & quæ magna videntur & splêdida, quæ

quæ aeterna, tuta, secuta funditus deuastâdo, summum in res omnes imperium manifestat. Hanc Diuinæ virtutis declarandę geminam rationem, paucissimis verbis sanctissima virgo complexa fuit, celebri illo carmine, quo Diuina in se beneficia, cõcilitus collata, illustrabat. Deposuit potêtes de fede & exaltauit humiles. Esuriêtes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Hoc ab exorto mûdo Diuinæ semper fuit mentis consilium, vt quæ sua magnitudine, excellentia, vi, hominibus vel voluptatem afferrent, vel oblectamentum, vel admirationis, vel malè fidæ securitatis, inania esse ac vanitatis plena ostenderet. Cõtra, quæ exigua, quæ obscura, quæ imbecilla, quæ omni ratione tutele vacua, hæc fortissima, ac potentissima declararet. Vt hæc veluti rerum & conditionum insigni mutatione, sapientiam omnem humanâ, ostendat esse stultitiam, potentiam, verò infirmitatem, & imbecillitatem postremam. Et templum ad solum dirutū est. Heb. sic habent. **מִן הַמִּזְבֵּחַ** hoc est, iuxta Rab. David sententiam. Et palatium utiq; Regium dirutum est. Sic Diuina prouidẽtia, quæ sapienter ac iustè omnia moderatur,

singula disponebat, ut capta impiorum ci-
 uitate ab hostibus in Regium palatium,
 primus Babyloniorum imperis atque in-
 cursus fieret. Inde enim ciuitatis perditio,
 & inextititū auspiciari debuit, unde impie-
 tatis omnis & flagitij seminaria in popu-
 lum deriuarentur: vbi princeps & reipub.
 moderatōr habitasset, qui cum ceteros o-
 mnes debuisset in officio retinere, & in stu-
 ditum virtutis incitare, & ad omnia piera-
 tis opera animos inflammare. ciurum, suo
 exemplo, in omne scelus pertraxit, & ad su-
 scipiendum genus omne flagitij, animauit
 impudenter. Sic ut in plurimum contingere
 videmus, ut cum in male administrata:
 Repub. Diuinum nomen ab omnibus dila-
 ceretur, in aula autem Regia ludibrio sem-
 per sit, & contemptui, ut pote quæ scelerū
 omnium atque impieratum sit officina.
 Hic solent latitare fures, serui luxuriari, pa-
 rasiti ligurire, vulgus hætere, omnium de-
 niq̄ue flagitiorū hic inuenire liceat capa-
 cem locum. Cum vna præterea sit domo-
 rū lex atq; vrbū, si summus Deus poenas
 reposit debitas, ab impiorū ciuitate, quæ
 in aliorum exemplum constituta est, qua-
 lis erat Ninives, in eam domum primum
 decla

declararet suæ iusticię exemplum, necessa-
 rium est, in qua virtutis imago, ita elucere
 debuit, ut suo splendore & admiratione,
 aliorum animos raperet & afficeret. San-
 ctus proph. Hieremias cap. 39. cum sancta
 ciuitatis Hierusalem excidium explica-
 ret, domum Regis primò igne absumpta,
 deinde ciuium ædes succensas dixit. Suc-
 cenderunt (inquit) Chaldæi domum Re-
 gis, ac domum vulgi. Cap. verò 52. cum de
 ca clade quam Nabuzardam Hierosoly-
 mitanis intulit, differeret, in hunc modum
 aiebat. Venit Nabuzardam & incendit
 domum Domini, & domum Regis Hie-
 rusalem, & omnem domum magnam igne
 combussit. Primo templum fuit deuasta-
 tum atq; dirutum, quod certissimum es-
 set religionis ac pieratis domicilium, qua
 sublata nihil in ciuitate reliquitum erat,
 quod Deum potuisset in amicitia Solymo-
 rum retinere. Deinde verò domus Regia
 primas sentit Diuinæ indignationis flam-
 mas, propter rationes a nobis in superiori-
 bus adductas. Neq; satis præterea Deo pro-
 bantur, quemadmodum in Arcanis est lite-
 ris expressū ædes magnificæ & domus am-
 plæ & operose. Nā latissime habitationes,

quales solent esse Regiæ, tenues homines & exiguos, propriis domibus exturbare solent. Esaias proph. cap. 5. grauitè & acerbè inuehitur in homines diuites & opulentos, qui ad amplificandam dignitatem, proprias ædes sine ullo aut fine, aut termino dilatarent. Vch, qui cōiungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Hieremias 22. cap. Vch, qui ædificat domum suã in iniustitia, & domum suam non in iudicio. Animum suum opprimet frustra, & mercedem suam non reddet ei vsq; ad terminum loci. Nunquid vos soli habitatis in terra, quæ omnibus hominibus in possessionem data est? Qui dicit, ædificabo mihi domum latam, & coenacula spaciofa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia. cedrina, pingitq; sinopide. Sunt hæc omnia summæ auaritiæ commenta, non ad tuendam vitam excogitata, sed ad deuorandũ minorum opes cupiditate inexplebili. Benè Diogenes (vt cætera omnia) auaritiã esse omnium vitiorum Metropolitim. Neque enim vllum est officium tam sanctum atque solenne, quod non auaritia comminuere atque violare possit. Hoc tetrum facinus, & inflammata cupiditas, deuorandi

alio

aliorum bona, quæ ex luxurie tanquam ex parente nascitur, insignes ædes & nobiles structuras, tanquam trophea vitiorum omnium in ciuitate erigit, in argumētum profligatæ virtutis, ac sublatae pietatis. Hinc etiã nascitur (vt in superioribus fuit à nobis explicatum) perniciofa quædam securitas quam stulta caro sibi pollicetur, ab ingenti studio ædificandarum ædium, & amplificandi & muniendi domos, dum inter immensa & intolerabilia ædificia, quietam sibi vitam stultè promittit, & extra omne periculum, & fortunæ iactationem, positam. Contrà verò summus Deus supinis Regibus, & oscitantibus, & inter ædificationes amplissimas tanquam scelices & beatos se existimantibus, frequēter solet declarare, nullis se egere scalis, ad apprehendenda turrium fastigia, neque vllũ sibi locum munitum esse aut clausum, sine testudine & ariete posse ingentes ædificationum moles subuertere. Nullam nos in hac vita ciuitatem habere manētem proditum est à Pau. Apostolo, & futuram semper inquirendam ingenti studio. Hãc vti que curam & diligentiam videntur ablegasse prorsum, qui quasi in domo propria,

X 5

non in hospicio versentur; stulta cura & superuacanea, quadrata semper rotundis commutant. Eam ob rem non sine magna Numinis prouidentia per Amos prophetam cap. 3. domus hyemalis & aestiualis ad arcendas omnium temporum iniurias fabricatae funditus delentur, & eburnae aedificationes, non sine magna Diuinae mentis indignatione diruuntur. Necessarium enim vehementer est aliorum exemplo, alij discamus in palatijs Regum dolorem, laborumque habitare posse, vt in tugurijs inopum, quietem & gaudium: nullumque esse locum periculis inaccessum, nullum limen morti clausum. Exiguū esse tempus incolatus huius, semperque instare commigrandi diem, aduenas esse nobiles & ignobiles, conductosque habitare, nūquam non esse expectandum tempus quando nudi proprijs exturbabimur laribus. Miles captiuus abductus est. De militibus (vt arbitrator) agit, qui pro Regis custodia perpetuas agunt excubias, recepto magis more, quam sapienti aut probo. Festantur enim principes propriae conscientiae metum, cū magnum satellitium in custodiam corporis adhibent. Praeclare Claudianus nobilis

lis poeta; Non sic excubiae, aut circumstantia pila, vt tutatur amor. Apud Germanos & Scythas olim, nullae aliae fuerunt opes ad tuenda amplissima Regna, quam populorum amor. Stulta proinde & impia mihi videtur illorum vox, qui dicunt omnia in pecunia, & opibus, & armatorum multitudine constituta esse. Neque enim arma (vt dixit ille) praesidia Regni sunt, sed amici. Iure sententia illa Agasicles Lacedaemoniorum Regis laudatur: si quispiam subditis, vt pater filiis imperaret, Rempub. posse sine satellitio administrare. Illam vero tantum firmam esse, certissimamque custodiam, quae ex Numinis fauore nascitur, caetera omnia esse vanitatis postremae plena, innumeris penelocis cecinit S. Dauid, cecinere reliqui vates. Non multorum amorem & benevolentiam, non opes aut pecunias, non constipatorum militum multitudinem, non ferrum, aut armatos homines, aut securos reddere. Hinc S. Dauid Deum Opt. M. frequenter appellat scutum, loricae, refugium, robur, potentiam, virtutem. Neque se impetum hostium formidare, aut expauescere, tali munitum custodia. Nullam extra Deum salutis, aut securitatis

ritatis partē mortales inuenire posse. Denique quā stulti Reges sibi quietem & securitatem polliceri solent, armatorū militum copia, stultē confidentes, egregius ille princeps in vno Deo bene collocatā arbitratur. Celebre est carmen illud, Domine quid multiplicati sunt qui tribulāt me, multi insurgūt aduersum me. Et paulò procul. Tu autem Domine susceptor meus es siue clypeus meus, gloria mea, & exaltans caput meum. Incredibili numero & confidentia, & animorum cōtentione, in me irruit totus populus impiorū: quod quisq; gratia, consilia, plus valebat, hōc seueibat in me potētius, tu verò instar clypei, imo armati exercitus & instructi, me tueris, ita vt nulla hostiū iacula ad me pertingere possint. Elegāter Græcus interpres locū vertit ἀνὴρ κλιπῖος μου id est defensor, p̄tector, propugnator meus. Idē valet atq; ὑπερασπιστὴς βασιλῆως, autore Hesychio. Et quoniā ad fulciendam Regiā Dignitatē, ad quā Diuino beneficio, semel quispiā euectus est, parum armati & clypeati milites possūt, qui neq; Regē Assyriorū, neq; seipfos potuere defendere (vt habet proph. Nahū) quo minus in miserā abducerētur captiuitatē, Deum

appel

appellat euectorem capitis. Quem enim ad dignitatis Regiæ culmen euexerat, potenter ruebatur, donabātque foelici rerum successu. Caput deiiciunt qui pudore suffunduntur, qui grauius lugent, qui in aliquo sunt mœrore aut acerbitate: erigunt, qui honorantur, qui exhilarantur. Sic demisso capite incedebat Achab, cū de cæde Naboth pœniteret. Sic de Christo R. N. extulit idem Dauid vaticinium, De tōrtē te in via bibit, propterea exaltauit caput. Hæc verò nos ita consideremus, vt in Assyriorū Rege, & sancto Dauide discamus præsidium atque defensionem nostram, non in armatis militibus sitam, sed in vno Deo pietatis & innocentiae procuratore maximo: qui solus veram salutē, verā possit gloriam conciliare, neque tantū caput nostrum tueri, sed & euehere in summam lætitiā & gloriam. Non est ille acceptor personarum, nam si quemadmodum Dauid illi fidem adhibuerimus, præsens etiā nobis omni in periculō aderit: si illo contempto & repudiato aliunde nobis salutē & vitam parandam ac tuendam arbitramur, omnia nostra perfugia, atque præsidia, vanissima esse ostendet, quæ in vtroq;

Rege,

Rege, Assyrio videlicet & Hebræo, perspicere possit facile animus Dei studiosus, ancillæ eius minabantur gementes, vt columbæ murmurantes in cordibus suis. Hebrææ linguæ periti hunc locum diuersa ratione interpretantur. Quæ obfirmata fuit est discooperta, atque excissa, & ancillæ eius quæ ducebant se mutuo ingemiscabant, in morem vocis columbarū. Quidam referunt priorem huius oraculi partem ad Regis palatiū firmissimū & munitissimū, quod inexpugnabile videretur. Alij ad ciuitatē Ninuem quæ cum muris cincta, clausa fluminibus esset, & hosti profum inaccessibili, captā tamen fuit & excissa. Nec desuere qui crederent, **¶** nomen esse propriū Reginae Assyriorū, quā comitaretur lōgius ancillarū famularus, quæ vbi venerit in potestatē hostiū edētes lugubrem vocē, magno ciulatu in quā & lamētābile fortunā prosequēbātur, neque ipsam doloris vim aperta voce declarabāt, victorum graui formidine, hoc leuamenti & consolationis, in tam graui dolore illis accipietē. Ciuitate vero expugnata, superato Regio presidio, satellitio omni, partim trucidato, partim in captiuitatem adducto, vt

nullus

nullus esset sexus ad quē sensus doloris & acerbitalis, non penetraret. Ancillæ etiam captiue ducūtur. Id enim Diuina iustitia, exigit impiorum hominū improbitas, & summus Dei contēptus, vt quæcūque siue ad animos oblectādos siue ad explēda corpora omni voluptatum genere, sollicitē sibi bitō illis eripiantur. In hoc autē homines diuites & opulenti, diuitias optant, in hoc aurum cumulant & spargunt, vt ancillarū & seruorum numerus densior fiat. Atque ea in re potissimum Regiæ domus, bene institutam familiam & mediocris fortunæ excedit, cū in multis excedatur, apud Tydos maximè, Perlas & Babylonios, & Assyrios, quod copiosum semper numerum seruorum & ancillarum pascit, & lautius quidē multo. Magnā felicitatis partem arbitrat, innumeros habere seruos & ancillas, blandiunturq; sibi principes, vtriusq; primarij, si multos habeant domi, qui ministrēt, honoret, comitentur, adulescant. Quæ de principibus ac Regibus diximus, idē etiā de Reginis sceminisq; illustrioribus struēdū est. Legimus Salomonem hominem sapiētē familiam habuisse ad eō copiosam, vt quotidie magno sumptu haberet opus

Cūmq;

Cúmque in ea re existimaret partem aliquam fœlicitatis sitam, nihil tamen aut quietis aut securitatis eis in rebus inuenit. Neq; minus superflua hãc curã, & inanitatís plenã dãnãt, quã ceteras de quibus in libro Ecclesiastes latissimè differuit. Possedi (inquit) seruos & ancillas, & familiam multam nimis, feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum. Quid verò, dic mihi, prodest seruis & ancillis plenam habere domum, nisi diligentí cura, illorum saluri atque animorũ pietati prospicias? Quo enim ampliorem habes familiam, maiori eges sollicitudine, vt rectè instituatúr. Quòd si illorum quos in tuam tutelam suscepisti & vitam negligis, Diuinam in te indignationem excitari nõ dubites. Neque familia ipsa tua socordia & vitio animi omni scelere & flagitio coïnquinata, & moribus corrupta & perditata, magni Dei animaduersionem effugiet. Quemadmodum enim rex ipse Assyriorum graui fuit castigatiõne correptus, ita etiam & illius omnis familia & clientela, in miseram captiuitatem abducta & eadem fuit inuoluta supplicij genere. Nam quo plures habebat à quibus seruitiũ exigeret,

geret, eò maius iudicium atque formidabilius incurrit, quòd summo omnium principi Deo debita obsequia non præstitisset. Sceleri enim ac flagitio dandum est eam ab hominibus seruitutem exigere, quam tu ipse Deo non exhibes. Ac præter rationem denique aliis dominari gestias, qui sis ipse seruus vitiorum omnium & scelerum. Quòd si animum tuum incessit tanta dominandi cupiditas, & in frequẽtem seruorum & ancillarum cœtum, tuum explicare imperium cupis, curandum maximè est, ne te vincerent ista animi pestes horrenda maximè & auersanda, quæ in postremum seruitij genus adigunt, & in bestiam degenerare cogunt. Sed fortasse neque pompam quæris, neque comitatum, sed oblectamentum aliquod, ex numerosa ancillarum multitudine, quemadmodum de Salomone diximus. Sed illius exẽplo tibi vehementer cauendum, ne te hic voluptatis sensus in omnia det vitia præcipitem: ni te iudices sapientio rem ac ratione & mente & consilio magis instructum, quàm ille cuius sapientiam totus orbis suis temporibus admirabatur, & nostra etiam ætate venerantur omnes. Itaq;

fit interdum iustissimo summi Dei iudicio, ut quæ res nobis magnas, contra Diuinas leges voluptates attulere, & magnum Diuinarum rerum contemptum nostris animis ingenerarunt, inuitis & reluctantibus, neque sine dolore & acerbitate aliqua eripiantur. Ut quæ oblectamenta male viuendo percepimus nefario creaturarum usu, ea etiam iusta Dei castigatione & supplicio amittamus. Pulcherrimè verò atque elegantissimè propheta Nahum, cum ancillarum captiuitatem describit, fœmineos mores, & habitum muliebris animi similibus in periculis depingit. Ancillæ eius quæ ducebant se mutuo, ingemiscabant in morem vocis columbarum. Muliebrem animum timidum esse natura & in omni duriori fortunæ conflictatione pauere, propter imbecillitatem sexus, & inopiam consilij, nemo ignorat. Atque ita fit, ut cum vel ciuitas ab hostibus capitur, vel oppugnatur acriter, vel fœminæ ipsæ in captiuitatem ducuntur, vel aliud grauius periculum vrget, se inuicem amplexentur, collacrymantes, ac flentes miserabiliter, manibus etiam vtrinque datis atque confertis, ut vel hac ratione leuamenti ali

ti aliquid, & consolationis accipiant, & irruentem timorē & formidinem, ut cunque depellant: & numero & multitudine doloris sensum vincant, aut extenuent, quæ consilio & ratione non possunt. Hunc itaq; metis & animi muliebris habitum, & sexus imbecillitatem exprimit proph. cum inquit, Ducebant se mutuo. Illarum verò singultus & suspiria, voces querulas, gemitibus columbarum eleganter assimilat. Guttur enim columbæ ut in plurimum, murmure plenum est, quod imperiosos mares & iniquos ferunt propter suspicionem adulterij quāuis natura non sit. Mares etiā cum adulterium suspicantur, murmura edunt, & sæuos ictus rostro inferunt. Tum præterea circa veneris preces validè ingemiscunt atque voce ipsa & crebris pedum orbibus fœminis adulantur. Fœminæ verò si parturientibus desint, necessaria solatia & ministeria miserabiliter cōqueruntur. Rectè igitur singultus & suspiria fœminarum columbarum gemitibus similes dicit propheta, vel quod imperiosos mares Babylonios videlicet, colubarum instar ferrēt, vel quod vrbe ab hostibus capta, expugnato Regis Palatio, militibus ac fortissimis viris, in quibus

totum esset ciuitatis præsidium, deuictis & profligatis, & in captiuitatem ductis, omni virorum solatio & obsequio essent destitutæ. Neque fuerit à sensu germano alienum, si gemitus fœminarum, columbarum querelis similes dixeris, quod urgente & excruciante interitûs doloris sensu, & ad intima animi vsque penetrante, timor tamen & grauis Babyloniorum formido, illarum vices cõhiberet, ne apertam doloris significationem darent, sed columbarum more inconditos sonos & plangores, & eiulatus nondum formatos ad plenum æderent.

Et Ninive quasi piscina aquarum, state, state, & non est qui reuertatur.

DICTIO פִּיֶּסְעָה piscinam & fontem & uarium significat, & stagnû aliquando. Rab. David Kimhi Ninuem piscinã appellatam arbitratur propter aquarum abundantiam, quibus interluebatur, tum perennium fontium iugiter scaturientiũ, tum Tygridis fulminis celebratissimi, cuius aquis ac placido cursu, tota ciuitas non tantum munita, sed & fœcunda redderetur, cum vbertate agrorum, & varietate fructuum, tum magnitudine pastionis, atque

que aliarum rerû quæ exportantur. Quæ quoniam Tygridis magna ex parte circumfusa erat, piscina fortasse appellatur. Scio Hebræorum quosdam, non vulgaris eruditionis homines, piscinæ nomen ad ciuitatem Ninives, aquarum vero quarum fit latenter mentio ad populi frequentiam & multitudinem, referre, quod in arcanis literis hominum conuentus, & multitudo numerosa aquis assimilari soleat. Notissimum est illud propheticum, Aquæ multe, populi multi. Mihi sanè videtur magno iudicio rem ipsam cum animo meo reputanti, Niniuem ciuitatem piscinam appellatã à propheta, in fugillationem impiorû hominum & eorum qui extra Deum veram aliquam rationem fœlicitatis inueniri posse arbitrarentur. Existimarunt Niniuitè suis temporibus, ciuitatem illam piscinam esse, quæ viuentes aquas, & perenni decurrentes vena, intra sinus reciperet. Vt enim istius modi piscinam, quæ iugiter scaturientibus aquis impleretur, nemo crederet villo tempore exhauriendam, ac penitus exiccandam, sic etiam miseri mortales, cæteris in rebus, & suo seculo Ninuitæ arbitrabatur ciuitatem illam fœlicem & opulẽtam,

& quam instar piscinæ diuitiarum & opū,
 quasi perennis quædam vena influens, di-
 uitem efficeret, nunquam interituram.
 Quidquid enim vel re ipsa æternum est,
 vel aliquam æternitatis similitudinē præ
 se ferre videtur, Diuina philosophia iugi-
 ter scaturientibus aquis assimilare solet.
 Conquerebatur olim summus ille Deus,
 & grauius ferebat (vt Hieremias inquit
 cap. 2.) quod populus sibi charissimus, ge-
 mino laborasset malo. Me (inquit) dereli-
 querunt fontem aquæ viuæ, & foderūt si-
 bi dissipatas cisternas, quæ cōtinere aquas
 non possunt. Vnus est perennis fons per-
 petua vena scaturiens, Deus Op. M. à quo,
 quod plus biberis & hauseris, eò plenior
 multo atque ditior inuenitur. Nunquam
 enim exhauriri potest æternitas, nūquam
 infinitas. Cætera verò quæ ab hominibus
 (propter summā iudiciorū corruptionē)
 æterna putantur, vt opes, diuitiæ, imperiū,
 robur corporis, salus integra (cæterāq; id
 genus) in quibus summā felicitàtem sitam
 arbitramur, ad eò fontes aquæ viuentis nō
 sunt, vt cum maiori & vrgētiori siti vexa-
 mur nullū in illis leuamentū, nullū conso-
 lationis genus, q̄ vel omnino sitim restin-
 guer

guere, vel saltem sedare possit. Nōne diui-
 tiæ & opes veluti cisterna sunt dissipata,
 quæ continere aquas nō potest, vt elegāter
 à Hieremia dictū est. Nā sparsæ quidē de-
 crescunt, seruatae verò non diuitē hominē
 efficiunt, sed occupatum, non dominū sed
 eustodē. Videmus enim frequenter falsam
 istam felicitàtem humanæ partē, quam nō-
 stra finxit stultitia, non tã corporis aut ani-
 mi esse ornamentū, quā vincula & cōpēdes,
 & rationis impedimenta, solitudinū atq;
 formidinū acerui. Vtiq; si Niniuitarū sum-
 ma amplitudo, & diuitiarum vsq; ad mira-
 culum abundantia, atq; imperiū tāta mole
 fundatum, piscina fuisset viuentium aqua-
 rū, vt illi existimabant, crescētibus diuitiis
 & imperij dignitate, debuisset etiam cre-
 scere securitas, gaudium, tranquillitas. Sed
 quoniam erant hæc omnia cisternæ, siue
 putei pertusi, qui aquas continere nō pote-
 rant, breui tēporis momento defecere, &
 quæ piscina viuentis aquæ existimabatur,
 exhausta subitō, & nihil aquæ cōtinens ap-
 paruit. Quibus obsecro laboribus, quanto
 si putas, sudore Niniuitæ, foderūt cisternā,
 quam piscinam siue viuū fontem, & æter-
 nū stultē existimabāt? Erāt omnia quibus

se beatos ac felices arbitrabantur, quasi tu difficilia, custoditu anxia, & cum à Babylonis diriperentur, fuerunt amissu fœbilia, vt verè dictum sit à Hieremia, Foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Nam verbo, vt arbitror, fodiendi, stultos labores, quibus mortales consumimur significabat, siue cum diuitias & opes paramus, siue cum imperium affectamus, siue cum omni voluptatum genere, & corpora & animos explemus. Benè proinde propheta Nahum demerentiam Niniuitarum exagrans, & illorum vanas existimationes, per irrisionem dixit. Et Niniue quasi piscina aquarum. Quasi dixisset. Hæc est vestra fœlicitas ô viri Niniuitæ quibus vos beatos existimabatis? Atqui non potuit illa firmior esse quàm tempus, cum eò venit, cum eodem fugit. Vos ipsi in modum vmbre ad interitum festinatis, & hæc ciuitatis ornamenta, quæ sunt veluti accidentia, quædam quasi mansura & æterna vobis pollicebamini? Non piscina erat, sed cisterna dissipata, & puteus pertusus vestræ ciuitatis, & imperij amplitudo, aliò qui non euasisset tanta celeritate inter oculos mirantium, atque lau

laudantium. O miseram fœlicitatem, & omni aqua destitutam cisternam, quam leuis calor absumpsit, exhaustit, & vnus Babyloniorum impetus, instar flosculi decussit, & inimica manus decerpfit. Quis verò illam arbitretur constantem, & veram fœlicitatis rationem, & instar ebullientis aquæ emanantem iugiter, quæ simul & fastidium sui generat, & eximiam animi virtutem frangit? Si enim illa vera fœlicitas erat, vt Assyrij existimabant, quæ fieri potuit, vt dicente propheta, quasi illorum falsas opiniones ridens, State, state, nullus reuertebatur, neque animum adhibebat præsentem? Cur inquam Assyrij, si hæc piscina est viuentium aquarum, aut aliquam veræ fœlicitatis partem continet, gressum non sistitis, neque vsque ad supremum halitum depugnatis, vt illam tueamini? Quis vnquam deserere potuit eam rem cuius consequitione tantum fit fœlix atque beatus? Sed cum in summum periculum res vestræ vocantur, ipsa (vt arbitror) castigatio Diuina, falsam & mendacem, & quasi sub velo latentem, miseriam detexit, & cisternam esse ostendit, quam piscinam arbitrabamini, vt in posterum veris ac mansuetis bo-

nis delectemini, non falsis atque labētibus. Ingenerauit, vt arbitror, vestris animis graue fastidium, fallax hæc beatitudo, & quasi mendax piscina, vestris sensibus hæctenus blandiens, & illudens, cū videtis nihil habere magnopere expectēdum, iste non solidus, neque nisi superficie tenus, fulgens decor fœlicitatis. Sed quid vestrā antiquam fortitudinem, & celsitudinem animi ita fregit, vt nullus audeat consistere, ad tuendam piscinam aquis diuitem & opulentam? Ea fortasse copia & rerum abundantia, vestros, vt solet animos eneruauit. Plerosque enim legimus tandiu fortes & claros, & integros ac iustos extitisse, quandiu in paupertate vixere. Vos itaque hæctenus victores aliarum gentium, nunc quoniam à diuitiis & opibus, & falsa beatitudine victi & pessundati estis, animos remisistis vestros, neque veterem illā retinetis audaciam. Cū ergo plenam videretis piscinam istam, oportebat utique vt viros sapientes decebat, sic cum animo reputare vestro, Plena est piscina diuitiis & opibus, cæterisq; rebus, quas mortales admirantur magnopere, timēdum igitur ne rumpantur, nam omnis plenitudo querit

exi

exitum, timendum ne mortem nobis afferant & perniciem, quæ vitam hæctenus & salutem multis gentibus abstulere. Possit hic locus in alium sensum trahi, si velis. Niniuem piscinam appellatam propter piscium multitudinem, siue stagnum, vt quidam non indocti vertendum putarunt. Frequenter enim scriptura sacra, ciuitatem illam, quæ nullis est iustissimis legibus exulta, vbi nulla ratio iusti & æqui habet piscium multitudini assimilari solet. Quemadmodū enim Respub. illa quæ optimè est instituta, similis est cœlitum fœlicitati, ciuitatīque sanctorum vbi omnia ex equo & iure constant, & perpetua quadam, sui que simili lege ducuntur, ita etiam illa quæ iniquis legibus, aut nullis formata est, similis mihi videtur stagno, siue piscinæ, multis piscibus confertissima, quæ inter cæteras animantes natura genitas, minus legibus obtemperare videtur. Neq; duces vnū inter se, aut Regē sequuntur, sed qui maiores sunt, & potētiores, minores deuorāt, & hostili semper animo deprēdantur. Vt illud etiā prætermittamus, quod nullā vnquam viā, aut certū iter arripiunt, sed hūc atq; illuc semper vagantur incerti.

Cū

Cum S. Prophe. Abachuc cap. i. mœstissimo carmine prosequeretur, suorum temporum infœlicitatem, & magnâ suæ Reipub. confusionem, & perturbationem, vbi nihil ex æquo & iure constaret, vbi semper à Diuinis legibus discederetur, quæ summum erant dignitatis vinculû, & præcipuum veræ pietatis fundamentû, ac summa religionis ratio, in hunc modû aiebat, Quare nō respicis super iniquè agentes, & races deuorante impio iustiorē se? Fecisti homines quasi pisces, & quasi reptile nō habēs principē. Si ergo Niniues propter multitudinē pisciû asimiletur piscinæ (vt quibusdam probatû iri video) iuxta solēnem sanctarū scripturarum morē Rēp. Niniuitarū, nostris oculis collustrandam, mentēq; complectendā proponit, & imaginē quandam ciuitatis in qua nihil esset quod ciuiū utilitates tueri, conseruariēque potuisset. Cum neq; nefarij homines, qui alienis fortunis insidiantur, alienoq; semper sanguine pascuntur, vt fures prædones, & grassatores publici, sine legibus & institutis, & aliqua æquitatis imagine, & effigie principis virtutum omnium, iustitiæ scilicet, viuant. Habent enim leges quibus pareāt,

quas

quas obseruent, neq; se tutos aut securos, sine illis arbitrantur. Quod si de aquarum multitudine dictum velis. Niniues quasi piscinæ, imo de aquarum ingenio & natura potius, non admodum repugnabo, modo rectè magnòque iudicio prophetica similitudo adapteretur. Dicitio נַחְשֵׁי־אֲבִימָן vt piscinam, & stagnum, ita etiam & cisternam, & lacunculas significare possit, quæ putridas, & insalubres contineat aquas, & inutiles omnino. Nemo ignorat inter omnia aquarum genera: nullum esse inutile magis, aut quod vsibus hominum minus pateat, quam illud, quod putrescit in opaca vmbra quod perpetuò torpet nec fluit. Sunt aquæ marinæ in portandis mercibus & exportandis vtilis: varia etiam animantia gignunt, quæ in morbos hominum partim, partim in medicamenta parata sunt. Aquæ verò fluuiorū vt omittamus quòd intuentium oculos oblectant mirificè, nūc rapido, nunc verò placido cursu, quod ad humanum potum sunt saluberrimæ, nonne generant etiam varias pisciculorū species gratissimi saporis? Quid de aquis fontium dulcissimis dicam iugiter scaturientibus, quos mortalibus vsus præbent, ne-

mo igno

mo ignorare possit. Rectè proinde S. proph. Nahum Niniuem ciuitatem, lacunculam appellat, iuxta quorundam interpretationem, quòd cum hominum frequentia & copia abundaret, nullos haberet prudentia aut exercitatione præditos, nullos quorum esset aliquis in re militari vsus. Conci liauerat enim illorum animis, non tantum corporibus corrupta scelere & flagitio vita, grauis præterea vrgentis mali formido marcorem, consenescente vi illa natiua, qua innumeras antea gentes sub iugum miserant. Vt enim instante nocte corpora inertia torpore occupari videmus, & animos pigra quadam inertia segnescere, & contractam rationem quodammodo, ob inertiam & mœrorem, ita vt nullus penè sit hominis vsus, nulla exercitatio, non secus etiam vsu venire videmus perditæ vitæ culpa, & flagitiõrum caligine occupatis hominibus, quousque tandem Sole emergente, & gratia Numinis illorum animis se insinuante, quasi subita renouatione denuò creati, multis in rebus necessariã tractationem, atque vsum cæteris præbent. Quis verò eos homines nõ inutiles arbitretur, instar aquarũ cõputrescētium, qui

cla

clamante propheta, & Regis aut ducis in se personam fingente, Stare, stare, pugnate fortiter pro vestra Repub. pro aris, pro focis, liberis, vxoribus, pro imperio denique & libertate, nunquam animum præsentẽ adhibuere, sed celerem potius & irreuocabilem fugam ac pudoris plenam arripiunt. *Diripite argentum, diripite aurũ, & non est finis diuitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.*

RECTÈ meo sanè iudicio, ab optimo suorum temporum maximèque illu stri historico dictũ accepimus, nulli vnquã neq; populo Romano, dum maximè floret, veros ac fidos cõtigisse amicos, ob eãq; rē, nemo se fœlicẽ existimare debeat, multorũ amicitias, dũ fœlici, & sine vlla offensione vtitur cursu. Elegãter enim dixit ille, Fœlix se nescit amare. Neq; vlla certa sit amicitia, nisi vbi aduersitas certa est. Omnes itaque amicitia quarũ vel delectatio, vel vtilitas fundamentũ est, caduca profectò sunt, nam & stantibus amicorum rebus tremunt, & recedentibus ruunt. Id verò non possibile tantũ, sed & propè necessarium Arist. summus Philosophus iudicabat, cum amicitiaẽ fortunas, & opes, vel ætatem, formæque gratiam sequuntur, quibus

quibus nihil incertius. Nam quæ in virtute fundantur, æternæ sunt, quemadmodum & virtus ipsa, quæ emori nequit. Ob eamque rem quos propter honestum dileximus, diligimus vel extinctos. Cum Regis Assyriorum status esset felicissimus, omnibus abundaret copiis, nullaque laboraret rerum indigentia, amicorum ac seruorum frequentia plenas semper ædes habebat. Argenti verò & auri supellectile imminuta, imò prorsum dissipata, abeunt mē daces serui, mendaces amici, falsæque amicitia protinus deteguntur. Docuit proinde aduersitas ipsa nullos fuisse Regis amicos, argenti verò & auri plurimos. Nam abeunte optima fortuna, nullis illos poterat verbis detinere, cum diceret, State, state &c. Nullus autem mirari debeat, si vase exhausto discedunt, qui vini tantum dulcedinem sequebantur. Nam quemadmodum fax potorem, ita etiam aduersitas simulatorem abigit. Illud ergo in primis persuasum debeat esse homini sapienti, inter nefarios & pietatis hostes, amicitias nunquam constare: deinde verò raras esse ac propè nullas in tanta bonorum hominum raritate. Facile perspicitur hoc loco

error

error ille longè perniciosissimus, qui diuitum ac principum animos, vt in plurimū occupat. Amorē enim argento coemi credunt & auro, qui amore tantum & beneuolentia comparatur. Vix humanum animum suapte natura generosum, aut pretio aut herbis, aut carminibus recantare, aut ferro flectere, aut gemmis mouere possis, amando tantum atque colendo vincitur. Notissimum est amatorium illud Ecatonis, Si vis amari, ama. Si enim amor verus & solidus, sola argenti & auri communicatione excitaretur, nunquam profectò Regi Assyrio in tanto honoris & imperij iactura amici defecissent, quos amplissimis proculdubio beneficiis, ac donis sibi conciliauerat. Sed quis se tutum atque securum existimet sola hominum amicitia fretus, cum sint humani pectoris tam multæ, tam variæ cauernæ imperscrutabiles, tam venenosi & inhumani, & implacabiles quorundam animi, vt culti spernant, & amati oderint, neque vllam pio affectui vicem reddant? Quantum, dic mihi, securius sit illius ambire amicitias, qui neque tuis rebus eget, neque te tuarum fortunarum gratia in suam beneuolentiam admittat,

Z

neque afflictum & prostratum deserat, neque propter imbecillitatem, ab improbis te diuexari sustineat, neque pressum ac multis affectum incommodis contēnat, & deserat iacentem. Duos inter se Reges confer, si liber, quorum alter totam in Deo suam collocarat fiduciam, neque amicorum præsidio, aut argenti aut auri copia, & abundantia se tutum arbitrabatur, sed sola Numinis ope. Quid (inquit) mihi est in cælo, & à te, id est, præter te, quid volui super terram? Et alibi, Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? Et quidem substantia mea apud te est. Confer alia ex parte Regem Assyrium auro argentoque onustum, omnibus bonis humanis, & copia amicorum affluentem, omnem suam spem his omnibus rebus collocātem. Quis non videat quàm sit diuersa vtriusque fortuna, quàm sit varius vtriusque rerum status? Alterius opes & diuitiæ, argentum, aurumque diripitur, amici fugiunt, serui, milites, paraliti, adulatores contēnunt: & quæ antea tanquam alterum Numen colerent, graui in periculo deserunt. Omnes illius spes, alacritates, perfugia, vana & inutilia esse certè deprehenditur. Alterius fiducia

& ex

& expectatio, Diuino collocata præsidio, nunquam præciduntur: vt pote quæ non rebus caducis, neque singulis momētis periculose ægrotātibus, niterentur. Nō enim incerto temporis ac rerum euentu, sed rebus æternis, & infinitis, ac prorsum immutabilibus, posita erat illius cogitatio, atque defixa. Vtrique si Niniuitæ, quemadmodū cœpere ad prædicationem Ionæ, bonorū operum thesauros congefissent, nunquam in has rerum incidissent difficultates, neque Babylonij hostili more illorum bona deprædarentur. Facite (inquit vitæ magister) thesauros in cælo, vbi neque tinea, neque erugo demolitur, neque fures effodiunt, & furantur. Stultum est enim eis rebus congerendis omnem dare operam, quæ leui quacunque iniuria infringuntur, languescunt, deficiunt. Cùm sint ergo varij in literis arcanis thesauri hominis videlicet spiritalis, animalis & saxei, prior ille verā tantum rationem diuitiarum & opum subiit, quibus nihil vnquam decidere possit, vllō fortunæ aduerso impetu. Ceterum thesaurus qui hominis animalis esse dicitur, qualis fuit diuitis illius Epulonis, neque in spē veram, in certam fiduciam, suos vnquam

adducit admiratores. Contingit prater eam frequenter, vt dum propriis sceleribus impij homines mentis rigorem & stuporem contrahunt, sensimq; Diuinæ indignationis opes in vnum veluti locum conferunt, suo tempore depromendas, simul & diuinæ ultionis & iræ thesauri in publicum veniant, & male congestæ opes animalis hominis ad alienos possessores transeant.

Quod Assyriorum exemplo cernere non fuerit difficile. Nunquam enim thesaurus ille periturarum rerum Babyloniis patuisset in prædam, qui tanto fuerat studio ab Assyriis cumulatum, nisi paulatim etiam Niniitæ Diuinæ vindictæ opes, contumaciter in sceleribus pergerendo, congestissent. Discat hoc loco Christianus animus, & Dei studiosus, ancipitem & onerosam esse istius modi felicitatem, quæ auri & argenti, aliarumq; rerum periturarum constat affluentia: ac plus habere inuidiæ, & sollicitudinis quam gaudij. Vix diuitem aliquem, vix ciuitatem opibus & diuitiis felicem & opulentam inuenias, si historiæ antiquitatem repetas, quæ non sibi melius in mediocritate, vel paupertate fuisse dicat, quam in diuitiarum summa abundantia. Profe-

Atò

Atò si Niniuitarum imperium, auro, argento, vasibus cælatis, omnique genere opum, ad miraculū vsque non abundauisset, nunquam Babylonijs omni vi, conatu, armis, tantoque studio, in Assyriorum res impetum fecissent. Inuenerunt itaque aurum & argentum quod multæ concupiscerent vicinæ gentes, Babylonijs raperēt. Fit enim vt in plurimum circum optabilia concursus, & periculum est congestisse magno labore, quod multi cupiant, nullus partiri velit. Tanta itaque periturarum rerum exundantia causa inter cætera fuit, vt nobile Assyriorum imperiū funditus deleteretur, & ciuitas suis temporibus, longè omnium celebratissima, ita interiret, vt nullū profum sui vestigium relinqueret. Vasa autem prophete. Sanctus commemorat, vel quod Babylonios excitet ad diripienda vasa argentea, & aurea, miro artificio cælata, vel Hebræorum more, genus omne instrumenti argento auroque confectum, significare voluit. Hebræis enim vasa dicuntur instrumenta & pocula, & arma cæteraque id genus. Hinc R. Proph. pollicebatur Diuinorum beneficiorum, excellenti ac blando gustu, & grata illorum recordatione, ex-

citatus. Confitebor tibi in vasis Psalmsi veritatem tuam Deus, id est, in omnibus musicis instrumentis, tuam erga pios homines fidem celebrabo. Apud Ezechielem cap. 9. Unusquisque vas interfectionis habebat in manu sua, id est instrumentum, siue telum lethale. Ea fortasse significatione, hoc loco accipiendum est vasorum nomen ut sint vasa scrinia, vbi res pretiosæ & charissimæ reconduntur, à secernendo Latinis dicta. Rab. D. Kimhi in hunc modum locum interpretatur, Gloria præ omnibus vasis desiderij, Niniuem expoliare. Huic sententiæ favere videtur Hebræa lectio כבוד מלך הַמְּדִינָה, id est gloria præ omnibus vasis desiderij. Dixerat, Diripite argentum & aurum, & non est finis divitiarum, non potestis tantum deprædari, quantum ipsam se deprædandam præbet. Nunc verò in quam rem potissimus Babyloniorum imperus fieri debeat declarat. Gloriam (inquit) diripite præ omnibus rebus desiderabilibus. Reliqua enim vitæ ornamenta mortales in gloriam & amplitudinem conferimus, tanquam in præstantissimum finem. Principes & imperatores legimus sæpe bella intulisse, cum finitimis,

tum remotis etiam nationibus, ac gentibus, sæpè ad amplificandam gloriam, contendisse de maiestate imperij. In eam rem summos Philosophos, & disciplinarum cultores propensos fuisse semper ambigit nemo, ut æternum & immortale sibi nomen compararent. Quid aliud etiã insignes artifices moluntur, cū lucrum sæpe & pecunias & salutem spernunt, ut illustre aliquod opus cōficiant. Sit nobis exēplo Phidias ille nobilis statuarius, qui vultum suum Minervæ Clypeo, ita insculpsit, ut ab omnibus agnosceretur, & cōuelli inde, nisi toto opere dissoluto nullo modo posset, maximum sui laboris præmiū existimās, nominis celebratē, & apud posteros gloriam. Illud prudēs prætermitto, quòd quatuor nobilissimi artifices, magno pretio ab Arthemisia Cariæ Regina acciti, ut famosissimū toto orbe Maufeoli opus cōficerent, cū ante absolutum opus obiisset Regina in opere perstitere, nihil aliud quàm suum decus, & facti memoriam cogitantes. Magnus ille Euangelij prædicator ad Rom. cap. 2. quoniam mentis humanæ cupiditatem, & impetum omnem in honoris & gloriæ studium, primò incitati cognouerant, cultoribus

Euāgelij gloriam & honorem pollicetur. Gloria(inquit)& honor & pax omni operanti bonum. Trahimur enim omnes vehementi quadam honoris & gloriæ cupiditate, neq; vllus esse possit labor tam improbus, quem leuis aliqua claritatis spes, non faciat leuissimum. Aeterna itaque illa bona nobis in cœlis reposita, gloriæ & honoris appellationibus Paulus explicuit, quoniam optimum quenque atque generosum animum gloriæ cupiditate incensum & inflammatum satis nouerat. Hinc nobilis proph. Esaias cū aduersum impios & nefarios homines graue aliquod vaticinium & infaustum prædicit in splendorem & celebritatem nominis primò inuehitur, ac deinde reliqua bona diripienda significat. Cap. 16. aduersum Moabitas hoc genus supplicij tāquam grauissimum intentat. Auferetur(inquit) gloria Moab. Et cap. 17. aduersum viros Israelitas, gloriam Iacob attenuandam, ac prorsum minuendam prædicit. Idem etiam aduersum Aegyptios cap. 20. & cap. 21. aduersum Cedar intentat pœnarū grauissimum genus. Oseas cap. 4. gloriam impiorum in ignominiam conuertendam: & Abac. cap. 2. vomitus

mitus ignominia post summū gloriæ splendorem promittit. Itaque quoniam gloria est, in qua tota humana vitæ ratio conferitur, cuius gradibus (vt Cicero dixit) homines videntur in cœlum ascendere, necessario dicendum sit inter cætera vitæ ornamenta hoc præstantissimum esse, ac Diuino beneficio mortalibus contingere. Magnam ergo & spectabilem nominis claritatem summus Deus in Assyrios contulerat, vt quemadmodum splendoris & amplitudinis ratio, & frequens cum laude fama illorum animos delectabat, ita etiam Deum autorem huius tantæ claritatis & lucis venerarentur. In eam rem contulit imperium florētissimum, incredibilem diuitiarum copiam, vt cæteris gentibus magna essent æstimatione, & agnita tanta beneficiorum amplitudine Dei summam beneficentiam religiosè colerent. Et quoniam ea est vera & solida gloria quæ nascitur ex virtute, & hanc etiam illis cōtulit prædicante Iona. Relicta enim perdita vita, sola virtute contenti, & in lamenta soluti, magnam veræ gloriæ partem consequuti sunt. Tantum itaque Dei munus nō agnoscens autorem tantorum beneficiorum

summa contumelia affecere, ob eamque rem non tantum diuitiis & opibus, sed & gloria & amplitudine maximè præ omnibus vasis desiderabilibus (vt Prophe. inquit) expoliantur. Hoc enim æquitas Diuinæ postulat iustitiæ, vt æterna turpitudinis labe, & sempiterno dedecore afficiantur, qui laudis & dignitatis munus in propriam perniciem, & conditoris Dei ignominiam vertunt.

*Dissipata est & scissa, & dilacerata, & cor ta-
bescens liquefcit, & dissolutio genicularum,
& defectio in cunctis renibus, faciesque om-
nium sicut nigredo ollæ.*

PROphetica insultatio, & quidem elegantissima, in tanta Assyriorum calamitate. Ostendit autem rebus omnibus pretiosissimis direptis, gloria & amplitudine versis in ignominiam, qualis futura esset totius ciuitatis facies, qualis etiam ciuium habitus & affectio. Dissipata est ciuitas quæ antea esset imperij domina, aut euacuata est (vt Hebræa sonare videntur) quæ omnibus esset plena diuitiis, dilacerata est, ita vt nullus iam halitus in illa super sit, sumpta Metaphora ab his qui à feris minu

minutatim discerpuntur. Ciues autem tanta sunt animi consternatione, tã graui formidine percussæ, vt genua tremant & dissoluantur, & ægritudo grauissima omnium inuaserit lumbos, ac facies ipsæ in modum ollæ fuliginosæ nigredinem contraxerint. Principio itaque tabescentes animos, siue corda commemorat: nam cum vehementiori formidine concutimur, & grauissimo agitamur timore, magnus impetus fiat necessarium est, magnusq; concursus, non tantum caloris, sed spirituum etiã circum præcordia, per venas hematitidas, siue sanguinarias. Cum itaq; ingens caloris & sanguinis vis circa præcordia in graui formidine coadunetur, fit necessariò vitalia omnia, quodammodo colliquefcant. Solent enim duriora quæq; ad vehementioris caloris præsentiam, solui, flui, liquefcere. Hippocrates Cous, libro de morbo sacro, tametsi timorẽ, non cordi sed cerebro tribuere videatur, eãdem penè timoris ac formidinis causam adducit. Timor (inqt) fit à cerebri transmutatione, dum nimium calefcit. Calefcit autem præbile, vbi ad cerebrum impetum fecerit ex corpore, & timor adest donec rursũ redierit in venas, ac de in

deinde quiescat. Neque tamen negat Hippocrates, cor ac proinde vitalia omnia, nobis graui timore occupatis, graues sentire concussiones. Quare necessarium est dum cor angore cōficitur, vniuersum corpus inhorrescere, ex eodem autore & lib. Autor tamen est Arist. hos omnes affectus quos in timētibus cernimus, causam habere caloris vehementiā, interiora petētem. Hinc gēna tremunt, totūq; perhorrescit corpus, soluitur vēter interdum, funditur vesica. Simile quidpiam apud Plutarchū habes cūm quærit cur nausea maiorem in modū concitetur iis qui in mari nauigant, quā in fluminibus etiam cum fuerit, *γᾶλᾶνν*, id est tranquillitas. Vides Christiane lector, quāta cum proprietate dicatur, ad explicanda certa timoris indicia & argumenta, Cor liquefcens & dissolutio geniculorum &c. Neq; verò aut minus propriè aut elegāter dicitur, Aegritudo in omnium lumbis, aut defectio in cunctis renibus. Nam quoniam, vt Physici tradunt, duo renes lumbis adherent, interdū alterū pro altero interpretes vertūt, lumbos pro renibus, & cōtra. Multa Leui. 3. frequēsq; mentio renū est. Multa de renunculis vitali

talium, de adipe, de pinguedine, quibus sacerdotes erudiuntur de rebus arcanis & abstrusioribus. Quæ quoniā à nostro sunt instituto aliena, consulto prætermittuntur. Illud verò suscepto à nobis argumento videtur accommodatissimum, quod sacris est literis comprehensum & externa confirmat Philosophia. Omnem doloris sensum grauisimum, & periculosum, renibus Diuina scriptura tribuit, omnēq; grauiorem calamitatem, dolorem renū frequēter appellāt. Inde fortasse sumpta loquendi proprietate, quod vt Galenus habet libro de internis affectionibus, hic dolor omnium sit longè grauisimus. Eo loquendi genere vsus est Hieremias Threnorū cap. 3. cūm ciuitatis sanctæ, ac totius gentis Iudææ infelicitatem flebili prosequeretur carmine. *Miser* (inquit) in renibus meis filias pharetræ suæ. Filias pharetræ sagittas appellat, Hebræorum more, ac sagittarum cōmmemoratione, occulta Diuinae mentis & prouidētiæ consilia exprimit. Sagittas enim in homines nefarios & peccatores cōtorquet validissimè, cūm de occulto prouidentiaē consilio apertam profert sententiam. Cūm enim graui ali-
quo

quo supplicio scelerati homines corripiuntur, sagittam, id est, castigationem ipsam probe agnoscunt, quibus tamen ex causis proficiscatur ignorant omnino. Atqui quanto grauius est supplicium, & animaduersio maior, atque inde nata doloris acerbitas, tanto facilius ad mentem redimus mortales, ut propriam agnoscamus culpam, & Diuinæ prouidentiae cōsilia suspiciamus. Et quoniā renū dolor, ut diximus maximè mordax est, plurimūmq; habet acerbitatis sagittas Diuina manu cōtortas renibus affixas dicit, ut grauiissimos intelligas fuisse Iudeꝝ gētis cruciatus. Hinc etiā Hieremias ca. 30. cū prospera populo Dei nūciaret inimicis illius & hostibus grauia quædā & intolerabilia. Omnis viri manus (inquit) super lūbos eius. Qua dicēdi figura acerbissimū animi sensum, & dolorē significabat incōsolabilē omnino. Quocirca cū lūbos meminit propheta Nahū siue renes, in quibus grauis agritudo resideret, vulgato Hebrææ gētis loquēdi modo omniū opiniōe, maiore Affyriorū animis inclusum dolorē significat. Hos internos acerbī doloris sensus eleganter explicuit, cū denigratas siue infuscatas Affyriorum facies denūciat,

instar

instar fuliginosæ ollæ. Nam ut illud prætermittamus quod vultus immutatio siue in ruborem, siue in pallorem, aut nigredinem, certissima internæ affectionis argumenta suppeditat, multa solet frequenter Diuina philosophia docere mortales; colorum tractatione ac disputatione exactissima. Colore atro & fuliginoso miseriam omnem & calamitatem, sicut candido optimum ac foelicem rerū successum. Regius propheta psal. 68. Foelicitatem populi Dei ex relata ab hostibus victoria, candori assimilat, ut miseriam subinde atrori atque nigredini. Si dormiatis inter medios ceteros siue ollas, pennæ columbæ de argentata; & posteriora dorſi eius in pallore auri. Si in summa fueritis miseria & afflictione, & postrema rerum difficultate, quæ ollæ nigredine significatur, inde tamen Diuina manus quæ omnia potest, vos eripiet; & pennæ vobis contingent columbæ, tam candidæ quàm est argentum, cuiusquæ alæ velut aurum sunt fuluæ, hoc est, omnia vobis alba, optata, foelicia euenient. Quibus faciliè perspicitur, quid etiam fuligine ollæ & nigro colore propheta Nahum significare velit, afflictam

vtique

vtique atque perturbatam Assyriorū fortunam, atque inde natum doloris sensum & acerbiteriam, & grauissimum in tanto periculo timorem, quæ cū interna cruciantur, non poterat vultus nō prodere internos animi habitus, & affectiones.

Vbi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum? Ad quam iuit leo, vt ingrederetur illuc catulus leonis, & non est, qui ex terreat. Leo cepit sufficenter catulis, & necauit leonis suis. Et impleuit præda speluncas suas, & cubile suum rapina.

IRrisio est principum, & Regum, & eorum qui apud Assyrios summis funguntur magistratibus. Eam loquendi figuram Græci *αἰρησιμὸν* appellant. Fabius illusionem. Is verò tropus aut pronuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Apparet autem in illusione contrariam esse voluntatem his quæ dicuntur. Cicero Verrem appellat prætorem urbanum, hominem sanctum & diligentem. Et Clodij videtur laudare innocentiam & vitæ integritatem. Integritas (inquit) tua te purgavit, pudor eripuit, vita antè astra seruauit. Possit autem illustri fieri aut Metaphora & Allegoria adhibitis, aut seruata verborum

borum propria significatione. Hoc autem loco propheta Nahum Assyrios eleganti Metaphora ridet, Leones illos appellans, & leonum catulos, tum quòd summam in rebus bellicis fortitudinem & audaciam ostentassent, tum quòd magnam sibi pollicerentur securitatem, cū tamen à Babylonis tanquam imbecilles oues, & timidi lepores capti fuerint & dissipati. Sed & illud fortasse illusio respicit, quòd propheta facer antiquæ Ninuitarum gloriæ detrahit. Fuerant enim Assyrij bellandi gloria & virtute inter ceteras nationes nobiles & illustres adeò vt de imperio & principatu illis semper cederet, quemadmodum leoni ceteræ animantes solent. Neque illorum iudicium circa hunc locū mihi improbatum qui Ninuitarum animos amplissimos, belluinos impetus, & summam ferociam, & violentiam intoleradam leonum appellatione, notari arbitrantur. Sic enim diuina Philosophia principes, Reges, viros maximè illustres diuites & opulentos, leones, vrsos, serpentes, aspides appellat non sine magna loquendi proprietate. Nā ad declarandum Regium fastum, & confidentiam sanctus patriarcha Iacob, de Iu-

da aiebat. Decubuisti vt leo, & quasi leona, & quis excitabit eum? Eleganter vtiq; propheta dicebat, de potentibus hominibus & imbecillitate minorum. Grex dispersus populus meus, leones eiecerunt eos. Ezechielis 19. Quare mater tua leona inter leones cubauit, in medio leunculorum enutritiuit catulos suos? Quo loco magnorum virorum mores, & illustrium foeminarum ingenium exprimit. Cum S. Prophe. Esaias ca. 11. de temporum Christi Iesu foelicitate, vaticinaretur, more etiam prophético aiebat, Habitabit lupus cum agno & pardus cum hœdo accubabit, & vitulus & leo & oues simul morabuntur. Vitulus & vrsus pascuntur simul, & delectabitur infans, super foramina aspidis & in cauernâ Reguli &c. Aperrum sanè vaticinium earum mutationum, quas toto orbe non sine magna mortalium admiratione lex Evangelica debuisset efficere. Quis enim non miretur, homines singulari immanitate præditos, omni durezza, & crudelitate terrimos summa asperitate morum deposita, pari iure cum ouibus & agnis, idest cū hominibus infimis & vulgaribus agere? Hoc autem legem Evangelicā præstitisse,

nemo

nemo dubitare possit. Nota sunt stolidilla stultæ arrogantix argumenta certissima, quã à multis annis principes sibi usurparunt, non modò Christianis sed gentibus etiam indigna. Nonne cū insignia ostentant vrsorum, leonum, pardorum, vulturum, gladiatorum ignium, libenter fatentur talia se habere ingenia, qualia sunt illa atrocitas, rapacia, sæua, cruenta? Sanctus ergo propheta Nahum, veterem prophetarum, ac suæ gentis morem sequutus, principes & magnates Assyriorum, leones, Reginas nobilesque foeminas leonas, filios illustrium leunculos eleganter appellat. Tanta est huius animantis atrocitas, immanitasque naturæ, vt aliorum semper sanguinem sitiatur, ac suam insatiabilem crudelitatem exerceat, non tantum in viuas, sed in mortuas animantes. Neque sanguinem tantum, & masticata membra, sed & integra etiam & solida exorbet. Eandem verò ex ore spumare sauciem, & ex infimo pectore crudelitatem, principes & Reges videmus in homines sibi subiectos, cæterosque quos vi & armis interdū propulsant, quam leo solet in cæteras animantes. Nemo ignorat quid sacra refe-

rat historia de Abimelecho principe, Ge-
deonis filio, qui septuaginta fratres occi-
dit, vno excepto, qui fuga & pedibus, salu-
tem sibi reperit. Quo pacto Sychimitas om-
nes noctu adortus trucidat, nulla sexus,
aut ætatis habita ratione: quomodo urbē
vi captam diruit, & in eius area salem spar-
sit: Saul prætereà Hammonitarum scelus
& suæ gētis iniuriam audiens, bobus quos
præ se agebat succidit crura, præfatus, sic
omnes perituros, qui sibi eodē die ad Ior-
danem fluuium præsto nō essent in armis:
Athalia sceminarum sæuissima omnē Da-
uidis stirpem sustulit, ne quis fortasse su-
peresset, à quo prohiberetur dominio. He-
rodes Rex multa puerorum millia occidi-
iussit, quo autorem nostræ salutis interci-
peret. Plena sunt antiqua rerum gestarum
monumenta, horum atque similibus non
tantum sacra, sed etiam profana. Crudeli-
tatem Philaridis Regis Aggrigētiorum,
Alexandri Pherei Ptolomæi Phisci Re-
gis Aegypti nemo ignorare possit. Hæc tā-
ta in principibus morū acerbitas & inhu-
manitas, causa præcipua est, quantum ego
existimare possum propter quam diuina
Philosophia leones illos appellet, dracō-
nes

nes & vrsos. Accedit ad hoc, quod leo in-
ter cæteras animantes, iniuriam semel ac-
ceptam memoria infixam ita retineat, vt
si à quopiam fuerit laesit, tandiu iram
& cupiditatem vindictæ retineat, quoad
debitas pro maleficio pœnas sumat. Le-
gito si libet, historiam Iubæ Mauri patris
eius, qui in triumpho puer admodum du-
ctus est, de leone iniuriam vlciscente. No-
biles autem viri diuites & opulenti, si leui
quacunq; iniuria afficiantur amissam sta-
tim nobilitatem arbitrantur, obscuratum
domesticum splendorem, maiorum imagi-
nes probro & dedecore affectas, nisi se pro-
bè vlciscantur. Citius ruat cælum, totaq;
natura vehementiori aliquo motu cōcus-
sa soluatur, quàm iniurio miscantur ho-
mini. Nunquam illis in mentem venit, nul-
lam esse obliuionem generosiore, quàm
obliuionem acceptæ iniuriæ. Quod si vt
leones solent, ex vltione oblectamentum
capiunt, nulla est maior delectatio, quàm
ea quæ de rebus optimè gestis nascitur.
Inter quas primum obtinet locum iniuriæ
remissio. Quantos clementia honestauit,
quàm paucos vltio. Nihil tam necessariū
mortalibus quàm iniuriæ remissio, nemo

enim est qui non peccet, nemo cui non misericordia opus est. Qua negata quis tam multos criminum & culparum extricabit nodos? Quid disruptum humanæ societatis fœdus farcire poterit? Semper inter se homines, semper in illos decertabit ira diuina, nullus erit aut litium aut pœnarum finis, nunquam cessabunt, neq; arma neq; fulmina. Id ergo principibus magnisque viris semper consulendum est, vt misericordetur affectusq; vindictæ compescat, & vt reliquis hominibus faciant quod sibi ab hominibus fieri volūt: & quod à summo Deo obnixè petunt, id aliis hominibus largiantur. Ad hæc, cum leones iam ætate processere, neque ad montanas prædas persequendas apti sunt, ad stabula, & pastorum subterraneas casas solent proficisci, inibiq; insidias moliuntur, non solum bubus verum etiam & agniculis infirmioribus animalibus. Non secus ij, quos leones appellat propheta, cum propter ætatem aut egestatem, aut inopiam ad montanas prædas ascendere non possunt, id est, magnis ac conspicuis hominibus, non valent aut bella inferre, aut eos aliqua violentia opprimere, ad humiles casas & minora animan-

tia sese conuertunt, homines videlicet tenues, vt perniciosam & immanem deprædandi consuetudinem illorum animis penitus inhærentem exerceant. Tunc grauatür Respub. nouis exactionibus, augentur tributa, pauperum bona publicantur, excogitantur modi quibus Regius fiscus crescat in dies, aliorum decrescant necessaria facultates. Cum gens Israelitica præsentem rerum statum, & optimum gubernationis modum, per iudices & consules pertæsa, nouam regiminis formam optaret, eò decursum est, vt creandi Regis mentio inferretur, penes quem esset pacis & armorum potestas. Quod vt aliquando fieret auspicius, censent Samuelem eius rei non solum autorem faciendum, sed & postulandum ab eo, vt ipse qui ceteros prudentia & sanctitate anteciret, vnum ex omni Israelitarum numero legeret, cui vniuersa gens domi, militiæque pareret. Quibus auditis miratus dicitur senex, quæ tam subita habendi Regis cupiditas, populorum animos incessisset. Scire se primo aspectu rem speciosam Regnum videri, persuasumq; multis fuisse, nihil melius in humanis esse viri vnius qui optimus esset

imperio. Foedissimum tamen eius rei euentum, multisque perniciosum, gētes omnes sui erroris admonuisse, quod non modò nō esset tutum hominibus Regem habere, sed vehemēter etiam calamitosum, hoc enim esse de fortunis & vita periclitari. Deniq; cū populis sententia deiici non potuisset, ex oraculo diuino sanctus senex in publicum retulit, quales noua Regis creatio exitus debuisset habere. Hoc (inquit) erit ius Regis, qui regnabit super vos, Filios vestros accipiet, vt equites faciat, illiusque currum praecedant, faciet eos tribunos, & quinquagenarios, aratores & messorum. Tollet filias vestras vt faciat vnguētarias, cupidinarias, & pistrices. Agros vestros, vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. Semina vestra & vineas vestras decimabit, dabit Eunuchis ac seruis, seruos vestros & ancillas, & iuuenes elegantes, asinos vestros accipiet, vt sua illis conficiat opera. Quin & gregē decimabit vestrum, eritisque ei serui. Quid aliud hoc loco (dic mihi) ex diuina sententia audis, quā Regē leonū instar omnium temporum atq; tectorum, totiusque Reipub. praedonē esse, vrbes atque domos, illorum semper cupiditatibus

pate

parefactas: Hæc itaq; cupiditas summæque libido praedandi atque rapiendi illos inter cætera leones sauos & truculentos facit. Nasctur ex truculentia ista & sauitie, & animo belluino, summa animi diffidentia. Quæadmodū enim leones cū ætate iam processere, vix cū ceteris animantibus versari, aut confortia cum illis inire audēt: secum perpendentes quanta illis intulerint nocumenta, quoties per summā violentiā, illos diripuerint, occiderint, laniauērint atrociter, ad eundem per omnia modum principes & magistratus summi magno cū metu, ac diffidenter inter homines versantur. Cædibus enim & rapinis summam potestatem in subditos declarāt, vnde omnia sibi suspecta reddunt. Leonum ergo habitaculum Niniem ciuitatem appellat, non tantum propter Regem Senacheribum, verum etiam & propter eos qui multis retrò annis imperiū apud Assyrios obtinuissent. Sic habet diuina scriptura de prima Regū tyrannide Genesis cap. 10. Chus genuit Nimrod, ipse cœpit esse fortis in terra, fuitque principium regni eius Babel. De terra illa egressus est Assur, & extruxit Niniem. Fuit ergo Babylonium primum to-

tius orbis Regnum, cum adhuc mortales communi sermone vterentur. Assur vero imperium Nimrod contēnens, alium sibi erigendæ vrbi amplissimæ locum delegit: Hic primus Assyrius, seu Ninus qui ciuitatem amplissimam edificauit, veteres gentium mores, noua imperij cupiditate mutauit. Is omnium primus cœpit inter homines leonis ingenium & immanitatem referre, cum bella finitimis gentibus intulit, & rudes adhuc ad resistendum homines ad Libyæ terminos vsque perdomuit. Hic leonis more magnitudinem quæ sitæ dominationis, bellis & sanguinis effusione firmavit: aded vt domitis proximis nationibus cum accessione virium, fortior ad alios transfiret, totiusque orientis populos subegisset. Regnum Babylonium suo tandem Regno adiecit. Atque hinc fortasse profana historia primum illum Babylonix Regem fuisse affirmat. Libens prætermitto quæ de filio Nino & vxore Semiramide antiquissima rerum monumenta referunt, quas clades mortalibus intulerint, quantum fuderint humani sanguinis, vt iure ciuitas illa lustrum leonũ appellari potuisset, proptet maiorũ sauitatem & crudelitatem,

tatem, quam iure veluti hæreditario transfuderunt in posteros. Insultat proinde Niuiitis sanctus Proph. dicens. Vbi est habitaculum leonum, & pascua siue lustrum catulorum leonum? Quo pacto (inquit) ciuitas amplissima, vbi leones diuersabantur, funditus euerfa ante omnium oculos iacet? Ad quam ingrediebatur leo potētissimus (Rex videlicet Assyriorum) præda onustus, & catulus leonis & non est qui exterreat? Hæc ad ingenium leonis & vires sunt referenda, ac Regis Assyriorum potentiã. Leo capta præda summa securitate agit, cum certo sciat se viribus & audacia, cæteris animantibus præstare. Quæ verò adiecit de studio prædandi, rapiendi, implēdi speluncam, vt lænis ac leuculis distribuatur ex his quæ in superioribus diximus sufficienter (vt arbitror) explicabuntur.

Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & succendam vsque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius, & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur ultra vox nunciorum tuorum.

Conclusio est omnium quæ antea dixerat. Ecce (inquit) tibi hostis sum. Neque enim hæc Babylonius sua virtute cõficiet, sed mea potius. Hominibus enim

vel consilio, vel opera resistere facile fuerit: diuinæ autem potentia, & indignationi quis ire obuiam possit? Aut quid possit illis ex voto succedere, quibus Deus infenso animo est & inimico? Infelices semper exitus illorum res habeant necessarium est, exemplo Aegyptiorum, Pharaonis, Saulis, aliorumque similium. Dominum autem exercituum se appellat, ne fortasse Assyrij, in multitudine exercitus aut pugnatum, bellica virtute spem collocarent stultè. Habet enim ille tum ad puniendos improbos, tum ad bonos viros tuendos, innumeras Angelorum myriadas. Succendam (inquit) vique ad fumum quadrigas tuas, potentiam videlicet, & robur prorsum absumam. Leunculos tuos, siue liberos, aut viros fortes & potentes gladius comedet, deuorabit, trucidabit, conficiet, Prædam autem siue diuitias malè congestas, & opes summa impietate quæstas funditus delebo. Neque vox nunciorum tuorum, quibus aut blasphemare summum Deum, aut ciuitates ad deditionem sollicitare, aut grauissimam miseris hominibus formidinem iacutere solebas, audietur amplius. Silebunt itaque omnia, & iacebunt, quæ

te antea mirabilem faciebant, & illustrem, nec quispiam erit qui Assyriorum nomen, vel summodignetur ore assumere.

COMMENTARIA IN TERTIVM CAPVT.

Ve ciuitas sanguinum, vniuersa mendacij & dilaceratione plena, non recedet à te rapina.

HLEBILI carmine atque mœstissimo propheta profectur ciuitatis Niniues ac totius imperij Assyriorum excidium, interposita eleganti Hipopotysi captæ vrbs: Hei urbem sanguinariam (inquit) omni flagitio ac scelere cumulatam. Omnia carnis opera, singulas illius affectiones, peccata denique omnia Diuina scriptura sanguinem, siue sanguines appellat. Frequentius tamen pauperum oppressiones, vexationes humilium, & tenuium, sanguinis appellatione exprimuntur,

tur vetustissimo loquendi more sanctarū scripturarum. Elegantiſſima ſanè tranſlatio verborum. Sanguinis enim redundatia corpus efficitur ſucculentum, atque illius copia robur & vires adauget. Humanū ſanguinem fundere grauiffimū ſcelus habetur in arcarnis literis: quo fit, vt omnis grauior impietas flagitiūmq; atrox omnis carnis affectus & opera, ſanguis appelletur. Nobilis propheta Eſaias, capite 33. acriter reprehendit eos qui cū poſſint, & ex munere & officio debeant innocentia tueri, & omnē iniuriā & violētiam à minoribus arcere, nihil minus curant. Hoc autē oppreſſionis genus, quo tenues homines afficiuntur, ſanguinem appellabat dicens, Qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, id eſt, pauperi iniuriam impoſitā, & illatam violentiam non vindicat. Notiſſimū eſt carmē illud Regij vatiſ, Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ, & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam. Quo loco (niſi me falſum opinio tenet) nō id facinus tantum deprecatur, quo Vriam militem dederat neci, ſed ſanguinū appellatione omnia ſimul ſcelera cōplexus eſt, quæ illius animum vehemēter vrgebāt, &

prop

propriam conſcientiam grauiter excarnificabant. Huc pertinet geminatio illa, qua ſimul oſtendit ardentiffimū orationis affectum, ſimul & grauitatem ſceleris, quod deprecabatur. Neque ſanguinem dixit, ne quis arbitraretur de homicidio Vriæ mentionē tantū intuliſſe, ſed ſanguines & omnes ſimul impietates inter ſe cōnexas vno verbo explicaret. Si ergo grauiffima ſcelera expiaris, ſi meū animū ſanguinibus elueris: nunquā memoria gratiſſima tāti beneficij delebitur: multis carminibus tuā bonitatē predicabo, qui dederis veniā peccāti, cæco lumē ingeſſeris, erexeris iacentem, & errantem deduxeris in viam. Hier. cap. 2. gentem Iudæorum dura increpatione ſceleris & impietatis admonebat, diuturnum odium videlicet, quod in bonos & tenues homines inueteratū haberet, vnde omnis violentia, rapina, cæteraque id genus flagitia naſcerentur. Sub aliſ tuiſ (inquit) inuentus eſt ſanguis. Quemadmodū autem alarum appellatione, ſummam ad patrāda ſcelera celeritatem, ita etiam ſanguinem commemorando, genus omne impietatis ſignificabat, more prophético, & quaſi Hebrææ gentis inſtituto. Eſaiæ cap.

cap. 9. cùm in Regem Senacherib aliquando triste & infaustum vaticinium detoneret, eadem sermonis figura utebatur, Omnis violenta prædatio, & vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis. Genus omne violentiæ prædâ appellat, hostium manubias, & spolia aliarum ciuitatum, quæ reges Assyriorum in Ninitem ciuitatem congefserant. Vestimentum autem sanguine cruentatum grauissimas Niniuitarum impietates, & finitimis gentibus violentiam frequenter illatam significat. Quemadmodum enim vestis, humano resperfa sanguine difficile expurgari possit, ita etiam contractas sordes per iniuriam alijs impositam & pressam innocentiam & diuexatam. Videmus enim eos qui simili impietate incredibilem diuitiarum & opum vim cõgessere, nunquam aut quam rarissimè ad virtutem facere regeffum. Itaque quoniam vestimentum sanguine mixtum in pristinum candorem reuocari non potest, reliquum est (inquit Proph.) vt igne prorsum absumatur, cum nullum iam sui possit præstare vsum. Hinc facile percipi possit, vnde loquutiones illæ Diuinis scriptoribus familiares nascantur, quibus &

carnis

carnis concupiscentiam sanguines appellant. Ioan. 7. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis &c. & vindictam & ultionem sanguinem dicunt. Math. 27. Sanguis eius super nos. Et cum propria quisque culpa perit sanguinem illius super proprium caput recidere. Sanguis tuus (inquit S. David) ad eum qui Regem Saulem interemisset, super caput tuum. Sanctus itaque proph. Nahum ciuitatem sanguine plenam aut sanguinariam, Niniuem videlicet deplorat, quod omni esset scelere coinquinata, omni que flagitio infecta, quod plena esset opibus & diuitiis, multorum iniuria & violentia quæ sitis. Ob eamque rem subiecit illi, Non recedet a te rapina. Postulat enim æquitas, vt quæ rapinis semper & deprædationi vacauit, aliarumque gentium & ciuitatum incommodis sua semper parabat commoda, Babyloniorum prædæ & direptioni pateat. Quod autem Niniuem mendacij & dilacerationis plenam appellat, difficillimos habet explicatus. Rab. David Kimhi homo doctissimus, plenam mendacij Niniuem dictam arbitratur, quod inuicem deciperet & deluderent: nullusque aduersum proximum

b

veritatem seruaret. Sic habet commentariis in hūc locum אֱמִשְׁקִירִים אִישׁ בְּאָחֵרֵי שְׂמִימֵהֶם i. decipientes atque mentientes, quisque cum fratre suo &c. Scio mendaciū in diuinis literis frequenter in hanc significationem accipi, vt sit idem mētiri quod fallere 4. Reg. 4. Fœmina quædam dicebat ad Helifeum, Noli quæso Domine mi vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ. Abach. 3. Mētietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum. Gene. 47. Tertium quoque peperit, quem appellauit Sela, quo naço parere ultra cessauit. Hebræi sic legūt, Et rursus peperit filium, & vocauit nomen eius Sela, nam fuit in fallendo dum ipsa pareret eum. Idest parum abfuit vt partus fefellisset, & periclitata esset mater. Non enim cōsuerudinis more venit, sed obliquè quod nimium est periculosum. Itaque habet sententia Rab. Dauid Kimhi innumera scripturarum loca quibus se tueri possit. Et ad exaggerandas impietates Niniuitarum magnum (vt ego iudico) habet pondus, nullā veritatis fidei & constantiæ in dictis, pactis, & fœderibus, rationem habere. Quid enim possit in ea ciuitate bonum esse aut optimum, vbi fundamentum iustitiæ desit,

dicto

dictorum, factorumque constantia & veritas: Apud Romanos olim fides Iouis Opt. M. in capitolio vicina erat, quod post Deū immortalem, veritatem ac fidē colere natura ipsa doceret quodāmodo. Benè proinde propheta Nahum inter cætera quæ aduersum impietatem impiorum commemorat, mendacium secundum tenet locū, quasi veritatis neglectus causa etiā sic venturę cladis, & excidij totius vrbis. Sed cū huius vocis significatio pateat latissimè, possit hic locus in alios trahi sensus longè diuersos, ab eo quem excogitauit Rab. D. Kimhi. Interdū enim impia illa cōfidentia improborum hominū, opibus, diuitiis Regno, imperio, aliisq; rebus fluxis collocata, mendaciū etiā appellatur. Hiere. c. 7. ea significatione mēdacij appellatione vtebatur. Nolite cōfidere verbis mendacij dicentes, Templū Domini, tēplū Domini, tēplū Domini est. Omnē suā fiduciā Iudæi Hieremiæ tēporibus in vno templo potissimū collocabāt, cuius magna erat religio & antiquitas. Cūmq; S. Proph. aduersum impietates illorum grauisima depromeret oracula, & horrendas intentaret castigaciones, materialis templi mētionē frequenti,

b z

& tutos se & securos arbitrabantur. Non delebit Dominus (aiebāt) ciuitatem istam, neque credendum sit in potestatem gentium venturam urbem, in qua erigere voluit proprio consilio templum, toto orbe celeberrimum, & magnificè constructum: in quo vera religio, pietasque egregiè colitur. O perniciosum mendacium (inquit Hieremias) & impiam confidentiam, quæ ab ædificiorum splendore, & magnificentia ædium, & à maioribus, auro & crustis salutem sperat. Regius proph. David Psal. 4. mortales omnes grauitè reprehendit, quòd obstinata mente veritate deserta se-ctarentur mendacium. Filij hominum: vs-quequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Mendax vtique est vitis quæ expectata vt faceret vvas, fecit labruscas, mendax arbor quæ loco fructuum folia tantum producit, mē-dax arcus (more sanctarum scripturarum) qui ab scopo aberrarit. Nonne igitur mendacem, imò. mēdacium iure appelles illud cōfidentiaē genus, quod à rebus vanissimis ac mendacibus pendet? Quo nomine censes (dic mihi) spectationem illā, qua quispiam, vel è tenebris lumen eruere, vel au-
rum

rum è nube, vel vitam à morte sperat? Nō-
ne vanitatem & mendacium, & certissi-
mam imposturam diceres? A solè lumē spe-
ctandum est, aurū è terre visceribus eru-
endum, à Deo vita. Monet proinde Regius
propheta mortales omnes ne gentis hoc
mendacij in animos mētēsq; nostras admit-
tamus, vt à rebus vanissimis salutem vn-
quam expectemus. Quid ciuitati Niniui-
tarum & Assyriæ genti profuit insigne il-
lud mendacium, & impietatis plena confi-
dentia, qua & imperium eorum fore per-
petuum, & ciuitatem nunquam interiturā
existimarūt, quasi aut opibus, aut diuitiis,
aut exercitus robore, aut bellica indu-
stria, omne à capitibus propriis arcere po-
tuisent periculū? Clamant omnia illa quæ
stultè mirantur homines vanissima esse &
cum mendacio coniuncta (id quod Salo-
mon toto libro Ecclesiæ. eleganter profe-
quitur.) Nam & diuitiarum confidentiam
esse mendacem, & Regnum & summum
in alios imperium, extinctum nomen Ni-
niuitarum, Romanorum, Babyloniorum
satis declarat. Robur corporis præterea
mendax esse yno Samsonis exemplo fiet
apertissimum. Vt omitramus quod Hercu-

lem ab omnibus inuictum, vis latentis veneni vicit, quod Milonem cunctis celebratum & cognitum palæstris arbor vna detinuit, lacerandumque feris obrulit. Neque verò illud prætereundum censeo, quod scriptura Diuina mendacium etiam appellat omnem virtutis & pietatis simulationem, & fucum, quo cæteris solent imponere hypocritæ. Neque enim verbis tantum sed & factis frequenter mentiuntur, quemadmodum de facie Creusæ Aenæi. 2. poeta eleganter dixit. Et æs interdum mentitur aurum. Plenam itaque mendacij ciuitatem Niniuem appellat, quòd eximiam illam virtutem & pietatem, quã prædicante Iona, declararat, & pœnitentiæ lamæta, & trium dierum inedia, & preces pro remissione delicti, cæteraque id genus egregia opera obliti, quæ summam vitæ innocentiam in posterum pollicebantur, falsa quodammodo & mendacia deprehenduntur, dum breuissimo tempore interiecto ad antiqua scelera, & veterem peccandi consuetudinem relabitur, & omnem quã de illa cæteri spè conceperant, omnino fefellit. Scio quorundam esse iudicium, neque (vt mihi quidem videtur) omnino reiiciendum, mēdacium

hoc

hoc loco seruitutem postremam, in quam erant Niniuitæ adigēdi à Babyloniis, propter illorum impietates significare. Itaque sanguinem cōmemorando, ciuitatis flagitia, mendaciū autem & dilacerationem, & rapinā, pœnas debitas peccatis expresserit. In eum sensum locus ille à viris longè doctissimis accipitur Psal. 82. Inimici Domini mentiri sunt ei, id est, facti sunt ei supplices, & illius potētiae & ditioni penitus subiecti. Sic Deute. 33. cum hostibus populi Israelitici, inquit, Mentientur inimici tui, subditi erunt, & seruient atque omnino obsequentur. Atque hinc fortasse mentiri pro trepidare & postrema, seruilique subiectione scriptura vsurpat, quòd qui in hunc modum subiecti sunt, soleant graui timore addicti iis mentiri quibus seruiūt, quorūque potentiā maximè reformidant: siue quòd mēdaciter, superbè, querulè dominis seruiāt, & qui libētī, vt dominis videretur, necessaria illis præstaret obsequia, cū domi versantur, vbi limen excefferint, cū inuisis dominis, apertas inimicitias longius agāt, armis si liceret acturi. Sic veteres latini fures pro seruis dicebant, quod serui omnes furari soleant, propter nimiam dominorū

b 4

erga illos parsimoniam. Quibus facile cernitur, in quem sensum quorūdam opinione mendacij plenam urbem sanctus Nahum appellat. Est enim illa mendacij plenitudo seruitus plena, postrema subiectio, ac proinde grauis formido erga Babylo-
 nios ciuitatis deuastatores. Non satis conuenit inter autores Hebræos quid dilaceratio significet, Hebrai. פֶּרֶץ alius enim ad rapinam & prædam referendam vocem videtur, aliis ad ciuium discordias, & odia intestina, & exitialia, quæ vt Christus magister V. docuit certissima sunt argumenta, & indicia vicinæ perditionis & interitus. Plato libr. de Rep. 4. Ciuium concordiam, & animorum vicinitatem, & charitatis vincula, tanto opere necessariam arbitratur, vt ei qui voluisset ciuitatem optimè instituire, necessarium cum primis duceret ad vnitatem summam, quantum fieri posset statum Reipub. adduceret. Ob eam rem iubebat ne ciuitas, aut diuitiarum nimia copia, aut postrema laboraret indigentia, quod ex vtroque soleant oriri graues seditiones, totaque ciuitas perturbari. Sed neque exiguam, neque vastam esse ciuitatem voluit, quod vtrunque valde pericul-

losum

losum crederet & ad retinendum ciuium inuiolabilem charitatē & amicitiam etiā perniciosum iudicaret. Deniq; huic omnes ingenij neruos præstantissimus Philosophus contulit, vt ciuitatem fingeret quæ summa semper concordia, & fortunarum, & animorū maximè vnitatem egeret, quod ciuium amicitia Rempubl. tutiorem reddat, quàm moenia & muri impenetrabiles. Pau. ad Ephes. scribens cap. 4. omnem adhibet operam, vt Christianam Rempubl. ad summam animorum concordiam redigat: iubetque seruent ciues sollicitè vnitatem spiritus in vinculo pacis, sint vnū corpus, & vnus spiritus, quemadmodum vna est spes Christianæ vocationis. Breuis quidem de concordia & amicitia lex, sed quæ præstantius faciliusque doceat, & instruat, quàm frigida Platonis leges, aliorumque qui Respubl. instituere cogitarunt. Benè Seneca quemadmodum cætera omnia. Leges (inquit) oportet esse breuissimas, ita vt emissa veluti diuinitus vox, iubeat, non disputet, & ab hominibus etiam imperitis teneatur. Quemadmodum ergo eam ciuitatem foelicem existimamus, in qua vnitatem non tam corporum, aut fortunarum,

b 5

quàm animorum magna diligentia feruatur, ita etiam Rempub. illam miserã & ex-
 cidio proximam arbitraremur, vbi semi-
 naria illa diffensionum, & tumultuum, in
 omniũ ore & quotidiano sermone essent.
 Quid mihi cū homine isto? Diues est, pau-
 per est, doctus, indoctus, nunquam de me
 bene meritus, læsit aliquando, nunquã pro-
 fuit. In ciuitate ergo optimis exculta legi-
 bus, tanta debet esse ciuium vnitas, vt ne-
 mo alterum alienũ censeat, aut ignotum.
 Nam alienus esse quĩ potest? qui cum tãta
 tibi intercedit vnitatis copula, vt vnum cū
 illo sis corpus, vnus spiritus. Optimè Phæ-
 drus apud Platonem aiebat, Si quo pacto
 ciuitas vel exercitus fieri posset, partim ex
 his qui amant, partim ex his qui amantur,
 supra quã dici possit, fortiter agerẽt, admi-
 nistrarẽtq; singula, tam per verecūdiam
 à turpibus abstinerent, & ad hõnesta quasi
 quadam æmulatione contenderent: talẽs-
 que homines pauci numero, vniuersos, vt
 ita dixerim, homines prælio superarent.
 Nam quis sanẽ mentis non intelligat, eum
 qui fratrem ac proximum verè amat, nõ pos-
 se yllo pacto amicũ in periculo deserere,
 aut graui vitæ discrimine non omni opera

& di

& diligentia amato succurrere? Vt ergo
 solet amicitia ciuium, ignauos quosq; in-
 flammare, & ad virtutem diuinos redde-
 re, ita vt viris fortissimis pares reddat, &
 insuperabilem Rempub. æternãque ef-
 ficiant, nõ secus ciuium odia, & graues dif-
 fensiones, atque tumultus ciuiles, ciuitatẽ
 solent delere funditus ac deuastare. Quæ
 cū ita habeant, prudenter satis prophe-
 ta Nahum inter cetera argumenta certif-
 sima venturæ cladis amplissimæ ciuitatis
 Assyriorum **¶¶¶** commemorat, idest, dis-
 sidia, diffensiones, intima odia, discor-
 dia, quæ omnia ex cupiditatibus maiori
 ex parte nascuntur. Nulla est enim do-
 mus (vt Cicero inquit) tam stabilis, nulla
 ciuitas tam firma, quæ non odiis ac dissi-
 diis possit euerti. Notissimum est iudi-
 ciũ illud Empedoclis de tota natura, quæ-
 cunque in orbe constarent, quæque moue-
 rentur ea contrahere amicitiam, dissipare
 concordiam.

*Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi fre-
 mentis, & quadrigæ feruentis, equitis ascen-
 dentis, & emicantis gladij & fulgurantis ha-
 ste, & multitudinis interfectæ & grauis rui-
 ne, neque est finis cadauerũ, & corruet in cor-
 boribus*

*poribus suis, propter multitudinē fornicationū,
meretricis speciosæ & gratæ, & habētis ma-
leficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus
suis, & familias in maleficiis suis.*

QVorsum spectat hæc Babyloniorum ad bellum se parantiū descriptio elegantissima? Diuina bonitas quādiu potest verbis hominum ingenia, & quidem molli- bus curare, ita vt faciendæ suadeat, cupiditatem æqui & honesti animis conciliet, faciātque vitiorum odium, & virtutis pretium demonstrat, hanc semper mediū feruat rationem, primasque curationis partes hinc ducere solet. Sic olim Niuius medebatur misso Iona propheta, qui pœnitentiam prædicaret, & in virtutis excitaret studium. Sed cum ad antiqua scelera ciuitas amplissima relaberetur, transit ad tristiore orationē, qua monet, exprobrat, terret, vt nouissimè tandem ad pœnas iruocabiles decurrat, vltimāq; supplicia, vltimis sceleribus ponat. Quanuis ergo animum ira cumulatum belli descriptio significet, & diuinam mentem vltionis audam, sed pacatissimo diuinitatis pectore perniciosum hoc vitium harere non possit: scit tamen peritus medicus comminationem

tionem interdum castigationem etiā syn- ceram & cum ratione coniunctā, tum maximè cum neque amore neque summis beneficiis nos non potest constringere. Quæ admodum enim hostilia quædam detorta, vt corrigamus manibus in diuersam partem flectimus, quod si non succedat, adurimus, & adactis cuneis non vt frangamus, sed vt explicemus elidimus: sic magnus medicus, & ingenia vitio praua, & intractabiles scelere & flagitio animos, blandioribus verbis interdum, interdum terrificis, dolore nonnunquam animi, nonnunquam corporis corrigit. Medicæ artis peritus, primò leui quacunque ægritudine tentat non multum ex quotidiana consuetudine inflectere, & cibis & potionibus, & exercitationibus ordinem ponere, ac valetudinem firmare, mutata ciborū & motuum ratione. Quod si parum proficiat, subducit aliqua & circumcidit. quod si ne adhuc quidem respondet, cibis interdicit, & abstinentia corpus exonerat. Si verò frustra meliora cesserunt, ferit venam, membrisque si adhærentia nocent, & morbum diffundunt, manus affert, neque vlla sibi dura aut aspera videtur curatio, cuius est fa

est salutis effectus. Hoc vno medentibus dissimilis est summus ille Deus, quod medici eos quibus vitam largiri non possunt facile desperant, Deus tamen si teneat probe quantum quisque in sceleribus proficere debeat, quales debeat ipsa procuratio exitus habere, nunquam tamen aut deterrendo verbis, aut factis corripiendo cessat mederi. Liceat proinde in verbis propheticis, & bellica descriptione summam Dei humanitatem, item & paternum in viros Niniuitas animum (quia non peccantes persequi sed reuocare cōtendit) intueri. Itaque cum audis equos frementes, & vocem flagelli, & quadrigas feruentes, & grauissimas ruinas, & iacentia cadauera, quasi via ignorantes, & errantes per agros, vides Deum, Niniuitas ad rectum iter admonere, & admonitione corrigentem impios, & molliter & asperè. Hoc semper in omni animaduersione seruat ille, vt primam semper adhibeat, ad emendandos malos, alteram vt tollat impietatem, atque in vtraque non tam præterita quam futura intuetur. Hoc est: punit (vt Plato inquit) non tam quia peccatum est, quam vt non peccetur, quamuis & illa sæpè castiget. Nomē flagelli quidam

dam ad imperium Babyloniorum in Assyrios sauentium, quidam verò ad funiculos intextos, quibus apud veteres equi excitabatur in cursum, cum non esset adhuc calcariorum vsus apud illos. Ruina grauis totius ciuitatis miserandum excidium significat, vt existimo: & in corporibus cadere incredibile occisorum multitudinem, oculis Assyriorum subiectam. Tanta (inquit) multitudo interfectorum erit, vt in cadauera corruant, & impingant Assyrij. Cætera sunt apertissima, vsq; ad eum locum, Propter multitudinem fornicationum &c. Cum sit igitur scelerum ac flagitiorum, non vna aut simplex ratio, sed varia & multiplex, Diuina Philosophia variis etiam longèque dissimilibus appellationibus ea ipsa scelera, & impietates hominum, & debitas sceleribus poenas explicat. Niniuem in superioribus aquarum piscinam, & mulierem parturientem, lustrum leonum, ciuitatemque sanguinariam appellauerat. Nunc verò eam assimilat scorto speciosissimo, habenti maleficia, & vendenti gentes in maleficiis suis. Vnde ergo simplex & apertum hoc sapientiæ genus in tam variam & multiplicem docendi rationem, sensum

sum traductum sit? Nam inter ipsa initia hominis nascentis, facienda tantum vitandaque proponebat, quemadmodum ceteræ artes, quarum subtilitas in processu maximè creuit. Tunc enim non opus erat, remediis ad eò diligentibus, nondum tantopere nequitia surrexerat, neque tam latè se sparserat, ob eamque rem poterant tunc malis omnibus succurrere simpliciora remedia. Nunc verò crescente peccandi studio necessarium erat operosiora adhiberentur medicamenta, quoniam plura erant, & maiora ea quibus homines peterentur. Fuit olim medicina paruorum herbarum scientia, quibus aut sifteretur fluxus sanguis, aut vulnera coirèt paulatim, deinde venit in hanc tam multiplicem varietatem. Neque mirum est tunc illam minus habuisse negotij, firmis, adhuc solidisque corporibus, & facili cibo, neque per artem aut voluptatè corruptis. Postquam verò mille condituræ inuentæ sunt, quibus auiditas comedendi excitaretur, cœpit medicina varia excogitare remedia, quibus impeditis morbis, ac variis occurreret. Idem profectò ego iudicò de Diuiniore scientia sacris cõsignata literis. Fuit enim

enim aliquando simplicior inter minora peccantes, & leui cura medicabiles, postquam verò profligata virtute, & pietate tanta morum euersio facta est, nihil nõ efficit & tentat, vt implicatis animorum agitudinibus medeatur, & vtinam sic lues ista ac periculosa pestis vincatur. Si igitur Assyrii bellis tantum ac cædibus & rapinis vacassent, satis vtique fuisset ad exagitandas illorum impietates, Leonum & ferarum spelæam illorum ciuitatem appellare, vt potè quæ esset prædonum cerrissimum domicilium ac sedes. Si stulta tantum existimatione, & corruptione iudiciorum laborassent, ita vt imperium florentissimum, & ciuitatem diuitis & opibus scelicem, & opulentam, æterna arbitarentur instar piscinæ in quam viuentes influerent aquæ, ad comprimendam illorum dementiam, sola irrisio prophetica abundè sufficeret cum dixit, Et Niniue quasi piscina aquarum, &c. Si tenues & pauperes expilassent duntaxat, sanguinum commemoratione facta, non esset opus aliam excogitare vocem ad aperienda delicta hominum perditorum. Nunc verò quia præterea quaximus multis aliis sceleribus ciuitas erat

corrupta, falsa Deorum religione, maxime & dæmonum pernicioso cultu, fornicariam illam appellat, & habentem maleficia & carmina ad flectendos animos hominum. Neque enim pernicioso errore, tantum tenebatur ipsa, sed in cæteras regiones & vrbes, quas suo subegisset imperio, easdem cum dæmonè fornicationes, & nefandos inuexit cultus. Aduersus itaque tam potentem, explicatūque latissimè furorè, operosius diuina Philosophia remedium adhibet: vt vbi maior est morum peruersitas presentiori medicamento, omnino inueteratam excutiat ægritudinem. Illud autem diligētius est animaduertendū, quid fuerit causa, quod ad exagitatam impietatem, longè perniciosam, & falsas Deorum religiones diuina scriptura, eam semper fornicariæ & fornicationis Metaphoram vsurpet, quasi hac similitudinè semper vehementius delectata? Esai. cap. 1. Ciuitati Hierusalem exprobrat idolorum cultum, his verbis, Quomodo facta es meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij? Hierem. 2. sub omni ligno frondoso prostrabaris meretrix. Et cap. 3. Frons meretricis tibi facta est. Et cap. 5. In domo meretri-

retri

reticis luxuriabatur. Sed cum antiqui vates in populum Israeliticum hoc gentis impietatis acriter reprehenderent, non tantū scortationem, & meretricium, sed adulterium multo magis obiiciebant. Cum autē reliquas gentes sceleris grauissimi insimularent, fornicationem tantum commemorabant. Trahitur hæc loquendi diuersitas, ex vario aliarum gentium & populi Iudæorum statu. Vt enim gentem Israeliticā sponsam & coniugem Hierem. 2. appellat, & aliàs sæpissimè, ita etiam & falsorum Deorum cultum omnem, adulterium. Sic habet Hier. cap. 2. Recordatus sum tui miserans adolescentiam tuam, & charitatem dispensationis tuæ, quando sequuta es me in deserto &c. Cum enim veterem Synagogam ex Aegypto eduxisset, eam sibi in matrimonium copulauit, egregiaq; charitatis & amoris incredibilis magnas dedit & apertas significationes. Contulit præterea donaria, & magnæ æstimationis monilia, nempe legis præcepta, mandata, instituta, sanctificationes, quæ sunt à nobis in Canticum Canticorū Salomonis diligentissimè explicata. Rupto deinde coniugali fœdere, & antiqua fide violata, audiebat,

A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, dixisti, non seruiam. In omni enim colle sublimi, & omni valle frondoso &c. Antiquitus enim amœna loca, & umbris arborum opaca idolis dicabantur.

Cæterum cum gentes alias, non tanta sibi charitate copulatas postremæ huius impietatis argueret, non adulterium sed fornicationem increpat, quod non essent per fidem, quemadmodum gens Israelitica spõsi amplexibus iuncta. Quod ergo, alienos cultus, & defectionem à vera religione fornicationem frequenter appellant, & Nahum præsentis oraculo, & alij vates sæpissimè, causa fuit, ut existimo, quo sceleris & impietatis huius atrocitatem exprimeret.

Vetus enim religio sub institutis Mosaicis Deuter. 23. non tantum scortationem, seu fornicationem auerfabatur, sed & omnem prostibuli mercedem. Lex enim erat ne ex filiabus Israel quæpiã corpus locasset, néve mercedem meretricis in templum liceret inferre, tanquam quæstus fornicatione paratus, impius & nefarius à summo Deo haberetur. Igitur quoniam scortatio ex auctoritate legis res omnino nefanda, apud gentem illam esset: grauissimum scelus

lus desertæ religionis veræ, & perniciosi cultus, fornicationem dixere. Deinde cum in coniugio, aut corporis & carnis integritate seruata, sicut summæ fidei, ita etiam & summæ cõstantiæ species cernitur, ita etiã in scortatione summæ inconstantiæ & infidelitatis, imago perspicitur. Nulli enim fidem seruare possit, quæ nullo seruato discrimine omnibus ex æquo ad explendas summas libidines se prostituit. Quo fit, ut quoniam summo Deo tanquam creatori, moderatori, seruatori rerum omnium, omniumque bonorum causa, hæc fides debetur, à Græco, Sarmata, Scythia, Barbarisque omnibus iure huius violatæ fidei rationem, fornicationem, & scortationem scriptura appellat. Accedit ad hæc, quod pudor & verecūdia, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum, quauis homini inter cæteras animantes sit à natura tributa, scemialis tamen tanquam frænum ad cohibendam omnem petulantiam, iniectum fuit, ne videlicet, in omnem libidinem iræt præcipites. Sublato enim pudore & verecūdia, nullum est tam graue facinus, quod non impudenter admittât. Non secus cum certa religione homines teneremur, pu-

dor ipse & verecundia omnia conspicietis Dei, nos retinet in officio, à qua si semel deficiamus, & lapides colamus & ligna, nullum profectò erit genus peccati, quod non confertis omnino manibus amplectamur, instar impudentis meretricis, quæ in omnes libidinis species se confecit. Nullus præterea ignorat, quanta semper apud homines vilitas, quantus cõtemptus & abiectio profligatum pudorem, & studiũ libidinis sequatur. Nemo enim (vt arbitror) est qui non sordidissimam iudicet, & contemptam omnino fœminam, cuius forma parum videtur integra. Quocirca magnus ille Deus, cùm idololatriæ scelus increpat, fornicationem, & autores criminis fornicarios appellat & scorta, vt mortales intelligant, à quanto dignitatis deturbati fastigio, in postremam vtilitatem & abiectiõnem se vltro coniecerint, nullòq; iam apud Deũ numero esse, nulla æstimatione eum qui falsas & perniciosas religiones semel suscepit. Igitur quoniam deserto vero marito, novos concubitus adultera quærit, & relicto vero Deo, noui Dei quærentur impiis & perfidis, honestate ac pudore conculcatis, se libidinibus explent

scor

scortum. vilissimum imitantur. Perdita enim fide ac iustitia, per omnem luxuriam impudenter grassantur. Hinc fit, vt omnè genus flagitij scriptura adulterium nunc, nunc. verò fornicationem appellet, & latini adulterium dicunt, quidquid vitiatum & corruptum est. Hinc etiam scriptura, virginem vocat populum synceræ fidei, vt castitas & integritas carnis, & corruptio pro pietatis figura & impietatis habeantur. Sic Osee 1. & 2. Metaphora sumitur ab vxore & viro, spõso & sponsa. Eo loquedi tropo virgines appellantur, qui Dei verbum seruant, purũ & impermixtum, quæ ratio virginitatis magna est, apud summũ Deum æstimatione, ad eò vt Hieremias dicat, Dõmine oculi tui fidem respiciunt. Pau. ad Corinth. Scribens, despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. In eã rē spectat loquutio illa Paulina, excidere à simplicitate quæ est in Christo Iesu. Deficimus enim à simplicitate quæ est in Christo, cùm à fide & simplici doctrina, ad vanas doctrinas, & vanissima quorũdã hominũ cõmẽta deficimus. Hũc spectat quidquid apud Regiũ prophetã habetur de virginibus quæ Regi Christo post principem

Reginam adducuntur, quidquid apud Salmōnem, de adolescentulis, quae sponsam comitantur. Niniuem proinde ciuitatem speciosam & gratam appellat, siue propter Monarchiam, quae per id tēpus penes Assyrios erat, siue propter ciuitatis amplitudinem & ornatum. Quae autem cōmemorat de maleficiis & incantamētis, partim à natura rerum, partim à consuetudine ducuntur. Nam quemadmodum à viris doctissimis proditum est, necessarium semper est symbolum quoddam, & veluti cognatio, inter recipiētem materiam & receptam formam, & quō temperatius est quod recipit, eō praestantior & excellentior à summo Deo forma infunditur. Ob cāmque rem, quia corpus humanum mundius est, & elegantius, & ad optimum temperamentum proprius accedit, excellentem formam, rationis & intelligentiae cōpotem accipit. At verò corpora reptilium, quoniam immunda sunt & sordida, sordida & immunda animantia profert. Ad eundem modum cum Christiana Philosophia, inter mundos spiritus & immundos frequēter distinguat, qui immundus est, sordido cuique & obsceno corpori commiscet: vt meretricum

cum, lamiarum, & maleficarum. Contra spiritus mundus, non habitat in corpore subito peccatis, sed munda semper corpora, mundosque animos, vehementer expetit. Hinc stultitiam illam & dementiam profectam crediderim, quatin Paul. ad Rom. i. cap. acriter exagitat aduersum sapientes seculi huius, quod gloriam magni Dei, ad voluētum & quadrupedum, & serpentum formam, traduxerint. Spiritus itaque immundus faciliorem se praebet, magisque promptum suis cultoribus, quo sordidioribus carnis oblectamentis indulgent, in qua semper prona est hominum vitiata natura. Sapienter itaque tota diuina scriptura cum fornicationibus, & libidinibus petulantium foeminarum maleficia semper & incantamenta coniungit, quae daemōnis ope fiunt. similibus enim corporibus gaudet ille, ac supra quam credi potest oblectatur. Si autem consuetudinem attendas, quae naturae vim obrinet, vix vnquam inuenies apud veteres poetas aut oratores foeminam aliquam perditam libidine fuisse, quin veneficia & incantamēta illi tribuat. Talem ferunt Circem fuisse, & meretricem & magam, Niniues ergo ciuitas fornicata

tione & libidine corrupta cæteras gentes earminibus & venæficiis recantabat, mentèque & ratione pellebat, vt in amores falſorum Deorum, & dæmonum amplexus pertraheret, & in omnē denique genus flagitij impelleret: Illud verò intentis est animis considerandum, quod postremo loco reposuit proph. Vendidit (inquit) gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficiis suis. His enim verbis non tantū idololatricæ scelus taxat, sed & primam eius originem, primaque initia in memoriam reuocat, vt quibusdā visum est. Ninus enim, vt Berosus Chaldæus testatur, primus omnium templum celeberrimum, bello patri, & matri Iunoni, & Rheæ auicæ & statuas publicè dicauit. In ea sententia sunt, tum autores Hebræi tū Lactantius, quāuis Diodorus hoc scelus Semiramidi videatur tribuere, quæ vastissimas & miranda magnitudine argenteas & aureas statuas erexit, postquam Babylonem in prægratidem extruxit urbem. Lactantius alio in loco Ciceronem sequutus, de prima idololatricæ mentione sic habet. Reges olim cum Chari fuissent iis, quorum vitam composuerāt, magnū sui desiderium in morte re-

lique

liquerunt. Finxerūt ergo homines, eorum simulachra, vt haberent aliquod ex imaginum contemplatione solatiū. Longius verò per amorem meriti progressi, memoriam defunctorum colere cœperūt, vt gratiam referre benè meritis viderentur, & successores allicerent, ad benè operādi cupiditatem. Discant hoc loco, qui magnas vrbes & opulentas proprio arbitrio & imperio moderantur, quantum in omnem vitæ partem momentum habeat, ita ciuium mores componere, & in studium pietatis incitare, vt sit princeps ciuitas & aliarum Regina tanquam religionis domicilium, & certissima sedes. Vt enim istius modi ciuitates suo exemplo aliis solent locis, & gentibus virtutis facere desiderium, & rebus honestis pretium imponere, ita etiam impia peccandi consuetudine mores inficere, bona & optima studia corrumpere, & in omnē denique genus flagitij propria autoritate pertrahere.

Ecce ego ad te dicit dominus & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in gentibus nuditatē tuam, & Regnis ignominiam tuam, & projiciam super te abominaciones, & contumelijs te afficiam, & ponam te in exemplum.

Per

Perstat adhuc in Metaphora, semel assumpta meretricis ac feminae speciosa. Nihil est quod maiori sollicitudine atque studio feminae impudicae maxime feruare videatur, huius fluxae formae pulchritudine delectatae, quam ut in illis nulla prorsum foeditas appareat, quae intuentium oculos possit offendere. Quod si canis sit caput respersum, si squallentes rugae frontem arare incipiunt, si scaber sirus obducatur dentes, si leue guttur aliquantulum crispetur, aridae appareant manus, pedes recurui, incredibile est quanta diligentia haec omnia occultantur. Tanti fit apud stultas feminas leue hoc, & momentaneum corporis accidens. Ea igitur poena grauissima censenda est inter ceteras, quae a femina impudica & petulanti possunt desumi, quae leuem aliquam corporis foeditatem aliorum oculis contemplandam & conspiciendam praebet, cum nihil aequè aduersetur illa. Est autem ita natura comparatum, ut quae nobis videntur optima, & praestabilia ad conciliandam multorum beneuolentiam & amicitiam, ac nominis celebritatem, aliorum oculis libenter contemplanda ob-

trudamus. Si quae autem sunt cum dedecore & vitio coniuncta, haec sollicitè occultamus. Clara domo quispiam natus est, & nobili familia, vehementer cupit omnibus innotescat domesticus splendor. Notam aliquam infamiae aut dedecoris maiores propter vitae improbitatem suo vitio contraxere, credi vix possit, quas huic malo tenebras offundimus, & intra latibula & recessus abditissimos tenemus ne prodeat in publicum. Diues aliquis est, vitae innocentia mirabilis, doctus, eloquens, nemo penè sit qui non cupiat haec omnia omnibus sint quam notissima, quod non nihil admirationis habeant, & magnam de nobis aliorum animis excitare existimationem possunt. Postulat ergo Diuina iustitia & aequitas, ut quoniam haec caeca nostri indulgentia à tumore mentis, & incredibilem arrogantiam nascitur, quae nos Diuini legibus & mandatis contemptis, & pietate animi profligata, magno studio aut occultauimus, aut conspicienda obii-cimus breui temporis decursa rebus in diuersum mutatis, illa proferantur in publicum, quae dedecore & ignominia nos afficere possunt, ea verò in sempiternam obli-

uionem cant, quæ nobis nominis celebritatem aliquam & gloriam apud mortales malè conciliant. Est enim proprium hominis ac peculiare supplicij genus pudore affici ac rubore. Quæ ut sunt omnium virtutum custodes, quibus interdum magnam consequimur laudem, ita etiam sunt post facinus & peccatum & fœditatem animi detectam, humanæ conscientiæ graues carnifices & tortores. Itaque quoniam hoc solum animal natum est pudoris & verecundiæ compos, non abs re tanquam grauissimum omnium supplitium Niniuitis infertur, ita ut reuelentur & aperiantur hominibus illorum fœditates, omnibus innotescat nuditas, egestas, ignominia, & denique in exemplum positi omni cumulentur dedecore, infamia, contumelia. Cætera supplitiorum genera sunt nobis cum beluis communia, ut morbis conflictari, igne exuri, diuersis affici cruciatibus. Sentiantur enim hæc ab animantibus brutis, pudore verò & verecundia tangi proprium, ut diximus, hominis est. Sed quæ nam est nuditas illa, & ignominia magnæ meretricis, hominibus aperienda in exem

exemplum? Cum homines rerum omnium potiuntur & fœlici semper ac sine ulla offensione fortunæ, mirum est, quanta illos sequatur gloria, quæ laudes, quæ virtutis, potentiæ, iustitiæ præconia. Prodeunt statim adulantium susurri, & nomen malè partum, & celebritas multis quæsitâ impietatibus in cœlum vsque euehitur. Tolle Regiam dignitatem, & maiestatem imperij, tolle fortunas, & corporeæ vitæ ornamenta, quæ stulti mirantur & amant, videbis impudicæ fœminæ & libidine perditæ, videbis profligatorum hominum nuditatem, ignominiam, dedecus, omnes denique ruboris & postremæ verecundiæ causas, videbis quæ prædicabat vulgus falsa esse, quæ probabat mala, que iurificis laudibus extollebat indigna, quæ ab homine probo, vel summo ore assumetur. Tum quos antea bonos optimos, seruatores, patres patriæ, homines appellabant, sublatis omnibus vitæ ornamentis hostes iam atque tyrannos, rebus publicis inimicos, legibus per omnia infensos, prædones, grassatoresque dicunt. Rapitur enim stultum vulgus magno impetu in quam partem Domina fortuna

fortuna inclinauerit. Cum Niniues multarum gentium obtineret imperium Diuitiis & opibus abundaret foelicem illam & beatam omnes dicebant, aequitatem vero circa imperij administrationem, summamque rationem iustitiae, clementiam (quae vna virtus ad summam dignitatem adhibenda semper est) multis praeconiis extollebant, postquam vero à Babylonis fuit capta, & euerfa, omni dignitate expoliata, tunc tandem apparuit Tyrannidem fuisse, quod existimabatur Regnum cepit videri summa miseria, quae antea foelicitas diceretur, sordidum & contemptibile, quod antea splendidum & magnificum, quod optimum magnaque cum virtute coniunctum, scelus, impietas, flagitiumque coepit appellari. Itaque liceat intueri pulcherrimum scortum, & fornicariam foeminam longè omnium speciosissimam, quae suis carminibus homines dementasset, contemptam, habitamque ludibrio, multis contumeliis affectam, & opprobriis saturatam ab eis quos antea habuisset amatores, & propriae venustatis admiratores maximos.

Et erit

Et erit omnis qui viderit te, resiliet à te & dicet, Vastata est Niniue. Quis commouebit super te caput, vnde quaeram consolatorem tibi? An tu melior es quam Alexandria populorum, quae habitat in fluminibus? Aque in circuitu eius cuius diuitie mare, aquae muri eius. Aethiopia fortitudo eius & Aegyptus, & non est finis, Africa & Lybies fuerit in auxilio tuo, sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captiuitatem, paruuli eius elisi sunt in capite omnium viarum & super inchylos eius miserunt sortem, & omnes optimates eius confixi sunt in compedibus.

Hypotyposis est venustissima, qua exprimitur quantum subeat admirationis eorum animos, qui cum paulò antea Niniues foelicitatem & gloriam & venustatem, sempiterna iudicarent, nunc rerum statu subito in contrarium mutato, ciuitate funditus euerfa, omni expoliata gloria & dignitate, ad tantarum fortunarum ruinas, stupentes inquirunt, Vastata est Niniue &c. Vnde potuit meretrix illa speciosissima, tantam contrahere foeditatem & turpitudinem? Quo pacto speciem illam insignem mirabilemque & egregiam formam leuis potuit aura decutere, & inimicæ ma-

nus unguis decerpere: Vastata est Niniue domitrix gentium, imperij domina, cuius tam latè patebat dominatio. Sed sic rerum natura fert, vt quò potentię quispiam plus habet, maius etiam in illum fortuna habeat imperium, tepidè enim se in paruis exercet, semper sibi elegit vberem materiam, quemadmodum in magna lignorum mole fortiùs ac potentius seuit incendiù. Magna illa Niniues prosperitas, magnos inimicę fortunę aperuit aditus. Non est ergo diuturna humana felicità, lubrici sunt humanorum graduum ascensus, tremulus vertex, horrendum præcipitium. Antiqua repetamus rerum gestarum monumenta, inueniemus profectò Niniuem ciuitatem agrè conscendisse ad imperij culmen, anxie eo in loco constitisse, corruisse grauius ac repente. Optimum ergo & solidum glorię ac felicitàs fundamentum virtus est & cura pietatis, sine qua nulla est firma potentia: eo enim fundamento detractò, quò maior eò periculosior structura. Quis commouebit super te caput, aut vnde quæremus consolatorem tibi? Caput & labia mouere, consolantium est amicorum, per malignam autem imitatio

rationem, & ludibrium & contemptum, significat insultantium atque iridentium. Iob cap. 16. amicorum improbitatem, & in tanta amici afflictione inhumanitatè reprehendens, aiebat, Si vos effectis vbi ego sum, ego sanè super vos caput mouerem, roborarem caput meum, & consolatio labiorum &c. Id est, apertam doloris significationem darem, & blandioribus verbis mitigarem, aut omnino extinguerem doloris & acerbitalis vestrę sensum. Regius proph. David Psal. 22. Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me, loquuti sunt labiis & mouerunt caput. Contemptui habitus filius Dei, abiectus & vilis præ omnibus mortalibus erit, in cruce verò pendentem subsannabunt plerique & irridebunt capitis commotione, & profusione labiorum. Psal. 43. de eadem re conqueritur, positum se videlicet capitis commotionem in populis. Quem locum ad gentem Iudæorum quidam referunt, sub Antiocho Rege, & Romanorù imperio afflictam, vbi & capitis cõmotio, singulariter delectatos fuisse significat hostes populi Dei, in tanta calamitate & mi-

seria. Consolationem autem interdum capitis commotione exprimi Iob 42. legimus. Venerūt (inquit) historia sacra ad Iob omnes fratres & sorores, & omnes qui antea cognouerunt eum, & comederūt cum eo, & mouerunt super eum caput, & consolati sunt eum. Quibus cernitur facilè, quid commouere caput, præsentī oraculo significet. Est enim dolere & significationē aliquam tristitiæ dare in tanta perditione & interitu Niniues. Quis commouebit super te caput, aut quis te in tanta afflictione consolari poterit? Est profectò calamitas tua omni consolatione maior, nemo possit parem tuis miseriis inuenire orationem, omnis dicendi facultas vincitur facilè, tanto & tam graui malorum pondere. Vnde igitur tibi quæremus consolatorem? Sed quis consolabitur eam quæ aliorum malis nunquam commota est, quæ alienis fortunis & cruore, instar sæuiētis leonis, semper pascabatur? Quis eam ciuitatem, vel leui aliquo verbo erigere velit, & composita oratione mœstam consolari, quis fleat præ dolore nimio illius excidium, quæ tantarum gentium perditione, singulariter delectabatur? Quicumque ergo summo imperio poti

potitur, discat illud Catonis semper in animo & memoria retinere, si diu regnare cupit, aut post amissum Regnum consolatorem aliquem, & socium mœroris & luctus inuenire. Auaricia, luxuria (adde etiã crudelitas) omnia magna imperia euerterunt. Nam qui horum scelerū gratia hostis subditorum efficitur, mirum non est, si parem inciuilitatem, & asperitatem morum propriis in periculis inueniat. Optimè profectò Arist. summus Philosophus de administranda R. P. si princeps custodē, & œconomum egerit, non priorum, sed communium, non solum durabilior erit illius principatus, sed sublata imperij dignitate, nemo erit qui illius afflictam fortunam, nō tanquam propriam defleat. Quauis autē Assyriorum imperium crudele fuerit, superbum, arrogans, inuidum, ad eō vt multorum sibi odium conciliauerit. Sed auaricia potissimum veteres amicitias soluit, & inuidiam & malevolentiam sibi conflauit. Sæuit enim crudelitas, sed inter paucos, auaritia inter omnes. Crescit illa interdū, interdum minuitur: hæc semper crescit ac vigilat. Reliquæ omnes animi pestes ad summum imperium adhibitæ, facilè aut

magnanimitatis aut iusticiæ prætextu, aut alio honestiori habitu, occultari possunt: auaritia verò non potest nõ declarare animi summam vtilitatem & deiectionem. Nunquid tu melior es quàm Alexandria populorum &c. Exemplo ducto à maioribus ad minora veluti transit. Nam habet miras vtilitates ad persuadendum id quod intendimus, argumentum ab exēplo sumptum. De qua re copiosè fatis F. Quintilianus lib. 5. institutionum oratoriarum. Nulli enim arti (vt idem Fabius dixit li. 3.) exēplorum vsus vtilior est quàm oratoriæ, maxime cum oratio circa exhortationē versatur. Vt in plurimum enim futura semper respondent præteritis, habeturque semper experimentum testimonij loco. Et quoniã exempla ex historiis semper, & rebus gestis petenda sunt, vt rhetores docent, Sanctus proph. Nahum, ex vetustis (vt existimo) Chaldæorum & Aegyptiorum monumentis in exemplum adducit Alexandriã populorum, siue multarum gentium ciuitatem amplissimam, opibus & diuitiis felicem & opulentam, aquis munitam, succinctam portibus. Si hæc (inquit) diuinam indignationē ferre non potuit, quæ tamen

natu

natura & loco munitissima, multis opibus & ipso regionis ingenio vallata erat, quæ multis modis Ninive ornatior & munitior erat, existimatis vestram ciuitatem diuinæ iræ atque futuræ vltioni tutam & clausam? Nihil est tam munitum quod nõ possit Deo annuente expugnari, quod exemplo Alexandriæ facillè intelligere possitis. Eam (vt Rab. Salomon autor est) Rex Babylonius vi & armis occupauit, ac deleuit funditus, quam deinde Alexander erexit, eamque ex nomine Alexandriam appellauit. Hebraice **Σ** interpres verò Alexandriam venit, spectans, præsentem appellationem ab Alexandro inditam, non vetus ciuitatis nomen, cum à Babyloniis fuit euerfa. Curtius libr. 4. de Alexandria inquit. Alexander ab Hamnone rediens, & ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit, contemplantusque loci naturam, primùm in ipsa statuerat nouam urbem condere: inde vbi apparuit, magnæ sedis insulam haud capace, elegit vrbi locum, vbi nunc est Alexandria, complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorū muris ambitum destinat, & qui edificandæ vrbi

d 4

præessent relictis, Mēphim petit &c. Hæc est Alexandria illa, quam (vt docti homines arbitrantur) sanctæ literæ appellant **N**am quam propheta Nahum in exemplum Niuiitis proponit, vt à ciuitate longè omnium fortissima, atque munitissima discant, vanissimam omnem humanam confidentiã, non fauente numine, neque rebus nostris opem ferente. Habet autem illud venustatis gratiam, quòd quemadmodum Sennacherib epistola illa quam per legatos misit ad Ezechiam, à maioribus exemplum sumebat, vt grauem timorem Regi incuteret, & ad deditiõnem ciuitatis sollicitaret, non secus etiam propheta Nahum, illius orationem imitatus, & quasi insani hominis dementiae & impietati vicem reddens, Alexandriam commemorat à Babyloniis euersam, ita diuina prouidentia ferente & res humanas moderante. Non te seducat Deus tuus (aiebat impius, ille) in quo tu cõfidis, vt dicas non tradetur Hierusalem in potestatem Assyriorum. Tu enim audisti, quænam fecerint Reges Assyriorum omnibus nationibus, eas excidẽdo & tu euades? Num liberauerunt dii gentium eas, quas deuastarunt maiores mei, Gofan, Haran,

Reze

Rezephe, & filios Hedon qui erant in Tharsasar? Vbi est Rex Hemath, rex Arphad, & Rex Sepharuain, Hena & Ana? Vates ergo orationem impij imitatus, hoc loco, plenamque contumeliis epistolam, cum Alexandriae meminit, quasi in hunc modum Assyrium alloquitur, Non te decipiat stultitia ista confidentia, quã diuitiis, opibus, munitionibus collocasti. Audisti enim quæ fecerint Reges Babyloniõrum Alexandriae ciuitati munitissimæ & tu euades? Num liberauerunt Alexandriam dii sui de manu mea? Vbi est ciuitas illa natura ac loco munita, succincta portibus, armata muris, ad quam penetrare non poterat vlla humana vis? Dices fortasse, aquis & fluminibus tuã ciuitatem vallatam, at illa sita erat in fluminibus, exercitus multitudo ampliores tibi animos facit? Alexandria verò עמרים dicta est, idest populorum propter hominum frequentiam, qui partim ciuitatem tuebantur consilio & armis, partim verò ornatum, & decorem vrbis augebant. Sed diuitiæ, sat scio, & opes stultam tibi pollicentur securitatem: illa verò tanta istarum rerum copia abũdabat, vt similis esset mari aquis ditissimo. Aut diuitias mare dicit,

d s

quòd ciuitates maritimæ soleant esse ditissimæ. Habes innumeras gentes tuo obsequentes imperio socias & amicas, quæ te graui in periculo consilio & armis iuare possint: ac illa Aethiopiam habuit sociam, Aegyptum & Libyam & Africam, quæ tamen non potuere ferrum depellere ab illius ceruice. Capta fuit vrbs scuitumq; est à Babyloniis in omnem aetatem & sexum. Paruuli enim ad saxa, miserabiliter collidebantur. Nobiles verò ludibrio & contemptui Babyloniõrum patuere. Fortes eius & magnates, gladiis cõfixi, vel in vincula cõiecti sunt, vt Hebræa significare videntur. Clamat itaque Alexandria, clamat & Niniues (parũ dixi) clamat ingens Ilion, clamat & Corinthus, Prænestina arx, quibus nullæ vnquam fuere vrbes, aut loca munitiora, humanam omnem fiduciam, quæ à Deo non proficiscitur, & optimè de se iudicante conscientia, vanam omnino esse. Securius agit pius animus, vera pietate munitus, & septus, quam humana superbia mediis aquis sita, & rupibus præaltis cõfidens. Nullus est tam munitus locus, in quem non possit a sinu auro onustus ascendere, vt habet prouerbum.

Et

*Et tu ergo inebriaberis & eris despecta, & tu
queres auxilium ab inimico.*

Dixi in superioribus inter cæteras cõditiones grauißimas quæ sacris sunt oraculis excepta, ebrietatem principem tenere locum. Nulla atrocior pœna possit ab humana mente excogitari, quàm ea quæ vires rationis, & principem hominis partem obruit & conficit. Nihil enim ex prudentia & iudicio aut consilio recto ebriõs aut furiosõs efficere possunt, quibus quæ falsa sunt, vera videntur, quæ pessima, bona atque optima, quæ fugienda maximè: omni studio arque diligentia expetenda. Frequens est in diuinis literis hæc vindictæ ratio, apud prophetas præsertim, qui atrociores semper castigationes, & supplicia in nefarios homines intentabãt, quo illos potenter à scelere & studio peccandi reuocarent. Sanctus propheta Hieremias Threnorum cap. 4. explicato miserabili Iudææ gētis exitio, aduersum Idu-mæos impetum orationis conuertens, in hunc modum impios homines alloquitur, Gaude & letare filia Edon quæ habitas in terra Hus, nam ad te perueniet calix Domini, bibes, inebriaberis, atque nudaberis.

Et

Eleganti & faceta ironia leporis plena, Idumæos irridet, & dissimulanter aliud iacit, atque aliud sentit. Exultauerat lætitia incredibili populus ille, & quasi præ gaudio triumphauerat, & veluti summis in voluptatibus fuerat debacchatus, cum gentis Israeliticæ exitium, & postremum in periculum venisse illius fortunæ, accepisset. Gaude (inquit propheta) tuo isto tam excellenti bono, & frui populi Dei commodis, tanquam optima fortuna & gloria, quæ ingenio & moribus tuis conuenit. Sed breui atque celeriter id lætitiæ tibi eripietur, & quæ tibi videbantur plausibilia, quorum gratia gaudebas tantopere, vertentur in luctum, adeo ut tuis malis depressa, de nostris calamitatibus gloriose loqui desinas. Veniet ad te Domini calix, bibes, inebriaberis, & nudaberis. Ac si dicat, quid quid pœnarum est, in tuam gentem refundet magnus ille imperator & iudex. Plenus est suppliciorum calix ille Diuinæ sæueritatis, & malorum non exigua portio vase illo tibi est reposita. Bibes profecto, velis nolis, ad ebrietatem usque, ita ut statu mentis dimoto, tuis integumentis euolutam, atque nudatam vilitatem

tem propriam, & sceditatem, cæteris conspiciendam & contemplandam obicias. Vides ebrietatis nomine supremam vindictæ rationem, & perturbationem omnium consiliorum prophetam significauisse. Eandem igitur pœnam (quæ more loquendi sanctarum scripturarum summa est) in viros Niniuitas sanctus Nahum intentat, cum ebrietatis meminit. Vaticinatur enim de venturo excidio illius gentis, foreque prædicit, ut propter magnitudinem periculorum, quibus esset intercepta, rationis & consilij imposset omnino, instar eorum quibus est mens suis sedibus dimota, præ nimia vini ingurgitatione. Conquerebatur apud Theognidæ quispiam, quod caput doleret. Doleo (inquit) caput Onomacrite, tantamque mihi vinum violentiam intulit, ut amplius animi non sum compos mei, rotantur ædes, & omnia (ut mihi videtur) torquentur in orbem. Age igitur surgens experiar, an & pedes vinum inuaserit. Pulcherrima, me hercle, hominis ebrii hypotyposis, cui omni in re, cogitatio, consilium, animaduersio deest. Et quoniam longiores vini haustus sequuntur actiones immoderatae, &

inhonestæ sapienter profectò subiecit, Et eris despecta. Consultus aliquando Pythagoras, quopacto vinosus ebrietatem defereret, Si quæ ebrius faciat (inquit) frequēs cum animo cogitet. Nam quis obsecro nō eum hominem despectui habeat, qui figuram tantum hominis & imaginem retineat, consilij verò & rationis nullum vel leue vestigium seruarit? Arqui solet vinū, & ebrietas nimia, vt est apud Homerum, sapientissimum quemque excitare ad illiberales ludos, & cantus & saltationes, ad tripudia, mollēsque risus, & ad immodicā profusionem verborum, quæ pertinaci essent silentio comprimenda. Quòd si hæc sufficiunt, vt cuiusmodi homines contemnamus, ac viles omnino reputemus, quid verò de illo iudicandum arbitrêre, qui summum in alios obtinuit imperium, cuique commissa est multorum hominum prospectio & gubernatio, si vino noctibus, diebusque indulgeat? Gubernator ebrius, & quicumque rerū præfectus (vt à Platone rectè dictum accepimus) omnia subuertit temerè, siue nauigium, siue vehiculum, siue Regnum, quidquid deniq; illius fidei commiseris. Nonne hunc hominem

maiori

maiori prosequamur despectione, & abiectione multò reputemus, qui cū aliorū suscepit curam & prouidentiam, bis puer efficitur (vt est apud eundem Platonem) cū vino intemperanter vitur. Erat ergo reliquum, vt quam ebriam duxerat, vares, vilem & despectam appellaret. Nam quæ ciuitas aliis præest, & multarum gentium penes se habet gubernacula, si consilio vacua mentēque sit emota, tanquam ebria, & plena vino, iure contemnatur ab omnibus, & vilis omnino reputetur. Atq; eo magis, quo sublimiori dignitatis loco, & ordine constituta est. Eo fortasse oraculum spectat propheticum, vt quoniam ebriam appellauerat Niniem, soleantque animi mores in vino apparere (vt ab Heraclito & Platone prædictum est) ab omnibus contemnendam pronunciat agnitis illius sceleribus, & impietatibus. Nihil enim est in humana vita maiori dignum contemptione, quàm flagitium & vita longè corruptior. Iam quæ sequuntur, Et tu quæres auxilium ab inimico, aut (vt alij vertunt) propter inimicum, ad periculum vrgens sunt referenda, quod viris Niniuitis intēdebat, cui propulsando

pulsando cum propriæ vires non sufficerent, aliunde sibi essent quærenda præsidia.

Omnes munitiones tuæ sicut ficus cū grossis suis, si concussæ fuerint, cadent in os comedentis. Ecce populus tuus mulieres in medio tui. Inimicis tuis ad apertionem pendentur portæ terræ tuæ, deuorabit ignis vestes tuos.

Ridet vates egregius Niniuitarū præsidia, in quibus suas omnes collocant spes: & venusta Metaphora primò ac simplicioribus verbis, deinde illos ab stulta præsidiorum confidentia deiicit. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cū grossis suis quæ si concussæ fuerint cadent in os comedentis. Ficubus antea quàm maturescant munitiones Niniuitarum assimilat, aut (vt quidam rerum cōtemplatores dixere) quæ non maturescunt, ad ostendendam munitionum inutilitatem, quæ nullis vsibus essent aptæ, neque Assyrios tueri ab incursionibus, & impetu hostiū possent. Grossi enim ad eò rem rusticam tractantibus, ad rem nullam vtilis videntur: vt quemadmodum lib. 3. Colum. voluit decutiendi sint ab eo qui velit ficum seram natura optimam facere. Ergo, quas fortissima, existit

existimatis arces, & mœnia, & aptas ad arcendam hostium violētiam, inutiles & ineptas vsibus probabit euentus, ô viri Niniuitæ. Sic enim diuina prouidentia, quæ omnia rectissimè moderatur voluit, vt quæ vos in proximorum perniciè fabricastis, & ad multorum hominum molestiam existitis, vt instar araneorum muscas captantium prætereuntibus insultaretis, prorsus intereant ac solo æquentur. Ego verò non tam inutiles fore munitiones & arces à diuino vate prædictum crediderim: neque tam expectasse inutilitatem præsidiorum, quàm infirma neque satis ruta, vt illis Assyrij suam committeret salutem. Cū enim grossos commemorat quæ decussæ in os comedentis vltro incidunt, præcoquas ficus proculdubio significare voluit, quæ à quibusdam flores appellantur. Hæ leui impulsu decutiantur ab arbore, & leuiori ventorum flatu in humum decidunt. Iam quæ in os comedentis inciderunt nullo deuorantur labore. Nam quæ decidunt in terram, colliguntur, prono aliquantulum corpore, & brachiis in humum protensis. Itaque tota Metaphora spectare mihi videtur in summam capiendæ vr̄bis facilitatē,

quæ erat à Babyloniis nullo labore, aut negotio diripienda, ac deuastanda funditus. Et quia certissima belli præsidia, aut in munitionibus, & militum animis posita sunt, de bellatorum imbecillitate subiecit, Populus tuus mulieres in medio tui. Propriū non tenebunt locum, vim hostium & impetum, vt fœminæ pertimescēt, periculum adire recusabunt, nullum dabunt militaris virtutis signum. Quid ergo vobis faciendum erit, quibus omnia sunt posita in præsidio bellicæ virtutis? Ad eandem rem pertinent quæ dicuntur de portis, quæ hostibus vltro essent aperiendæ, vectibus atque feris ferreis, omnibusque repagulis, igne consumptis. Sunt ergo munitissima arces, & tutissima in omni vita præsidia, sine vlllo prorsum apparatu, optima viuendi ratio, cultusque pietatis, & honesti amor. Cæterum sine summi Dei timore ab humanis præsidiis salutem sperare, postremæ sit dementia.

Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas, intra in lutum & calca, subiciens tene laterem. Ibi comedet te ignis, peribis gladio, deuorabit te vt bruchus. Congregare ergo vt bruchus, multiplicare vt locusta.

Plures

Plures fecisti negociationes tuas, quàm sint stelle cœli. Bruchus expansus est & auolauit. Custodes tui quasi locustæ, & paruuli ipsi locustæ locustarum quæ confidunt in sepibus in die frigoris. Sol ortus est & auolauerunt, & non est cognitus locus earum vbi fuerint.

IRonia est salis & elegantia plena, qua humana omnis industria ad fugiendum periculū risu excipitur. Aut *μυῖς ἕπι σμῆ*, est, simulatus videlicet, sed non latens risus. Iubet haurire aquā, ne potus fortasse desit munitioni obsessæ, lateres conficere, vt murorū interrupta possit struere, quasi iam propè esset obsidio. Ecquid iuuat isthæc omnia incredibili sollicitudine curare: nisi Deum Opt. M. habeatis propitiū? Intelligite vana esse hæc omnia, futilia, mendacia, sine beneuolentia Numinis. Agnoscite falsam esse salutem quā inani spe inducti vobis pollicemini. Cū enim omnia humana consilia, cogitatus, vires, robur, industria in vnum collecta: summam sibi pollicentur securitatem, & aduersum diuina decreta, contumaciter pugnare nituntur, minutissimis animantibus & insectis sunt infirmiora. Quid imbecillius bruchus & locustis? quid imbecillius attelabo? quæ

modicis pennis reptat, potius quàm volat, sempérque subfilit? Sed maior est infirmitas humanorum præsidiorum, fortissimarum munitio- num, debilius delectæ iuuentutis robur, & minoris momèti ferocia militum. Si auxeris bellatorum numerum, & diuitiarum multitudinem congregaris: ita vt cum cœlorum astris videantur certare, instar locustarum & bruchi dissipabuntur omnia. Nam solent hæ animantes vilissimæ, vt frigore rigente, torpere & consumi, ita ex oriente sole auolare, nullum sui relinquentes vestigium.

Dormitauerunt pastores tui Rex Assur, sepelientur principes tui, dispersus est populus tuus super montes, & non est qui congreget, non est obscura contritio tua: pessima plaga tua, omnes qui audierunt auditionem tuam, com- presserunt manum super te, quia super quem non transiuit malicia tua semper.

Postquàm ad aduentum potentissimi Regis Babyloniorum multitudo Niniuitarum de propugnaculis fugerint, & instar locustarum ex oriente sole, terga verterint, principes & duces populi horrenda morte afficientur, ac reliquus deinde populus imbecillis & ignobilis, deficientibus

imperatoribus & ducibus per mortem sublati, in montibus dispergentur: nullus enim erit qui semel dissipatum iterum cogat, exercitum. Sed neque illud leuamenti, in tanta calamitate habebunt Assyrij (quod plerosque hominum variis iactatis calamitatibus cōsolari solet) cum secretum est & occultum videlicet doloris vulnus. Omnium ore celebrabitur tuum excidium, ad omnium aures perueniet Ninives miserandus interitus, omnes de tua perditione loquentur feruenter. Nullum verò in tantis malis consolatorem inuenies, aut qui rebus tuis miserè afflictis indoleat. Omnis cui in tanta famæ celebritate notus fuerit Ninives interitus, audierit subuersam urbem potentissimam, & imperatorem & regem feminecem iacere, & proprio in sanguine volutari, stupebit primò propter rei magnitudinem, & insperatum nuntium, & præ gaudij magnitudine insultans tibi manibus plaudet, & magno lætitiæ strepitu concrepabit. Sed quis super te dolere possit, & vulneri tuo donare lacrymas, cum ingentes omnes, & longè disitas regiones malitia tua & improbitas, cupiditas, auaritia, ambitio penetrarit? Discite ergo Assy-

rij, meis monitis animos commutare vestros, discite tempestatiuam iustitiam, ne tum sapere incipiatis, cum fera erit omnis admonitio. Ponite tumentes animos, superbum & ferox dominandi votum. ponite, facite ut mutatis moribus, & nouo habitu mentis assumpto summi Dei benevolentiam vobis concilietis, agnoscite illius manum muneribus plenam, coram vobis extensam, & animum benefaciendi cupidum veneramini, ne si in sceleribus pristinis fixo animo semper sitis, ut innumeras alias gentes, vos deiiciat atque perfundet.

FINIS COMMENTARIO
rum Cypriani Monachi, in
prophetam Nahum.

p[ro]bitu[m] & amari p[ro]p[ter] quod signi[ficat] aliud on[us] minime et on[us]	14. 20/21/22
exaltentia oculi: et simili[ter] visionis et p[ro]ph[et]ie	24/25 f.
p[ro]p[ter] vigiliis/illa foris quid/ pythagoras auditor hieronim[us]	28/30 f.
p[ro]p[ter] visionu[m] gen[er]is ap[osto]l[ic]o dilectio[n]is p[ro]ximis contra q[ue]	34/35 36 f.
quom[od]o appellat[ur] anesere deo ad m[er]itu[m] quo ho[m]in[um] et quo dei assilio	45/46 47 f.
p[ro]p[ter] am[er]it[ud]ine[m] cepit dei no[m]i[n]a q[ue] v[er]a t[em]p[or]e et v[er]itate h[ab]ere ap[er]t[ur]e tribuit	50/51
scrip[ta] deo[rum] quom[od]o dei p[ro]pria est v[er]bo et quare	52/53 54/55
p[ro]p[ter] agna[m] v[er]itatis p[ro]p[ter] dementia[m] et p[ro]p[ter] v[er]itatis q[ue] p[ro]p[ter] p[ro]p[ri]a[m]	61/62 63 f.
p[ro]p[ter] m[er]itu[m] n[ost]ru[m] facit innocente[m] q[ue]	73/74
d[omi]n[us] leg[is] n[ost]re q[ue] p[ro]p[ter] m[er]itu[m]	78 f.
quare deus i[n] m[er]itu[m] sua[m] colat p[ro]p[ter] et d[omi]n[us] et m[er]itu[m]	111/118 116 f.
p[ro]p[ter] deus: et igno[r]at: quare significat	129/129
p[ro]p[ter] a[n]i[m]a[m] et b[er]u[m] l[ib]er[ati]o[n]is q[ue] t[em]p[or]e et caligo m[er]itu[m] in facie h[ab]et	144 145 f.
p[ro]p[ter] g[ra]m[m]a[m] duplex t[em]p[or]e et t[em]p[or]e late ho[m]in[um] cogitatio[n]is cognoscere sup[er]nu[m]	150/151 152/153
m[er]itu[m] q[ue] futu[r]a p[ro]p[ter] d[omi]n[us]	168/168
p[ro]p[ter] p[ro]p[ter] p[ro]p[ter] regis et q[ue] q[ue] p[ro]p[ter]	180/181 205/206
videt: ut filius p[ro]p[ter] et q[ue]	207 f.